

COMMENDATION ORDERS

- I Charithraka Srisailamu and Bharatheeya Sanskriti, Commended by the Commissioner, Endowments Department, Hyd., in L. Dis No J 3/2096/71, dt. 12-1-1971. Charithraka Srisailam also commended by the D. P. I., in R. C. No 700 - V2/68, dt 3-2-68.
- II Alluri Sitharamaraju Charitra, Andhrula Charitra and Andhradesa Grandhalaya Charitra, commended by the P. R Dept. in the Government memo No 2110 P. R., 66-1, dt. 13-7-1965. The above 3 books are also commended by the D P I., in R. C. No. 700 V2/68, dt 3-2-1968.
- III Srikrishna Devarayala Charitra Loni Krotha Viseshalu and Viswa brahmanudagu Tenali Ramalinga kavi, commended by The D P I in L Dis No 2566-V2/69, dt 29-7-1969
- IV Bharatheeya Sanskriti commended by the D-P-I in L dis No in 700-V2/68, dt 23-5-1968
- V Republic dinamu, Gandhi in the eyes of the world, the secrets of Kashmir, Goa and Tibet, Guntur district Manual, commended by the D P I., in R C No. 700-V2/68, dt 3-2-1968
- VI Mahabharatha Vimarsanam, Tenali Ramalingani Charitra, Sri.Krishna deva Rayalu, Republic Dinamu, Samajika Pathakamulu, Suryadevara Rajanya Charitra, Bharateeya Sanskriti, Bharateeya Samajamu Pai Angla vidya Prabhavam, Vivahamula Charitra, Andhrula Charitra, Charithraka Srisailam. Raja Vasireddi Venkatadri Naidu. — All the above 12 Books are commended by the Director of Public Libraries, Andhra State, Hyderabad, in the third approved list, released recently

Continued on Page 3

ఇతిహాస పరిశోధకమాల-సంపుటము 2

ACC No: 40

1. భారతీయ సమాజము పై అంగ్లవిద్యా ప్రభావం,

2. వాల్మీకి రామాయణ విమర్శనము, 3. మహా

భారత విమర్శనము

GOVERNMENT OF ANDHRA PRADESH
Education Department.

L. Dis. No 9985—V2/69.

dt. 26-8--1959

From

To

Sri B. Pratap Reddy: I.A.S., The Proprietor,
Director of Public Instruction, Ithihasa Parishodhaka

Mala,

Andhra Pradesh, Hyderabad-4 Moparru, Tenali Taluk,
Sir,

Sub;— Books and Publications — The Book
captioned "History of Marriages and the
way of conducting them" in Telugu —
commendation—regarding

Ref:— Your Lr. No nil dt 7-8-1969.

In reply to your letter cited, I am to inform you
that as a policy, commendation of books, Journals etc..
has been dispensed with. The Management of the Head
of the Institution can purchase the books if they find it
useful and suitable. As such you may approach them
direct, if you so desire.

Yours faithfully,

Signed:

kvl. 27869

for Director of Public Instruction

విద్యావిశారద, చారిత్రక శిరోమణి,

కొ డా లి ల క్షీ నా రా య ణ, బి ఏ.,

ఇద్దరు ప్రముఖుల వృత్తాంతము

“The mob has no ruler more potent than superstition” అన్నాడు Curtius. ఈనాడు పాలించేది మూర్ఖనమ్మకము, అంధ విశ్వాసము. ఈ నమ్మకములను బోగొట్టి, యదార్థమైన చారిత్రకజ్ఞానమును ఆంధ్రులకు గల్గించవలెనని, రామాయణ మహాభారతముల 1948లో చారిత్రకముగా విమర్శించినాను. బుద్ధదేవునివలె, (No one should believe anything unless it accords with reason) రాజారామమోహనునివలె, కందుకూరి వీరేశలింగముగారివలె అంధ విశ్వాసములమీద కత్తిగట్టి, అఖ్యుదయ జాతిగా తయారుచేయ నెంచినట్టి, వాల్మీకి, యాసోల బోలిన సంస్కర్త, శ్రీ నాల్ల వెంకటేశ్వరరావుగారు (అవుడు అంధప్రభ - ఇవుడు ఆంధ్ర జ్యోతి సంపాదకులు) నా వ్యాసములను సమగ్రముగా బ్రచురించిరి. వారికి నా వంద నములు. ఇవియే తర్వాత గ్రంథ రూపముగా వెలువడినవి. ఈ సమయమున వారిని తలంచుట నా విధి. ఇట్టి సంపాదకుల వలననే ‘మెకాలే’ పేర్కొన్న Decomposed society లో దుర్గంధము, కుళ్లుపోయి సుగంధము, వెలుగు వ్యాపించును. ఏ అకాడమీలు చేయలేనివని, ఈ సంపాదకుడు, ఈ విజ్ఞానభిని చేయుచున్నారు. ఇట్టి సేవను వీరు చిరకాలము చేయుదురుగాత :

— : o : —

ఇక రెండవ విషయము హరిజనసమస్య. చిత్త సంఘాత అను హరిజన సోదరుల విషయము జాతకకథలు 4వ సం॥ 391-2 పుటలలోనున్నది. హరిజనులకు చదువుకొనేహక్కు ఆకాలములోలేదు తక్షశిలలో ఒక విందుసమయమున వారిద్దరు హరిజనులని తెలిసికొని సనాతనులు వారిని బాధించి బయటకునెట్టిరి. పాహియాను (క్రీ. శ. 4 శతాబ్ది) అను చైనీయ పరివ్రాజకుడు ఇట్లు వ్రాసెను. “దస్యులను ఛండాలులందురు. వారు నగరము వెలువల నివసించుదురు. వారు నగరములోనికి వచ్చునపుడు ఛండాలురని నూచించుటకు ఒక కొయ్యను దీసికొని, త్రోవపొడుగున మ్రోగించుకొంటూ వెళ్లవలెను.” పీష్వాలు రాజ్యామేలు కాలమున హరిజనులు బజారుకు వచ్చినచో, మెడలో కుండగట్టుకొని దానిలోనే ఉమ్మివేసికొనవలెను. కాని బజారులో నుమ్మివేయరాదు. మనసనాతనుల శాస్త్రములు (Not experimental Sciences) ఈ వర్ణభేదమును బాగాపోషించినవి. నేడు శ్రీ లంకవల్లి బుల్లెయ్యగారు హరిజన కుటుంబములో జన్మించి విశ్వవిద్యాలయ ఉపాధ్యక్షులగుట హేతువాదులందరకు ఆనందము గల్గించుచున్నది. కొందరు హరిజనులకిట్టి ఉన్నత స్థానములపై నుండి క్రిందవరకు యిచ్చినచో దేశములో నూత్నమైన జాతీయత ఏర్పడును. లేనిచో గుప్తరాజుల కాలమునాటి ఆర్యరాజులపాలన ఏర్పడును.

భారతీయ సమాజము పై

ఆంగ్ల విద్యా ప్రభావము

1

ప్రాచీన విద్యావిధానము

భారత వ్యవస్థము అత్యంత తత్వశాస్త్ర సంబంధముగ దేశముని ఒక విద్వాంసుడు నుడివినాడు ("India is the most philosophical country in the world") ఇండియా మతతత్వశాస్త్రదేశమే కాని శాస్త్రజ్ఞానముగల దేశముకాదని 'దత్తా' వ్రాసెను. (India was never a country of science but a country of religion and philosophy) ఇది సత్యముగానే యున్నది. పాఠశాలలలో గాని, విశ్వకళాపరిషత్తులలోగాని, చెప్పెడి విద్య అధికముగా మతమునకు, తత్వశాస్త్రమునకు సంబంధించియుండెడిది. భౌతిక సంబంధముగ శాస్త్రములకు, చరిత్ర, భూగోళములకు, విచారణ, విమర్శన, ఐహిక సంబంధ విషయములకు ప్రాధాన్యత కాన్పించదు. అన్ని శాస్త్రములకు తల్లియైన చరిత్రను శాస్త్రీయ దృక్పథములో బోధించిన గురువులులేరు. సాహిత్యమునకు చరిత్ర, చరిత్రకు భూగోళము, మార్గమును దయారచేయును. "చారిత్రక సత్యమును దెలిసికొన్నచో నీవు స్వతంత్రుడవగుదువు" అను విషయము పాఠశాలలలో నాచరణలోలేదు. ఆకాలపు సత్యము పరమాత్మనుగూర్చి యేయైయున్నది. మానసిక దాస్యము వదలునట్టి, వెట్టిభక్తి, మూర్ఖనమ్మకముల బోగొట్టునట్టి సర్వ విషయ జ్ఞానము (Liberal education) ప్రాచీన భారతీయ పాఠశాలలలో, కళాశాలలలో గాన్పించదు. ఒక కాలలో నఖండపాండిత్యము గాన్పించిన, మిగత కాలాన్ని కూన్యము. విమర్శనా పూర్వకమైన శాస్త్రజన్య జ్ఞానముతో గూడిన ఆలోచన, భావసంపద (Scientific and critical thinking) విచారణ (A spirit of inquiry) పూర్వకాలపు చదువులలో లేదు. మొదట వైదికభాష, తర్వాత సంస్కృతము రాజభాషలుగానుండెను. మన పాఠశాలలవలె గురుకులములు, విశ్వవిద్యాలయములవలె పరిషత్తులు వేదకాలములో వర్ధిల్లుచుండెను. బృహదారణ్య కోపనిషత్తునుబట్టి శ్వేతకేతువు పాంచాలదేశ పరిషత్తు కేగినట్లు

కాన్పించుచున్నది. 'సమాజబద్ధైవాలి' నిత్యము పరిషత్తుల కేగుచుండెను. ఒక్కొక్క పరిషత్తులో 21 మంది అధ్యాపకులుండురని 'మాక్సుముల్లరు' వ్రాసెను. ముగ్గురు నలుగురున్న 'పరిషత్తు' ఆగునని 'పరాశరుడు' వ్రాసెను. వేద కాలములో 'కురు, పాంచాల, విదేహ, మత్స్య, ఉశీనర, తక్షశిల, వాళి' ఆది ప్రదేశములలో విద్యాలయములు లేక పరిషత్తులుండెను. ఈ పరిషత్తులగూర్చి గౌతముడు, వశిష్ఠుడు మున్నగువారు వ్రాసిరి. క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్దములో నై మిశారణ్యములో అనేకమంది ఋషులు, శిష్యులు గూర్చుండి యజ్ఞములు చేయుచు, పుణ్యకథల వినుచు విద్యల జరుపుకొనుచు కాలక్షేపము చేసిరి. క్రీ. పూ. 7 వ శతాబ్దములో తక్షశిలా విశ్వవిద్యాలయము ప్రసిద్ధిగాంచెను. అప్పటినుండి ఈ విద్యాలయము క్రీ. శ. 3 వ శతాబ్దమువరకు అనగా 1000 వర్షములు వర్ధిల్లెను. చారిత్రక విద్యాలయములలో నివిమొదటిది చా. బాబుదా, ఆశోకుని కాలమున 81000 పాఠశాలలుండెనని వ్రాసెను.

వేదకాల పరిషత్తులలో పాశ్చాత్యజాతిక ఈ క్రిందివిధముగా నుండెను. నాలుగవేదములు, రాశి, దైవ, నిధి, వాక్వాక్యం. ఏకాయనం, దేవవిద్య, బ్రహ్మ విద్య, భూతవిద్య, జైత్రవిద్య, నక్షత్రవిద్య, సర్ప దేవజనవిద్యలు, ఈ విషయము ఛాందోగ్యోపనిషత్తు సప్తమోద్ధ్యాయము ప్రథమ, ద్వితీయ ఖండములబట్టి తెలియుచున్నది. ¹ ఇది నారద, సనత్కుమార సంవాదము. వేదాధ్యయనము అనగా సంహితలు, బ్రాహ్మణములు, ఆరణ్యకములు, గృహ్య సూత్రములు, షడంగములు అనగా శిక్ష, ఛందస్సు, వ్యాకరణము. నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము, ఇవికాక షడ్వర్ణనములు—కపిలుని సాంఖ్యము, పాతంజలి యోగ శాస్త్రము, జైమిని పూర్వమీమాంస, బాదరాయణుని ఉత్తర మీమాంస, గౌతముని న్యాయశాస్త్రము, కణాదుని వైశేషిక సూత్రములు, చెప్పబడుచుండెను. వాత్సయన కామసూత్రములలో 64 విద్యల పేర్లున్నవి. వీనిలో వృత్తి విద్యలు కూడ కలవు.

తక్షశిలా విశ్వవిద్యాలయములో 16 విషయములు లేక శిల్పములు చెప్పబడుచుండెను. 'ఈ ప్రజాశిక్షలో ఆయుర్వేదము, ధనుర్విద్య, వైదిక సంబంధ విద్యలు, రంగుదేయుట, రాతి చెక్కడము, విగ్రహములు చేయుట, చేతిపనులు, జ్యోతిషము, సభవైద్యము మున్నగునవి కాన్పించుచున్నవి. భారతీయ వైద్య

¹ ఈశాద్యక్షాత్తర శతౌపనిషదః - నిర్ణయసాగరప్రెస్ బాంబే. పుట 63

పద్ధతిని 'స్ట్రోటో' అను గ్రీకు లేఖకుడు ప్రశంసించెను. ఇచట శత్రువైద్యము కూడ చెప్పియున్నట్లు కాన్పించుచున్నది. ధారణీయులు నర్వృతాదుకు మూలికా వైద్యము చేయుదురని గ్రీకులేఖకులు వ్రాసిరి. అరెస్టాండరు కూడ ఈ వైద్య మునుజూచి ఆశ్చర్య చకితుడాయెను. పాశీరి, జీవగుడు, దాట్యుడు, ప్రసేనకత్తు, మున్నగువారు ఈ విద్యాలయములో జడివీరని కొందరు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. జీవకుడు మాత్రము తక్షణిలా విద్యాలయ విద్యార్థియని వినయ పిటకము మహావగ్గము తెల్పుచున్నది. తక్షలతో 'భిటు ఆరేయముడి' వైద్యాచార్యుడుగా నుండెను. బుద్ధునికి జీక్తుచేసిన జీవకు డిచట ఏదేంట్లు విద్య నేర్చెను. ² వచ్చునపుడు గురువు, నగరముచుట్టు 15 మైళ్ళు అర్ధవ్యాసములోనున్న పనమూరికల వైద్య గుణములగూర్చి ప్రశ్నించగా, జీవకుడు నాలు దినములు పరీక్షించి, వైద్యమునకు పనికిరాని మూలిక కాన్పించి దోడనిచెప్పి, అన్ని మూలికల గుణముల చెప్పెను. ముఖ్యముగా వైద్యము చదువుటకు రాకుమారులు, వర్తకులు, బ్రాహ్మణులు ఏగు చుండిరని, జాతక కథలు, తెల్పుచున్నవి; స్వీత్ అను చరిత్రకారుడుకూడా ఇది వ్రాసెను. చిత్తసంఘాత జాతకమును బట్టి (J I-VP 391-2) హరిజనుల కీ విద్యాలయములో బ్రవేశములేనట్లు కాన్పించుచున్నది. మహ్య తరగతి ప్రజలకు, క్రింది తరగతుల వారికి ఈవిద్యాలయము వలన పెద్ద ప్రయోజనమున్నట్లు కాన్పించదు. వర్ణాశ్రమ ధర్మములకు ప్రాధాన్యత ఉండుటచే, సరిసమానావ కాశములు కాన్పించవు. బౌద్ధుల విద్యావిధానము చాలవరకు లౌకిక సంబంధమై యుండెను, క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్దములోని 'నాలందా' విద్యాలయము ప్రఖ్యాతి గాంచెను. చైనీయ సరివ్రాజకులు, 'హానుత్సాంగు, ఇత్సింగు'లు ఈవిద్యాలయము లోనే అనేక సంవత్సరముల కాలము చదువుకొనిరి ఇంకను, శావా, సుమేత్రా, కొరియా, చైనా, జపాను, సింహళములనుండి విద్యార్థులువచ్చి యిచట చదువు కొను చుండిరి. వీరివటి నక్షత్ర గణితశాలను. నీటి గడియారమును వర్ణించిరి. ఇచట బౌద్ధ పిటకములేకాకుండా 18 శాఖల బౌద్ధ శాస్త్రములు, శిల్పవిద్య, సాంఖ్యము, వేదములు, బ్రాహ్మణములు, వ్యాకరణము, తర్కము, వైద్యము (శబ్ద, హేతు, చికిత్సా విద్యలు) సంస్కృతము, పాళి, ఇంక ఇతర విషయములు చెప్పు చుండిరి. ³ ఇవటి ద్వారపాలకులు గొప్ప విద్యావంతులై యుండిరి. విద్యార్థులు దీనిలో బ్రవేశించుచుండు, ద్వారపాలకుల ప్రశ్నలకు సమాధానము లిచ్చినగాని

² అన్నదీయ విరచిత వ్యాసావళి—జీవక చరిత్ర 29—34

³ Samuel Beal - Life of Hiuen Tsiang P. 112

లోన ప్రవేశించుట కర్హతలేదు. ఇందు 6 కళాశాలలు, గొప్ప గ్రంథాలయము గలదు. 10000 మంది విద్యార్థులు, 1500 మంది అధ్యాపకులు గలరు.

బొద్దుల విహారములు, సంపూర్ణములు గొప్ప విద్యాలయములుగా గాన్పించుచున్నవి; ఈ విహారములు గురుకులములవలెనుండెను. పురుషపురము (పెషావూరు) జయేంద్ర విహారము (కాశ్మీరములోనిది) విక్రమశిల, జగద్దాల, ఉదంతపురి, ధన్యకటకము (అమరావతి) నాగార్జునకొండ, తామ్రలిప్తి, కాంచీ పురము, కనూజి, కాశీ, వాలాబి, మున్నగు విద్యాలయములు ప్రసిద్ధిగాంచెను. అమరావతి విశ్వవిద్యాలయపద్ధతిలో 'లాసా' దగ్గరఉన్న 'చూపాంగు' విహారము, ఒక విశ్వవిద్యాలయము, 6 కళాశాలలతో నేర్పరచబడెను. ఇత్స్వింగు, అను వైసీయ లేఖకుని వ్రాతలనుబట్టి ఆ కాలపు విద్యావిధానము తెలియుచున్నది.

మొదట 'సిద్ధిరస్తుతో' ఆరంభము. 49 అక్షరములుకలిపి, 18 భాగములుగా విభజింపబడెను. ఈ అక్షర సముదాయములు పదిమేలు అగుచుండెను. లేదా 300 శ్లోకములాయెను. ఒక శ్లోకము 4 పాదములు, పాదమునకు 8 అక్షర సముదాయములు; బిడ్డలు 6 వ ఏట ఆరంభించి, 8 నెలలలో దీనిని ముగించెదరు. తర్వాత 1000 శ్లోకములుగల పాణిని సూత్రములు 8 ఏండ్ల వయసున నారంభించి, 8 మాసములలో వల్లించుచుండిరి. తరువాత వ్యాకరణ ధాతువులు గల్గిన 1000 శ్లోకముల ధాతుమంజరిని వల్లించుచుండిరి. పిమ్మట ఖిలత్రయమును అనగా 1000 శ్లోకముల అష్టధాతువుల, 1000 శ్లోకముల 'వేంచ'ను, 1000 శ్లోకముల 'ఉనాడి'ని 10 వ ఏట ఆరంభించి, 13 వ ఏడు వృత్తియగు నప్పటికి ముగించుచుండిరి. తరువాత 18000 శ్లోకములుగల వృత్తిసూత్రములుగల 'కాళికావృత్తి' యను గ్రంథమును 15 వ ఏట ఆరంభించి 5 ఏండ్ల తర్వాత ముగించుచుండిరి. బాలరు పీనిని కంఠస్థము చేయవలెను. పై గ్రంథకర్త 'గాయాదిత్యుడు' ఏక సంభాగ్రాహి.

పీని తర్వాత గద్య, పద్య రచనలు నేర్పి, హేతువిద్య, అభిధర్మకోశముల జదువుచుండిరి. అనుమానమునకు 'న్యాయద్వార తర్కశాస్త్రము' జదువుచుండిరి. ఆకాలములో 'జాతకమాల' అను గ్రంథమును హెచ్చుగా జదువుచుండిరి. దీనివలన విస్తారమైన జ్ఞానము గలుగుచుండెను. దీనితో రెండు, మూడుఏండ్లు గడచుచుండెను. దీనితర్వాత వృత్తిసూత్రములపై వ్యాఖ్యయగు 'కుర్ని' అను 24000 శ్లోకములుగల గ్రంథమును 3 ఏండ్లలో ముగించుచుండిరి. కుర్నిపై వ్యాఖ్య, భర్తృహరి రచిత

పైన 25000 శ్లోకములుగల భర్తృహరి శాస్త్రము తరువాత నేర్చుచుండిరి. వృత్తి సూత్రములు, కుర్చి, భర్తృహరి శాస్త్రమును గలిపి 'రత్నత్రయము' అనుచుండిరి. పిమ్మట 'వాక్యపాదీయ' అను 700 శ్లోకములుగల భాగమును దీనిపైన 7000 శ్లోకములు గల వ్యాఖ్యను బఠించుచుండిరి. తరువాత 3000 శ్లోకములుగల 'పైన', (Peina) దీనిపైన 14000 శ్లోకములుగల వ్యాఖ్యను నేర్చుచుండిరి. ఇందు శ్లోక భాగము భర్తృహరిచేత, వ్యాఖ్యభాగము భర్మపాలునిచేత వ్రాయబడెను. ఇవి జంబూద్వీపములో ప్రఖ్యాతిగాంచి యుండెను. ఇవి ఆకాలపు విద్యావిధానము. ⁴ దీనివలన పైరాగ్యము, పారలౌకికచింత, భక్తిభావము, దార్శనికచింత అధిక మగును. ప్రవృత్తిలోనుండి నివృత్తిని గూర్చి సంతత మలోచించుచుండును. ఈ విద్యావిధానమువలన భౌతిక ప్రపంచములో గొప్ప పండితుడగును. రసానుభూతిగల సాహిత్యములో మునిగి తేలును. బంధవిముక్తికి సాధనభూతుడగును; కానిలోక సేవకు నిరుపయోగము. ఈలాగుననే 'హానుత్సాంగు' కూడ వ్రాసినాడు. 'విద్వలు 7 ఏండ్ల వయసు వచ్చినపుడు, పంచశాస్త్రములకు సంబంధించిన గ్రంథముల జెప్పుచుండిరి. వ్యాకరణశాస్త్రమే ఐదు శాస్త్రములకు లేక శబ్దవిద్యకు మూలము. అవి యిట్లుండెను. 1. శబ్దవిద్య, 2. శబ్దస్థానవిద్య, 3. చికిత్సావిద్య, 4. న్యాయవిద్య, 5. ఆధ్యాత్మవిద్య, చివర చాన్లో 6 మార్గములు, కర్మసిద్ధాంతము జోధించబడుచుండెను. ఆయుర్వేదమునకు ప్రాధాన్యత యుండెను. బ్రాహ్మణులు ఆయుర్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వవేదము పఠించుచుండిరని, పై లేఖకుడు వ్రాసెను. ఈవిద్య మతప్రచారమునకు, మత ప్రబోధమునకు సాయకారిగా నుండెను. ⁵ పరమునకు సంబంధించిన జ్ఞాన మధికముగా నుండెను. ఇత్సింగు వ్రాతల ప్రకారము వారు సాధ్య, అసాధ్య సిద్ధాంతములగూర్చి తర్కించు చుండిరని తెలియును. ("They assemble in crowds and discuss possible and impossible doctrines") రోజు చాలా అల్పమైనదిగా నుండెనని (The day is too short for them) తెలియుచున్నది. అనేక శాస్త్రరచయిత అయిన 'క్షత్రియ జయసేనుడు' 'భద్రరుచి' యొద్ద 'హేతువిద్య, స్థితమతిబోధి సత్కువిక్రింద శబ్దవిద్యాశాస్త్రము, శీలభద్రుని

⁴ J. Takakusu — A record of the Buddhist religion as practised in India and the Malaya Archipelago

By 'Itsing' — P. 170

⁵ T. Watters — On Yuan chwang's travels in India — vol. I p. 154,

క్రింద యోగశాస్త్రము చదివెను. నాల్గువేదములు, జ్యోతిషశాస్త్రము, చికిత్సా శాస్త్రము, తంత్రశాస్త్రము, గణితశాస్త్రము మున్నగు వానిలో పారంగతుడాయెను. మగధరాజు 'పూర్ణవర్మ' యను వాడతనికి 20 పట్టణముల యాదాయ మిచ్చెదనని వాగ్దానమొనర్చెను. కాని పూర్ణవర్మ నిరాకరించెను; 'శిలాదిక్కుడు', ఒరిస్సాలోని 80 పెద్దపట్టణముల నిచ్చెదనని వాగ్దాన మొనర్చెను. అవికూడ నిరాకరించి యిట్లు చెప్పెను. "ఎవ్వరీప్రపంచ వేతనముల గైకొనునో వాడు ప్రపంచ బంధములలో దగుల్కొని పోవునని 'జయసేనుడు' వినియున్నాడు; నా యభిప్రాయము జనన మరణబంధముల స్వభావమును గూర్చి బోధించడమే. రాజనంబంధముగు ద్రవ్యాదులతో బరివయము గల్గించుటకు శాకు వ్యవధి ఎవటనున్నది? అంతటాయన 'యస్తీవనము'లో నివసించెను. ఆ ఈలాగుననే క్రీ. శ. 9 వ శతాబ్దములో 'వీర దేవుడనువాడు' వేదములన్ని చదివి పెషావరులోని కనిష్క మహావిహారమున కేగెనని 'గౌరలేఖ మాల శాసనములు' తెల్పుచున్నవి.⁷ "గజంమిధ్య, పలాయనం మిధ్య" అను భావములు హెచ్చుగానున్నవి. కొందరు ఆద్వైతభావము కల్గి వారేషణ, పుత్రేషణ, ధనేషణలు వీడి బ్రహ్మచర్యము, యోగములతో జీవన్ముక్తి పొందుచుండిరి.

బౌద్ధమతము క్షీణించిన తర్వాత మరల హిందూమత విజృంభణముసాగినది; ముస్లిముదండయాత్రలు వచ్చులోపుగా కొన్ని దేవాలయములు విద్యాలయములుగా, కళాశాలలుగా మారెను. బీజపూరులోని 'సాలోత్తి,' ఆర్కాటులోని 'ఎన్నా యరమ్', చెంగల్పట్టులోని 'తిరుముక్కుదల్' లలో కళాశాలలు' కాన్పించుచున్నవి. అపుడే కాశి, నవద్వీపము, లేక నాడియా (Nadia) మిథిలలో విద్యాలయములు వెలసినవి. వీనిలో జెప్పబడు బోధ, న్యాయ, స్మృతి, కావ్య, అలంకారములకు సంబంధించి యుండెను.

తరువాత ముస్లిముల దండయాత్రలు సాగినవి. వీరు కూడ పాఠశాలలు, కళాశాలలు స్థాపించిరి. పాఠశాలలలో ముహమ్మదీయ మతగ్రంథము 'కురాను' మత సిద్ధాంతములు, చెప్పబడు చుండెను. కళాశాలలలో శాస్త్రము, తత్వశాస్త్రము, న్యాయశాస్త్రము, చికిత్సాశాస్త్రము బోధించుచుండిరి. చిన్న పాఠశాలలలో మూడు మూలముల, చదువుట, వ్రాయుట, గణితము (3rs) బోధించుచుండిరి. మద్రా

⁶ Samuel Beal — Life of Hiuen Tsiang — p. 153.

⁷ N. N Majumdar M. A. — A history of education, in Ancient India — P. 16 - See Gouralekha Mala'

సాను' అనబడు విద్యాలయములలో వ్యాకరణము, తర్కము, సారస్వతము, రాత్రిము, న్యాయశాస్త్రము, అలంకార శాస్త్రము, వేదాంతశాస్త్రము, తత్త్వబోధ, మున్నగునవి చెప్పబడినవి. ఆ కాలములో ఖిర్తి, అగ్రా, లక్నో, రాంపురము, అజ్మీరు, పాట్నా, బీహారు' మున్నగునవి ప్రధానముగా వున్నవి. ఆ కాలములో కేంద్రములు. అక్కడ చక్రవర్తి, అత్యున్నత వర్ణము (Soul killing) వ్యాకరణ శాస్త్రమును తగ్గించి, శాస్త్రవిషయముల జేర్చెను. చొరంగజీబు, చరిత్ర, భూగోళము, ఇతరజాతుల సారస్వతమును జేర్చించెను. ముస్లిములు చరిత్ర కర్మల ప్రాచీనత యొనంగుట విశేషము. 19 వ శతాబ్దములో 'విలియమ్ వార్డు' భారతీయ పాఠశాలలను దర్శించెను. వంగదేశములోని 'నవబీషము'లో, 31 పాఠశాలలును జూచెను. అందు 17 పాఠశాలలలో తర్కశాస్త్రము, 11 లో న్యాయశాస్త్రము, మూటిలో తత్త్వము, షోడశశాస్త్రము, దోహింపబడుచుండెను. 5 "బెంగాలులోని హిందూకళాశాలలలో గొన్నిటిలో వ్యాకరణము, న్యాయ శాస్త్రము, ఉపాధ్యక్షములు, మరికొన్నిటిలో న్యాయ, దర్శన, తర్కశాస్త్రములు బోధించుచుండిరి. పాఠములన్ని వల్లవేయబడిరి మామూలు పాఠశాలలలో రామాయణ, మహాభారతములు బోధింపబడుచుండెను. ఇవియేనిజమైన చరిత్రలని, విద్యార్థులు, నమ్ముచుండిరి; దీనివలన మత, తత్త్వశాస్త్ర భావములేకాని సూక్ష్మ భావముల కవకాశమేలేదు. శాస్త్రీయదృష్టిలో మనోవికాసము కాన్పించదు. విక్రమశిలలోని కేంద్రభవనమునకు శాస్త్రభవనము (House of Science) అని పేరు. వీరుచదువు శాస్త్రములు' ప్రజ్ఞాపరిమిత సూత్రములు; ప్రాచీన కాలపు విద్యావిధానమువలన, మతము తప్ప ఇతర విషయమేది వారి మనసులలోనికి చొచ్చుకొని యుండలేదు. ఒక విద్యాంసుకీ యభిప్రాయమునే వెలిబుచ్చెను. ("The energies of the people were directed into a different channel and religion, more than anything else became their all absorbing interest") ఇంకను 'సూరంగమ సూత్రము'లో బాహ్యము నకు గోచరించునంత గగన కుసుమములవలె, అనర్థము, అదృశ్యమునగునది అని ఉన్నది.

గ్రంథములు చాల భాగము సంస్కృత భాషలోనే యుండెను. అధ్యాత్మిక శాస్త్ర, మత సంబంధముగు గ్రంథములన్ని గీర్వాణభాషలోనుండుటచే, బహుశాద్ది

మందిమాత్రమే చదువు కోగ్గులు చుండిరి. చదువుకొన్నవారు, మతసంబంధముగు వారి సాహిత్యము విశ్వమానవ కల్యాణమున కుపకరించునని తలంచుచుండిరి.

వేదకాలమున వైదికభాష, అనంతర కాలమున సంస్కృతము తరువాత పాళి, ముస్లిముల కాలమున ముఖ్యముగా అక్బరు కాలమునుండి పారసీకభాష, రాజభాషలై వెలసెను. ఆంధ్రరాజుల కాలమున రాజభాష 'ప్రాకృతమై' యుండెను. ఆంధ్ర రాజులలో 14 వ వాడు 'హాళిడు' 'శాలివాహన గాధానస్తశతి' అను గ్రంథమును గుణాధ్యుడు బృహత్కృతను ప్రాకృతములో రచించెను. అంతకు పూర్వము నాగులు తెలుగుభాషను మాటాడుచుండిరి. నాగుల తెలుగుభాష, మహారాష్ట్రుల ప్రాకృతభాష, ఆర్యుల సంస్కృత భాషలన్ని కలిసి నేటి ఆంధ్ర భాషగా మారినది. లౌకిక సంస్కృతకాలము క్రీస్తుశకారంభమునుండి క్రీ. శ. 1000 వరకు వ్యాపించినది. లౌకిక భాషను సంస్కరించుట చేతనే సంస్కృతమైనది. ఇది ప్రాకృతమునకు ప్రతిద్వందిగ నేర్పడిన పదముని 'మెక్తనాలు' వ్రాసెను. క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్దములో బౌద్ధులవాదనలు సంస్కృతమున జరిగెనని, 'హానాస్సాంగు' వ్రాసెను. 'పాతంజలి సంస్కృతము మాటాడువారు శిష్టులని వ్రాసెను.

—o—

2

భౌతిక సమాజస్థితి

హిందూ, బౌద్ధ, ముస్లిము కళాశాలలవలన భారతదేశమునకు భౌతికముగా ఉపయోగము కల్గలేదు. మతివిద్య, ఆధ్యాత్మిక విచారము, కర్మసిద్ధాంతము, మాయావాదము, వైరాగ్యభావము, హేతుబద్ధముకాని నడక, భౌతికవాద నిరసన, భగవంతుడు డవతారమెత్తునను నమ్మిక, తీర్థయాత్రల వలన ముక్తిగల్గనను విశ్వాసము, క్షణభంగుర జీవితముపై నిరాశ, వర్ణాశ్రమ ధర్మములు, వేదాదులు పరమపురుషనిర్మిత మగుటచేత వాని కెదురాడకూడదను సిద్ధాంతము, ఇతిహాస పురాణములే నిజమైన చరిత్రలను నమ్మకము, జీవిత మశాశ్వతము కాన, ఆత్మ్యత్రమ మనుష్యజన్మలో బంధములో దగుల్కొనియున్న జీవాత్మను విడగొట్టి స్వస్వరూపాను సంధానమును జెందించుట, జనన మరణ రాహిత్యమును జెందుట,

విగ్రహారాధన, బాల్యవివాహములు, వెత్రిభక్తి, మూర్ఖనమ్మకములు, స్త్రీలతోపదా, మోషాపద్ధతి, విమర్శనా జ్ఞానము లేకుండుట, మత భావమేకాని జాతీయభావము లేకుండుట - యిదియన్ని భారతీయ విద్యాపరితమము. బహుపక్షీశ్వము కలదు. రండిత్ సింగుకు 9 మంది, దేవరాయలకు 900 మంది భార్యలు గలరు; యెందరో రాజులు యిష్టమువచ్చినంతమంది భార్యలను జేసుకొనుచుండిరి. భారతీయ ప్రతిభతో బాటు ఈదురాచారములను గూడ కొందెము ఆలోచించవలయును. దీనినే 'మెకాలే' చరిత్రపోయిన సమాజమనెను.

గురుభక్తి, నైతికవర్తనము, దినయజ్ఞేయతలు, వైరాగ్యభావము, సత్సాహింసలు, క్రమశిక్ష, ప్రకృతితో సంబంధము, ఏకాంతవాసము, బ్రహ్మచర్యము, ధనమునందు ఆశలేమి, గురుభక్తరాష, శిశి ఏండ్లు గురుకులవాసము, గురుచే వైవమును తలంపు ఇత్యాది సుగుణము లనేకములు కాన్పించుచున్నవి. యోగము వలన ఓజశ్శక్తి, దానివలన భారజాశక్తి, ఆదికముగుచుండెను. ఏక సంభాగ్రాహులు, ద్విసంభాగ్రాహులు హెచ్చుగా గలరు. వేదాదులన్ని వ్రాతతోలేక పోయిన, గురుముఖతా నేర్చి వాక్సేటికలలో నుంచుకొని తరతరములు వల్లించుచుండిరి. ఇవియన్ని వ్రాసిన పాతకమని భావించుచుండిరి.

సతి:— ఋగ్వేదములోగాని అనంతర వాఙ్మయములో గాని ఇది కాన్పించదు. ఇది సిద్ధియనుల ఆచారమని గ్రీకులేఖకులే వ్రాసిరి. 'అనిసికృటసు, మున్నగు వారు దీనిని పేర్కొనిరి. మహాభారతమును బట్టి కూడ పాండురాజు భార్య మాద్రీ, కృష్ణుని నల్లారు భార్యలు సతియైనట్లు తెలియవచ్చుచున్నది 'దయోదోరసు' అను గ్రీకులేఖకుడు కూడ వితంతువులు సహగమనము చేయుచుండిరని, ఓడ్డలున్న వారిని సతిలేకుండ వదలివేయుచుండిరని వ్రాసెను. బాణుడు కూడ దీని సుల్లేఖించెను. హర్షుని తల్లి యశోవతి స్వయముగా అగ్నిలోహుతి చేయెను. హర్షుని సోదరి 'రాజ్యశ్రీ' చావబోగా హర్షుడువచ్చి రక్షించెను. 'రాణుక' అను రాజపుత్రుడు చనిపోగా అతనిభార్య 'సంపల్లదేవి' సతి ఆయెను. క్రీ. శ. 6 వ శతాబ్దములోని శిలాలేఖనములో బానుగుప్తుని సేనాపతి గోపరాజయొక్క స్త్రీ, సతియైనట్లున్నది. ఒక శిలాలేఖనములో 'కలచుకీ రాజాగాంగేయదేవుడు' చనిపోయిన విమ్మల, అతని అనేక మంది భార్యలు సహగమనము చేసిరని యున్నది. క్రీ శ. 902 లో కాశ్మీరరాజు 'శంకరవర్మ' చనిపోయినపుడు అతనితో బాటు మువ్వరు రాణులు. ఇరువురు దాసీలు, ఒక సేవకుడు 'జయసింహ' అనువాడు, సహగమ

నము చేసిరి. క్రీ. శ. 1081 లో 'అనంతరాజు' చనిపోయి నపుడుకూడ అతని రాణి, ఇద్దరు మగ సేవకులు, కొందరు అడవాండ్రు సహాగమనము చేసిరి. ఈ ప్రకారము మగవారు కూడ సహాగమనము చేయుచుండిరి. 'రంజిత్ సింగు' చనిపోయినపుడు అతని 9 మంది భార్యలు సతిచేసిరి. క్రీ. శ. 1130 లో కదంబ రాజు తైలవదేవుడు చనిపోయినపుడు, అతని అనుచరుడు 'బోవన్న' కూడ సహాగమనము చేసెను. 'మల్లారెరావు బోల్కారు, భార్య రాణి అహల్యాభాయి, భర్త చనిపోయినపుడు తానుకూడ సతి చేయనెంచెను; కాని పసిబిడ ఉండుటచేత ప్రజలు వద్దెరి. ఆమె కుమారుడు చనిపోయినపుడు కోడలు సతిచేసెను. ఇది చూచి మూడు దినములామె దుఃఖములో మునిగి, ఒక మాటకూడ మాటాడకుండెను.

(G Thompson — "She then retired to her place, where for three days having taken hardly any sustenance, she remained so absorbed in grief that she never uttered a word") రాజపుత్ర శ్రీలలో 'జోహారు' అందెను. 'ముహమ్మద్ ఇబ్నీకాసిమ్, సింధుపై దండయాత్ర చేసినపుడు, ఆ రాజ్యమును హిందురాజు లేలుచుండిరి. అఖరు రాజు 'దాహిరు'; ఆయన కుమారుడు జయసింహుడు తన ప్రజలగు 'జాట్లు' ముస్లిములతో గలసి 'దాహిరు' నోడించిరి. అతని రాణి కొంతమందితో యుద్ధము చేసెను; కాని ప్రయోజనము లేకుండెను. చివరకురాణి, మిగిలియున్న శ్రీలతో 'జోహారు' చేసెను. భారతభూమిలో నిడియే మొదటి జోహారు. తర్వాత రాజపుత్ర శ్రీలనేకులు జోహారు చేసిరి. శత్రువుల చేతులలో బడకుండ వారు కోటలోనే అగ్నిగుండము వెలిగించి, అందుమాకి ప్రాణముల బోగొట్టు కొనుచుండిరి. రాణి సంయుక్తమున్నగు వారందరు ఇట్లనే యనువుల బాసిరి.

సతి ఆచారము బెంగాలులో విశేషముగా నుండెను. క్రీ. శ. 1803 లో 438 సతులు క్రీ. శ. 1815 లో 378 మంది సతులైరి. 1817 లో 700 సతులు 1818 లో 839 సతులు కాన్పించుచున్నవి. భారత వర్షము మొత్తముమీద అనేక మంది శ్రీ హత్యలు శాస్త్రము పేరుతో జరుగుచుండెను. డయోడోరస్, స్ట్రాబో, ఆబూజైద్, న్యూనిజ్ మున్నగు విదేశీయ లేఖకులీ సతిని వర్ణించిరి. 'పరలోక ములో దనభర్తను గలసి కొందునను నమ్మకముతో శ్రీలట్లు సహాగమనము చేయుచుండిరి, ఈ నమ్మకమునకు హద్దులేదని, విదేశీయ లేఖకులు వ్రాసిరి. అక్కరు, అహల్యాభాయి మున్నగువారు దీని నాపుటకనేక ప్రయత్నములు చేసి విఫల మనోరథులైరి, ఆంగ్లేయులు కూడ ఇది మతాచారమని చాల కాల మూరకుండి,

రాజా రామమోహనుని సాయముతో దీని నాపివైచిరి. 'ఇంతకాలమీ అతి పాపిష్టమైన క్రూర దురాచారమును సహించి ఊరకుండుట ద్రిటిషుజాతికి శాశ్వతమైన అవమానమని. కళంకమని ("Lasting disgrace to the British nation that such diabolical cruelty should have been so long tolerated"—Ch. Eden -) 'ఈడెన్' వ్రాసెను. రామమోహనుని కృషి లేనిచో ఇది సాగిపోయి యుండెడిదే :

గంగానది దగ్గర సాగర డివిజ్ నరజలులు దేవతల కిచ్చుచుండిరి. 'హాను త్సాంగు' అను చైనీయ యాత్రికుని కూడ నరజలి యిచ్చుటకు తీసికొని పోయిరి. కాని గొప్ప తుపాను వచ్చుటచేత, దొంగలు పారికి పోవుటచే ఆయన ప్రాణము దక్కెను. కాశీ, దుర్గ, మున్నగు దేవతల పూజలికము. నాలందార్ ! మరీచి 2 అవరాధిత 3 వజ్రవారద 4 మైత్రేయ 5 పదునెన్నిది చేతులతార మున్నగు దేవతల కందు, రాతి విగ్రహములు సుందరముగా నుండెను. తార గొప్ప శక్తులు గలదని ఎవ్వరువచ్చి ఎదుర్కొన్నను, వానిని వధించునని ప్రజలు నమ్ముచుండిరి. కాని క్రీ. శ. 1202 లో భక్తియారు 'భిర్హీ' అనుయాయులగు ముస్లిముల కత్తి దెబ్బలు తగులుటచేత, ఆ విగ్రహము ముక్కలు, ముక్కలామెను. తార యొక్క శక్తులన్ని ఆదృశ్యము లాయెను. విగ్రహారాధనను నిరసించు ముస్లిముల చేతులలో బలు విగ్రహము లిట్లనే పోయెను. ఇంకను వెజ్టినమ్మకము లనేకములు కాన్పించుచుండెను. భక్తులు చర్మములపై వాతలు వేసికొని, తిరుచినాల్గినుండి 'ఫిర్హీ' వరకు 100 మైళ్ల బారున రోడ్లపైన దొర్లుచుండిరి పాంచాలు ఇనుప పీలలతో బిగించిన తడికెల చాల్చుచు తిరుగుచుండిరి. కొందరు తాళ్ళతో శరీరము కందునట్లు బాదుచుండిరి; విగ్రహారాధన అధికముగా నుండెను. బ్రతుకు తెరపు కొరకు ఒక విగ్రహమును ప్రతిష్ఠించి, దానిద్వారా ఆమాయక ప్రజలను దోపిడిచేసి జీవించుచుండిరి. సన్యాసులు, ఫకీర్లు అనేక విధములగు వేషములు వేసికొని, జనుల మోసగించుచుండిరి. 17 వ శతాబ్దములోని భక్తుడైన 'మూలుక్ దాసు' విగ్రహపూజ నపహాస్యము చేసిన, వినువారు లేరు. ("If God could be reached by worshipping a stone, I should, worship the mountain") సూర్య చంద్ర గ్రహణములు రాహుకేతువులను పాములు ట్రుంగుటచేత కల్గుచుండెనని ఆమాయక ప్రజలు నమ్ముచుండిరి. గ్రహణానంతరము స్నానములు చేయుచుండిరి. ఈ పద్ధతಿಯందు నమ్మకము గల్గుటచేత జ్యోతిషశాస్త్రము పై ద్యుత్యము, చరిత్ర, భూగోళములలో నభివృద్ధిగల్గుకుండ నిరోధమై

ముందెను (B. O. Law volume - A 4 Altekur - "They went on professing adherence to the legend of the demon Rahu devouring the moon. This attitude stood in the way of further progress in science like astronomy and medicine, history and geography") విహుపత్నిత్వము రాజులలో, మహారాజులలో, జాగీర్దారులలో కాన్పించును. ఒకే భార్యతో తృప్తిపడడం రాజు కాన్పించదు, జయపూరు రాజాకు 2000 మంది భార్యలుండిరిని 'గురుముఖసింగు' వ్రాసెను. బాల్య వివాహములు హెచ్చు. వడ్డాంతర వివాహములు, అంతర్వర్ణ భోజనములు అరుదు, కుల హోరులదికము, మతతగాదా లిపికము, దేవుడెప్పుడొక్కనవాడా, గడ్డ నెక్కినవాడా; అను విషయమై తగాదాలాడుచుండిరి. మత సహనము లేకుండెను. ప్రతి విషయము నకు తర్క సిద్ధాంతము నాపాదించుచుండిరి. యజ్ఞయాగాది కర్మల వలన కోరినవి సమకూరునని తలంచుచుండిరి. గంగానదిలో మధ్యకుపోయి చూకి చనిపోయిన పుణ్యమని తలంచి ప్రతి వర్షము దావాపు 50 వేలమంది చూకి చనిపోవుచుండిరి. దాగీరతీ జలంబులదికిన కైలాసయాత్ర గల్గునని వారి నమ్మకము; పూరీ జగన్నాథ కథము క్రిందబడి మరణించిన పుణ్యమని తలంచి, అనేకమంది ఆత్మహత్య ఆ విధముగా డేసికొను చుండిరిని టావర్నియర్, డెర్బియరులు వ్రాసిరి; సముద్రాంతర ప్రయాణములు చేసిన, అవచిత్రమగునని తలంచి తిరిగి వచ్చిన తర్వాత ప్రాయశ్చిత్తములు జరుపుకొను చుండిరి. నరమాంస భక్షకులు కూడ ఉండిరి. శాతరలు, బలులు అధికముగానుండెను.

అఘోరీలు అనువారు మనుజులభ్రష్టలలో భుజించి, శృణానాదులలో నివసించుచు, రాత్రిపూట సంవాసము చేయుచుండిరి. ఈ అఘోరి దేవతకే నరబలు లిచ్చుచుండిరి. 'వారన్ హేస్టింగ్సు' దీని నాపిపై చెను. ప్రాచీన గ్రంథములలో నేవిషయమున్నను నమ్ముచుండిరి; శాస్త్రజ్ఞానము లేక ప్రజలమాయకులై యుండిరి. బానిసత్వముండెను. కులభేదములు హెచ్చు. ఒక కులమువారింకొక కులము వారిని తాకరాదను భావముండెను. (Touch me not Conservatism) అల్ప రూపి ఇట్లు వ్రాసెను. "వారి దేశముతప్ప ఇంకొకటిలేదని వారి జాతివంటి దింకొకటిలేదని, వారి రాజుల వంటిరాజులు లేరని, వారి మతమువంటి మతము లేదని, వారిశాస్త్రమువంటి శాస్త్రములేదని హిందువులు నమ్ముచుండిరి." ఈ లేఖకుడు సాంఘికాచారములను జూచి యిట్లు వ్రాసెను. "హిందువుల మూర్ఖత్వ మంత విదేశీయులపై న చూపబడుచుండెను. వారు విదేశీయులను ఘోషించుచు,

అపరిశుద్ధులని పిల్చి, వారితో నేవిధమైన సంబంధములు అనగా వివాహములు కూర్చుంటుంటు, తినుట, త్రాగుట మున్నగునదేవి జరిపిన, వా రపరిశుద్ధులగుదురని భావించి వారిని నిషేధించుచుండిరి. ఇంకను విదేశీయుడు నీరుగాని నిష్పూగాని కాకినచో, దానిని తాకుట అపవిత్రమని భావించుచుండిరి." ఇంకను వారికి తెలిసిన విషయము లితరులకు చెప్పుటలోగాని, ఇతరులనుంచి న్నకులమైన, విదేశీయులైన సరే స్వీకరించుటలోగాని, పిశినారి తనమును (Niggardly) జూపుచుండిరి. అనేక వైద్యశాస్త్ర, తంత్రశాస్త్ర విషయములిట్లే వారితోనే నడిచిపోయినవి. ఇట్టి సంకుచితత్వము ప్రాచీన భారత భూమిలో గాన్పించును. వేదాదుల వర్ణించుటకు శ్రమపాతము, జటపాతము, ఘనపాతములతో జరించుచు, యౌవనమంత దాదాపు 36 ఏండ్ల కాలము వ్యర్థ పరచుచుండిరి. "హిందువులలో జాతీయభావములేదు; విదేశీయులతో పోరాడు నాయకులు తమ చిన్నమంతలము కొరకేకాని, సమిష్టిదేశ రక్షణకుకాదు." 8A అని ఒక విద్వాంసుడు వ్రాసినది సత్యమే. భారతీయులలో చరిత్ర, భూగోళము, వైద్యశాస్త్రాదులేవియు శాస్త్రీయ దృక్పథములో నేర్పరచలేదు. ఆభ్యుదయ భావములలేవు శ్రీవిద్య అధికముగా వ్యాప్తికాలేదు. ఆస్పృశ్యత అధికముగానుండెను. విజస్వలానంతర వివాహములు చేసిన వెలివేయుచుండిరి. పదమూడేండ్లకే పెండ్లి జరుపుచుండిరి.

—o—

3

ఆంగ్లేయ విద్యాప్రారంభము - వ్యాప్తి

ఆంగ్లేయులు రాజ్యపాలన యారంభించిన కొంతకాలము వరకు పరిస్థితు లిట్లనేయుండెను. సంస్కృతభాష మృతభాషయై యుండెను. 'లాటిన్'భాష' లోమను కాథలిక్కుల కెట్టదో, సంస్కృతభాష బ్రాహ్మణమతమున కట్టిదే యని 'రాషను' వ్రాయుచున్నాడు. ఇది సత్యముగానే యున్నది. ఈ సమయమున భారతదేశమున కెట్టిభాష కావలెనను విషయము ఆలోచనలో బడినది. క్రీ. శ. 1823 లో 'ఆరము' అను ఆంగ్లేయుడు, ఈ దేశీయులకు ఉపయుక్తమగు జ్ఞానము, ఉత్తమవిద్య, పశ్చిమ దేశీయుల కళలు, శాస్త్రముల వలన కలుగనని ఎంచి, వారికి సూచనలు చేయుటకు

బూనుకొనెను. క్రీ. శ. 1799 లో 'విలియమ్ కార్రి, (Willam Carry) ఈ దేశీయులకు పాశ్చాత్యుల విద్యావిధాన ముపకరించుననెను. దేవిడ్ హేర్, రాజా రామమోహనరాయలు, దేశములో సాంఘికమైన చెడుపనులు పోవుటకు, విచారణ, హేతుబద్ధమైన నడక సాగించుటకు, ఈవిద్య అవసరమని అభిప్రాయపడుచుండిరి. ప్రాచ్యవిద్యావిధానము, సంస్కృతభాష, ఆంగ్లేయవిద్య రుచిచూచిన భారతీయులకు రుచించలేదు. భౌతికముగా సంస్కృతభాష నిరుపయోగమై యుండెను. అందరు ఆంగ్లేయ భాష కావలయునని కోరుచుండిరి. ("The demand was all for English education Oriental learning did not pay in a wordely sense" — Cultural history of India — Yusuf Ali P 116) కాని కొందరు ఆంగ్లేయులకే ఈభాష బోధించుట ఇష్టములేదు. 1833 లో ఒక కంపెనీ దై రెడ్జరు యిట్లు నుడిచెనని, 'జె. సి. మార్షమన్' (J C. Marshman) ప్రభువుల సభలో నిట్లు చెప్పెను. "మనతెలివి తక్కువ తనముచేత అమెరికాలో కళాశాలలు, పాఠశాలలుపెట్టి మనమాదేశమును గోల్పోయినాము; హిందూ దేశములోగూడ నట్టి తెలివితక్కువపని చేయరాదు." స్వార్థప్రయోజనము హత్తుకొనిపోయిన ఆంగ్లేయులు కొందరు, భారతీయులు ఇంగ్లీషు విద్య నేర్చి తెలివితేటలు కలవారై, శాశ్వత బ్రిటిషు పాలన కాటంకదాయక మగుదురని కూడ యోచించసాగిరి. ("The vested interests considered the growth of an Indian intelligentsia educated in English as dangerous to the permanence of British rule" Yusuf Ali — Cultural History of India - P 118) కాని 'మేహ్యూ' (Mayhew) అనువాడు ఆంగ్లేయ విద్యా విధానములో మూడు ఉద్దేశ్యములు గలవని సూచించెను. "రాజ్యపాలన పద్ధతిలో సహాయపడుట, హిందూ ముసల్మానులకు తరిబీతు నొసంగుట, వెట్టిభక్తి, అమాయకత్వముచేత కల్గిన నైతిక, సాంఘిక సంబంధముగు దురాచారములను అణచుటలో భారతీయుల సహకారము పొందుట, దేశక్షేమమును, ఐహికసంబంధముల నభివృద్ధిపరచుట, ఈ యుద్దేశ్యముతోనే ఆంగ్లవిద్యా స్థాపనకు బూనుకొనిరి.

'మెకాలే' (Lord Macaulay) కు భారతీయులు విద్యాగంధములేకుండ, మార్చనమృకములలోబడి తిరుగుట యిష్టములేదు. అట్టి ప్రజానీకమునకు వెలుగు చూపించవలెనని అతని ఆశయము. అందుచేత లౌకిక సంబంధముగు శాస్త్రములు, కళలు, బోధించినచో, ఛాందసశాస్త్ర దాస్యమునుండి విముక్తినిొందు భాగ్యము భారతీయులకు గల్గునని వారుతలంచిరి. 'మెకాలే' క్రీ. శ. 1830 లో 'ఇది,

కల్గిపోయిన సంఘమును పునరుద్ధరించుటకు తీసికొను అత్యద్భుతమైన చర్య' అని పేర్కొనెను. (Macaulay - undertaking the stupendous process of reconstructing a decomposed society) ఇంకను వారిట్లు అభిప్రాయ పడిరి. "గాడిదను తాకిన ప్రాయశ్చిత్త మేమిటి? మేకనుజంజిన ఏ వేద మంత్రమును జదివిన ఉపశాంతిగల్గును? ఇట్టి చమపులతో యౌవనమును వృద్ధ పరచుట, అందులో ముఖ్యముగా ప్రజా చర్యముతో నీవనిచేయుట నిష్ప్రయోజన మని వారభిప్రాయపడిరి. ("And while we act thus can be reasonably and decently bribe men out of the revenues of the state to waste their youth in learning how they are to purify themselves after touching an ass, or what text of the Vedas they are to repeat to expiate the crime of killing a goat.") భాష బోధించడమేకాదు; నూత్నవిజ్ఞానము, నూత్నభావములు, జీవితములో, మతములో, రాజకీయములో, ప్రభుత్వములో నూత్నసరళి, ఈ విషయములన్ని భీకరమైనవిగా 'మెకాలే' మనసులో నుంచెను. 1824—2—18 వ తేదీన 'తేమ్సుమిట్లు' అను నొక దైరక్షరు యిట్లు చెప్పెను. "హైందవ విద్యలు చెప్పుట మా అతిసులక్ష్యము కాదు; ప్రజల కుపయోగించు విద్య చెప్పుటయే మా ఉద్దేశ్యము. (సాచ్య గ్రంథముల లోని శాస్త్రములు బోధించుట కాలహరణము, భారతదేశములోని ధ్రిష్టు సమాజము యొక్క గాలి మొత్తముమీద లౌకికమేకాని, మతసంబంధము కాదు "

(James Mill — "Our great end should be not to teach Hindu learning but sound learning and added that it would be waste of time to teach sciences as found in oriental books — It must be remembered that the atmosphere of British society in India was on the whole not been religious but secular.") సర్ చార్లెసు మెట్కాఫ్ యిట్లు చెప్పెను. "భారతీయుల నభివృద్ధిపరచుటకు ఇంగ్లీషుభాష ద్వారా మాత్రమే సాధ్యపడును." The English language seems to me to be the channel through which we are most likely to convey improvement to the natives of India" — Sir Charles Metcalfe/ జాన్ కంపెరీ దైరెక్షరు కూడ హిందూ, ముస్లిము సారస్వతములో ఉపయుక్తమై నది లేదు అని చెప్పెను ("We suspect that there is little in Hindu and Mahommadan literature that is useful") విల్క్యన్సు, జోన్సు, ప్రిన్సెప్, విల్సన్ మున్నగువారు అరబ్బీ సంస్కృతములలో 100 మిలియను ప్రజల పవిత్ర గ్రంథములు వ్రాయబడుటచేత వానిని బోధించవలెను" అని చెప్పుచుండిరి.

‘యెకారే’ ఈ సారస్వతమునుగూర్చి చెప్పుచు “పనికిరాని, కేవలము కాగితముపైన పెట్టబడిన ముద్ద” యని చెప్పెను; కాని దీనినంతయు అంగీకరింప జాలము.

ఇక భారతదేశములో ససాధారణ ప్రజలుగల్గిన ‘రాజారామమోహనుని’ వాక్యములు తిలకించెదము. ఈయన అరబిక్, పర్షియన్, బెంగాలీ, సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి, లాటిన్, గ్రీకు, హీబ్రూ భాషలలో పండితుడు. గొప్ప విద్వాంసుడు, మేధావి, పత్రికా సంపాదకుడు. అంగ్లేయ భాషావ్యాప్తి కీ మహా నీయుడు చినదినము ఉద్విగ్లాహు డుండెను. భారత దేశములో నొక సంస్కృత కళాశాలను బెట్టవలెనని ఆంగ్లేయులుద్దేశించి ప్రారంభించునున్న తరి, రామమోహన రాయలు, తన అనమ్మతిని దెలియపరచుచు క్రీ. శ. 1823 లో నీ విషయము భారత ప్రభుత్వమున కొక లేఖవ్రాసెను. “హిందూ పండితుల యాజమాన్యమున నొక సంస్కృత పాఠశాలను స్థాపించునన్నారని వినుచుంటిమి. వారు బోధించు జ్ఞానము ఈవర కములులో నున్నదేకదా : ‘ఈ పాఠశాలలలో’ జెప్పుబోధలు, వ్యాకరణ సూత్రములు వేదాంత సిద్ధాంతములు వారికిగాని, సమాజమునకుగాని ఉపయోగించక పోగా యువకుల మనస్సులు వానితో బరువెక్కి పోవునుగదా ! అచటి విద్యార్థులు 2000 ఏండ్ల క్రితము తెలిసినవానినే నేర్చు కొందురు; ఇకను అధికముగా తర్వాత వచ్చిన ధ్యానశీలరైన మనుజుల వ్యర్థమైన యుక్తులు, చమత్కారములు, మామూలుగా నన్నిచోట్ల వ్యాపించెడి అనిర్భుత సిద్ధాంతములు, హిందూదేశములో నన్ని చోట్ల మామూలుగా బోధించెడివేకదా : ఈ సంస్కృతభాష నేర్చుటకు ఒక జీవిత మంత సరిపోవునంతటి కష్టమైనది; తెరమరుగున దాగియున్న ఈ సారస్వతము, నేర్చుకొనుటకు పడుశ్రమకు చాలి చాలకుండును. ఈ భాషను శాశ్వతముగా నుంచవలసిన యవసరమున్నచో, దేశములోనున్న ఆందరు పండితులకు సహాయము చేయుటకు ధనమివ్వ వలసివున్నచో, క్రొత్త సంస్కృత కళాశాలను స్థాపించుట కంటె ఉచితముగా పారితోషికములు, ద్రవ్యము ఆయాపండితులకు సమర్పించిన చాలమంచిది.— కనబడువానికెల్ల యదార్థమైన ఉనికిలేదని, తండ్రి, తల్లి, సోదరుడు మున్నగువారికి వాస్తవమైన సత్వములేదని, అందుచే ప్రేమ యవసరము లేదని, ఎంత శీఘ్రముగా వానిని, జగత్తును వదలిన అంతమంచిదని చెప్పెడి వేదాంతబోధలు నమ్మవలసినదిగా బోధించుటవలన, సమాజములో యువకులు ఉత్తమ సభ్యులుగా నుండుట కర్హులుకారు.

బ్రిటిషు చట్టనిర్మాతల యభిప్రాయ మిట్టిదేమైనచో, సంస్కృత విద్యా విధానము దేశమును అంధకారములో నుంచుటకు ఉత్తమమైనది — మనభాష లింక విలువగలవి యగుటకు ఇంగ్లీషు చదివి అధికమగు జ్ఞానము నార్జించవలెను — స్వదేశీయులను సర్వతోముఖముగా నభివృద్ధి పరచుటయే ప్రభుత్వముయొక్క ఉద్దేశ్యమైయున్నది. అందుచేత, దీని ఫలితముగా నైతికమైన సర్వవిషయజ్ఞాన సంబంధమగు, బెలుగును గర్హించు ఉపదేశపద్ధతి అనగా గణిత శాస్త్రము, సహజ తత్వశాస్త్రము, రసాయన శాస్త్రము, శారీరనిర్మాణ శాస్త్రము మిగత ఉపయుక్త శాస్త్రములతో నభివృద్ధిపరచవలెను. ఈ కార్యమును, ఖర్చుపెట్టుటకు తీర్మానించ జడిన సొమ్ముచేత, యూరోపులో విద్యార్జన చేసినట్టి ప్రతిభ పొందిత్యము గల్గిన కొందరు పెద్దమనుష్యుల నియామకముచేత, అవసరమైన పుస్తకములు, ఉపకరణములు, ఇతర సాధనసామగ్రితో సరఫరాకాబడిన కళాశాలచేత, కొనసాగించవచ్చును.

“హిందూసంఘములోని సాంఘిక దురభ్యాసములను బోగొట్టుటకు, శాస్త్ర బోధ సహాయపడును.”

క్రీ. శ. 1835 వరకు ఐరోపీయ తత్వశాస్త్రము, పాశ్చాత్య శాస్త్రములు, సంస్కృతములోనికి, అరబిక్ భాషలోనికి మార్చి చెప్పవలెనని ప్రభుత్వము ఉత్తరువులు చేసెను. అప్పటికింకను ప్రభుత్వము ఇంగ్లీషు భాషను రాజభాషగా గుర్తించలేదు.

బ్రిటిషువారు వర్తకులుగావచ్చి, పిమ్మట ప్రభువులై తమపలుకుబడి నుపయోగించి, తమవిద్య నారంభించసాగిరి. క్రీ. శ. 1800 లో ‘వెల్లెస్లీ’ ‘విలియమ్’ కోటలో నొక కాలేజి స్థాపించెను. కాని అదిసాగలేదు. భారతదేశములో ఆంగ్లేయ విద్యారంభమునకిదియే మొదటదశ. క్రీ. శ. 1810 నుండి ఈ దేశములో ఇంగ్లీషు, చిన్న పాఠశాలలలో అరంభించబడెను. క్రీ. శ. 1816 లో ‘డేవిడ్ హేర్’ అను క్రైస్తవమత బోధకుడు, రాజారామమోహనుని సాయముతో ‘కలకత్తా’ నగరములో నొక కళాశాలను (మహావిద్యాలయము) స్థాపించెను. అసియా ఖండములోనిదియే మొదటిది. ఇందు ఐరోపీయసాంస్కృతికమును, శాస్త్రమును బోధించసాగిరి. అకాలములోనే, మువ్వరు సెరంఘారు క్రైస్తవ మతాచార్యులు ‘కారి, మార్షమన్, వార్డు’ అనువారు సెరంఘారులో మరియొక కళాశాలను స్థాపించిరి.

క్రీ. శ. 1830 లో 'అలెగ్జాండరుడవ్' అనువాడు 'కలకత్తాలో' మరియొక కళాశాలను స్థాపించెను. పాశ్చాత్య శాస్త్రములను, మతమునకు సంబంధములేని రౌకిక సారస్వతమును మనదేశీయులకు బోధించి, వారిని మూర్ఖనమ్మకములనుండి, పెట్టిభక్తినుండి కాపాడవలెనని, సంఘదురాచారముల నిర్మూలించవలెనని రామ మోహనుడు సంతతము ప్రయత్నించెను. 'శ్రేయోంపి బహువిఘ్నాని' అన్నట్లు మంచిపనులు చేయువారికి అనేక విఘ్నములు గల్గునుగదా! అభివృద్ధి నిరోధకు లప్పుడు యిప్పుడు ఒకేతలంపులో నున్నారు. ప్రభుత్వమువారింకను, భారతీయుల కే విద్యావిధానము ఉపకరించునో తేల్చలేదు. సనాతనులు, పూర్వాచార పరాయణులు, సతి ఆచారమును బోగొట్టినందుకు, విగ్రహారాధన, కులభేదముల నిరశించి నందు లకు, సంస్కృతయగు 'రాజారామ మోహనుని'పై కత్తులు చూయసాగిరి. ఆంగ్లేయ విద్యాలయములు వారికి నచ్చలేదు. ప్రాచ్యభాషలు ముఖ్యముగా సంస్కృతభాష బోధించుటకు కళాశాలలవనరముని వారు ప్రభుత్వమును ఒత్తిడి చేయసాగిరి.

క్రీ. శ. 1781 లో కలకత్తా మద్రాసా ఒకటి, క్రీ. శ. 1791 లో కాశీ సంస్కృత కళాశాలయొకటి తత్పూర్వమే ఏర్పరచబడెను. అప్పటికింక ప్రభుత్వమువారు, పశ్చిమ దేశీయుల విద్యావిధానము నీదేశీయుల కిచ్చుట కంగీకరించ లేదు. ఇంకను కొన్నిప్రాచ్యకళాశాలల స్థాపించుచుండిరి. తత్పూర్వము మహా రాష్ట్ర ప్రభుత్వమువారు ప్రతివర్షము బ్రాహ్మణ పండితులకు కొంత ద్రవ్యరూపేణ పారితోషికము లొసంగుచుండిరి; బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారుకూడ దీని కంగీకరించిరి. క్రీ. శ. 1821 లో నీవద్దతికి బదులుగా 'పూనా కళాశాల'ను స్థాపించిరి. క్రీ. శ. 1824 లో కలకత్తాలో నొక సంస్కృత కళాశాలను, తరువాత క్రీ. శ. 1829 లో ఢిల్లీలో మరియొక కళాశాలను స్థాపించిరి. క్రీ. శ. 1832 లో ఆగ్రాలో నొక కళాశాల ఏర్పరచబడెను. ఇవియన్ని ప్రాచ్యభాషలనే బోధించుచుండెను.

రామమోహనుడు 'కారి, మార్షమన్, వార్డు, డబ్' మున్నగు క్రైస్తవ మతాచార్యుల సహాయముతో పాశ్చాత్య విద్యావిధానమును బ్రవేశపెట్టి దేశీయులకు పెలుగుచూపించ యత్నించుచుండెను. వీరెల్లరొక పక్షము. సనాతనులు రెండవ వైపున వ్యతిరేక ప్రచారమును సాగించుచుండిరి. క్రీ. శ. 1834 లో వీరిరువురికి గొప్ప తగాదా జరుగుచుండెను. ఈస్టుఇండియా కంపెనీవారు భారతీయుల విద్య కొఱకు ఒక లక్షరూపాయలు (పదివేల నవరసులు) వ్యయముచేయ తీర్మానించుకొనిరి. భారతదేశములో పదిమంది సభ్యులుగల సంఘ మొకటి ఏర్పాటు

చేయబడెను. అందు 5 గురు సభ్యులు పాశ్చాత్య విద్యకు 5 గురు సభ్యులు ప్రాచ్య విద్యా విధానమునకు అనగా సంస్కృతము, పర్షియా, అరబిక్ భాషలు చదువు వారికి వేతనములిచ్చి చదివించుటకు సుముఖులుగా నుండిరి, మంజూరుచేసిన ఈ మొత్తము ద్రవ్యమును ఏ విద్యావిధానమునకు ఖర్చుపెట్టవలెనో తేలలేదు. సభ్యులు 10 మంది తగాదాపడిరి. దీనికి రాజీలేదు; వాయిదా వేయుటకు వీలులేదు; అప్పుడే 'మెకాలే' గవర్నరు జనరలు కౌన్సిలు సభ్యుడుగావచ్చి పిమ్మట 'పబ్లిక్ ఇన్ స్పెక్టర్ కమిటీ' అవ్వజూచెను.

క్రీ. శ. 1832 లో ఇంగ్లాండులోని 'కామన్సు సభవారు', సమర్థులకు అన సరమైన పరీక్షలలో తృప్తికరమైన భారతీయులకు యోగ్యత ననుసరించి ఉద్యోగము లివ్వవలసినదిగా నొకచట్ట మంగీకరించిరి. దీనివలన పరిపాలనా వ్యయముకూడ తగ్గునని వారు భావించిరి. 'లార్డు విలియం బెంటిన్' అప్పటికి రాజభాషగా నిర్ణయమున్న పర్షియాభాషను దొంగించి ఆస్థానములో ఇంగ్లీషుభాష నేర్పరచ వలెనని తలచుచుండెను; "ప్రజాభిప్రాయ మంతయు ఇంగ్లీషుభాష కనుకూలముగా నుండెను. ప్రాపంచిక వ్యవహారములకు ప్రాచ్యవిద్యావిధాన ముపయోగకరముకాదు. ఇది చదువుటకు విద్యార్థులకు ధనమిచ్చి, లంచమిచ్చి తీసికొని రావలసిన గతిపట్టింది." ("The demand was all for English education—Oriental learning did not pay in a worldly sense and students had to be hired or bribed to under take it")

ఈ సమయములో భారతదేశమునకు వచ్చిన 'మెకాలే' భారతీయుల కేవిధ మగు విద్యావిధాన ముపకరించు ననువిషయములో క్రీ. శ. 1835-2-3 వ తేదీన యుగయుగములు స్మరించదగు ప్రఖ్యాతమైన తీర్పునొసంగెను. దీని నిచట ఆను వడించుచున్నాను. "నాకు, సంస్కృతముగాని అరబిక్ భాషల జ్ఞానముగానిలేదు కాని ఒక మంచి ఐరోపీయ గ్రంథాలయములోని ఒక బీరువాతో మొత్తము భారత వర్షము, అరేబియాలోని దేశీయ సారస్వతము అంతకలిపినచో సమమగునను విషయము ప్రాచ్యదేశీయులలో నెవరును కాదనజాలరు. గొప్ప ఐరోపీయ జాతుల సాహిత్యము లేక కావ్యములతో అరబ్బీ, సంస్కృతములోని కావ్యములు పోల్చువచ్చునని ధైర్యముతో ముందుకువచ్చి చెప్పగల్గినవారు నాకు ప్రాగ్దేశీయులలో రూఢిగా. నెవరు కాన్పించలేదు. మానసిక సృష్టిచేత లిఖింపబడిన, గ్రంథముల నుండి యధార్థ సంఘటనములు లిఖించబడిన, సామాన్య ముఖ్యసూత్రములు పరిశీలన చేయబడిన గ్రంథములకు బోయినట్లుడు ఐరోపీయుని ఆధిక్యత పూర్తిగా

కొల్పుటకు శక్యముకానిదై యున్నది. ఒక భాష ఉపయుక్తమగు జ్ఞానముకలది కాదని ఒప్పుకొనబడినది. అత్యధికముగా మూఢభక్తి, వెట్టినమృతము గలదని దీనిని బోధించవలయును. ఒక తప్పుడు మతముతో గలసియున్న కారణమున తప్పుడు చరిత్ర, తప్పుడు జ్యోతిషము, తప్పుడు వైద్యము మేము బోధించవలయును. ఆరబ్బీ, సంస్కృతభాషలకంటె ఆంగ్లేయభాష సర్వవిధముల నేర్పుకొన అర్హత కలియున్నది. అజ్ఞానము, అనాగరికతలో మునిగియున్న 'రషియా' సభ్యతా రాజ్యములలో స్థానము గైకొనుటకు 120 ఏండ్లు దీసుకొన్నది.

“ఈ విషయమెట్లు తేల్చవలెను : వారి మాతృభాషద్వారా ప్రస్తుతము విద్యాభ్యాసము చేయవలెనని ఒక జాతిని, విద్యావంతము చేయవలెను ! మనము వారికొక విదేశీయ భాష నొసంగవలెను. మన భాషయొక్క యోగ్యతలగూర్చి చెప్పినదానిని మరల సంక్షేమముగా జెప్పవలసిన యవసరములేదు. పాశ్చాత్య భాషలన్నిటిలో నిది ఉత్కృష్టమైనది; గ్రీకుదేశీయులు వెళ్ళిపోవుచు మాకు అర్పించిన ఉత్తమ గ్రంథములకంటె ఏ మాత్రము తీసిపోని మనోకల్పితమగు గ్రంథములు గలవు; అన్ని విధములగు శబ్దచాతుర్యము గల మాదిరి గ్రంథములు గలవు. సాటిలేని నైతిక, రాజకీయ బోధలుగలవని భావించబడినట్టి, వీనికంటె మించిన చరిత్రలు లేవని యని పించుకొన్న చారిత్రక రచనలు, న్యాయమైన సజీవకళలుగల మానవజీవిత, మానవ ప్రకృతి ప్రాతినిధ్యము గల్గినట్టి గ్రంథములు, తత్వశాస్త్రము, నీతి, ప్రభుత్వము, ధర్మశాస్త్రము, వర్తకములగూర్చి గంభీరభావములుగల యోచనలుగల రచనలు, ఆరోగ్యమును రక్షించునట్టి, సౌఖ్యమును వృద్ధిచేయునట్టి, మనుజుని బుద్ధిబలమును వికసింపజేయునట్టి ప్రతి ప్రయోగాత్మక శాస్త్రమును గౌరవింపుచు యిచ్చు సరియైన జ్ఞానముగల గ్రంథములు గలవు. ఎవరైతే ఈ భాషను దెలిసికొందురో వారికి భూమండలము మీది అన్ని తెలివిగల జాతులు 90 తరముల క్రితమునుండి సృష్టించినట్టి, నిర్వచననట్టి బ్రహ్మాండమైన బుద్ధిసంపదతో బ్రవేశముగల్గును. 300 ఏండ్ల క్రితము ప్రపంచములోని అన్నిభాషలు కలసినపు డేర్పడిన సారస్వతముకంటె, ఈనాడు ఈ భాషలోనున్న సారస్వతము అత్యధికమైన విలువగలదని నిర్భయముగా జెప్పవచ్చును.

“ఇంతేకాదు; భారతవర్షములో నిది పాలకులచే మాటాడబడుచున్న భాష; ప్రభుత్వస్థానములలో దేశీయులలో ఉన్నతశ్రేణులవారు మాటాడుభాష; ప్రాగ్దేశ సముద్రము లంతట నిది ప్రాయశః వర్తకభాష కావచ్చును. నూత్నముగా ఉదయించు

నట్టి రెండు గొప్ప ఐరోపీయజాతుల, అనగా దక్షిణాఫ్రికాలో నొకటి, ఆస్ట్రేలిషియాలో నొకటి, - వీని రెంటియొక్క భాష యిదియేయైయున్నది; అవి రెండును ప్రతివర్షము మనకు మరింత ముఖ్యమైనట్టి మన భారతీయ సామ్రాజ్యముతో మరింత సన్నిహిత సంబంధము గల్గినట్టి జాతులైయున్నవి. మన సారస్వతముయొక్క నిజమైన విలువను జూచిన, ఈ దేశముయొక్క ప్రత్యేకమైన స్థితిలేక ప్రదేశమును జూచిన అన్ని విదేశీయ భాషలలో భారతీయులకు అత్యధికముగా సుపయోగపడు భాష ఇంగ్లీషుభాషయేనని తలంచుటకు బలవత్తుమైన కారణము మనకు గాన్పించుచున్నది. ఏ విషయము పైననైన మన గ్రంథములతో బోల్చుటకు అర్హమైన గ్రంథములు ఇతర భాషలలో లేవని విశ్వమంత అంగీకరించినపుడు ఆ భాషలు బోధించవలెనా లేక ఈ భాషను బోధించుటకు మనకు అధికారమున్నపుడు దీనిని బోధించవలెనా ? అనునదియే మనముందు ప్రశ్నయై యున్నది.

“మనము ఐరోపీయ శాస్త్రములను బోధించగల్గిన పురుషు, ఇతర శాస్త్రములు మనవానికి భిన్నమై అవియే హీనమయినవని విశ్వమంత అంగీకరించినపుడు, ఆ శాస్త్రములను బోధించవలయునా ? నిజమయిన తత్వశాస్త్రమును, నిజమయిన చరిత్రను మనము కాపాడుకొనునపుడు గుర్రములకు నాచాలిమేయు ఆంగ్లేయ కుర్రవానికి కూడా అవమానము గల్గించు వైద్యసిద్ధాంతములు, ఆంగ్లేయ బోర్డింగు పాఠశాలలోని బాలికలలో నప్పుగల్గించునట్టి జ్యోతిషశాస్త్రము, 300 అడుగుల ఎత్తుగల రాజులు, 300 వేల ఏండ్లు పాలించు భూమికులుగల చరిత్రను, వెల్లము, వెన్నపూసలతో నిండిన సముద్రములుగల భూగోళశాస్త్రమును, ప్రజాద్రవ్యముతో మన మధిమానించవలెనా ?

“మనకు అన్యులు మార్గము చూపుటకు, అనుభవములేని వారముకాము. చరిత్ర అనేక సాదృశ్యమయిన ఉదాహరణముల నొసంగును. అవియన్ని ఒకే పాఠమును బోధించుచున్నవి. వర్తమాన కాలములో మూలముతోకుండ, రెండు జ్ఞాపకముంచుకొనదగిన దృష్టాంతములు గలవు. కొద్దికాలమువరకు అజ్ఞానములో అనాగరికతలో నున్న దేశములలో కళలు, శాస్త్రములు ప్రతిష్ఠింపబడినవి. ఇప్పుడు జరుగనున్న కార్యము ఒక గొప్ప సమాజముయొక్క మనసు కివ్వబడిన గొప్ప ప్రేరేపణ, త్రోసివేయబడిన దురభిమానము, వెదజల్లబడిన జ్ఞానము, పరిశుభ్రము చేయబడిన రుచి యగుచున్నది.

“నేనిప్పుడు చెప్పు మొదటి విషయము 15 వ శతాబ్దాంతములోను, 16 వ శతాబ్దారంభములోను పశ్చిమజాతులలో నున్న గొప్ప పాండిత్య పునరుద్ధరణగూర్చియై

యున్నది. ఆ కాలములో జదువుకొనుటకు తగిన ప్రతివిషయము ప్రాచీన గ్రీకుల, రోమనుల వ్రాతలలో గాన్పించును. పూర్వము చేసినట్లుగా, మన పూర్వులు పబ్లిక్ ఇన్స్ట్రక్షను సంఘముగా పనిచేసినచో, సిసిరో, టాసిటస్, భాషను వారు వదలినచో మన చిన్నదీవిలోని ప్రాచీన భాషలలో మాత్రమే వారు తమ దృష్టిని లగ్నము చేసినచో, విశ్వవిద్యాలయములలో ఆంగ్లోసాక్షనుభాషలో కథలు నార్మన్ ఫ్రెంచి భాషలో అద్భుత కల్పిత కథలుకాక వారేమి సూత్రములుగా అచ్చుచేయకుండ, ఏమి బోధించుకుండనున్నచో, ఇప్పడున్నట్లుగా ఇంగ్లాండు ఉండెడిదా? 'మోరె, ఆశ్చర్యము'ల సమకాలీనులకు, గ్రీకు, లాటిను లెట్టిచో భారతీయులకు మనభాష అట్టిది. ఆంగ్లేయ సాహిత్యము పూర్వకాలపు ఆదిభాషలకు సంబంధించినట్టి దానికంటె ఎక్కువ విలువగలది. సంస్కృత సారస్వతము పూర్వకాలపు 'సాక్షను, నార్మనుల' సారస్వతముతో తుల్యమైన విలువ గలదాయని నేను సందేహించుచున్నాను. కొన్ని శాఖలలో— ఉదాహరణకు చరిత్రలో — వానికంటె చాలహీన మైనదని నేను విశ్వయముగా జెప్పుచున్నాను.

“మన కండ్లముందున్న మరియొక ఉదాహరణముకూడ ఇంకను చెప్పవలసియున్నది. మత యుద్ధములకు పూర్వము మన పూర్వు లెట్లుండెడివారో, అట్లు ఆనాగరిక స్థితిలోనున్న ఒక జాతి, గత 120 ఏండ్లలో, క్రమముగా అజ్ఞానమునుండి బయల్పడి, సభ్యతగల జాతులలో దనస్థానము నాక్రమించినది. నేను రషియాను గూర్చి మాటాడుచున్నాను. ఆ దేశములో నిపుడు గొప్ప విద్యాధికుల తరగతి కలదు. వారు తమ రాజ్యమును, గొప్ప అధికార పదవులలోనుండి, పాలించుట కర్హులై యున్నారు. పారిసు, లండనులలో ప్రతిభాశాలురైన వ్యక్తులకంటె వారు ఏ విధముగాను తీసిపోరు. మా తాత కాలములో పంజాబునకు వెనుకనున్న ఈ విశాల సామ్రాజ్యము భవిష్యత్తులో, మన మనుమల కాలములో నభివృద్ధిలో ప్రాప్ను, బ్రిటనుల దగ్గరకు చేరునని ఆశించుటకు కారణముగలదు. ఈ మార్పు ఎట్లు కల్గినది? జాతీయ దురభిమానముల పొగడుట చేతకాదు. అతని తండ్రులు నమ్మిన ముసలమ్మ కథలతో, యువకుడైన 'మాస్కో' వాని మనసును నింపుటతోకాదు; 'సెంటుని కోలను'ను గూర్చిన ఆసత్యపు కథలను, అతని తలలో నింపుటచేతకాదు. సెయింట్ బరు 13 వ తేదీన జగత్తు సృష్టించబడినదా లేదా యను ప్రశ్నను తేల్చుమని ప్రోత్సహించుట వలనకాదు. జ్ఞానమునకు సంబంధించిన ఈ విషయము లన్నిటిలో ప్రవీణతజ్ఞుని నపుడు, అతనిని దేశీయ పండితుడని పిలుచుట చేతకాదు. బహు విష

యిక జ్ఞానమంత నిండియున్న ఆయా విదేశీయ భాషల బోధించినపుడు, అతని యందుబాటులో నీవిషయమంతటిని పెట్టినపుడు, ఈ మార్పు గల్గినది. పశ్చిమ యూరోపు భాషలు రషియాను సభ్యతగల దేశముగా జేసినవి. 'టార్డారు' కేమిచేసెనో యావని, ఇంగ్లీషుభాష హిందువునికికూడ చేయునను, విషయములో నేను సందేహించజాలను."

1835 లో బహుముఖ ప్రజ్ఞామూర్తి, మెకాలే యిచ్చిన తీర్పు ఆత్మంత ప్రాముఖ్యమైన తగాదాను తేల్చివైచెను. విద్వాంసుడగు 'మెకాలే' వాగ్ధాటికి ఆనిందమే. కాని అతనికి మనఃముల ఇంద్రియ నిగ్రహము, బ్రహ్మచర్యము, యోగము, ఓజశ్శక్తి మున్నగు విషయముల గూర్చి ఏ మాత్రము తెలియదు. భౌతికమే ఆయనకు తెలియును. మన యోగవిద్య, జ్ఞానము విజ్ఞాన శాస్త్రమున కందరానిదని చెప్పుచున్నాను. హిందూదేశపు గవర్నరు జనరలుగానున్న 'బెంటిక్', తూర్పు పశ్చిమ దేశముల మధ్యవర్తక, పారిశ్రామిక విషయములకు ఆంగ్లేయభాష మిగుల తగియున్నదని భావించెను. భారతీయులకు మహోత్కృష్టమయిన నాగరికతను ప్రసాదించుచున్నట్లుగా 'బెంటిక్' తలంచెను. (Gallant type of civilization) 'మెకాలే' టుటో తీర్మానము గెల్చిన తరువాత 'బెంటిక్' ప్రభువు ఒక నిర్ణయమునుచేసి 1835-3-7 వ తేదీన ఇట్లు ప్రకటించెను. "భారతీయులలో ఇంగ్లీషుద్వారా ఐరోపీయ సారస్వతము, గొప్ప శాస్త్రములు అభివృద్ధి పరచుటయే బ్రహ్మయొక్క ఉద్దేశ్యమై యున్నది. విద్యకై వినియోగించదలచిన అన్ని మూలధనములు, ఇంగ్లీషు విద్యమీద మాత్రమే వినియోగింపబడవలెను. (Bentick— The Great object of the British Govt. ought to be the promotion of European literature and science among the natives of India and that all the funds appropriated for the purpose of education would be best employed on English education alone.)"

ఈవిధముగా రాజారామమోహనుని కృషివలన, మెకాలే తీర్పువలన, మెట్కూపి ప్రోత్సాహమువలన, బెంటిక్ దీక్షవలన 1835—3—7 వ తేదీన భారతదేశములో ఇంగ్లీషుభాష రాజభాషగా నేర్పడినది. ఇది చారిత్రాత్మకమగు దినము. అదినమునుండి ఇంగ్లీషు ప్రాముఖ్యత పెచ్చి దిన దిన ప్రవర్ధమానమగుచు వచ్చినది. అమరజీవి 'రాజారామమోహనుని' కలలు తర్వాత ఇలలో నమలావరచబడినవి. కాని, అమహాత్ముడు ఆంగ్లేయ విద్యాఫలముల కంధారకాంచకముందే మరణించెను. సతి ఆచారమట్లనే ఉంచవలసినదని పార్లమెంటుకు

సనాతనులు పెట్టిన దరఖాస్తును పార్లమెంటు కొట్టివేసినపుడు స్వయముగా లండనులో ఉండి విని అమందానంద కందళిత హృదయారవిందుడాయెను.

ఈ ఇంగ్లీషుభాషా తీర్మానము అంగీకరించబడినప్పుడు 'సర్ జాన్ లారెన్సు' యిట్లు చెప్పెను. "మానైతికధర్మ ఆధిక్యతచేత పరిస్థితుల ఒత్తిడిచేత, భగవంతుని ఇచ్చుచేత మే మిచ్చుట ఉన్నాము. ప్రజలకు మేలుచేయుటలో, మేము వారిననుసరించి కాక, మా మనస్సాక్షిగా బంధించబడియున్నాము." ("We are here by our own moral superiority, by the force of circumstances; and in doing the best for the people, we are bound by our own conscience and not theirs" — Sir John Lawrence) క్రీ. శ. 1836 ఆగష్టులో హుగ్లీ కాలేజీ తెరచినప్పుడు 1200 మంది పేర్లు మూడు దినములలో నివ్వబడెను. ఆంగ్లేయ విద్యపై విద్యార్థులకు వ్యామోహము అధికమగుచుండెనని, మారుమూలలనున్న వారికి ఇంగ్లీషు చదవ గాఢమైన వంఛ జనించెనని 'ట్రెవెలియన్' అను లేఖకుడు వ్రాసినాడు. (Sir Charles Trevelyan — 'The curiosity of the people is thoroughly roused and the passion for English knowledge has penetrated the most obscure and extended to the most remote parts of India') ఇది సత్యమే.

సత్యమగు శాస్త్రములపైకి మనసుబోవుట సహజమే కదా !

4

ఆంగ్లేయ విద్యాప్రభావము

సదుద్దేశ్యములతోనే 'మెకాలే' ఇంగ్లీషు విద్యను ప్రవేశపెట్టించెను. దీని వలన అనేక మంచిఫలితములు గల్గెననుటలో సందియములేదు. ఆయన ఇట్లు చెప్పెను. "ఆంగ్లేయ విద్యాభ్యాసము చేసిన ఏ హిందువు తన మతము నంటిపెట్టుకొని యుండడు, విద్యావిషయములో మనముచేసిన ఏర్పాటు ననుసరించినచో, 30 ఏండ్ల తరువాత ఒక్క విగ్రహారాధకుడు కూడ బెంగాలులోని గౌరవనీయ కుటుంబములలో నుండడని నాస్తిరమైన నమ్మకము. అన్యమతములో వారిని ప్రవేశపెట్టకుండ వారి మతస్వాతంత్ర్య హక్కులలో అణుమాత్రమైన జోక్యము లేకుండ ఇది ఫలించును, కేవలము జ్ఞానము, దాని ఛాయను వ్యాప్తిచేయుట

వలననే ఇది గల్గును." నెత్తురు, రంగులో భారతీయులుగా నుండురని, రుచులలో, అభిప్రాయములలో, నీతి, ధర్మములలో, బుద్ధిలో ఆంగ్లేయులవలె ఉండురని కూడ 'మెకాలే' ఆశించిన కోర్కెలు చాల భాగము ఫలించెను.

క్రీ. శ. 1887 లో పర్షియాభాషను తగ్గించి దాని స్థానములో ఆంగ్లేయ భాషను న్యాయస్థానములలో, ప్రభుత్వ కార్యాలయములలో బ్రవేశపెట్టిరి. ప్రతి చదువుకొన్న భారతీయునికి ఇంగ్లీషు ద్వితీయభాష అయెను. మతతత్వముతో గూడిన ప్రాచీన భారతీయ భావములకంటె అధికముగా నతనికి పాశ్చాత్యదేశీయుల లౌకిక భావములు, విజ్ఞాన శాస్త్రజ్ఞానము, హేతుబద్ధమయిన నడక, ఆలోచన సంతృప్తిని గొల్పుచుండెను.

కళాకాలలు, వృత్తి, సాంకేతిక విద్యాలయములు, విశ్వవిద్యాలయముల స్థాపనచేత వికాలభావములు, జీవితములో మార్పు, సాంఘిక సమత్వము గల్గు చుండెను. ఆధునిక విజ్ఞాన శాస్త్రాభ్యసనమున, సారస్వతము చదువుటవలన, భారతజాతీయత ఆరంభమగుచుండెను. ఇంగ్లీషు విద్యావిదానమువలన నూత్న విజ్ఞాన శాస్త్రసాంప్రదాయములకు ద్వారములు తెరవబడెను. అనేకులు వీనిలో బ్రవీణులైరి. రాష్ట్రభాషాతత్వ సంబంధమగు సంకుచితత్వము దిగజారి, దేశములో ఐక్యత ఒకేభాషద్వారా కలుగు కిదియే ఆరంభము. భారతదేశములోని ఏమూల వాడైన సరే ఒకే భాషద్వారా మాటాడుకోగల్గుచుండెను. ఇది సామాన్యభాష యగుచుండెను చదువు కొన్నవారి మానసిక భావములు మారి, నూత్నమగు కోరికలు, నూత్నభావములు, నూత్నమైన మోజులు అన్నిరంగములలో గాన్పించు చుండెను. మతమౌఢ్యము, భక్తిభావము తగ్గిపోయి, స్వతంత్రభావములు గల్గు చుండెను. సమభావము, భ్రాతృభావము, చక్కని సంస్కృతి మతసహనము గల్గుచుండెను. కులభేదములు తగ్గుచుండెను. వర్ణాంతర వివాహములు, అంతర్వర్ణ భోజనములు హెచ్చుచుండెను. సంస్కరణములందు హెచ్చు అభిమానము గల్గు చుండెను. రాజా రామమోహనుడు, ఈశ్వర చంద్ర విద్యాసాగరులు, వీరేశలింగము మున్నగువారి కాలములో వితంతు వివాహములు, విగ్రహారాధనపై దాడి జరిగి నపుడు ప్రభుత్వములో గొప్ప నిరసనగల్గి వారిపై సవాతనులు దాడి వెడలుచుండిరి; కాని ఆంగ్లేయ విద్యావ్యాప్తియైన కొలది సంస్కరణములందు అభిమానము హెచ్చు గు చుండెను. మెకాలే తండ్రికి వ్రాసిన ఉత్తరములో నిట్లున్నది. "ఆంగ్లవిద్య నేర్చిన హిందువులలో నెవరును తమ మతమునందు నిజమైన అభిమానము

కలవారుండరు. కొందరు మర్యాదకొరకు తమ మతమును సరింతురు; కొందరు క్రైస్తవులగుదురు. ఆంగ్ల విద్యావిధానము వ్యాపించిన యెడల బంగళాదేశమున ఉత్తమ జాతులలో విగ్రహారాధకులుండరని, నాకు గట్టినమ్మకము.” ముహమ్మదుకూడ అరేబియాలో బహుదేవతలందు నమ్మకములు, విగ్రహారాధన కూడదని నిశేధించెను.

రవీంద్రనాథ ఠాగూరు తండ్రి దేవేంద్రశాధతాగూరు, తత్వబోధిని సభ డిస్ట్రీయ వార్షికోత్సవ సమయమున నిట్లుచెప్పెను: “ఆంగ్లేయ విద్యావ్యాప్తి వలన, ఆమాయక జనులవలె, కొయ్యకు, శిలకు దేవుడను అభిప్రాయముతో మనమిక పూజచేయజాలము.” (“Owing to the spread of English education we cannot now, like ignorant people, offer worship to wood or stone, imagining them to be God.”) తరువాత ఈ భావములు గల్గిన వెంటనే ‘యజ్ఞోపవీతమును గూడ తీసివేసెను.

దేశీయులలో క్రమముగా స్వార్థతత్త్వ, దేశక్షేమము కొరకు పాటుపడవలె నను ప్రయత్నములు హెచ్చగుచుండెను. ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగరుడు తన దేశీయులు శాస్త్రముల ననుసరించి పోవుటకంటె, స్వార్థపరత్వముతోడనే నడచు చుండురని వ్రాసెను. అట్టిస్వార్థము క్రమముగా తగ్గుచుండెను. “భౌతికముగా సత్యములన్ని మేము బోధించినాము. భూమి గుండ్రముగానున్నదని, అన్నిచోట్ల సముద్రము ఒకటియేనని, చెప్పితిమి. భూమిపైన నప్రదీప్యమాలు నప్త సముద్రములు అనగా లవణ, ఇక్షు, సురా. సర్పి, దధి, క్షీర, జలసముద్రములు కలవని చెప్పిన హిందూసిద్ధాంతమునకు విరుద్ధముగా భూగోళ సత్యమునే బోధించితిమి అని,” ‘మాంటగోమరీ’ వ్రాసెను. ⁹ ఇది సత్యముగా నేయున్నది. ఇంగ్లీషు భాషద్వారా సారస్వతము, శాస్త్రముల నేర్పుటచేత జీర్ణమైన, బాజుపట్టిన పాత భావములుపోయి, నూత్నభావ సంపద గల్గుచుండెను. క్రీ. శ. 1823 లో ‘హీబరు’ ‘కులము’ అన్నచో ఆశ్చర్యగల్గు చుండెనని, భారతీయులు తమ బిడ్డలను, ఇంగ్లీషు నేర్పి చదువవలెనను ఇచ్చితో తమపాఠశాలలకు బంపుచుండిరని వ్రాసెను. ¹⁰ ‘న్యూటను’ కూడ భారతీయులు, లౌకిక వ్యవహారములలో పశ్చిమ దేశీయుల భావములు ఆలోచనలతో బరిచయము గల్గించుకొనుచుండిరని, మత భావముతో గూడిన ప్రాచీన భారతీయుల ఆలోచనలపై దృష్టి తక్కువగానుండెనని

⁹ R Montgomery — The Indian empire P. 18

¹⁰ Heber — Journey III — p 252-53

వ్రాసెను. ("He became in most cases more familiar with western thought and ideas in secular matters than with ancient Indian thought which always had a religious trend.")¹¹ ఈ వ్రాతలు సత్యముగానే యున్నవి. ముస్లిములు మాత్రము ఈ లౌకిక విద్యావిధానమునకు ఎడముగా నుండిరని సమస్త విద్యావిధానములో మతమే ముఖ్యకారణమని, అర్హమైనదని వారు భావించుచుండిరని పై లేఖకుడే వ్రాసెను.¹²

ఆంగ్లేయ విద్యావ్యాప్తివలన ప్రజాస్వామిక సూత్రములను చెరిసికొనుచుండిరి; రాజకీయవేత్తలు తయారగుచుండిరి. 'రాగిబు, అరివిందుడు, గాంధి' ("A politician among soints and a saint among politicians.")¹³ వంటియోగులు, సి. వి. రామన్, జగదీశ చంద్రబోసు వంటి శాస్త్రజ్ఞులు ఆంగ్లేయ విద్యాఫలములే 'సురేంద్రనాథ బెనర్జీ' శ్రీనివాసశాస్త్రి, నెహ్రూ మున్నగు వక్తలుకూడ ఈ ఫలములే, వాక్స్వాతంత్ర్యము, పత్రికా స్వాతంత్ర్యము, భావస్వాతంత్ర్యము అధికమగుచుండెను. పత్రికాధిపతులలో ననేకులు అభ్యుదయ భావములు గలవారే. ఈ భావములన్ని విద్యాధికులలోనే వ్యాపించుచున్నవి కాని, ఆంగ్లేయ విద్యరుచిచూడని వారిలో మతమౌఢ్యము అధికముగానుండె ననుటలో సందియములేదు. మేదస్సు వృద్ధికానందు వలన, చారిత్రక సత్యాన్వేషణ చేయజాలకుండిరి. ఆంగ్లేయ విద్యా వ్యాప్తివలన సంస్కరణములు కల్గెను. ధూమశకటములు, తెలిగ్రాపు తీగలు ముద్రజా యంత్రములు మున్నగునవి విషలమైన ప్రచారములోకి వచ్చెను. పారిశ్రామిక విప్లవ ఫలితములుకూడ మనగర్తకు సోకెను. దీనివలన సూత్తు భారతవర్ష మేర్పడుచున్నది. ఈ సంస్కరణలు సనాతనులకు, పూర్వాచార పరాయణులకు నచ్చలేదు. మతమౌఢ్యముగలవారికికూడ, లౌకిక సంబంధముగు ఆంగ్ల విద్యావిధానము నచ్చలేదు. జాతీయ భావముతో కాకుండా, మతచృష్ట్యా త్రైస్తవ రాజపాలన సాగుచున్నదని హిందూమహమ్మదీయ పాలన అనుగంటిన దని తలంచిరి. క్రీ. శ. 1857 లో సిపాయి విప్లవముకూడ చెలరేగినది. "డల్ హౌసీ పాలన పద్ధతి విఫలమాయెను. కారణమేమన ప్రజలు, వెలుగుకంటె అంధకారమును, తెలివి తేటలుకంటె తెలివితక్కువ తనమును అధికముగా గోరుకొనుచుండిరి." అని సమకాలీన విద్వాంసులు వ్రాసిరి.¹³ ఇదినత్యమనియే తోచుచున్నది.

¹¹ N. P. Newton — A hundred years of the British empire.

¹² Ibid — p. 325.

¹³ Kay and Malleison — History of mutiny vol I P.263 'Lord' Dalhousi's system failed perhaps only because the people preferred darkness to light, folly to wisdom.'

అధికార వాంఛతో కాకుండా జాతీయ భావములతో గూడిన, నిజమైన భారత స్వాతంత్ర్య సమరమేయైనచో, చాలసంతోషించ దగ్గదే.

హిందూమత సిద్ధాంతములన్ని, వేదశాస్త్రము, వేదసారము, వేదాంతము' అని చెప్పబడు ఉపనిషత్తులలో గాన్పించుచున్నవి. ప్రపంచములో నేదేశములోను ఆకాలమున బ్రహ్మచర్య ప్రతప్రభావమును, ఓజశ్శక్తిని, ఇంద్రియ నిగ్రహమును యోగమునుగూర్చి ఎరింగినవారులేరు. మనముపులే ఈ దివ్యసందేశమును ప్రప్రథమముగా ప్రపంచమునకు చాటినారు. వీనిని గనుగొనుటకు ఋషులు కందముల భూదలుజిదివి, ఆరణ్యములో నేకాంత జీవితమును గడుపు చుండిరి. వీరు స్వార్థరహితులు, కాని అనంతర కాలముల వారు హిందూమతమును స్వప్రయోజనములకు వినియోగించసాగిరి. ప్రాణశక్తిని, దివ్యకళలను గల్గించు బ్రహ్మచర్యము, నిర్జనారణ్యవాసము, సాత్వికాహారము పోయి కర్మకాండ, ఆచారములు, విపరీతముగా పెరిగిపోయిన కులతత్వవాదముతో హిందూమతము బరువెక్కిపోయినది.

("Great handicap of Hinduism — load of ritualism and ceremonial observances, caste developed to fantastic length" ("See U. P. Hist. society — Vol XIX — A new approach — D. P. Saran M. A. "Now it is noteworthy that while the priesthood had fully succeeded in enslaving the people in chains of a net work of ritualism and superstitions, miscalled religion — The priesthood were generally the most unbending, irrational and intolerant and they were the intellectual guides of a credulous laity.") హిందువుల పవిత్ర గ్రంథజాలము లన్ని సీక్కువేసిన గ్రంథములై కొందరు చదువుటకు, వినుటకు వీలులేకుండెను. శ్రీ స్వాతంత్ర్యము లేదు శ్రీలకూడ వీనిని జదువనోచుకొనరాదు. అట్టిసమయములో పాశ్చాత్యులు మనదేశమునకువచ్చి ఆయా భాషలను సమగ్రముగా జదివి వానిని ఇంగ్లీషు లోని కనువాదముచేసి, మాతృకకై న యాగ్రంథముల మన కందజేసిరి. మన సంస్కృతి, నాగరికత బయల్పడినది. అనేక శాసనముల, విహారముల స్థూపముల, నాణెముల, కైఫీయతుల బయటపెట్టి సమకాలీన విదేశీయ లేఖల వ్రాతలను అనువాదముచేసి నిజమైన చరిత్ర వ్రాయసాగిరి. చారిత్రక సత్యాన్వేషణ, యాగోళశాస్త్ర జ్ఞానము శాస్త్రీయ దృక్పథముతో పరిశోధనలు ఆరంభమాయెను. విజ్ఞానశాస్త్రాభివృద్ధివలన సాంఘిక దురా

చారములు చాల భాగము నిర్మూలించబడుచుండెను. అనేక రకముల కళాశాలల వలన కళలు సమస్త శాస్త్రములు అనగా వైద్యము, ఇంజనీరింగు, భూగర్భ శాస్త్రము, జంతుశాస్త్రము, వృక్షశాస్త్రము, డేవ, రసాయన, భౌతికశాస్త్రములు, రాసేతిశాస్త్రము, న్యాయశాస్త్రము, మున్నగు సమస్త శాస్త్రములు, కూలంకషముగా నేర్చుకొనేత, శాస్త్రీయ భావములు చిత్తంబున హత్తుకొని పోయినవి. దేశముకూడ అభివృద్ధికాసాగెను. 'గోపాలకృష్ణగోఖలే, యిట్లునుడివెను. "మీశాంతివలన గల్గి దీవెనలు, శాసనములలో క్రమపద్ధతి వచ్చిమదేశ విద్యావిధానమును బ్రచేశ పెట్టుట, వాక్యైతంత్ర్యము, సర్వవిషయ జ్ఞానమును బ్రసాదించు విద్యాలయములు ఇవి అన్ని మీ రాచరికముయొక్క గణ్యతను జూపుచున్నవి."

(Gokhale - "The blessings of peace, the establishment of law and order, the introduction of western education and the freedom of speech and appreciation of liberal institutions that have followed in its wake - all these are things which stand to the credit of your rule." 'వత్తు, జడునాథ సర్కారు, రెనడే' మున్నగు విద్వాంసులందఱు నిష్పక్ష పాతబుద్ధితో బ్రిటిషువారి శాంతి భద్రతలను, విద్యావిధానమును బహు విధముల ప్రశంసించిరి. సంస్కృత విద్యావిధానము వలన గల్గిన అనైకృత, కులవిద్వేద, మతయుద్ధములు తగ్గిపోయి, సహనభావము అధిక మగు చుండెను. 3000 కులములు 3000 ఉపకులములలోని హెచ్చు తగ్గుల గూర్చి నివరు యోచించరు. బౌద్ధ, జైన గ్రంథములన్ని ఇంగ్లీషులోని కనువాద మగుట చేత, ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతి, సభ్యత అన్ని బయటకువచ్చి, పరిశోధన కవకాశములు జీక్కినను. ప్రాచీన భారతవృద్ధులు ఏలనడిపోయి, విదేశపాలన క్రిందకు వచ్చెనో, మూలకారణములన్ని తెలిసి పోయినవి. జాతీయ అంతర్జాతీయ భావములు గల్గినవి. రామరాజ్యములో కూడలేని, అందరికి సరిసమానావకాశములు (Equal opportunities for one and all) ఆను నినాదము బయలు దేరినది. "పర్షియాదేశపు రాజగుటకంటె, నేను ఒక శాస్త్రీయ విషయమును గనిపెట్టెదను" ("I would rather discover one scientific fact than become king of Persia" ఆను సత్యము కొరకే ప్రతివారు ప్రయత్నించ సాగిరి. చరిత్రయందు ప్రాచీన భారతీయులకు మక్కువలేదని దేనికి కాలవిర్ణయము చేయలేకుండిరని, గట్టిగానొక్కి అడిగినచో ఏమి చెప్పుటకు చేతకాక, కల్పిత గాథలను చెప్పుచుండి రని గజనీ ముహమ్మదుతో వచ్చిన 'అల్ఫరూని' వ్రాసెను. ఇది సత్యమే. మన పూర్వులు చరిత్ర, భూగోళశాస్త్ర రచనకు బూనుకోలేదు.

ఆంగ్లేయ విద్యా విధానము వలన సత్యముగు చరిత్రలేవియో తెలిసినవి. ప్రక్షిప్తములు కల్పిత భాగములేవి? ఏయే కాలములలో నెల్లెట్లు, ఏలచేర్పిరి? ఇట్టి నూత్న భావములన్ని విద్యాక్షితులలో గల్గినవి. ఎట్లు, ఎందుకు (How and why) అను ప్రశ్నలుదయించు చుండెను. అట్లనే భూగోళ శాస్త్రజ్ఞానము కల్గినది. అన్ని విధములగు స్వాతంత్ర్యతా భావములగాలి, పశ్చిమదిశనుండియే, తూర్పు వైపుకు వీచినదని, 'తాగుడు' వ్రాసెను. ("Europe has introduced to the east, through the smoke of cannon and the dust markets, the idea of freedom in all directions, the idea of moral freedom, freedom of conscience, freedom of thought and action, freedom from bondage in literature and art) ఈవ్రాత సత్యముగానే యున్నది. ఈదేశ పరిస్థితులకు, కాలానుగుణ్యముగా చక్కని విద్యావిధానము ప్రసాదించబడినదని 'తాగుడు' చెప్పెను.

ఈనూత్న విద్యావిధానము వలన విచారణ, విమర్శన, మతముమీద పౌరోహిత్యముమీద ఏహ్యధావము, హేతు బద్ధముకాని విషయములను విమర్శించుట, మధ్యకాతీన సనాతనాచార చర్చల వలన గల్గిన సంకుచిత మానసిక నిరోధముల భేదించుట అనునవి గల్గెనని శివనాథశాస్త్రి అను విద్వాంసుడు వ్రాసెను. ఇది సత్యముగానున్నది. (Among the characteristic features of the new movement may be included (a) A spirit of enquiry and criticism - A great hatred against priesthood and religion - They criticised whatever came in their way and against reason - Shattered the narrow mental barriers imposed by mediaeval orthodoxy) 14

శ్రీలకౌరకు ప్రత్యేకముగా ఆంగ్లవిద్యాభ్యసనమునకు అనేక విద్యాలయములు, కళాశాలలు, స్థాపించబడెను; దీశాలియగు 'రామమోహనుడు' శ్రీవిద్యా విధానమును ప్రోత్సహించెను. వితంతు వివాహములు, శ్రీవిద్య, వర్ణవ్యవస్థ అనువాసిన కని విని యెరుగని గొప్పసంస్కరణము లారంభమాయెను. వీనియంతటికి కారణము ఆంగ్లవిద్యవలన గల్గిన సంస్కరణ భావములే. (T. K. Datta - "It is only English education which is responsible for this change of our national mind") ముఖ్యముగా భారతీయ సమాజమునకు జ్ఞాన వృద్ధి (Englishtenment) విశాల మానసిక భావము (Broad mindedness) కల్గినదని పతితమైన భారతీయ సమాజము ఉద్ధరించడమైనదని, మానసిక, సాంఘిక దాస్యము

14 Sivanatha Sastry - Proceedings of the Indian Hist. congress Allahabad II - 1938,

నుండి విముక్తి కల్గినదని, సంస్కరణము, నూత్న విజ్ఞానము లొకకదృష్టి గల జాతులతో సంబంధము గల్గినందున మనపరిసరము మారి, దాని ప్రభావము మనపైన పోకినదని చెప్పవచ్చును. ఇంగ్లీషు అను జాతీయ ద్రవ్యమును భారతీయులు ఎన్నటికి పోగొట్టుకొనరాదు.

అనేకనుండి పండితులు ఇరువదవ శతాబ్దములో ఉదజనిదాంబు యుగములో గూడ పలుతెరగుల వ్యాభ్యాసములు చేయుచున్నారు. ఇవి లొకకమునకు, పార లొకకము నకుకూడ ఉపయోగించెడివికావు. కేవలము స్వార్థమునకు ఉదరపోషణార్థ ముపయోగించును; ఒక కవి రచించిన ఈ శ్లోకము చూడుడు.

“శ్లో॥ వాగ్దైఖి శబ్దయురీబుద్ధి భ్రమణ కారణం

వైదుష్యం విదుషాంత ద్వద్భుక్తయే నతుముక్తయే॥”

తా. బుద్ధినిభ్రమింపజేయు అనేక వాక్ప్రయోగములు, పలుతెరగుల వాభ్యాసములు చేయు సామర్థ్యము, పండితుల కూటికొరకేకాని ముక్తికొరకుకాదు.

ఇప్పుడు ప్రజాస్వామికము ఆచరణలోకలదు. “ఎక్కువమంచి చదువులేనిచో ఈ రూపములో ప్రజాస్వామికము పూర్తిగా అసాధ్యమగుచున్నది.” అని ‘రస్సెల్’ నుడివినాడు. (Russell - ‘Democracy in its modern form would be quite impossible in a nation, where many men cannot read’) ఈ చదువు మూర్ఖనమృకములతో, వెట్టిభక్తితో కూడినదికాక, నిమగ్ననాత్మకమై, ఆధునిక ప్రపంచమునకు సరిపోవునదై, హేతుబద్ధమై, శాస్త్రసమ్మతమై యుండ వలెను. ‘డా. డియో లోవిస్’ (Dr Dio Lovies) “బ్రహ్మచర్యము, శక్తిరము నకు మనసుయొక్క చురుకు తనమునకు, బుద్ధిరీక్షితకు, చాల ముఖ్యమైనది” అని చెప్పెను. ఇది సత్యమే. ఆధునిక విద్యావిధానములో దీనిని కలిపి మనవిద్యా విధాన మును ఉత్కృష్టమయిన దానినిగ జేయవలెను. ‘కిప్లింగు’ వచనమును ఒకసారి జ్ఞప్తియందుంచు కొనుడు. తూర్పు తూర్పు, పడమర పడమరయే మైయున్నది; కాని ప్రాకృత్యములు కలిసిన ఉత్తమ మగునను సూక్తి మరవరానిది.

“East is east, West is west,

East plus west, will make the best”

(Kipling)

ఆధునిక విద్యావిధానములో మనోవిగ్రహము కాన్పించడములేదు. (“Self control is a thing unknown in it.”) అందుచేత రెండు కలిసిన విద్యావిధానము ఉత్తమము; స్వామి ‘వివేకానంద’ కూడ యిట్లు నుడివినాడు “గ్రామ గ్రామములకు

మతబోధకేగు సన్యాసులు, లౌకిక జ్ఞానమునుగూడ ప్రసాదించవలెను. ఒక కెమీరా, ఒక గ్లోబు, కొన్ని దేశపటములు తీసికొని యిరువురు ఒక సాయంకాలము ఒక గ్రామమున కేగిన, వారు విస్తారముగా జ్యోతిషశాస్త్రము, భూగోళశాస్త్రము గ్రామీణులకు బోధించకలరు. పేరుపేరు జాతుల గూర్చిన కథలు చెప్పుచు వారు గ్రామీణులకు, విశేషముయిన వృత్తాంత మివ్వవచ్చును. వారికి చరిత్ర, భూగోళశాస్త్రము, విజ్ఞాన శాస్త్రము, వాఙ్మయము బోధించుచు, వీనితోబాటు మత సత్యములను బోధించవలెను." రామతీర్థ కూడ యిట్టి సందేశమునే యొసంగెను. లౌకిక ప్రజాస్వామికము కాన స్వకీయ సంబంధమగు మతమును రాజకీయముతో ముడిపెట్టెటరాదు. ఇంగ్లీషు అంత ర్జాతీయ భాష; ప్రపంచభాషయై యున్నది. ప్రపంచములోని ఏ దేశముతోనైన సంబంధము పెట్టుకొవలెనన్న ఇంగ్లీషు అవసరము. ఏ పరిశోధన గ్రంథము చూడవలెనన్న ఇంగ్లీషుభాష అవసరము. స్వరాజ్యానంతరము మనవారు అప్పుడే గతిం చిన 10 ఏండ్లలోనే ఇంగ్లీషును పారతోలినచో గాని నిజమైన జాతీయత ఏర్పడదని సంస్కృతమే మన సంస్కృతికి మూలమని, ఇంగ్లీషుస్థానములో సంస్కృతము పెట్టుడని ప్రచారముచేయుట విచారకరము; వీరు బోధించునది అంధకార బంధురం లైన, మత భావ పూరితమైన జాతీయతయేకాని (Obscurantist religious nationalism) అన్యముకాదు. దీని ననుసరించినచో చరిత్ర పునశ్చరణ యగును. (History repeats itself) ప్రజాస్వామికము సఫలీకృతము కావలెనన్న, విజ్ఞాన శాస్త్ర మవసరము; (Russell-And without science democracy is impossible) అది కావలెనన్న ఆంగ్లేయభాష అవసరము. ఇవి ఓతప్రోతములై, విడిదీయుటకు పీలులేని సంబంధము గలవై యున్నవి. ప్రపంచ మొకవంక, మన మొక వంక పోయిన, మన మేకాకులమై పోదుము. జర్మనీ, రషియా, జపానులో గూడ ఆంగ్లేయభాష, ద్వితీయ నిర్బంధ భాషయై వెలయుచున్నది. సామ్రాజ్య వాద మును, వలసరాజ్య విధానమును భారతీయు లేవగించు కొనుటలో నర్థమున్నది. కాని ఆంగ్లేయ భాషా ప్రాముఖ్యతను తగ్గించుటలో నర్థములేదు; ఈ విద్య పోవుటవలన ఓడించుట వలన, అభ్యుదయ భావములు, ప్రపంచ జాతులతో భారతీయులకుగల సంబంధములు ప్రపంచ కవాటములు మూయబడి నట్లేయని రూఢిగా చెప్పవచ్చును. "మనము హేతుబద్ధముగా ప్రతివిషయము శాసించబడవలెనని దానినట్లు ఏర్పాటు చేయవలెనని కోరుకొనుచున్నాము." అని ఒక రచయిత వ్రాసినాడు. ("We want everything to be arranged according to the dictates of our human reason.") అన్ని విషయములు శాస్త్రములు అట్లనే ఆంగ్లేయభాషలో ఏర్పాటు

చేసినపుడు, దీనినేల వర్ణించవలెను : అందుచేత ఈ విద్యా ప్రాముఖ్యతను గుర్తించవలసినదిగా చెప్పుచున్నాను; ఏ దేశము శాస్త్రములో గొప్పదగునో అదియే వర్తమాన కాలములో బలవంతమైన దేశమగునని, 'నెహ్రూ పండితుడుకూడ నుడివియుండెను. పరిపూర్ణమైన విజ్ఞానశాస్త్ర జ్ఞానములేనిచో, నవ్యభారతావని కాజాలదు. పాశుపతాస్త్రములు, బ్రహ్మాస్త్రములు, ఆగ్నేయాస్త్రములు గలవని మనవారు నిశ్చించుటచేతనే, దేశము పరాసీనమైపోయినది. 'అలెగ్జాండరు' కాలములో శక, చూణ, కుషాణుల దండయాత్రలలో, రామరాజకాలములో, బొబ్బిలి వీరుల కాలములో నీయస్త్ర, శస్త్ర సంఘములు, మంత్ర తంత్రములు ఏమైనవో తెలియకున్నది. ఇట్టి చాందస భావములకు సాంఘిక దురాచారములకు విరుగుడు శాస్త్రజన్యజ్ఞానమేయని చెప్పుచున్నాను. భారతీయులు దీనిని వదలినచో, పూర్వమువలె కూపస్థమందూకములగుట నిశ్చయము. వెనుకటి చాందసము తిరిగి తలవత్తు నేమోయని నా యుల్లంబు పెల్లుగ తల్లడిల్లుచున్నది; ఆంగ్లభాషా వ్యామోహమున నేనీవల్కులు పల్కుటలేదు. దేశశ్రేయస్సు రీత్యాను, భారతీయ సంస్కృతిలో శాస్త్రసృద్ధిక్వధము, చరిత్ర, భూగోళము, విమర్శనసరిగా లేనందువలన నేనీవిషయముల్లేఖించితిని. దీనిని గుర్తింతురని వేడుచున్నాను.

ఆధునిక భారతీయ విద్యావిధానము బ్రిటీషుపాలన వలన గల్గిన గొప్ప మేళలో నొకటి. ("Modern Indian education, the greatest benefit of British rule") సమష్టి దేశశ్రేయస్సు రీత్యా దీని నాలోచించి సంస్కర్త సారస్వతదీక్షణి (Literary genius) విద్వాంసుడు, బహుముఖ ప్రజ్ఞావంతుడు, విమర్శకాగ్రణి, అనేకభాషలను జవిచూచిన పండితుడు అయిన 'రాజా రామమోహనుడు' తరచి, తరచి తేల్చిన సమస్యను, మరల మొదలెత్తుకొనుట సమజంసముగా లేదని నేనభిప్రాయపడుచున్నాను : ఇంకను ఈ విధానమునకు దోడుగా ఈ పునాది భిన్నముగాకుండా వృత్తి, సాంకేతిక విద్యలనుగూడ నేర్పించి త్వరిత ప్రభుత్వము నిరుద్యోగ నిర్మూలనకు దోడ్పడునని ఆశించుచున్నాను.

BIBLIOGRAPHY

- Mc Crindle J. W. - All works
 V A. Smith - Early History of India
 Oxford History of India
 C. S. Srinivasachary - History of India
 R. K. Mukerjee - Hindu civilization
 Rapson etc - Cambridge History of India-6 vol
 Rhys Davids - Buddhist India.
 Roy Choudary - Political history of Ancient India

- R C Dutt - Ancient India
- India in the Victorian age.
Manual Komroff - The travels of Marco Polo.
Cowell - Jataka tales 6 vol
Maxmuller etc - Sacred books of the East. All volumes
T Watters - On Yuan chwang's travels 2 vol.
Samuel Leal - Life of Hiuen Tsiang (Hwiu Li)
J Takakusu - (Itsing) A record of the Buddhist religion
as practised in India and the Malaya Archipelago.
Dr E Sachuvu - Alberuni's India.
Weber - The history of Indian literature.
M Winternitz - " 2 vol.
M M William - Indian wisdom.
Rev F E Keay - History of Ancient Indian Education
N N Mazumdar - A history of education in Ancient India
N N law - Promotion of learning in India
R N Mehta - Pre Buddhist India
J N Sircar - India through the ages.
Dr D Jivanayakam - The theory and practice of education
T K Datta - What English education has made of us
Ananthanadh Basu - University education in India.
G Thompson - British rule in India
Sankalia - The university of Nalanda
Macaulay - Essays 2 parts
Trevelyan - life of Macaulay
Mulk Raj Anand - On education
Betrand Russell - On education
R Montgomery - The Indian empire
A P Newton - 100 years of the British rule
A Yusuf Ali - A cultural history of India
Miss Corner - India
Thomas Keightley - History of India
C H. Eden - India - Historical and descriptive
Campbell G - Modern India
G N. Singh - Indian states and British India
B C law - Early Indian culture
B C law volume
G Thompson - British rule in India
R Heber - Narration of journey through upper
provinces of India

RAMAMOHAN'S LETTER

TO THE GOVERNMENT OF INDIA

("We find that the Govt. are establishing a Sanskrit school under Hindu Pandits to impart such knowledge as is already current in India. This seminary can only be expected to load the mind of youth with Grammatical niceties and metaphysical distinctions of little or no practical use to their possessors or to society. The pupils will there acquire what was known 2000 years ago, with the addition of vain and empty subtilities since then produced by speculative men such as is already commonly taught in all parts of India. The Sanskrit language was so difficult that almost a life time was required for its acquisition, the learning concealed under this almost impervious veil, is far from sufficient to reward the labour of acquiring it. If it was necessary to perpetuate the language, it would be better to subsidise Pandits who existed in all parts of the country with premiums and allowances than to establish a new Sanskrit college. — Nor will youths be fitted to be better members of society by the Vedantic doctrines which teach them to believe that all visible things have no real existence, that as father, brother etc, have no actual entity, they consequently deserve no real affection, and therefore the sooner we escape from them and leave the world, the better. The Sanskrit system of education would be the best calculated to keep the country in darkness, if such had been the policy of the British legislature". — To enrich our languages it is necessary to study English and acquire greater knowledge. — But as the improvement of the native population is the object of the Govt. it will consequently promote a moral liberal and enlightened system of instruction, embracing Mathematics, Natural philosophy, chemistry, anatomy, with other useful sciences which may be accomplished with the sums Proposed, by employing a few gentlemen of talents and learning, educated in Europe and providing a college, furnished with necessary books, instruments and other apparatus. — 'Teaching of science would help to abolish certain social evils in the Hindu system."

1. 'భారతీయ సమాజముపై అంగ్లవిద్యా ప్రభావము'
అను గ్రంథముపై అభిప్రాయము

పరిశోధించి తెలిసి కొన్న చారిత్రక సత్యాలను నిర్మొగ మొబంగాను, నిదర్శన పూర్వకంగాను చెప్పడంలో సిద్ధహస్తులు శ్రీలక్ష్మీనారాయణగారు. అందరికీ అందుబాటులో ఉండే విధంగా చిన్నచిన్న చారిత్రక కరపత్రాలు రచించడం లోను, ప్రచురించడంలోను, చారికౌక విశిష్టతఉంది. ఈ కరపత్రంద్వారా వాటి విషయాలను మరింతగా ప్రువచరచుకొన్నారు."

అంధ్రప్రభ — జూన్ 2 — 1957

GOLDEN SAYINGS

"If India grew up and forgot the foreign languages, notably English - no matter how cultured they were in Hindi, Bengali, Tamil, Telugu - undoubtedly it will become second rate"

- Hon. Pandit Nehru

"It would have been better if the English language also had been included in the list of languages recognised in the Indian constitution.

- Hon. Pandit Nehru in Hyderabad

౧ రామాయణశైలి

‘రామాయణము’ సంస్కృత భాషలో మొదటి కావ్యము; ఇతిహాసమని, వీర కావ్యమని కూడ ప్రసిద్ధి, ‘వాల్మీకి’ అడికవి; అనగా మొదటి కావ్యకవి. అంతకు బాహ్యము ‘ఋగ్వేదకాలము’లో గవులు కాన్పించుచున్నారు. ‘నాథనాదిష్ట,’ ‘పురూరవాసు’ ‘ఉపాననుశుక్ర’ మున్నగువారు కవులే. కాని కావ్యకవులు కాన్పించరు. ఉపానను ‘శుక్రుని’ శుక్రుడని పిల్చురు. ఈయన వైశ్య గురువుగా గాన్పించుచున్నాడు.

ఆరవించుని వంటి యోగి సంస్కృత విద్వాంసుడు పృథివిలోగల సమస్త కావ్యములలో రామాయణ ము త్రమ మైనదని వ్రాసెను. ‘జాకోబి’ యను శార్వణ్య విద్వాంసుడు కూడ రామాయణకర్త రచనా కళను బ్రశంసించెను. ¹ ద్రాహ్మణులు మాటాడే పరిశుద్ధ భాషకు, మామూలు మనుజులు మాటాడే సంస్కృత భాషకుగల తారతమ్యము, రామాయణమున వ్యక్తమగుచున్నదని, ‘జాకోబి’ వ్రాసెను. ² ‘వాల్మీకి’ వాడిన ఛందముల. వివిధ ప్రదేశములలో నుపయోగించిన నానావిధాలంకారముల నుపయోగించు నేర్పు, చూచినచో ముందురాసున్న ‘కాళిదాసు’ శైలిలోని మెరుగు, నాజాకులఁ జూపుచున్నట్లుండును,” అని ‘కీత్’ పండితుడు వ్రాసెను. ³ అదియునుగాక కవికుల తిలకుండు ‘కాళిదాసు’ రామాయణము ననుసరించిన జాడలు కాన్పించును. సీత కొరకు రామునివిలాపము, యక్షుడు తనభార్య కొరకు కాంక్షించిన విధమును, జోలియున్నదని, రామాయణములోని, చతుర్థ కాండములోని 28వ సర్గలోని వర్షముకు వర్షననుబట్టి మేఘమీత కర్త, యిందలి కొన్ని అంశములఁ గైకొని, వ్రాసియుండెనని, ‘కీత్ పండితుడు’ వ్రాసెను. ⁴ కాళిదాసు రామాయణము ననుకరించెనని. సి. వి. వైద్యకూడ వ్రాసెను. ఇది సత్యమే కావచ్చును.

‘సర్ మానియర్ విలియమ్సు, పీటర్, మాక్స్ నాల్’ మున్నగు విద్వాంసులు, భారతీయ విద్వాంసులు, రామాయణ శైలిని పేనోళ్ళ వ్రాసించిరి. భారతవర్షములో నేటివరకు, సంస్కృత సాహిత్యములో ‘రామాయణము’ పొందిన పేరు, ఏ గ్రంథ

1, A. B. Keith—Classical Sanskrit Literature (1936) P. 12.

2. Ibid — (H. Jacobi — Das Ramayana P. 115)

3, Ibid —

4. Ibid — P 32,

మును బొందియుండలేదని, 'మాక్షనాలు' ప్లాఘించుచు, నర్జనలలోని శైలి, అలంకారము సుపయోగించు నేర్పును గాంచి, ఆశ్చర్య చకితుడాయెను. 5 ఈ యలంకారములఁ జదివి ఆనందింపని వాఁడుండదు. ఉపమ, రూపక, ఉత్పేక్ష, అర్ధాంతరన్యాస, మున్నుగాఁగల సరళ. స్వభావ, సుందరమగు అలంకారములతో, నై సర్గిక వర్ణనలతో కథా సౌష్ఠ్యము, చమత్కారవంతముగా నున్నది.

రామాయణమునకు సమమగు లోక ప్రియరచన, భారత వర్ణములో నితవరకు నెవఁడును గాన్పింపదు; ఇందలి భాష సరళమైనది. కథానందర్పము మనోహరమైనది. కవిత ధారావాహినివలె ప్రవహించినది. 'జాతౌజగతి వాల్మీకాకవి రిత్యఖిరాభవత్' ప్రపంచములో 'వాల్మీకి' పుట్టిన తర్వాతనే 'కవి' శబ్దము అవిర్భూతమాయెనని, కవిని జేయలేదు, పుట్టు చున్నాడని, వాల్మీకి విషయములోనిది తేటతెల్ల మగుచున్నదని, 'పండిత వేదవ్యాసుడు' తన 'సంస్కృత సాహిత్య చరిత్రము'తో నుద్దేశించెను; కాని కవులు తత్సూర్య మున్నను కావ్య కవులు కాన్పింపరు.

'వాల్మీకి' అలౌకిక ప్రతిభాసంపన్నుడు; కవితాకామినిని, వాగ్దేవిని వశముఁ జేసికొన్న కవి. ఈయన కవిత చిత్రకర్షణీయమైనది వ్యాసునికంటె కూడ కవిత, అధిక పరిష్కృతమైనదని ఉత్తమమైనదని కొందరు పండితుల అభిప్రాయము. 'మహాభారతము'లోని యుద్ధ పర్వశైలిని బోలెయిన్నదని 'వీఁడు' పండితుడు వ్రాసెను. ఈ విషయము పండితులకే వదలి వేసెదను. ఈ కవి నేర్పుతో 'రూపకాలంకారములు' వాడినట్లు ఏ కవి వాడియుండదు. ఈయనతోనే కావ్యోదయమైనదని చెప్పవచ్చును. ఇందలి భాష ఆడంబర రహితమైనది.

అనేకమంది కవులకు, నాటక కర్తలకిది మూలము. రామాయణము ననుసరించి అనేక గ్రంథములుత్పన్న మైనవి; అనేక భాషలలోనికిది అనువదితమైనది. భాష, కాళిదాస, భవమాతి, మురారి, భట్టి, రాజశేఖర, కేమేంద్రుడు మున్నుగాఁగల సంస్కృత కవుల ప్రతిభాశక్తి, వాల్మీకి వలననే కలిగినది. మహాభారతము, పురాణములకు మాతృక మైనట్లు శ్రీ. శ. 400 నుండి శ్రీ. శ. 1100 వరకు వ్రాయఁ

5 A A Macdonall- A history of Sanskrit literature P 317

Also Imperial Gazetteer of India — Vol II P238.

Also A A Macdonall — India's Past (1927) — P 91

బడిన గ్రంథము లనేకములు, రామాయణము ననుసరించి వ్రాయబడినవి. 'అక్షుడు' కాలముననున్న 'తులసీదాసు' (క్రీ. శ. 1532 - 1623) రచించిన 'రామచరిత మానసము' 'వాల్మీకి' కోకిల రచనను జూచియే రచించినాడు. ఇది పదికోట్లమంది ఉత్తర భారతీయులకు, 'దైవిలు' వంటిది. వాల్మీకి కవితాప్రధాన మేదో రూపమున, సంస్కృత కవులలో బ్రతివానిపైన ప్రసరించియున్నది. జైన, బౌద్ధకవులనేకులు, రామాయణము ననుకరించిరి. ఈ 'రామకథ' ఆసేతు హిమాలయు వ్యాపించినది. భారతీయులు వలసకేగినపుడు, 'రామాయణము' జావాదీపములో, చూర్చుదీపులలో, ఇండోచైనాలోగూడ వ్యాపించిన ఆధారములు కలవు. ఈ కథ ప్రతిమాళిపుమున గూడ ప్రచురింపబడినది. 'హంపీ విజయనగరము'లోని 'హజారారామస్వామి దేవాలయము'మీద రామ కథయంతయు జిత్రంపబడియున్నది. 1940 వ సంవత్సరము జులై 9 వ తేదీన, మేము 'హంపీ విజయనగర విహారయాత్ర' కేగినపుడు, మేమీ శిల్పమును గండ్లారగాంచి, యానందించినాము.

రామాయణములోని శ్లోకములు 'అనుష్టుప్' శ్లోకములు. ఈ శ్లోకముల ఉత్పత్తి విషయము, చారిత్రక సత్యముగాఁ గాన్పించు చున్నది. 'వాల్మీకి' గంగ యొడ్డున, తన ఆశ్రమములోనుండి, 'రామకథ'ను వర్ణింపదలంచుచుండెను. ఇంతలో రెండు క్రౌంచ పక్షులు నదియొడ్డున నుండగా, బోయవాడొకఁడు బాణముతోఁ గొట్టెను. ఆ విహంగము రక్తస్పృశమై, నేలఁగూలెను. ఈ కరుణామయవృత్తము, హృదయవిదారకమైనది. 'వాల్మీకి' హృదయము కరగిపోయెను. ఆదశక్షి విలపించుచుండెను. వాల్మీకి స్వాభావిక ధోరణిలో గతిన పాషాణహృదయుండగు వ్యాధుని శపించుచుండెను. ఈ విలాపమే యతని కవిత్వధోరణి కారంభము. కవి పాడిన మొదటి శ్లోకమిది.

శ్లో॥ మానిషాద ప్రతిష్ఠాంత్య మగమశ్చాశ్శతీస్సమాః

యత్రౌగ్రంధ మిధునాదేక మవధీః కామమోహితమ్.

(బాలకాండ 2-15)

తా. ఓ కిరాతుడా : క్రీడించుచున్న క్రౌంచపక్షుల సమీపమునకుఁ బోయి రతి క్రీడచే పరవశమైయున్న మగపక్షిని జంపినందున, నీవు బహుకాలము జీవించి యుండుట తగదు.

ఈ శ్లోకము చెప్పి, శిష్యుడగు భారద్వాజునితో గూడ 'వాల్మీకి,' తన ఆశ్రమమున కేతెంచెను. వాల్మీకి నాల్గపాదములుగల, ప్రతిపాదములో సమాన

సంఖ్యగల, అక్షరములుగల, వీణాతంత్రిద్వని, లయగలిగియున్న శ్లోకమును గూర్చి యోచించుచుండ, బ్రహ్మవచ్చెను. అప్రయత్నముగా, ఛందోబద్ధమైన శ్లోకరచనను వాల్మీకి చేసినందుల కానందించి, రామకథ నీ శ్లోకములలో వ్రాయుమని బ్రహ్మ చెప్పెను. బ్రహ్మ యిట్లనెను.

శ్లో॥ యావత్ స్థాస్యంతి గిరయస్సరితశ్చ మహితలే

తావద్రామాయణ కథాలోకేషు ప్రచరిష్యతి॥

(బాలకాండ 2 - 36½)

కా॥ పర్వతములు, నదులు భూమిలో నెంత కాలముండునో, అంతకాలము రామాయణము లోకములో వ్యాప్తి చెందును.

ఈ విషయముగా 'వాల్మీకి శ్లోకారంభకుడయ్యెను. 'వాల్మీకి' యే లౌకిక సంస్కృతమునకు శ్లోకము లారంభించెను. ఇందలి 'బ్రహ్మ' ఒక ఋషి కావచ్చును.

ఇందలి వ్యాకరణము, బాష వేద బాషకు భిన్నమై, లౌకిక సంస్కృతమునకు దగ్గరగానున్నదని, 'స్మిత్' వ్రాసెను. ఈ విషయము సత్యముగానే యున్నది. ఈ గ్రంథమును నేటికి అనేక మంది గాయకులు, వివిధ రకములఁ బాడుచుందురు. పండితులందరి యలంకారముల నేర్చునుగాంచి ముగ్ధులగుచుందురు. పామర జనులు విని ఆనంద సముద్రమున మునుగుచుందురు. ఆసేతు హిమాచలము, రామాయణము పవిత్రమైనదని, వాస్తవమైన ఇతిహాసమని తలంచి జనులు పూజించు చున్నారు. కాని రామకథ చారిత్రకముగా జరిగినదాయను విషయము మమ్ము బాధించు చున్నది. మూలరామాయణ మెట్టి ? ప్రక్షిప్త భాగములెవ్వి ? ఏయే కాలములో నవి ఎట్లు చేరినవి ? రామకథ ఎంత వరకు సత్యము ? ఈ విషయములను, బౌద్ధాచార్య దృష్టితో గాక, శాస్త్రీయమైన చారిత్రక దృష్టితోఁ బరిశీలించవలెను.

౨ మూలరామాయణము - ప్రక్షిప్తరామాయణము

వర్తమాన రామాయణ మంతయు 'వాల్మీకి' రచితమేనా ? ఈ సందియము పలువురు విద్వాంసులను దాదించుచున్నది. పాశ్చాత్య, పౌరస్త్య విద్వాంసులు పలువురు. రామాయణ మంతయు శైలినిబట్టి, భాషాభేదమునుబట్టి, 'వాల్మీకి' రచితము కాదని, యభిప్రాయ మొసంగిరి. దీనికిఁ దగు ప్రమాణములను గూడ పరిశీలించవలయును.

లిపి లేఖన సామగ్రి లేనికాలములో, గ్రంథములన్నియు వాగ్రూపములో వచ్చుచుండెను. బాలకాండము నాల్గవ సర్గనుబట్టి, గాయకులు, సంగీత పాఠకులు రామాయణమును బాటగాఁ బాడుచుండిరని, వర్ణించుచుండిరని తెలియున్నది: కాని కాల క్రమమున, గాయకులు, విద్వాంసులు పాడునపుడనేక శ్లోకములు, స్మేచ్ఛగా ప్రక్షిప్త భాగములు గలుపసాగిరి. ఈ ప్రకారము ముద్రణాయంత్రములు, అచ్చు పుస్తకములు వచ్చి వరకు జరుగుచునే యుండెను. మూలపురాణములో 4000 శ్లోకము లుండెను బండ్రించు వేల గ్రంథముని భవిష్యత్పురాణములోని యొక శ్లోకము తెల్పుచున్నది: కాని ఈనాటి పురాణములలోని శ్లోకములు నాల్గుక్షీలకు పైగా యున్నవి. అట్లనే 'జయ' మొదట 8800 శ్లోకములు గల్గియున్నది: కాని ఈనాటి మహాభారతములో హరివంశముతో గూడ లక్ష యిరువది వేల శ్లోకము లున్నవి. అటులే మూలరామాయణములో గూడ ప్రథమమున రామకథ పండ్రించు వేల శ్లోకములతో నుండవచ్చును: కాని అది పెరిగి, నేటికి 25000 అయి ఉండ వచ్చును. ఈ విధముగా దక్కిన యన్ని గ్రంథములలో జేరినట్లుగా, రామాయణ ములోఁ గూడ వేల కొలది ప్రక్షిప్తశ్లోకములు చేరినవి.

ప్రథమ కాండములోనే 'భగవాన్ వాల్మీకి' నుంచునైన రామచరిత్రము, అరు కాండములలో, 500 సర్గలలో, 24000 శ్లోకములలో రచించెనని చెప్పబడి యున్నది. ఈ శ్లోక మెప్పుడు చేర్చినారో తెలియదు కాని, వరంపరాచుచ్చుచున్నది.

శ్లో॥ చతుర్వింశతీశహస్రప్రాణి శ్లోకానాముక్తవాన్మపి:

తథాసర్గ శతాన్సంపదబ్ధ కాండాని సహోత్తరమ్॥

తా. ఋషి 24000 శ్లోకములు, 500 సర్గలు, ఉత్తర కాండ సహితముగా అరు కాండములు చెప్పెను.

ఈ శ్లోక ప్రకారము జూచినను అరు కాండములు, 500 సర్గలని యున్నది. కాని ఈనాటి రామాయణములో 784 సర్గలున్నవి. మొదటి కాండములో ననేక శ్లోకములు మూల రామాయణములోనివి, పలుపర్యాయములు చెప్పబడినవి. రామోపాఖ్యానము' రాముని పట్టాభిషేకముతో నంత మొందుట చేత, అఖరు కాండమగు 'ఉత్తరకాండము' కల్పితమని ఏకగ్రీవముగా నందరంగీకరించిరి. 'సహోత్తరమ్' అనుపదము అనుమానా స్పదముగా నున్నది. 'సోత్తరమ్ బ్రహ్మ పూజితమ్' అని ఉత్తర కాండమున మరియొక చోట గలదు. ఉత్తర కాండను వదలెదరేమోయని రామాయణ కర్త భయపడెనేమో !

రామాయణమునకు గాయత్రి కలదని, గాయత్రి మంత్రములోని 24 అక్షరములు, ఒక్కొక్కటి స్లోక సహస్రమును దెల్పునని, అందుచే నిందు 24 వేల స్లోకములు కలవని, పండితులు పలుకుచుందురు; కాని దీని కాధారములు చూపరైరి. మూలరామాయణమున 12000 శ్లోకములు గలవని, శ్రీ. శ. ఒకటవ లేక రెండవ శతాబ్ది ప్రాంతమున రచింపఁబడిన బౌద్ధ గ్రంథముగు 'మహావిభాష' అనుగ్రంథమును బట్టి తెలియుచున్నదని, సుప్రసిద్ధ చరిత్రకారుడు 'హేమ చంద్రరామ్ చౌదరి' వ్రాసెను. 7 కాన 12000 నుండి, 25000 కు పైగా స్లోకము లెప్పుడెప్పుడు చేర్చబడినవో తెలియకున్నది. మొదట త్రితీయుల కొరకు వ్రాయఁబడిన ఈ వీరగాథ మత గ్రంథముగా మారిపోయినది. అధిక భాగము బ్రాహ్మణ మతాభివృద్ధి గల్గిన, గుప్త రాజుల స్వర్ణయుగమని పేర్కొందిన కాలమున గూర్చబడి యుండవచ్చునని, యాహగల్గుచున్నది. గుప్తరాజుల రాజ్యారంభ కాలమున, వాయు పురాణము సంస్కరింపఁబడినదనుటకు, యజ్ఞ వల్క్య స్మృతి వ్రాయఁబడినదనుటకు, ఆధారములు గలవు; కాన వాల్మీకి ప్రాచీతనునిచే రచింపఁబడిన 'మూలరామాయణము'లో బండ్రిండు వేల స్లోకములు గలవని, 'మహావిభాష'కు బూర్వ గ్రంథములలో నెవఁడు గానింపదు. 'స్కాంద పురాణము'లోని యొక స్లోకమునుబట్టి 'మూల రామాయణము' అను గ్రంథము, నాల్గువేదములు, భారతము, పంచరాత్రకము తర్వాత నొక శాస్త్రముగా నుండెనని, ఉత్తర కాండములోని కొన్ని సర్గములు ప్రక్షిప్తముగనుటచేత, వ్యాఖ్య లేదని తెలియుచున్నది. ఈ స్లోకము 'సర్వదర్శన సంగ్రహము'లో నుదాహరింపఁబడినదని, 'వీఱరు' పండితుఁడు వ్రాసెను. 8

ఇంకను 'రామాయణము' మానవ లోకములో 24 వేలని, అసలు శతకోటి యుక్తమని, దేవగంధర్వాది లోకములలోనిది 50 కోట్లు, 10 కోట్లు, కోటిగా వ్యాపించినదని, కొన్ని ఉపపురాణములు, చెప్పుచున్నవి. వైష్ణవ సాంప్రదాయను

7. H. R. Choudary — Political history of Ancient India — P, 380 — "The Present Ramayana Consists of 24000 slokas (1—4—2) But even in the first or second century A. D. the epic seems to have contained only 12000 slokas

(J R A S 1907 P 90 ff) as the evidence of the Buddhist Mahavibhasha suggests"

8. Sir M Williams — Indian wisdom P 338 Also Ibid P 512 In all probability there were Mula or original Puranas, as there once existed also a Mula Ramayana and Mula Mahabharata"

సారము వ్రాయబడిన 'తులసీదాసు' కృతరామాయణములో 'వాల్మీకి రామాయణము'లో లేని విషయము లనేకములున్నవి; దీనికి వారి శిష్యులు, రామాయణము శతకోటి పరిమితమని, అందుచేత 'తులసీదాసు' యిష్టము వచ్చిన ఘట్టముల గైకొని వ్రాసెనని తారణము చెప్పుదురు; కాని యివి యన్నియు కల్పనలు; చారిత్రక సత్యములు కాజాలవు. 'పర్తమాన రామాయణము'లో ఉత్తరకాండముతోగూడ దాదాపు 25000 శ్లోకములు గలవు. ఏడు కాండములతోను కలిపిన దాదాపు 764 సర్గాలున్నవి. మూల 'రామాయణము'లో ఐదుకాండములమాత్రము కలవని, ఇందుగూడ కొన్ని ప్రక్షిప్తశ్లోకములు చేరి యున్నవని, ఈ ప్రక్షిప్త భాగములు, శ్లోకములుగాక మిగిలిన దంతయు, నొకేకవియగు 'వాల్మీకి' కృతయని, 'మాక్ధనాలు'పండితుడు వ్రాసెను. ⁹ఈ యధిప్రాయముతో మేము ఏకీభవించు చున్నాము. అక్షయ కుమార దేవి, స్మిత్, వీబర్, విలియమ్సు, మున్నగు విద్వాంసు లెల్లరుఇట్లనేవదించిరి 10 అనేకసార్లు 'రామాయణము' చదివిన మీదట, నాకు పై యధిప్రాయముదృఢపడినది. చాలకాండ' ఉత్తరకాండలలోని అనేక విషయములబట్టి చూడగా, రాముని విష్ణువు యొక్క అవతారముగా వర్ణించుటకు వ్రాసిన భాగమని స్పష్టమగుచున్నది 'హాప్ కిస్సు' అను 'అమెరికా' సంస్కృత విద్వాంసుడుకూడ రాముడు యెట్లుమొదట, స్థానికముగా వీరుడై యుండవచ్చునని, తరువాత విష్ణువుయొక్క అవతారముగా నంగీకరింపబడినని వ్రాసెను. కొందరు విద్వాంసులు, అయోధ్యకు సంబంధించి సంతవరకు రామకథ సత్యమని, అంతవరకే మూలరామాయణమని, తరువాత భాగమంతయుఁ గల్పితమని, వ్రాసిరి; కాని ఈవాదన భాషకు, శైలికద్దుపడుచున్నది.

అనేక భాగములు తరువాతవని, రాముని విష్ణువు యొక్క అవతారముగా జేసిన భాగములు, ఒకటవ ఏడవకాండములు ప్రక్షిప్తములని, మహాభారతమువలె చాలకాలమునకుఁగాని వ్రాతలోనికి రాలేదని, ఇదికూడ ప్రథమమున వాగ్రూపములో నిల్చియుండెనని 'వీబరు పండితుడు' వ్రాసెను. ¹¹ 'విలియమ్సు పండితుడు' కూడ ఈ విషయములనే చెప్పెను. ఇవి సత్యములనియే, నేను భావించుచున్నాను.

9. A A Macdonall—India's past. (1927) P 91 Also Imperial Gazeteer Vol, II—P 237

10. A K Devi—A history of Sanskrit Literature P. 147—P, A Smith—Oxford history of India P 27

11. A Weber—History of Indian literature P 194 M. M, Williams—Indian Wisdom P 337.

‘జాకోబి’ యను జర్మనీ విద్వాంసుడు కూడ, ‘మూల రామాయణము’లో నైదుకాండములు మాత్రమే కలవని, బాలకాండ, ఉత్తరకాండలు దరిమిలా చేర్చబడినవని, అరవకాండము యొక్క ఉపసంహారము, స్పష్టముగా నేదో కాలమున, సంపూర్ణకావ్యము యొక్క అంతమైయుండవలయునని వ్రాసెను. అరవకాండ చివరిలో (VI - 130 - 150) ‘వాల్మీకి యొక్క ఆది కావ్యము’ ఇవట ముగింపబడినది, అని స్పష్టముగా వ్రాయబడియున్నది. ఈ ప్రమాణము మనకు చాల ముఖ్యమైనది. ఇంకను ‘జాకోబి’ పండితుడు వ్రాసిన ఈ విషయములు గమనియార్హములు.

ప్రథమకాండములో నన్యకాండములకు విరుద్ధవిషయములుగల అనేక శ్లోకములు గలవు.

2. అయుసుగాక ప్రథమ తృతీయస్కంధంలో రెండు భిన్న భిన్న విషయసూచికలు లభించుచున్నవి. అవి నిస్సందేహముగా భిన్న భిన్న కాలములలోఁ జేయబడినవి. ఇందులోని ఒక సూచికనుబట్టి, ప్రథమకాండకు ఉత్తరకాండకు రామాయణముతో సంబంధము లేదని, ఈ సూచిక ఈ రెండుకాండములు చేర్చకపూర్వమే రచింపబడినదని తెలియుచున్నది.

3. అదియునుగాక మూలగ్రంథమునకు ఉపక్రమణికగా ఉండు విషయము ఇప్పుడు ప్రథమకాండముయొక్క పంచమస్కంధ ఆంధములో నుంపబడినది. మూలకాండములోగూడ తరువాత కొన్ని స్కంధాలు చేర్చబడినవి. బాలకాండ, ఉత్తరకాండలు పై సచెప్పినవి కాక ఈ క్రిందివి ప్రక్షిప్తములని ‘జాకోబి’ పండితుడు వ్రాసెను.

II. 41-9, 66-93, 107. (17-111), 117 (5-119)

III. 1-14.

IV. 17-18, 40-43, 45-47;

V. 41-55, 58-64, 66-88.

VI. 23-40, 59-60, 69, 74-75, 119.

శక, యవనాది వర్ణనముగల శ్లోకములన్నియు ప్రక్షిప్తములని ‘జాకోబి’ పండితుడు వ్రాసెను. ఇంకను బుద్ధ, బౌద్ధమతము, జాబాలి సంవాదములో బుద్ధుని

చోరునిగా చూపించిన శ్లోకములు, ప్రక్షిప్తములని 'విలియమ్సు' వ్రాసెను. 12 'మాక్షనాలు' కూడ బుద్ధుని పేరుగల ఈ శ్లోకము ప్రక్షిప్తమని వ్రాసెను. 13 ఈ శ్లోకము పట్టిమోత్తర రామాయణములో లేదని 'హేమచంద్రరామ్ చౌదరి' వ్రాసెను. 'అయోధ్యాకాండము' (61-62) లో సగర, దిరీష, జనమేజయుల పేర్లుగల శ్లోకము, రెండు యిరర కాణలలోలేదని, ప్రక్షిప్తమని తెలియుచున్నది. మొత్తము మీద వర్తమాన రామాయణ కర్తలు, బౌద్ధమతవ్యాప్తి, యనకుల చండయాత్రకుఁ దర్వాత ప్రెశ్లోకములను, రెండు కాండములను రామాయణములోఁ జేర్చియుండుట నిశ్చయము.

ఈ ప్రకారము మూలరామాయణములో ననేక ప్రక్షిప్తములు చేర్చఁబడినవి. భిన్న భిన్న కాలములోని గాయకులు, భిన్న దేశీయులు, వీనిని బాదుచు స్వేచ్ఛగా వృద్ధిచేసిరి. ఇందు వీణాస్వరమున్నది, శ్రీరాముని కుమారులైన 'కుశలపులు' రామాయణమును బాడినట్లు తెలియుచున్నది; కాని ఈ కుశలపులు నడులని, 'కుశలవ' అను సంస్కృత పదమున కర్థము పాట పాడువాఁడని, అభినయించు వాఁడని కలదు. అందుచేత నీపేర్లు కల్పనా వ్యక్తులని కొందఱు పాశ్చాత్య పండితులభిప్రాయపడిరి. ఇట్లొక రాజవంశమును బరిశీలించగానిది సత్యము కాదేమో, అని తోచుచున్నది. రామాయణమునకు మూడుకాణలు, వివిధ దేశములలోఁ బ్రాచుర్యముఁ జెందుటకుఁ బూర్వమే, ప్రక్షిప్తాంశములు, సూక్ష్మగ్రంథములోఁ జేరియుండవచ్చును. మూలకథలోని రాముఁడు, నీతిమంతుఁడని పేర్కొనినవాఁడు, మానవనాయకుఁడు, వీడవకాండములో దివ్యపురుషుఁడుగా, విష్ణుమూర్తిగా, నవతార పురుషుఁడుగాఁ జిత్రంపఁబడినాడు: 'వార్షికి ప్రాచేతసుఁడు' రామునికి సమకాలి కుఁడుగాఁ గాన్పించుచున్నాడు. కనుక ఈయన అనంతరిము, ఈ మార్పులు చాల కాలమునకు జరిగియుండవచ్చును.

12 M M Williams — Indian wisdom P 312

"Only one direct mention of Buddha and Buddhism occurs in the Ramayana and the verse in which Buddha is compared to a thief are admitted to be an interpolation and not Part of the original poem

Also Ibid — P 352

13 A. A. Macdonall - A history of Sanskrit literature P. 307
"The only mention of Buddha in the Ramayana occurs in a passage, which is evidently interpolated.

అరవ కాండములో సీత యొక్క అగ్ని ప్రవేశముగలదు. అసమయమున నందఱు దేవతలు, బ్రహ్మ, దశరథుఁడు వచ్చిరి. రామునితో వారు విష్ణువు అవతార మని సీత లక్ష్మీయని వారెల్లరెరింగించిరి. ఇవియన్ని ప్రక్షిప్తము లనుటలో సంది యము లేదు.

ఉత్తరకాండము ప్రక్షిప్తమని, ఎల్లరంగీకరించిన విషయమే; ఇతర చోట్లఁ గలప్రక్షిప్త శ్లోకములనుగూర్చి. 'భారతవర్షకే ఇతిహాసే' (ప్రథమ ఖండము) అను గ్రంథమున 'రామదేవజీ' యిట్లు ప్రస్తావించెను.

1. రాముడు వైదికధర్మరక్షణ సంబంధములో జెప్పిన అవైదిక సంస్కృత శ్లోకములు ప్రక్షిప్తములు. ఇవి మూలశ్లోకములకు విరుద్ధములు.
2. వామమార్గ సాంప్రదాయ సంబంధముగు అన్ని విషయములు ప్రక్షిప్తములు; ఏలనన ఈ కాలములో నెట్టి సాంప్రదాయములు లేవు.
3. ఆర్యపీఠులు, వానరజాతి, రాక్షసకోటి, మనుజుల విషయములో ఏ సృష్టి నియమవిరుద్ధ విషయములుగలవో, అవియన్ని ప్రక్షిప్తములు.
4. ఏవిఏవి ప్రకరణ విరుద్ధములుగలవో, అవియన్ని ప్రక్షిప్తములు.
5. యుద్ధకాండములో ననేక ప్రక్షిప్త శ్లోకములు గలవు.
6. యుద్ధకాండములోని 128 వ కాం. 105, 110 శ్లోకములు వాల్మీకి రచితములు కావు.
7. ఉత్తరకాండములో సృష్టి నియమ విరుద్ధ విషయములు కలవు. ఇవి ఆర్షములు కాజాలవు. ఇటలీ విద్వాంసుడు 'గరోసియా' అరు కాండములు మాత్ర మనువదించెను. అందుచేత ఈ ఏడవ కాండము ప్రక్షిప్తమే.
8. బాలకాండము మూడవ సర్గలో రామకథ సంక్షేపముగా గలదు. అవట యుద్ధ కాండము వరకు. కథాసారముగలదు; ఏకాండము పేరు లేదు; కాన చివర భాగము ప్రక్షిప్తమై యుండవలెను. అంతిమ శ్లోకమిట్లున్నది. "తచ్చకా రోత్తరే కావ్యే వాల్మీకి భగవాన్సృషిః॥ ఈ శ్లోకము ప్రతికూలమైనది; అందుచే నిది ప్రక్షిప్తము.
9. ఉత్తరకాండ అంతిమసర్గ॥. ప్రథమశ్లోకములో.

శ్లో॥ ఏతావదేత దాధ్యానం సోత్తరం బ్రహ్మపూజితమ్

రామాయణామితి ధ్యాతం ముఖ్యం వార్మికి నాకృతమ్.

తా. ఈకథ ఉత్తరకాండ సహితముగా, బ్రహ్మపూజితము; ఇంత ప్రసిద్ధమైన ముఖ్య రామాయణమును వార్మికి చెప్పెను. 'సోత్తరం' అను పదము సందేహస్పదమైయున్నది. రామాయణములోని ఉత్తరకాండము, దరిమిలా చేర్చబడుటచేత, దానిని పూజింపరని ఇట్లు వ్రాసి యుండుట నిక్కువము.

10. 'చంపూరామాయణము' మహారాజ భోజకాలమున వ్రాయబడినది. ఇది వార్మికి రామాయణ సారమని ఇందే కలదు. 'చంపూ'లో యుద్ధకాండము వరకు మాత్రమే కలదు. కాన రామాయణములో నారు కాండములు కలివు. లవకుళుల కథయున్నచో నిందు చేర్చెడివాడే; కాన యిది కల్పితము. ఉత్తరకాండ విషయసూచి కూడ నిందు చేర్చియుండెడివాడే; అట్లులేనందున ఈ కాండ ప్రక్షిప్తమే.

11. ఈ ప్రమాణములే కాకుండ, ఉత్తరకాండలోని ఈ ప్రమాణములనుబట్టి, ఉత్తరకాండ వార్మికి రచితము కాదని తెలియుచున్నది.

శ్లో॥ ఉపాధ్యాన శతంచైవ భార్గవేణ తపస్వినా (94-25)

అది ప్రభృతి ప్రైరాజన్ పంచస్సశతా నీచ

కాందావిషట్ కృతానీహ సోత్తరాణి మహాత్మనా (94-26)

తా. భార్గవ తపస్విరామాయణములో 100 ఉపాధ్యానములు గలవు. ఓరాజా, రామాయణములో ఆదినుంచి 500 వరకు సర్గలుగలవు. ఈ ఆరు కాండములు ఉత్తరకాండ సహితముగా భార్గవ మహాత్ముడు చేసెను.

కాని ఉత్తర కాండము వార్మికి రచితము కాదు ఈ చరిత్రకారుని అభిప్రాయముతో జాలవరకు మేము ఏకీభవించుచున్నాము.

శైలినిబట్టి ఉత్తరకాండము ప్రక్షిప్తమని పలువురు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. ఉత్తరకాండము చేరిన తర్వాత చాల కాండముతో దీనికి సంబంధము కల్గుటకు, చాలకాండ 3, 4 సర్గలు చేర్చియుండుట నిజము.

'పురాతన మూలరామాయణము' బౌద్ధమతోదయమనకు బూర్వమే కలదని, అది చరిత్రకము కాదని, కవియొక్క ఊహమాత్రమైన రచనా సృష్టియని సి. వి.

దైవ్యా వ్రాసెను; ¹⁴ కాని మూలరామాయణ మంతయు గవికల్పితమని యంగీకరింపఁజాలము. రామకథలో గొంత సత్యము కలదని మాయూహ. 'పి. టి. శ్రీనివాసయ్యంగారు' అను చరిత్రకారుడు, 'వాల్మీకి ప్రాచీతసుడు రచించిన రామాయణమును, క్రీ. పూ. 7వ శతబ్దములోఁగాఁబోలు ఉన్న 'వాల్మీకి' లౌకిక సంస్కృతములో బునర్నిమిత్త చేసియుంచెనని వ్రాసెను. ¹⁵ 'పర్ణికురు' అను విద్వాంసుడుకూడ ఈమత మంగీకరించెను; కాని ఇరువురు 'వాల్మీకి'కవులున్న ఆధారములు మాకు లభింపలేదు.

రామకథ ఇంకను పురాతన గ్రంథములగు దశరథ జాతకములో, 'మహాభారతము రామోపాధ్యాయము'లోను గలదు. దీనికి కథా బీజము 'మూల రామాయణమే' కావచ్చును. రామకథ బుద్ధుని జీవిత కథలలో నున్నదనినే, వాల్మీకి చేతులలో మార్పు' చెందెనని "పీఠరు" అవిప్రాయపడెను. కాని యిది సరికాదు. వాల్మీకి కాలనిర్ణయము నీ జర్మను పండితుఁడు చేయలేక పోయినాడు. "విలియమ్సు" అను పండితుడు కూడ "పీఠరు" మతమును నిరాకరించెను. మూల రామాయణము జాతక కథలకంటె చాల పూర్వపు దగుట నిశ్చయము. "వాల్మీకి ప్రాచీతసుడు" రచించిన ఈ మూలరామాయణములో 12000 శ్లోకములు, 5 కాండములు కలవు. 'మహావిభాష' రచనా కాలమునాటికిండు 12000 శ్లోకములుండుటయే దీనికి ప్రమాణము. బాలకాండము, ఉత్తరకాండము, ఇంక ననేక ప్రక్షిప్త శ్లోకములుగల వర్తమాన రామాయణముగా తరువాత విద్వాంసులు తయారు చేసిరి. వేదాదులవలె నీకావ్యమును భద్రపరచి యుండక పోవుటచేత, వాగ్రూపమునుండి, వ్రాతలోనికి వచ్చులోపుగా, ననేక మార్పులు జరిగినట్లు స్పష్టపడుచున్నది. "విషయములు సమానముగా నుండుట, భాష భిన్నముగానుండుట మున్నగునవి చూడగా, గ్రంథము వ్రాతలోనికి, వేరువేరు దేశములలో స్వతంత్ర

14 C. V. Vaidya M. A. L. L. B — The riddle of Ramayana P 75 "It (Old Ramayana) of Valmiki, which existed before the rise of Buddhism has itself no historical basis, but is a mere creation of a poet's imagination

15 P. T. Srinivasayyengar, History of the Tamils. P 46 "Probably this Valmiki of the 7th Century B. C. revised the Ramayana of 'Valmiki Prachetasa' in classical Sanskrit."

ముగా వచ్చినదని, చెప్పవలసి యున్నదని, ఇంకొక విధముగా సమన్వయ పరచ విలులేదని, “వీలరు” పండితుడు వ్రాసెను. 16 ఈ యాహసత్యముగా గాన్పించుచున్నది.

ఇట్లు వర్తమాన రామాయణము, మహాభారతమువలెనే మూడు ఆవృత్తులను జెందినట్లు తోచుచున్నది. ఎవరి యిష్టానుసారమువారు, పేరుపేరు కాలములలో” ఆయామత, సాంఘిక వ్యవస్థలను బట్టి శ్లోకములు చేర్చియుండుటచేత, చారిత్రక భాగములుగల “వాల్మీకి ప్రాచీనము” మూల రామాయణమును, ఇదమిద్దమని తేల్చలేకున్నాము.

3. రామాయణ కర్తృత్వము - ఉత్పత్తిస్థానము

రామాయణకథ కోసల ప్రాంతముగు అయోధ్యకు సంబంధించినది. ఇట్లొక రాజవంశము ఆ కాలమున రాజ్యపాలన చేయుచుండెను. ఈ రాజవంశముతో వాల్మీకి కవికి సంబంధ మున్నట్లు రామాయణమునుబట్టి, స్పష్టపడుచున్నది.

ఉత్తర కాండలోని 46 వ సర్గనుబట్టి, చాలకాండము రెండవసర్గ 31, 4వ శ్లోకములను బట్టి వాల్మీకి ఆశ్రమము గంగయొక్క దక్షిణపు ఒడ్డున, తమసానదీతీరమున (విహరు=కాన్పూరు దగ్గర) నుండెనని తెలియుచున్నది. సీతను వాల్మీకి ఆశ్రమమునకుఁ దీసికొని పోవుట, కుశలపులు వాల్మీకి ఆశ్రమమున జన్మించుట రామాయణకథను అచటనే కుశలపులు నేర్చి దేశదేశములలోఁ బాడుట, మున్నగు వానిని బట్టి, చాలకాండ ఐదవ సర్గనుబట్టి, రామాయణము ఇట్లొక రాజవంశములోనే ప్రాచుర్యుత్పన్నదని చెప్పవచ్చును. అయోధ్యలో గాయకులు రామునిగూర్చి పాటలు పాడుచుండటవిని, వాని నన్నిటినీదేర్చి, కూర్చి, వాల్మీకికవి రామాయణముగా బాడియుండ వచ్చును. దీనిని కుశలపులు, గాయకులు, సంగీత పాఠకులు నేర్చినతర్వాత దేశదేశములలోఁ బాడుచుండిరి. ఈ కథలోని భూగోళ కావ్రము వినసొంపుగానుండి, మారప్రాంతములకు సంబంధించి యున్నను,

16 A. Weber.. The history of Indian literature P 194
“This is hardly to be explained save on the theory that this finding of the text in writing took place independently in different localities”

విశ్వసింపటకు వీలులేనిదని “విలియమ్సు” అను విద్వాంసుడు వ్రాసెను. ఇందలి యోజనముల లెక్కలు మున్నగునవి చూడగా, నీ విషయము సత్యమనియే తోచుచున్నది.

ఈ ‘వాల్మీకి ప్రాచీతసుడు’ రాముని సమకాలీనుడు. ఒక వాల్మీకి యొక్క పేరు 20 మంది ఋషులతో బాటు, “తైత్తిరీయ ప్రాతిశాఖ్యము”లో గాన్పించుచున్నది. ఇది కృష్ణ యజుర్వేదసూత్రము; ఇందు “అత్రేయ, కొండిన్య, భారద్వాజ, అగ్నివేళ్య, అగ్నివేళ్యాయన, పౌష్కరసాది ఋషులతోబాటు, వాల్మీకి పేరు కలదు. ఈ ‘వాల్మీకి’ ఎవరు ? ఈ పేరుగల వారెవ్వరు నిక నితరచోట్ల కాన్పింపమి, ఈతడే రామాయణకర్త కావచ్చునని “వీటరు” అభిప్రాయపడెను. 17 “పర్గిటరు” ఒక ఋషుల పట్టికాసంగ్రహము. దశరథుని సమకాలీనునికి రెండుతరముల తర్వాత, ఒక వాల్మీకి జీవించియుండెనని వ్రాసియుండెను. రామకథను ఈ “వాల్మీకి” పాడెనని, తర్వాత దానిని కుశలపులకు నేర్పి పాడించియుండవచ్చునని, తరువాత కాలములోనివాడగు, మరియొక వాల్మీకి, ఈ రామాయణమును మరలఁజెప్పెనని, ఆ వాల్మీకియే, ఈ వాల్మీకియని, అందరభిప్రాయ పడుచుండిరని, “పర్గిటరు” వ్రాసెను. “తైత్తిరీయ ప్రాతిశాఖ్యము” లోని ‘వాల్మీకి’ రెండవవాడని ‘పర్గిటరు’ అభిప్రాయమైయున్నది. కాని దానిని నిరూపించుటకు వలయు ప్రమాణములు మాకు లభింపలేదు.

భారతములోని రామాభ్యాసమున, భార్గవుడైన వాల్మీకి పేరు కాన్పించును. భారతమున నితర చోట్లకూడ, రామాయణముపేరు, వాల్మీకి మహాతపస్వి పేరు కాన్పించును. రామాయణము, భారతము, అష్టాదశపురాణములు “జయ” సంజ్ఞ గలవని, రామాయణము అర్జునుని, వేదసమ్మతముని, పండితులు వ్రాయుటచూడగా, ఈ రామకథకు బీజము వేదమేయని, వేదకాలమునాటి ఋషియే దీని రచయితయని, తెలిసికోవచ్చును. ఈతడు కృష్ణ యజుర్వేద శాఖకుఁ జెందినవాడు; తైత్తిరీయకు లలో నీకథ భర్తవరచబడి, వాగ్రూపముగా వచ్చియుండవచ్చును. “భృగుర్వైర్వా రుణే” అను తైత్తిరీయ వచనమునుబట్టి, వాల్మీకి వరుణవంశజుడు, భృగువంశి యుడు అని తెలియుచున్నది. వాల్మీకి తపసు చేసికొనుచుండగా, చుట్టును పుట్టి పెరిగెనని, అందుచేత బ్రహ్మ ఈ ఋషిని, “వాల్మీకి” యని పిలిచెనని, పురాణములు తెల్పుచున్నవి. ఈ ఋషిపేరు “భార్గవ” యని, “ప్రాచీతన” యని యందురు. మొదటి పేరునుబట్టి ఈతడు భార్గవ కుటుంబమునకుఁ జెందిన వాడని,

తండ్రి ఎవరో భృగువంశజుడని, ఊహింప వచ్చును. “ప్రాచేతసుడు” అనునది వరుణునిపేరు ఈ ఋషి చుట్టు పుట్టలు పెరుగగా వరుణుడు లేక వృషదేవుడు వర్షముకురిపించి, పుట్టలను గొట్టి వేసెనని ప్రపంచములోనికి ఋషిని బయట పడవేసెనని తెలియుచున్నది. ఈ విధముగా “వరుణుడు” వార్తకి తండ్రిగా బరిగణింప బడుచున్నాడు. వార్తకి బండిపోటు దొంగయని, నారదుడు రామ మంత్రోపదేశముచేసెనను పురాణగాథలు ఎంతవరకు సత్యములో తెలియదు. కాని ఒక నారదుడు, దశరథ ఓవోదాస, వార్తకుల సమకారీనుడుగా కాన్పించు చున్నాడు.

“నారద, పర్వత, అరుంధతి అనువారు కశ్యప కుటుంబములోని వారు. నారదుడు రెండవ కశ్యపుడు. ఈ నారదుడు తనకుమార్తెయగు అరుంధతిని వశిష్ఠున కిచ్చెనని, వాయుపురాణము తెల్పుచున్నది.

వశిష్ఠునికి శక్తి, శక్తికి అదృశ్యంతి వలన పరాశరుడు కల్గిరి. ఈ “శక్తి”నే ఇక్ష్వాకురాజు, కల్మష పాదుడను రాక్షసుడు, విశ్వామిత్రుని ప్రేరణచేత వధించెను. అందుచేత “పరాశరుడు” రాక్షసవంశ నిర్మూలనమునకు బయలుదేరెను కాని, తాత యగు వశిష్ఠుడా ప్రయత్నము నాపెను. సహదేవుని కుమారుడు సోమకుడు, నారద పర్వతుల యొద్ద రాజధర్మములను గూర్చి నేర్పిరని “ఐతరేయ బ్రాహ్మణము” తెల్పుచున్నది. గురుశిష్య క్రమములో ‘సామవిధాన బ్రాహ్మణము’ (31-32)లో నారదుని పేరుకలదు.

ప్రజాపతి

బృహస్పతి

నారద

విష్వక్సేన

వ్యాసపారాశర్య

వార్తకి సమకారీనుడీ నారదుడే కావచ్చును.

“మహాభారతకాలమున మఱి యొక నారదుడు కాన్పించును. నారాయణ ఋషి” బోధలను విని “నారదుడు”

జై మిని

పాషింగ్య

పారాశర్యాయణ

బాదరాయణ

తాండ్య

కాట్యాయన

బిదరి కేగెను. అటనుండి 'గంధమాదన' శ్వేతదేశముల కేగెను. 'నారాయణ ఋషి' నారదునికి పురుషసూక్త భావముల వినిపించెను. తర్వాత నారదుడు నైమిశారణ్యములో వేదవ్యాసునికి పురుషసూక్త భావముల చెలిపియుండెను. ఈవ్యాసుడు వీనిని శ్రీకృష్ణ యుక్తిపర. భీష్ములకుఁ జెప్పెనని భాగవతము, మహాభారతము, తెల్పుచున్నది. కనుక వార్తాకి కువచేశించిన నారదుడు రెండవ నారదుడు కాఁజాలడు.

ఈ "వార్తాకి"కి వేదవిభజనతో సంబంధ మున్నట్లు పురాణములు చెప్పుచున్నవి. అత్యంత పురాతనములగు వాయు, విష్ణుపురాణములు, వేదముల విభజించిన 8 మంది వ్యాసులను జేర్చున్నది. "కూర్మపురాణము" కూడ వీరిని జేర్చున్నది. వీరెల్లరు వేదవ్యాస విరుదాంకితులు. ఇందు 24 వ వేదవ్యాసుడు రామాయణమును బాడినట్లు తెలిసికొనవచ్చును. ఈతఁడు 'వార్తాకి భార్గవుని' కుమారుడగు ఋషేడు. ఈయన 'భార్గవుడని, వార్తాకియని, వార్తాకి ప్రాచేతసుడని, భవ్యుడని పేర్లు కాన్పించును.

28 మంది వేదవ్యాసుల పేర్లీదిగువ సువహరించుచున్నాను. 1. స్వాయంతువు, 2. ప్రజాపతి, 3. కుక్రుడు, 4. ప్రజాపతి, 5. సవిక, 6. మృత్యువు, 7. ఇంద్రుడు, 8. వశిష్టుడు, 9. సారస్వతుడు, 10. క్రిహముడు, 11. వృషభుడు, 12. శతతేజుడు, 13. భర్తృడు, 14. తరసుడు, 15. త్రైర్యామణి 16. ధనుంజయుడు, 17. క్రతుంజయుడు, 18. ఋతుంజయుడు, 19. భరద్వాజుడు, 20. గౌతముడు, 21. వ్యాఘ్రేకుడు, 22. కుష్మాయణుడు, 23. తృణబిందుడు, 24. ఋషేడు, 25. శక్తి, 26. చాతుకర్ణుడు, 27. పరాశరుడు, 28. కృష్ణ ద్వైపాయనుడు.

ఈ 24 వ వేదవ్యాసుడగు 'ఋషేడే' రామాయణకర్త. ఈయన భారద్వాజ వాజ్ఞేయ, దివోదాన, ప్రస్తావ సరంజయ, అభ్యావర్తిన వాయుమాన, దశరథ, గౌతములకు సమకాలినుడు. దివోదాసుని పురోహితుడగు, భారద్వాజుని ఆశ్రమమునకు రాముడేగినట్లు, రామాయణము చెల్పుచున్నది.

ఈ "దివోదాసుని" సోదరి "అహల్య" నే "సరద్వంత గౌతమునికిచ్చి వివాహము చేసిరని, వాయుపురాణము హరివంశము" మున్నగు గ్రంథములు చెల్పును. ఈమె కుమారుడు "శతానందుడు" సీత తండ్రിയని చెప్పబడు "శరద్వజ జనకునికిఁ బురోహితుడు. "దివోదాసుడు" శంఖరాసురుని రాజ

భానియైన “వైజయంతి” కేగి, అనేక పురముల దగ్గరము జేసెనని దశరథుడు కూడ ఈ యుద్ధమున సాయపడెనని తెలియుచున్నది. ఈ దేవాసుర యుద్ధము బ్రహ్మ పురాణములలో వర్ణింప బడినది. రథమునకు చీలపోవుట, కైకేయి సాయమున యుద్ధములో “తమిష్టజ శంఖరుని” ఓడించుట, మున్నగునవి చారిత్రక సత్యములే కావచ్చును. “రోమపాదుని” కూతురగు “శాంత”ను వివాహమాడిన ‘ఋష్యశృంగుడు’ కూడ వీరి సమకాలీనుడే.

మూలరామాయణ కర్తయగు ఋషీదేవర్ తెలిసికొన వలసియున్నది. ఈ ఋషీలు మువ్వరున్నారు. మొదటివాడు “హస్తినాపుర రాజగు “అజామిదుని” చిన్న కుమారుడు; ఇతని కుమారుడు “శంఖరానుడు” చాల ఏండ్లేలి, పాంచాల రాజుతో యుద్ధమాడి అపజయము గాంచి పారిపోయెను. ఈతడు సింధునదీపైన చాలకాలముండి, ఋషివివస్వంతుని కుమార్తెయగు “తపసి వైవస్వతిని” వివాహమాడెను. ఒక వశిష్ఠుని సాయమున తన రాజ్యము సంపాదించెను. ఈ వంశ వృక్ష మిట్లున్నది.

అజామిదుడు.

కురు. (భార్యవాహిని)

|
ఋక్ష I

|
అవిక్షత - చైత్రతథ - అభివ్యంత - ముని-జనమేజయ

|
శంఖరన

|
పరీక్షిత

|

|
జనమేజయ

|
సురథ

(అగ్ని పురాణములో త్రనదస్య అనిఉన్నది.)

ఈ “సురథ” ఉత్తర పాంచాలరాజు, ‘అతిదిగ్విదోదాసుని’ తండ్రి “వాద్ర్యస్యని” సమకాలీనుడు. దివోదాసుడు దశరథుని సమకాలీనుడు కాన, ఈ వంశముతోని ఋషీడు” కానేరడు.

2. కురు (వాహిని వలన బదుగురు పుత్రులు.)

↓
చైత్రరథ—అవిక్షిత—అభిస్యంత—ముని—జనమేజయ.

↓
జహ్ను—సుధన్వన—ఆరిమర్దన.

↓
సురథ.

↓
విదూరథ—ఈతఁడు 'వాద్ర్యస్యని' సమకాలీనుఁడు.

↓
సార్వభౌమ—ఋక్ష II-భారద్వాజ. (బ్రహ్మపురాణములోనున్నది.)

వీరు అతిథిగ్గ్య దీప్తోదాసుని లేక దశరథుని సమకాలీనులు. ఇందలి ఋక్ష, భారద్వాజులు అంగీరసశాఖా ఋషులుగా మారినారు. మత్స్యపురాణమును బట్టి, వీరు ప్రవరులనువదలి వేసిననుట తథ్యము. మహాభారతమునుబట్టి, 'విదూరథుని' కుమారుని ఋక్షవంత పర్వతముపై, భల్లూకములు పెంచెనని, ఈయనకందుచే "ఋక్ష" యనిపేరు వచ్చెనని తెలియుచున్నది. ఈతడే II వ ఋక్షుడు. ఈతడే 'రామాయణకర్త' యని మాయాహ. ఈతడు బహుశ మొదట వనంబులందు బోయవాడుగానుండి, భల్లూకాదులతోఁ గొన్నాళ్ళు గడపి, నారథుని ఉపదేశమును గ్రోలి తపసుచేసికొని యుండవచ్చును. వర్ణీకముకూడ పెరిగెనేమో : వర్షముచేత నీపుట్టలు కరిగిపోయి యుండవచ్చును.

3. హస్తినాపురమేలిన 'పౌరవ వంశము'లో నింకొక 'ఋక్షుడు' కలడు. ఆవంశవృక్ష మిట్లున్నది.

దేవతిధి.

↓
ఋక్ష III

↓
భీమసేన

కనుక హస్తినాపుర శాఖలోనే ఇద్దరు ఋక్షులు కలరు. మొదటివాఁడు 'మూడవవాఁడు' ఈ శాఖకు జెందినవారు. మొదటివాఁడు శంఖరుని తండ్రి; రెండవ

ముఖేడు “అంగీరసశాఖకు గురువు; రామాయణకర్త యగుచున్నాడు; కాని III వ ముఖేడు రామాయణకర్త కాఁజాలడు. ఈ ప్రకారము ‘రామాయణ రచయితయగు ముఖేదెవ్వరో తెలిసికొంటిమి.

రామునితండ్రి దశరథుడు, ఉత్తర పాంచాలరాజు “అతిథిగ్వడివోవాను” (అహల్య సోదరుడు) దక్షిణ పాంచాలరాజు ‘సేనజిత్’, విమరధుని కుమారులు సార్వభౌమ, ముఖేలు, కృత, అంగరాజు, రోమపాదుడు, శీరహ్వజ జనకుడు, యదువంశరాజు సత్వంతుడు, వీతహవ్యుని కుమారుడు ‘హైహయడు’ వీరెల్లరు నమకాల్సినులు. 18

ప్రాచీన భారత కాలనిర్ణయమును జేసిన ‘సీతానాథ ప్రచాన’ అనేక వంశ వృక్షములను బరిశీలించి ‘స్వతంత్ర రాజవంశమునుబట్టి, దివోదాసునికి మహాభారత యుద్ధకాలమునకు 12 తరములుండునని అంగశాఖలో ‘రోమపాదునినుండి 13 తరములుండునని మగధశాఖలో 13 తరములుండునని ఉత్తర పాంచాల వంశములో 12 అని, కాశీ శాఖలో 13 అని, ఇక్ష్వకు జనకవంశములో 15 అని, ఈ ప్రకారము 12 రాజవంశముల బరిశీలించిన పిమ్మట, 12 మొదలు 15 తరముల అంతరము కాన్పించుచున్నదని వ్రాసెను. 19 నగటున 13 వేసి, మహాభారత యుద్ధము క్రీ. పూ. 1150 ప్రాంతమున జరిగినది కాన రాముని లేక వాల్మీకి కాలము క్రీ. పూ. 1450 ప్రాంతమగునని పై లేఖకుడు వ్రాసెను. కాని ఈ గ్రంథకర్త తరముల కిచ్చిన సంఖ్య అధికముగా నున్నది భారతయుద్ధకాలము తప్పుగా నున్నది. నా యంచనా ప్రకారము భారతయుద్ధము క్రీ. పూ. 950 ప్రాంతమున జరిగెను. ‘పర్ణికుడు’ తన ప్రాచీన భారతీయ ఐతిహాసిక అనుశ్రుతి ‘అను గ్రంథమున, ‘సిద్ధాంత’ తన “భారతవర్షములోని వీరయుగము’ అను గ్రంథమున, నేను చెప్పిన కాలమునే యిచ్చిరి; 20 కాని కొందరు భిన్నభిన్న కాలముల నొసంగిరి. అక్షయ కుమారదేవి భారతయుద్ధ కాలము క్రీ. పూ. 1062 లోనని వ్రాసెను. ‘హేమచంద్రరాయ్’ పరీక్షిత్తు రాజ్యా రోహణ కాలము క్రీ. పూ. 1350 ప్రాంతమని పురాణేతి హాసములనుబట్టి లేలుచున్నదని, వ్రాసెను. దత్తు పండితుడు ప్రాచీన భారత వర్షము అను గ్రంథ మున, కురుపాంచాల యుద్ధము క్రీ. పూ 13 వ శతాబ్దిలో జరిగెనని వ్రాసెను. 21

18. Dr. S. N. Pradhan—Chronology of Ancient India—P 30

19. Ibid — P 169

20. N. Siddhanta—Heroic age in Ancient India P 37

21. R. C. Dutt—Ancient India P 40

కాని ఈ యూహలు అనేక కారణములచే సరికావని, నేను నా మహాభారత విమర్శన మున వ్రాసియుంటిని.

ఒక లేఖకుడు, రాముడు పాండురాజునకు 14 తరముల క్రితముండెనని వ్రాసెను. దీని ప్రకారము జూచిన వాల్మీకి లేక రాముడు క్రీ. పూ. 12 లేక 13 వ శతాబ్ది ప్రాంతమున నున్నట్లు లేచుచున్నది. ఇంకను “పర్గిటర్” పరిశోధించిన జాపితావ్రహ్మ మనువునుంచి రాముడు 65 వ వాడని కృష్ణుని సమకాలినుడగు “బృహద్వలుడు” ఈ వంశవృక్షములో 94 వ వాడని, తెలియుచున్నది. ఉభయులకు 29 తరముల అంతరమున్నది; కాన II వ ఋక్షుడను రామాయణకర్త, దశరథ సమకాలినుడగుటచేత, భారతయుద్ధ కాలమునకు 29 తరములముందు జీవించి యుండవచ్చును. భారత యుద్ధము క్రీ. పూ. 950 ప్రాంతమున జరిగినది. చారిత్రకముగా ఒక తరమునకు 16 ఏండ్లు తీసుకొందురని ‘జయచంద్ర విద్యాలంకారు’ మున్నగు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. కాన వాల్మీకి కాలము క్రీ. పూ. $950 + 29 \times 16 =$ క్రీ. పూ. 1414 అగును. రాజవంశముల లెక్క ప్రకారము క్రీ. పూ. $950 + 13 \times 16 =$ క్రీ. పూ. 1158 అగును. ‘ప్రధాన’ లెక్కప్రకారము క్రీ. పూ. 1450 అగుచున్నది; కానమూటినిసగటు చేసిన క్రీ. పూ. 1340 ప్రాంతమగుచున్నది. కాన రాముడు, వాల్మీకి మున్నగువారు క్రీ. పూ. 14 వ శతాబ్ది ప్రాంతమున జీవించి యుండిరియని చెప్పవచ్చును. కాన మూలరామాయణ రచన ఈకాలముననే జరిగి యుండవచ్చునని మాయూహ. రామాయణ కర్త ఎవరో సరిగా నిర్ణయించి, అతని కాలనిర్ణయమును సహేతుకముగా జేసినవారెవ్వరు లేరు; కాన పండితులు దీనిని గైకొని చర్చించెదరు గాత :

‘ఋక్షభార్గవుడు’ మూలరామాయణమును, వేదభాష అనుష్టుప్ శ్లోకములతో వ్రాసియుండెను. ‘మానిషాద ప్రతిష్ఠాం’ మున్నగుమాదిరి శ్లోకములుగల రామాయణములో, నేడు సంస్కృత శ్లోకములు మార్పుజెందినవి. ‘ఋక్ష వాల్మీకి’ వేదమంత్రముల ‘తృణబిందు ఋషి’ పద్ధతిలో, జెప్పనొచ్చెను. ఈ ‘ఋక్ష వాల్మీకి’ ననుసరించి వశిష్ఠుని కుమారుడు ‘శక్తి’ వేద రచన చేయసాగెనని విష్ణు పురాణము (III - 3. 17, 18) ‘తృణబిందుడు’ 23 వ వేదవ్యాసుడు, శక్తి 25 వ వేదవ్యాసుడు నైయున్నారు ఈ ప్రకారము 24 వ వేదవ్యాసుడు భార్గవుడైన వాల్మీకి యను ఋషిడు రామాయణ కర్తయని తేలినది. కూర్మ పురాణాదులు వాల్మీకి పేరే చెప్పినవి. కాని ఈ వాల్మీకి అదికవి. రామాయణమును తొలుదొల్ల

లిపి, వ్రాత, లేఖన సామగ్రి లేని కాలమున పాడియుండెను. వేదకాలములోనే ఇతిహాసములు కలవా? యని కొందరి నందియము. ఇతిహాసముల పే రనేక ప్రాచీన గ్రంథములలోఁ గాన్పించుటయే దీనికి ప్రమాణము.

1. శతపథబ్రాహ్మణము : (14-6-10-6)లో నిట్లున్నది.

మం॥ ఋగ్వేదో యజుర్వేదః సామవేదోఽథర్వాంగీరసః

ఇతిహాసః పురాణం విద్యా ఉపనిషదః శ్లోకః॥

అందే (II - 5 - 6 - 8) యిట్లున్నది.

మం॥ “యదను శాసనాని విద్యావాక్ వాక్యమితిహాస

పురాణం గాధా నారాశ ఖన్యః॥

ఇంకను (13 - 4 - 3, 12 - 13) “ఇతిహాసోవేదః పురాణం వేదః” అని యున్నది.

2. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 7 - 2 లో “ఇతిహాస పురాణం పంచమం వేదానాం వేదం బ్రహ్మవిద్యాం భూతవిద్యాంక్షత్ర విద్యానక్షత్ర, విద్యా సర్వదేవ జనవిద్యామే తద్వగవోఽప్యోమి.” II

3. మహాభారతము అశ్వమేధ పర్వము III-58 లో “ఇతిహాస పురాణంచ గాథాశ్చ పనిషత్తథ II ”

4. తైత్తిరీ యారణ్యకము 2-9 లో

“బ్రాహ్మణా నీతిహాసాన్ పురాణాని కల్పాన్ గాధా నారాశంసరితి”

5. అశ్వలాయన గృహ్యసూత్రములో

“యద్ బ్రాహ్మణాని కల్పాన్ గాధా నారాశం సీరితిహాస పురాణానితి.”

ఇత్యాది వచనముల బట్టి బ్రాహ్మణ రచనా కాలము (క్రీ. పూ. 800-600) నాటికి, ఇతిహాసములు, పురాణములుండుట విశ్వయము. అవి మూల రామాయణము, మూల భారతము, మూల పురాణములు కావచ్చును. ఇవి యన్నియు లిపిలేని కాలములోని వగుటచేత పండితులు వీనిని తమ భారణశక్తిచేత మేధస్సున నిల్పి, వాగ్రూపమునఁ బాడుచు, శిష్యక్రమమున నందించి యుండుట విశ్వయము.

౪. రామాయణ శాఖలు

రామాయణ శాఖలు మూడు విధిన్న భేదములుగానున్నవి. 'మాక్దనాలు' యిట్లు విభజించెను. 1. పశ్చిమ భారతీయ. (కాశ్మీర) 2. పంగ, 3. బొంబాయి ప్రాంతీయ. (మహారాష్ట్ర ప్రాంతము) ఒకదానిలోని 1/3 వంతు శ్లోకములు, మిగత రెంటిలోను దేనితోనులేవు. బొంబాయి ప్రాంతీయ ప్రతిలో నత్యంత పురాతన భాగములగు అర్ష భాగములు సురక్షితముగా గాన్పించుచున్నవి. మిగత రెండును గొడ, వైదర్భి శైలిగల రచనలు వ్యాప్తిలోనున్న లౌకిక సంస్కృత సాహిత్యముగల ఆయా కేంద్రములలో బ్రాదుర్భూత మైనవి. కావ్య భాషకు భిన్నమైన క్రమవిరుద్ధములిందు త్రోసివేయఁ బడినవి. అచట క్రమముగా భాష నవీనవరణము దాలెను. దేశకాలములనుబట్టి విను వారిని, జెప్పవారిని బట్టి భేదమేర్పడు చుండెను. అందుచేత వ్రాతయారంభమగునాటికి మూలరామాయణ ములో నిట్టి భేదము లేర్పడినట్లు తెలియు చున్నది. అందుచేత మూడును వేరు వేరు రూపముల దాలెను. ఈ ప్రకారము భారత పురాణాది గ్రంథములు మార్పు జెందినట్లు, రామాయణము కూడ విభిన్న రూపము దాలెను. క్రీ. శ. 8-9 శతాబ్దములనాటి పుస్తకములలోని శ్లోకముల(బట్టి, చూడగా వీరు పశ్చిమోత్తర ప్రతి నుండి, మహారాష్ట్ర ప్రతినుండి అనేక విషయములు గైకొన్న ఆధారములు గలవు. ఇంతియేకాక 11 వ శతాబ్దములోని 'రామాయణ కథాసార మంజరి' కర్త 'క్షేమేంద్రుడు పశ్చిమ భారతీయ, బంగాళీ రామాయణ ప్రతుల నుపయోగించినట్లు, అతని విషయ సూచికయే తెలియపరచుచున్నది. ఈ శతాబ్దములో రామాయణ చంపూ లేఖకుఁడు విదర్బరాజు, ధారా నగరాధిపతి "భోజుడు బొంబాయి ప్రాంత సంస్కరణము నుపయోగించినట్లు తెలియుచున్నది. ఇందారు కాండములు మాత్రము కలవు. ఉత్తరకాండము జూడ కాన్పింపదు. మొత్తము 867 శ్లోకములు మాత్రమున్నవి; కాని భోజుని కవిత్వము సుందర కాండాంతమువరకే, యని పండితులయూహ. ఇది భోజరచితమే కాదని, తరువాత ఎవరో సృష్టించిరని, 'కీర్తి' పండితుని విమర్శ. ఇందలి యుద్ధకాండము, మహారాష్ట్రదేశ కవి 'లక్ష్మణకవి' విరచితమనుట తథ్యము. 'లేవి' అను విద్వాంసుఁడు పశ్చిమ భారతీయ (కాశ్మీరి) శాఖయే ప్రాచీనతమ మనెను. వీనిలోని శ్లోకము లిట్లున్నవి.

1. కాశ్మీర ప్రతి.

2. వంగప్రతి - 3 కాండములు - 157 సర్గములు - 19793 శ్లోకములు.

3. బొంబాయిప్రతి - 7 కాండములు - 650 సర్గములు - 24528 శ్లోకములు.

డీనిలో సుత్రరకాండము కూడ కలదు. “ఇటలీ”లోని సంస్కృత విద్వాంసుడు “గారిసియో” (Gorresio) స్వదేశ భాషానువాద సహితముగా 3 కాండములు ప్రచురించెను. ఇందు వాల్మీకి రచిత ‘మూలరామాయణము’నకు ఏది సరిపోవునో నిర్ధారణచేయుట కష్టతమము కాని ‘బొంబాయి’ ప్రతి (మహాభారతి ప్రతి) మూల రామాయణమునకు సరిపోవు నట్లున్నదని ‘స్మిత్’ వ్రాసెను. 22 ఎట్లయినను, విద్వాంసులైన లేఖకులు వ్రాసిన చోట్ల, వ్రాతప్రతులకు తక్కువ అవసరముగలచోట్ల బెంగాలు మున్నగుచోట్ల, మూలరామాయణమును స్వేచ్ఛగా మార్చివైచిరి. ఉత్తరదేశమున, జదువుకొన్న లేఖకులు తక్కువగా వున్నచోట్ల మూలమున్నట్లుగానే ఉంచిరి. ఉత్తరకాండ సహితముగా రామాయణములో దాదాపు 25000 శ్లోకములున్నవి. ఇది యంతయు వాల్మీకి రచితమా? కాదు. అనేక అవృత్తులనుజెంది, వర్తమాన రామాయణ రూపములోనికి జేరియున్నదని, ‘వీబరు’ పండితుడు వ్రాసెను. ఇది సత్యమే. పైనజెప్పిన మూడు ప్రతులుగాక, ‘వీబరు’ పండితుడు, ‘బెర్లెను’ గ్రంథాలయమున నల్లవప్రతి నొకదానిని గాంచెను 23 భారతవర్షములో వేరువేరుచోట్ల లభ్యమైన రామాయణ వ్రాత ప్రతుల నవలోకించినచో, వాని భేదము లనంతములుగా నున్నవి. ఈ సంస్కరణ ములగూర్చి, ఎవరును మాటాడుటకు వీలులేనంత మార్పులతో గూడియున్నవి. 24 ఎవరి యిష్టానుసారము వారు, మూల రామాయణమును గలుషిత మొనర్చిరి.

1806, 1810 లో “కాఠీ, మార్షమన్” అను “సిరంపూరు” త్రైస్తవ మతాచార్యులు మూలమును ముద్రించి, రెండు కాండముల ననువదించిరి వీరు ఉత్తరదేశ ప్రతి ననుకరించిరి, 20 ఏండ్ల తర్వాత ‘స్లేగర్’ పండితుడు ఉత్తరదేశ ప్రతి ననుసరించి, రెండు కాండములను ముద్రించెను. ఇందులో నొకదానికి “లాటిన్” భాషాంతరీ కరణము చేసెను. తరువాత 20 ఏండ్లకు ఇటలీ దేశ సంస్కృత విద్వాంసుడు, ‘గరిసియో’ ‘భారైసు ఆల్బర్డు’ ద్రవ్యసహాయమున బెంగాలీ ప్రతి ననుసరించి, భాషాంతరీ కరణము చేసెను. “స్లేగర్” అనువాదము

22. V. A Smith—Oxford history of India — P 27

23. A. Weber — The history of Indian literature P 193

24. M. M Willams - Indian wisdom P 336.

పూర్తికాలేదు. తరువాత అనేకమంది దొంబాయి, కలకత్తాలలో వ్యాఖ్యలతో సహా రామాయణమును ముద్రించిరి. కలకత్తాది 1917 నాటిది. “గ్రిఫిత్” అనువాదము సర్వజనామోదముఁ బడసినది.

ఈ ప్రకారము “మూలరామాయణము”లో ననేక దేశములలో ననేక ప్రక్షిప్త భాగములు చేరుటచేత, వాల్మీకి రచితమొంతవరకు తెలిసికొన వీలు లేకున్నది.

౫. రామాయణ రచనలో ఉద్దేశ్యము

మూల రామాయణములోని & కాండములలోని కథను రెండు పరిస్పృట విషయములుగా ‘మాక్దనాలు’ మొదలగు విద్వాంసులు విభజించిరి. మొదటి అంశ మునుబట్టి, అయోధ్యలోని దశరథ మహారాజు అస్తానమున జరిగిన సంఘటనముల వర్ణనము కలదు. కైకేయి తన కుమారుని సింహాసనమున కెక్కించు ప్రయత్నములు గలవు. దశరథుని మరణము, నగరమునకు భరతుని రాకతో రామాయణ మును ముగించినచో, నది చారిత్రకమయ్యెడిదే. వాల్మీకి శోకారంభముచేసిన కథ, దశరథుఁడు దేవాసుర యుద్ధములో బాల్గానుట, రథ చీలబోవుటచే కైకేయి సాయ సడుట మున్నగునవన్ని చారిత్రకములే కావచ్చును; కాని అట్లు కాక కొన్ని అభూతకల్పనలు చేరినవి.

ఇకెవ్వరు, దశరథ, రామ మొదలగు పేర్లు ఋగ్వేదములోగూడ నున్నవి. అచట వారికి ఒకరి కొకరి తెట్టి సంబంధమునులేదు. రామాయణములోని పైన దెల్పిన మొదటి భాగమునకు పౌరాణిక కథల తెట్టి సంబంధమును లేదు. మొదటి దానిలో మానవచరిత్రకు సంబంధించిన స్వాభావిక వర్ణనలు గలవు. రెండవ భాగమునుబట్టి స్వాభావికత కాన్పింపదు. ఇందు అన్వభావికత, అసంగత, అద్భుత విషయములు గలవు. ఇవి చారిత్రకములు కాఁజాలవు.

దక్షిణమున ఆర్యసామ్రాజ్య స్థాపనయే రామాయణోద్దేశ్యమని, “లాసేను” పండితుఁడభిప్రాయ పడెను; కాని దక్షిణదేశములో రాముడు ఆర్యసామ్రాజ్యస్థాపన చేసి యుండలేదు. అట్టిస్థాపనా ప్రయత్నము కాని, ఉద్దేశ్యముకాని ఎవటను గాన్పింపదు. ఆర్యసభ్యతను దక్షిణమునకు, ముఖ్యముగా సింహళమునకు వ్యాప్తి

తేముటయే రామాయణోద్దేశ్యమని, 'పీటరు' పండితుడు వ్రాసెను. 25 ఇందలి పాత్రలు వాస్తవమైన చారిత్రక పురుషులు కారని సీత యనగా నాగేటి చాచి, ఋష్యశృంగలోను గృహ్యసూత్రములలోను, సీతను గూర్చిన సంబంధన మంత్రములు గలవని ముఖ్యపాత్ర రాముడు, బలరాముడని, హలభృతని, తరువాత వీరు పేరు పాత్రలుగా మారిన అదౌరి జనులే రాక్షసులని, అర్జు నాగరికత సంగీకరించిన వారు వానరులని, 'పీటరు' వ్రాసెను. 26 ఇది యంతయు నలంకారిక వర్ణనయని 'పీటరు' చెప్పెను. కాని దీనికి దగ్గు ప్రమాణములులేవు. రాముని చండయాత్ర వలన నెవడు దక్షిణమున నుండు ప్రజల సభ్యతపై న నెట్టిమాచ్చు కాని, అభివృద్ధి గాని కాన్పించదు. అట్టిదేమైననున్నచో నందందు ఋష్యాశ్రమముల ప్రళంస కాక మరేమీయు గాన్పించదు. అదియును గాక, రాముడు విహరించెనని చెప్పబడిన ప్రదేశమంతయు నదౌరిజనులదే నావరింపఁ బడిన చండకారణ్య భూమిగాఁ గాన్పించుచున్నది.

జీవాత్మ పరమాత్మతో నైక్కాను సంధానము జెందు విధానము తెల్పుటే రామాయణోద్దేశ్యమని కొందరు వ్రాసిరి. ఈ ఆధ్యాత్మిక తత్త్వము మారెండును తగులలేదు. సీతయన నాగేటిచాలు; వ్యవసాయ కళను దక్షిణ దేశమున ఆర్యుల అభివత్సము క్రింద ప్రవేశ పెట్టుటయే రామాయణోద్దేశ్యమని ఆర్యుల దక్షిణదేశ చండయాత్రయని కొందరు వ్రాసిరి. దక్షిణ హిందూస్థానములోనికి "ఆర్యులు" బొచ్చుకొని పోవుటే రామాయణ కథయని "హంటరు" వ్రాసెను. కాని యివి యన్నియు ఊహలే కాని సత్యమనుటకు ప్రమాణములు లభింపవు.

జర్మనీ విద్వాంసుడగు 'జాకోబి' మతము నరియైనదని నలుపురు విద్వాంసులు అంగీకరించిరి. 'జాకోబి' యిట్లు వ్రాసెను. "ఇందలంకార మేమియులేదు. రెండవ అంశమునకు గల్గినా పీజము, వేదములోనే కాన్పించుచున్నది. అందలి

25. A. Weber — History of Indian literature P 192 Also R. K. Mukherjee-Hindu civilization P. 142—"The Ramayana thus ultimately tells of the extension of Aryan civilization to the south as far as Lanka.

Rhys Davids — "A reference to a Prince exiled to the south and we may well believe that Rama was exiled to the south, as a matter of course."

26. Ibid — P 192.

విషయమునే తీసికొని అసాధారణమైనట్టి, అమానుషమైనట్టి కథగా వర్ణించడమైనది. ఇది ఇంద్రవృత్రాసుర యుద్ధమే యిట్లు వర్ణింప బడినది.

సీత ఋగ్వేదములోని “హాలరేఖ”; ఆమెను శరీరముగల మూర్తిని వలె దేవవలె వర్ణించినాడు. కొన్ని గృహ్య సూత్రములలో సీమ భూమి దేవతగాను సౌందర్యరాశిగాను, వర్ణదేవతయగు ఇంద్ర లేక వర్ణస్యని భార్యగాను వర్ణింప బడినది. రామాయణమునగూడ సీ యుత్పత్తి లక్షణములు గాన్పించుచున్నవి. సీత, (1-63) తండ్రియైన జనకుడు భూమి దున్నుచుండగా, భూమిలో లభ్యమైనది; చివరికామె భూమిలోనే యంతర్ధానమైనది. (VII-97) ఆమెభర్త రాముడు ఇంద్రుడే యగుచున్నాడు; వృత్రుడే రావణుడు; రావణునితో నతని యుద్ధము, ఋగ్వేదములోని, ఇంద్రవృత్ర కథయే యగుచున్నది. రావణుని కుమారుడు ‘ఇంద్రజిత్తు’ అను విషయము దీనిని, మరింత బలపరచుచున్నది. ఇంద్రుని జయించినవాడు ‘ఇంద్రశత్రు’ అనగా ‘ఇంద్రునిపైరి’ యని తెలియును. ఋగ్వేదమునుబట్టి వృత్రుడు ఇంద్రుని పైరి యని తేలును. రావణుని సీతాపహరణ వృత్తాంతములో దొంగిలించబడిన గోవులు, ఇంద్రునిచే తిరిగి గైకొనబడుటను దెల్పును. కపివరుడను హనుమంతుడు, సీతను దెచ్చుటలో సాయపడినవాడు రాముని స్నేహితుడు; వాయుదేవుని సూనుడు. ఇతనిపేరు మారుతి; బహు యోజనము లెగురునని తెల్పబడినది. వృత్రసంహారములో, ఇంద్రుడు మరుత్తులతో స్నేహ మాచరించెనని, ఋగ్వేదమున నున్నది. శునకమైన ‘సరమా’ ఇంద్రుని దూతగా, ‘రసా’ను చాటి ఆపులజాడ కనుగొనును. సీత పట్టుపడినప్పుడు సరమా రాక్షసి, ఆమె చెంతకేగి ఓదార్చును. హనుమంతుడు ‘సంస్కృత పదము;’ ఈయనకు గృహితో సంబంధము గలదు. ఋతుపవనము లెఱింగినవాడు; కనుక ఈ సంబంధము సరిగా నున్నది; ఇంద్రుడు తన పిడుగుతో వృత్రుని సంహరించి, మేఘములనుండి వర్షము పడునట్లుచేసి, దున్నిన భూమిని సమృద్ధిగా పంటలు పండునట్లు చేసినాడు.” రాముడే ఇంద్రుడని “జాకోబి” అభిప్రాయము. అట్లైన రాముడు కల్పితపురుషుడా; ఈ విషయము జాకోబి తేల్చి లేకుండెను.

“సూర్య వంశరాజులలో రామునిపేరు రామాయణములో నియ్యబడినది. “వీచరు” పండితుడు రామునిపేరు రామచంద్రుడని ఒకచోట చంద్రుడని, కూడ ప్రయోగింపబడుట గుర్తించెను ‘తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణము’ లోనిసీత

చంద్రుని ప్రేమించిన కథమే, రామాయణ కథకు మూలాధారమై యుండునని, కొందరు విద్వాంసుల యభిప్రాయము. కాని ఈ యాహా లాధారహితములు.

సీత స్త్రీమోక్షినుండి కల్గలేదని, నాగేటి బాలునుండి కల్గినదని జనకుడు భూమి దున్ను చుండగా దొరికినదని వ్రాయఁబడుటచేత రాముని కథ “దక్షిణ హిందూస్థానము”లో వ్యవసాయ ప్రవేశము జూపుచున్నదని సర్. యం. విలియమ్సు వ్రాసెను.

“తైత్తిరీయ బ్రాహ్మణములో సీత (2—3—10; 1—3) సావిత్రి లేక ప్రజాపతి కుమార్తెగా వర్ణింపఁబడినది. ఆమె చంద్రుని ప్రేమించినను, చంద్రుడు శ్రద్ధయను మరియొక కుమార్తెను ప్రేమించి చివరకు మరల సీతనే ప్రేమించెను. (నల్లవ ఋక్కు 57—3—7) అధర్వణ వేదము (11—3—12) సావిత్రి తన కుమార్తెయగు “సూర్య”ను చంద్రుని కిచ్చెనను భార్యగాభయే యిట్లు మార్పు జెందెను. ఇందుచేతనే రామచంద్రుడాయెను: అనగా చంద్రునివంటి రాముఁడని యర్థము; ఈ పేరే రామాయణ వీరుని కొసంగఁబడెను.

పారస్కర గృహ్యసూత్రములలో (2—17—1) ఇంద్రుని భార్యగా సీత వర్ణింపబడెను. కానరామాయణములోని రాముఁడు ఋగ్వేదములోని ఇంద్రుడే. వేదములో “ఉష” యను స్త్రీకి సూర్యుడు భర్తగాను, సోదరుడుగాను వర్ణింపఁబడినాడు. రామాయణములోని సీతకు రాముఁడు భర్తగాను, చళరథ జాతకములో సీతకు సోదరుఁడుగాను, వర్ణింపఁబడి యుండెను. వేదములో వర్ణింపఁబడిన రూపకా లంకారములను ప్రకృతి వర్ణనలను సృష్టి చమత్కారములను, పౌరాణిక రచయితలు కల్పిత గాథలుగా తయారు చేసిరి అట్లనే ‘వాల్మీకి’ వేదములోని ఇంద్రవృత్తామర యుద్ధమును రామరావణ యుద్ధముగాఁ దయారు చేసెను. ఇట్లు “విలియమ్సు” అభిప్రాయ పడెను. పేర్ల సామ్యమునుబట్టి ప్రతి విషయము నూహించుటకు వీలులేదు. ఇట్లైతే రాజవంశము మిథ్యయా? రాముడు కల్పిత పురుషుడా? ఈ విషయములను వీరు తేల్చియుండలేదు. అందుచే వీరికిఁహయంతయు సత్యమని నమ్మఁజాలము.

రామాయణములో రాముని “అర్యపుత్ర” యని సంబోధించుట పలు కావులలో జరిగినది. “అర్య” యనగా వ్యవసాయము చేయువాడని యర్థము. అర్య శబ్దము వ్యవసాయము చేయుట అను అర్థమిచ్చు చాకువునుండియే కల్గినది,

అని మోక్షములందు, దత్తు, సండిత ప్రసన్న కుమార ఆచార్య మున్నగు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. ప్రసన్న కుమార యిట్లు వ్రాసెను. “కృషియన సేద్యము చేయుట. ఈ అర్థమిచ్చు ధాతువునుండి ఆర్యశబ్దము కలిగినది.”

ఆర్యుల పూర్వ నివాసములలో ‘తురేనియనులకు’ వీరికి భేదము తెలియ పరచుటకీ పదము వాడబడినది. ఋగ్వేదములో ఆర్యునికి నాగలితో దున్నుట, పైరుపేయుట బోధించి ఆహారము పండుటకొరకు వర్షములిచ్చి, దన్యులను పిడుగు లతో నాశనము జేయవలసినదని, అశ్వినీదేవతలను బ్రార్థించిన మంత్రములు కలవు. (1—17—21) ఇట్లనే భాగ్యశాలివియగు సీతా : (నాగేటిచాలా!) ముందుకు నడుపుము. మేము నీకు వందనముచేయుదుము. నీవు మాకు ఎక్కువగా బంబయు భవంబు నొసంగుము.” ఇంద్రుడు సీతను గ్రహించుగాక : ఇత్యాది సంబోధనము లలో సీత, ఇంద్రుల పేర్లు కలవు. ఆర్యుల ముఖ్యవృత్తియగు వ్యవసాయమును, దక్షిణహిందూస్థానములో లంకవరకు ప్రవేశపెట్టుటయే రామాయణ కథకు మూల మని, ఇంద్రుడే రాముడని, నాగేటిచాలే సీతయని, రాముడు ఆర్యపుత్రుడగు వర్ణింపఁబడెనని, వ్యవసాయ విద్యను ప్రవేశపెట్టుటచేత నట్లు వర్ణించిరని, కొందరు వ్రాసిరి; కాని ఈ యూహాసత్యము కాదు. ఆర్య యనగా పూజ్యుడైన విద్వాంసుఁ డని, ఈశ్వరపుత్రుడని అర్థమున్నను, ఈ యర్థములో నిటవాడఁ బడలేదు. సీత ఆయోనిజ; భూమిలోబుట్టి భూమిలో గలసిపోయినదని రామాయణము తెల్పును. రాముడుకాని, లక్ష్మణుడు కాని భూమిదున్నుచు పోయిన ఆధారములులేవు. అందు చేత వ్యవసాయము ప్రవేశపెట్టెనని చెప్పట సబబుగాలేదు.

“స్మృత్” ఈలాగున వ్రాసెను. “భక్తి రూపమైన గాథగాను, విష్ణువవత రించెనని చెప్పటకీ వీరగాథ బ్రాహ్మణులచేత కూర్పఁబడినది. సీత యనగా నాగేటి చాలు; ఇంద్రుని పేరు, రాముని పేరు సమానార్థకములు. ఇది నిజమైనను, గాక పోయినను, రామాయణములోని విషయములు, వాస్తవముగా జరిగిన చారిత్రాత్మక విషయములు కావు; ఇందులోని సంగతులు “అయోధ్యలోగాని, మరియొక దేశములో గాని జరిగినవి కావని, నా యభిప్రాయము. కోసల, అయోధ్యాదుల గల్పించి, ఊహాగ్రంథముగా రామాయణము రచింపఁ బడెనని నాయూహ. అందుచే రాముని కాలనిర్ణయము చేయుటకూడ, ఊహయేకాని, నా మనసుకు సంతృప్తికరముగా లేదు,” 27 ఇందలి రాముడు, అయోధ్య, కోసల మున్నగుపేర్లు కల్పితములు

కాకాలపు. అవతార కథనము భౌద్ధమతోదయము తర్వాత కల్గినది. వాల్మీకి కాలము నాటికి యూహా కాన్పింపదు. రామకథ యంతయు కల్పితమనుటకు వీలులేదు. అందుచేత స్మిత్ ఊహలు తప్పనవచ్చును. జాకోబి, మాక్డనాలు పండితులిట్లు వ్రాసినది “స్మిత్” వ్రాసెను. “రామాయణము చారిత్రాత్మకము కాదు; రూపకాలం కారయుక్తమును కాదు. వాల్మీకి కవికృతమగు ఊహాకల్పితమైన పురాణగాథ. వాల్మీకిచే తన కదిరావమత్కృతిని బ్రదర్శించుటకు వ్రాయఁబడిన కావ్యము. 28” (2—6 కొండములు)

కాని రామాయణములో, గొన్ని చారిత్రాంశములు గాన్పించుచున్నవి. అందుచే నమగ్రము పురాణగాథ యనుటకు వీలు కాన్పింపదు.

రమేశచంద్రదత్తు ఈ లాగునవ్రాసెను. “సీతయనగా నాగేటిచాలు; దక్షిణ హిందూస్థానములో గ్రమముగా వ్యవసాయము ప్రాకుటచేత, ఒక రాజకీయ కల్పిత కథను, సీతను దక్షిణమునకు గొనిపోయిన కల్పించుట కష్టము కాదు. ఈమె పవిత్రమైన, జ్ఞానియైన విదేహరాజగు జనకుని కుమార్తెగా, పహజముగా వర్ణింప బడెను. ఇతిహాసములో సీత భర్తయని కోసలరాజుని వర్ణింపబడిన రాముఁడెవరు ? పురాణము లాయనను విష్ణుపుయొక్క అవతారమని చెప్పినవి; కాని మనము మాటాడు కాలము నాటికి, విష్ణువు ఉన్నతస్థితికి రాలేదు. ఇతిహాసయుగములో నింద్రుఁడింకను దేవతలలో ముఖ్యుడుగా నుండెను. సూత్రవాఙ్మయములో సీత నాగేటి చాలని, ఇంద్రుని భార్యయని యున్నది. అప్పుడు రాముఁడు భారతములోని అర్జునునివలె, ఇంద్రుని పేరేనా ? ఇంద్రునిపేరు కల్పితముగా ఉత్తర హిందూ స్థానములోని చారిత్రాత్మక యుద్ధములోను, దక్షిణ హిందూస్థానములోని చారిత్రాత్మక దండయాత్రలోను వర్ణింపఁ బడినది. రామాయణము పూర్తిగా చారిత్రాత్మకముగా నిరుపయోగమైనను, మహాభారతమువలె భరతవర్షములోని పురాతన సంఘజ్ఞానమును దెలియఁజేయును. ఈ రెండు మంత్రములలో నాగేటిచాలు సీత - స్త్రీగా సంబోధింపఁ బడి, సమృద్ధిగా పంపినిచ్చుటకు ప్రార్థించబడినది. యజుర్వేదములోగూడ నాగేటిచాలు అట్లనే పూజింపఁబడినది. ఆర్యుల హిందూదేశ మంతయు క్రమముగా జయించినప్పుడు, ఆదిమ కొంతారములు, ఖాళీఘాములు, నాగేటిచాలులో గుర్తింపఁ బడినప్పుడు, సీత యను నాగేటిచాలు విస్పష్టమైన మనుష్య రూపము దాల్చినది; ఇదియే ఆర్యుల దక్షిణ హిందూస్థానమును జయించిన విధమును వర్ణించు ఇతిహాస

ములో పీఠపత్నియైనది .... మహాభారతమువలె, రామాయణము చారిత్రాత్మక సంఘటనములకు పూర్తిగా విలువ లేనిది; మహాభారతములోవలెనే, రామాయణములో గూడ పీఠులు కవి కల్పితములు.” 29 కాని దత్తు వ్రాతలు సత్యములు కావు. రామాయణ కాలమున ఆర్యులు దక్షిణమున వ్యవసాయమును బ్రవేశ పెట్టియుండ లేదు. సీత జ్ఞానియైన జనకుని కుమార్తెకాదు. ఆమె రామాయణ ప్రకారము శీర ధ్వజ జనకుని కుమార్తె. పీఠులు కవి కల్పితములుకారు కొందరు చారిత్రక పురుషులున్నారు. కాన దత్తు వ్రాతలు పూర్తిగా సత్యములు కాజాలవు. డాక్టరు స్మిట్ ఈలాగున వ్రాసినాడు.

“రాముడు తొమ్మిదవ యవతారము; రాముని చర్యలు రామాయణములో నద్భుత కృత్యములుగా వర్ణింపఁ బడినవి. దీని చారిత్రక మూల మేమనగా బహుశా దక్షిణమునకు రాజ్యము విస్తరించుటకు ఆర్యుని ప్రథమ ప్రయత్నముగా నున్నది.” కాని ఆకాలమున రాజ్యవిస్తీర్ణత కాన్పింపదు.

కె వి. రంగస్వామి అయ్యంగారు యిట్లు వ్రాసిరి “ఈ కాలములో విద్వాంసులు రామాయణమును గొన్ని పురాతన వేద గాథలను కావ్యరూపముగాఁ జేసియైనను లేక ఆర్యులచేతఁ జరుపఁ బడిన దక్షిణ హిందూస్థానపు ప్రసిద్ధమైన దండయాత్రయని గుర్తించు చున్నారు”. 30 రామాయణ మంతయు వేదగాదల నుండి కల్గినదికాదు; సత్యమైన చారిత్రకాంశములు కొన్ని లభించుచున్నవి.

సి. యస్ శ్రీనివాసాచారి, యం. యస్. రామస్వామిగారిట్లు వ్రాసిరి. “ఏమాత్రము రామాయణ భారతములు చారిత్రాత్మకములు కావు; అనిశ్చితమైన ఐతిహ్యములమీద నాధారపడియున్నవి. రామాయణము ముఖ్యముగా నూహకల్పిత గ్రంథము క్రీ. పూ. 1000 నాటి ప్రజల జీవితము, ఆచారముల చరిత్రను దెలియపరచుట కుపయోగించుచున్నది; కొందరు విద్వాంసులు ఈ యితిహాసోద్దేశ్యము, దక్షిణ హిందూస్థానపు ఆర్యుల దండయాత్ర మహిమను స్తుతించుటయే యని తలంచుచున్నారు ” 31 గ్రంథమంతయు నూహకల్పిత గ్రంథముకాదు .దండ యాత్రయని చెప్పుటకు వీలులేదు; ఏలనన రామాయణములోఁ బేర్కొనఁబడ్డదేశము లాకాలమున లేవు; ఉన్నను ఆర్యులకుఁ దెలిసియున్న వసుటకు ఆధారములులేవు.

29. R. C. Dutt—Ancient Hindu civilization P. 35

30. K. V. Rangaswamy—A history of Ancient India, P 17-

31. C. S. Srinivasachari and M. S. Ramaswamy Ayyangar—Hindu India P 31.

వింశ్యును చాటిపోవుట, గోచావరి ప్రాంతపు జనస్థానము దేక్కొనుట చూడగా, అర్జును ధక్షిణ హిందూస్థాన ప్రవేశము కాన్పించుచున్నదని కొందరు వ్రాసిరి; తిలక్ యట్లు వ్రాసెను “రామాయణము కల్పితము; రామాయణ రచయిత వైదిక గాథలలోని కొన్ని విషయములు గైకొని మూలములోని, ఐతిహాసిక సంబంధముగా నున్న ముఖ్యాంశములతో గలిపి, ఈ రామాయణ కథ నల్లెనని తెలియుచున్నది. — సీతయనగా నాగేటిచాలు; ఋగ్వేదములో నీయర్థముగల మంత్రము గలదు. ఓసీతా: భక్తునిపై సర్వసంపదల ననుగ్రహింపుము. ఋగ్వేదములో, జెప్పఁబడిన ఈ నాగేటిచాలే (సీత) రామాయణములో భూమిలోని నాగేటి చాలుగా మారినది. సీత భూమిలోనేపుట్టి, రాముడు చూచుచుండగానే, భూమిలోనే, కలసిపోయినది. ఋగ్వేదములోని సీత — పీనిని దీసికొని, కొన్నిటిని స్వయముగా జేర్చి క్రొత్తకథనల్లి, వాల్మీకి రామాయణముగాను, ‘హోమరు’ అను గ్రీకు కవి, ‘ఇలియదు’ కథగాను వ్రాసిరి ఉషారుపియగు భార్య మరల తన భర్తను బొందుటయను సృష్టి చమత్కారమును, వాల్మీకి రామాయణముగాను, హోమరు ‘ఇలియదు’ గాను వ్రాసిరేకాది, ఇది వాస్తవముగాఁ జరుగలేదు. 32.’ ఇంకను ‘తిలక్’ పది తలలుగల దశముఖుని గూర్చి విమర్శించుచు, రామాయణము లోని కథ. ఇంద్రవృత్రాసురులకు సంబంధించినదని, హోమరును జూచి రామాయణము వ్రాసెనను మాట ఆర్థ రహితమని, ఉభయులకు మూల మొకే పురాణ గాథ యనికూడ వ్రాసెను. తిలక్ గారి యూహ చాలవరకు సత్యముగానే కాన్పించుచున్నది.

‘టాల్టాయిస్ హీలర్’ రామాయణగాథ, బ్రాహ్మణులకు సింహాశ్రీవ బౌద్ధులకు గల విరోధము, శత్రు భావము సూచించుటకు సృష్టింపఁబడినదని, బౌద్ధులనే రాక్షసులుగా వర్ణించిరనికూడ, అభిప్రాయమొనంగెను; కాని ఈయూహ తప్పనుట నిశ్చయము. మూలరామాయణ రచనా కాలము నాటికి బౌద్ధమతమేలేదు. అనార్యులను రాక్షసులుగా వర్ణించిరని, బౌద్ధులను కాదు. సింహాశ్రములో బౌద్ధ మతవ్యాప్తి క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దములోగాని జరిగియుండలేదు. అట్లున్న రామాయణ రచనము క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దికి పరమేయగున్నది. కాని మొత్తము రామాయణ మంతయు నొకేసారి రచింపఁబడినదను “హీలరు” ఊహ చారిత్రక

సత్యము కాజాలదు. కైలిని, బాషనుబట్టి బాలకాండ, ఉత్తరకాండ. రాముని విష్ణువుగా వర్ణించిన భాగములు ప్రక్షిప్తములని అందరంగీకరించినదే, కాన 'హీలరు' భావము సరికాదు.

ఈ ప్రకారము సనేమంది విద్వాంసుల యభిప్రాయముల గమనించితిమి రామాయణములోని కథ కొంత చారిత్రక సత్యముగా నున్నది; మిగత భాగము పేదగాథలను కావ్యరూపముగాఁ జేసినట్లు కాన్పించుచున్నది. జాకొబి, తిలక్ మున్నగు విద్వాంసుల ఊహలు సత్యములుగాఁ గాన్పించుచున్నవి.

౬. రామాయణ రచనాకాల నిర్ణయము -

వివిధ పండితుల అభిప్రాయములు

రామాయణ రచయిత వాల్మీకి క్రీ. పూ. 14 వ శతాబ్ది ప్రాంతపువాడని నేను వెనుకనే వ్రాసితని. మూలరామాయణ ముప్పటిదేయై యుండవలయును; కాని వర్తమాన రామాయణ రచనా కాలమందరికి నందేహముగా నున్నది. 'పీఠరు' పండితుఁడు మహాభారతము తరువాతదని, క్రీ. శ. 5-4 శతాబ్దిములలో రామాయణ రచన జరిగెనని వ్రాసెను. 'విలియమ్సు' క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దిములలో రామాయణ రచన జరిగియుండెనని, అభిప్రాయ మొసంగుచు నీ క్రింది కారణముల నొసంగెను.

1. రామాయణములో సతి ఆచారము కాన్పింపదు; మహాభారతములోని పాండురాజు సతి మాద్రి, వసుదేవుని భార్యలు, కృష్ణుని భార్యలు సహగమనము చేసిరి. కాని యుద్ధములో హతమైన వీరుల భార్యలెవరును సహగమనము చేయలేదు. దీనిని బట్టి ఈ సతిప్రధ పంజాబుదగ్గర పశ్చిమోత్తరములలో నపుడే యారంభ మగు చున్నట్లు తోచుచున్నది రామాయణ రచనా కాలమునాటి కది ప్రాగ్దేశముల కెక్కియుండలేదు; ఈ ఆచారము క్రీ. పూ. 300 నాటికిగలదని, మగధకు తూర్పు ప్రాంతము వరకు కలదను "మెగస్థనీసు" వ్రాతలబట్టి, రామాయణ మహాభారతములు క్రీ. పూ. 300 కు పూర్వము రచింపబడి యుండవలయును.
2. రామాయణ, భారత రచనలు బౌద్ధమతోదయమునకు బూర్వపువి. ఒకచోట మాత్రమే రామాయణములో బుద్ధుని, బౌద్ధమతము పేరు కాన్పించును. బుద్ధుఁ

డివ్వుట చోరుడుగాఁ జొల్పబడెను. ఇది ప్రక్షిప్త శ్లోకము. ఇట్టిశ్లోకము మూలభారతములోఁ గూడలేదు. ఇట్టి మాషణ, బౌద్ధమత ఖండనము మున్నగు నవి శ్రీ. పూ. 500 కు తర్వాతనే జయించెను.

3. అశోక శాసనములబట్టి శ్రీ. పూ. 3-వ శతాబ్దములో హిందూస్థానములోని మామూలు జనులభాష. పరిపక్వమైన సంస్కృతముకాదని తెలియును. అది ప్రాకృతభాష. ఇది శ్రీ. పూ. 3-వ శతాబ్దికాదినదై నచో, “మృచ్ఛికాకము” మున్నగు గ్రంథములోపలనే ప్రాకృత భాషలోని మాటలు, సంభాషణలు కాన్పించి యుండెడివే. అట్లు కాక ఇందు సంస్కృతమే కాన్పించుచున్నది; కాన ప్రాకృతభాషలో జనులు మాటాడుట ఆరంభింపక పూర్వము, ఈ గ్రంథ రచన జరిగియుండవలయును.

4. ఇది వ్రాయబడు కాలమునకుముందు, దక్కను, భారతవర్షములోని పశ్చిమ, దక్షిణభాగములు, అర్జులచే నాక్రమింపబడలేదు; కాని అశోకుని శాసనములఁ బట్టి, శ్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దములో మగధ, పాట్నా రాజుల రాజ్యములు వివిధ దేశములలో ప్రసరించినట్లు, పంజాబు ఘోర్యర, ఢిల్లీ కటక్ లలోని శాసనముల వలన నెరుగవచ్చును.

5. ఒకటవ శతాబ్దములోఁ జుట్టినవాడు, ట్రాజన్ చక్రవర్తిచే నాదరింపఁబడిన వాడు, అయిన గ్రీకులేఖకుడు “థయన్ క్రిసోస్తోమస్” (జననము శ్రీ. పూ. 60) హోమరునుండి అనువాదము చేసినట్టి లేకమాచి వ్రాసికొన్నట్టి ఇతిహాసములు భారతీయులచే వర్ణింపఁబడు చుండెనని వ్రాసెను ఈ విషయములు “లాసేను” పండితుడు చెప్పినట్లుగా, “మెగస్థనీసు” వ్రాతలనుండి కైకొని యుండవచ్చును. శ్రీ. పూ. 3 లేక 4 వ శతాబ్దములో “ఇలియడ్”ను బోలిన పద్యములు, భారత వర్షములో వ్యాప్తిలోనున్నట్లు తెలిసికొనవచ్చును. హిందూ కవులు “హోమరు” నుండి ఏయొక్క భాగమునుగూడ కైకొనియుండలేదు. ఈ కారణమున నిది శ్రీ. పూ. 500 ప్రాంతమున రచింపఁబడి యుండవలయును” 33 ఈ యాహులు చాలవరకు సత్యముగానే యున్నవి.

“వింటర్ నిట్ట్” అను పండితుడు మూలరామాయణము శ్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దములో ప్రాచీన గేయముల ననుసరించి రచింపఁ బడెనని వర్తమాన

రామాయణమున కిప్పటి రూపు క్రీ. శ. 2 వ శతాబ్దము నాటికిఁ గల్గినదని అశ్వ మేషుని బుద్ధ చరిత్ర, రామాయణము ననుసరించి వ్రాయఁబడిన గ్రంథము అని చెప్పుచు సీక్రింది కారణముల నొసంగెను. 34

1. కుమారత "కల్పనామండిటీక" క్రీ. శ. 2వ శతాబ్దాంతములో వ్రాయఁబడెను. ఈతడు రామాయణమును చేర్చెనను.
2. క్రీ. శ. 3 వ శతాబ్దములో చైనీయ భాషలో రామకథ బుద్ధ కథగా మార్చి వ్రాయఁబడినది
3. క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్దములోని "వసుబంధుని" కాలమున రామాయణము ప్రచారములో నున్నది.
4. క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్ద ఉత్తరాద్ధములో జైనగురువు "విమలసూరి" రామకథను ప్రాకృత కావ్యమగు "పద్మ చరిత్రము"గా వ్రాసెను.
- 5 క్రీ. శ. 600 లో రామాయణము "కాంబోడియా"లో ప్రసిద్ధిఁ జెందెను. ఒక తాననములో "సోమశర్మ" యను బ్రాహ్మణుఁడు రామాయణము పురాణము సంపూర్ణ భారతము నొక దేవాలయమున కొనంగెనని యున్నది.

ఈ తఁదిచ్చిన మూల రామాయణ రచనాకాలము తప్ప; వర్తమాన రామాయణము. క్రీ. శ. 2 వ శతాబ్దినాటికి పూర్తియైనదను విషయము సందేహస్పదము.

"మాక్దనాలు" పండితుఁడు, మూలరామాయణము, మహాభారతమునకు పూర్వపుదని, క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దమునకు పూర్వపు రచనయేయని, తరువాత ప్రక్షిప్తభాగములన్ని క్రీ. పూ. 2 వ శతాబ్దమున కిటీవలి రచనలని యభిప్రాయ మొసంగెను. ఆతడు చూపించిన కారణములివి.

1. మూలరామాయణము మహాభారత రచనకు బూర్వపుది. భారత వీరులు రామాయణములోఁ జేర్చినబడలేదు; కాని రామాయణములోని పాత్రలిందు పేర్కొనఁబడినారు. మహాభారతములోని 7 వ పర్వములో రామాయణము యుద్ధకాండలోని రెండు పంక్తులు, వార్షికి రచితములు పేర్కొనఁబడివి; కనుక రామాయణము మహాభారతమునకంటె పూర్వపుదగుట నిశ్చయము. వనపర్వములో 277—291 ఆశ్వాసములలో 'రామోపాఖ్యానము' కలదు. ఇది

రామాయణము ననుసరించియే వ్రాయఁబడినది. 'చార్మకీ' శ్లోకములతో ననేకము లిందలివి సరిపోవుచున్నవి. ఈ కవి బౌద్ధవాదిప్రాంత రామాయణము ననుసరించిన జాతలు కాన్పించుచున్నవి.

2. జాతకకథలలో చళరథ జాతకములో రామాయణకథ కాన్పించుచున్నది. రామాయణములోని ఒక శ్లోకము (VI - 128) కూడ నిందు కాన్పించుచున్నది. లౌకిక సంస్కృత శ్లోకము లంతకు పూర్వపువే యగుచున్నవి. పాశీరచనలు లౌకిక సంస్కృత శ్లోకముల వియమముల ననుసరించుచున్నవి. రామాయణములో నొకచోట మాత్రము బుద్ధుని పేరుకలదు. ఆ శ్లోకము ప్రక్షిప్తము, కనుక రామాయణము బౌద్ధ వాఙ్మయమునకు పూర్వగ్రంథమే యగుచున్నది.

3. రామాయణకర్తయవనుల నెరుంగునా : అను విషయములోచింప వలయును. యవనులను రెండుసార్లు మాత్రము కవి పేర్కొనినాడు. 1-వ, 4-వ కాండము లలో యవనుల పేరుకలదు. "జాకోబి" యివి ప్రక్షిప్తములనెను. వీనినిబట్టి, మూలరామాయణమునకుఁ జేర్పఁబడిన ప్రక్షిప్తభాగములు, క్రీ. పూ. 300 లకు తర్వాతనే కూర్పఁబడినవని ఎరుంగవచ్చును. రామాయణములో గ్రీకుల ప్రభావముగలదని చెప్ప "వీబరు" మాటలు సత్యములుకావు. సీతయొక్క అపహరణమునకు, లంకపై దండయాత్రకు, "హెలెన్"ను చెరపట్టుటకు ట్రోజన్ యుద్ధమున కెట్టి వాస్తవిక సాదృశ్యమునులేదు. రాముఁడు సీతను వివాహమాడుముందు శివధనస్సును వంచెను. ఈ కథకు "యులీసస్" విక్రమ గాధలకు సామ్యములేదు. గ్రీకులకే కాకుండ, ఇతరులకు కూడ నిట్టి కథలు గలవు. అవి ఆయా దేశములలో స్వతంత్రముగా నావిర్భవించినవే.

4. రామాయణములోఁ బూర్వ భారతవర్ష రాజనైతిక వ్యవస్థ వ్యక్తమగుచున్నది. ఇందు పాలిబీపుత్ర నగరము పేరేలేదు. ఈనగరము రాజగు "కాలాశోకుని చేత" స్థాపింపబడినది. క్రీ. పూ. 380 లో "వైశాలీ నగరము"లో రెండవ బౌద్ధసభ ఈరాజు ఎదుటనే జరిగెను. "మెగస్థీను" (క్రీ. పూ. 300) కాలమున విది "హిందూస్థానము" నకు రాజధానియాయెను. ఆనగర మేర్పడిన ప్రదేశము మీదగా రాముఁడు వెళ్ళినట్లు బాలకాండము 31 వ సర్గ తెల్పుచున్నది. తొకాంబి కన్యాకుబ్జ, కాంపిల్య మున్నగు పూర్వభారతములోని అనేక నగరముల స్థాపనను

గూర్చి ప్రస్తావన కలదు. “కోసల”కు చెలువల నెంత దూరము వరకు రామాయణభ్యాతి వ్యాప్తియైనచో ఈ విషయము తెల్పును. అప్పటికి పాటలీ పుత్రమున్నచో తప్పక కవి పేర్కొని యుండెడివాడే.

5. మూలరామాయణములో (బరిచోట “అయోధ్య” యని పిల్చుచుండిరి. బొద్దులు, జైనులు, గ్రీకులు, పాతంజలి మున్నగువారు దీనిని “సాకేత” యనిరి; కాని రామాయణము అంతిమకాండములో రాముని కుమారుడు “లవుడు” శ్రావస్తీలో దనప్రభుత్వమును స్థాపించెననియున్నది. ఇది మూల రామాయణములో నెవరును లేదు బుద్ధుని కాలములో, కోసలరాజు “ప్రసేన జిత్తు” శ్రావస్తీలో రాజ్యపాలనచేసెను. దీనినిబట్టి, మూలరామాయణ, రచన ప్రాచీన అయోధ్యానగరము వీడక పూర్వము, కోసలకింకను రాజధానిగా నున్నపుడు, దాని నూత్ననామము “సాకేత” తెలియనప్పుడు, శ్రావస్తీ కింకను ప్రభుత్వము మార్చిని కాలమందును, జరిగియుండెనని స్పష్టపడుచున్నది.

6. చాలకాండ, ప్రథమసర్గనుబట్టి, మిథిల. వైశాలీ నగరములు రెండు కవల నగరములవలె వర్ణింపబడినవని తెలియును. అవి వేరువేరు రాజులక్రింద నున్నవి. బుద్ధునికాలము నాటికి, ఒకే నగరముగు వైశాలిగా కలసికొనిపోయి, కొందరు పెద్దమనుష్యులతో (గూడి చేయు రాజ్యాధి పత్యము క్రిందకు లేక పంచాయితీ క్రిందకు వచ్చెను.

రామాయణములో వర్ణింపబడిన రాజనైతిక వ్యవస్థల వర్ణనలనుబట్టి, ఆకాలమున చిన్నచిన్న మాండలికరాజు లుండిరని, వారి రాజసీమ లతిసంకు చితములని, అవి ఎన్నడు గొప్పరాజ్యములుకావని, తెలియుచున్నది. వీనికి విరుద్ధముగా, మహాభారతములో, జరాసంధుడను రాజుక్రింద, మగధయేకాక అనేక ప్రదేశములు నమ్మి శివములై యున్నట్లు చెలియుచున్నది. వీనిని బట్టి క్రీ. పూ. 400 నాటి అనేక రాజకీయ విభాగములగూర్చిన విషయములు చెలియుచున్నవి. పైన చెప్పబడిన యుక్తుల ననుసరించి, మూలరామాయణము క్రీ. పూ. 500 కు పూర్వపుదేయని, ప్రక్షిప్తభాగములు క్రీ. పూ. 2-వ శతాబ్దమున, తర్వాతను జేర్పబడినవని స్పష్టపడుచున్నది.

ఈ ఆనుమానము “రామాయణము”లోని భాషాసంబంధమగు సాక్ష్యముపై తృప్తి పరచినచో, తేలదు; ఏలనన, బొంబాయి ప్రాంతీయశాఖ రామాయణము

లోని భాషకు, తరువాత భాషలో నెట్లు విరాసిత అవస్థ ప్రకటిత మగుచున్నదో కాన్పించును. ఇది “పాణిని” ఆసంబంధించి కాన్పించుచున్నది. ఈ పై యాచరణి, ఈ భాషాగ్రహమును గమనించుచుండలేదు. దీనినిబట్టి రామాయణము పాణినికి తరువాత రచనకాలేదను; ఏలననగా పాణిని శిష్టులయొక్క సంస్కృత భాషనుగూర్చి ఆలోచించి యుండెను. అది పైతాళుల యొక్క లోకోచితమైన భాషకంటె ఎక్కువ ప్రాచీన మగుట సహజము. దీనిని ఉపేక్షించుట వారి సహజగుణము. అశోకుని శిలాలేఖనముల కాలము, పాణినికి అర్థశతాబ్దము తర్వాత రామాయణము వ్రట్టిన ప్రదేశములోని ప్రజల భాష, ప్రాకృతము. ప్రజాకలంజము కాలకు రచింపఁ బడిన రామాయణము ప్రజల కర్తము చేసికొనిలేని సమయమున రచింపఁ బడుట ఆసంభవము. ఒకవేళ రామాయణలోని భాష పాణినికి తరువాత భాషయని ఒప్పు తున్నచో, అది అప్పటి ప్రబల ప్రభావమునుండి ఏవిధముగా దప్పించుకొని పోయి నదో తోచకున్నది. ఇతి హాసములలోని లౌకిక సంస్కృతము వాల్మీకి రచనా కాలమునాటికి పూర్వమే వ్యాప్తి జెందుట సంభవమే. మహాకావ్యములను బరి శోధించినచో వానికి బ్రాచీన వీర కావ్యముల భాషకు చాలదగ్గర సంబంధ మున్నదని తెలియుచున్నది. అవి “పాణిని” నియమములను దూర్తిగా ఉల్లంఘించినవి.” 35

ఈ కారణములన్ని చారిత్రక సత్యములని, హేతుయు త్రవ్వలని చెప్పవచ్చును. కాని రామాయణ రచనకాలమును, “మాక్ధనాఽ” తేల్చి లేకుండెను. ‘హంబరు’ రామాయణములోని కొన్ని ముఖ్యభాగములు మహాభారతముకంటె పురాతనమైనవని, రచన మొత్తముగా జూచిన, చాల తరువాత కాలమునకు జెంది యున్నదని, త్రైపుకు ఎన్నో శతాబ్దములు పూర్వముకాదని, రామాయణకథ క్రీ. పూ. 1000 నాటిదని, వ్రాసెను. 36 తన ఊహలకు “హంబరు” కారణముల నొసంగలేదు.

కీత్ పండితుడిట్లు వ్రాసెను. “ప్రక్షిప్తభాగములు క్రీ. పూ. 2 వ శతాబ్ద మునకు దర్వాతనే కలుపఁబడినవి; వాల్మీకి, అతని అనంతరము రామాయణమును వృద్ధిజేసిన కవులు, క్రీ. పూ. 400—200 మధ్యకాలములోనివారు.” 37 వాల్మీకి కాలము తప్పనుట నిశ్చయము.

35 A. A. Macdonall—A history of Sanskrit literature P 307—310

36 Hunter—A Brief history of Indians P 60.

37 A. B. Keith—A history of Sanskrit literature P 42.

“జాకోబి” యను విద్వాంసుఁడు క్రీ. పూ. 8—8 శతాబ్దముల మధ్య ఎప్పుడో రామాయణరచనయని, వ్రాసెను. ఈతడు “వాల్మీకి” కాలనిర్ణయమును జేయఁ జాలక పోయినాడు.

“భారతవర్షీయ కాలనిర్ణయము,” అను గ్రంథలేఖకుఁడు, రాముఁడు రావణుని 42 వ ఏట చంపెనని, లంకాయుద్ధము క్రీ. పూ. 1450 అని, ఋగ్వేదకాలములోని వారగు “దివోదాసు, దశరథులు అనార్యులతో యుద్ధమాడినది. క్రీ. పూ. 1500లో నని వ్రాసెను. 38 కాని ఇది తప్పుగానున్నది.

స్వామి కణ్ణు పిళ్ళే” రాముని జాతక చక్రమును బట్టి రాముఁడు క్రీ. పూ. 2055 లోని వాఁడని వ్రాసెను. కాని జాతక చక్రమే కల్పితముగానున్నది. రామునికి ఉచ్చ జాతక మివ్వవలెనను దృష్టితో క్రైస్తవ శకారంభమునాటి జ్యోతిష్కుడెవరో ఈ శ్లోకమును జేర్చుట తథ్యము. రామాయణము నాంగ్లేయ భాషలోనికి మార్చిన “గ్రీపిత్” రామాయణోత్పత్తి క్రీ. పూ. 12 వ శతాబ్దమున జరిగియుండ వచ్చు నని వ్రాసెను, 39 కాని 541 వ పుటలో ఋగ్వేద కాలముకు, రామాయణ కాలమునకు మధ్యభాషాభేదమును బట్టి చాలకాలము గడచి యుండునని అభిప్రాయ మొనంగెను. కాని ఈయూహ తప్పని నా యభిప్రాయము.

“సర్ విలియమ్ జోన్సు” అను న్యాయాధీశుడు 22 భాషలలో పండితుఁడు. రాముఁడు క్రీ. పూ. 2039 లో నుంచెననెను; కాని యిది ఆధారరహితము టాడ్ క్రీ. పూ. 1100 లోనని, బెంట్ల క్రీ. పూ. 950 లోనని, “గరిసియో” అను ఇటలీ కవి, క్రీ. పూ. 13 వ శతాబ్దములో నని వ్రాసిరి. రాముని సమకాలీనుఁడగు ‘వాల్మీకి’ అపుడుండుటచేత రామాయణ రచన, ఆకాలముననే జరిగినదని వారి అభిప్రాయము; కాని కారణముల నొనంగలేదు.

‘సి. వి. వై ద్యా రామాయణమును గూర్చి, వర్తమాన రామాయణము మహాభారత రచనకుఁ దర్వాతదని క్రీ. పూ. 2 వ శతాబ్దమునకు తరువాత రచన యని చెప్పుచు నీ క్రింది కారణముల నొనంగెను

32. S. N. Pradhana—Chronology of Ancient India P 175.

39. T. H. Griffith—The Ramayana of Valmiki P 564 But as far as regards the epic Poem properly so called which celebrates the expedition of Rama against the Rakshasas, I think that I have sufficiently shown that origin and first appearance should be placed about the 12th century B. C.

1. వర్తమాన రామాయణములో శ్రమణుల శ్రమణీకలయొక్క పేర్లుగలవు. (1-14-12-II) బౌద్ధ మతోదయము తర్వాతదే రచన యగుచున్నది. అదియును గాక బుద్ధుని పేరు బుద్ధునిమాషణ కూడ కలవు.
2. వర్తమాన రూపములో రామాయణము క్రీ. పూ. 1 వ శతాబ్దమునకు బూర్వము కాఁజాలదు.
3. ప్రస్తుత రామాయణములో రామని పేర్లు కలవు. దీనిని బట్టి క్రీ. పూ. 1 వ శతాబ్దమునకు బూర్వపుది కాదు. ఈ కాలము వరకు హిందూదేశములోని ఆర్యులు యజ్ఞయాగాది కర్మకాండ చంద్రుడా యానక్షత్రములలో గలసి యున్నప్పుడు చూచి, జరుపు కొనుచుండిరి: వాస్తవముగా ఆర్యుల జ్యోతిషము, ఫలశాస్త్రము కేవలము సూర్యునిచుట్టు తిరుగు భూమార్గము, 27 నక్షత్రములుగా విభజింపఁబడునట్టి వద్దతి మీద ఆధారపడి యుండెను. వారికి లగ్నముల గూర్చి కాని, రాశి చక్రమును గూర్చి కాని, రాసుల జ్ఞానమును గూర్చి కాని తెలియదు. ఈ జ్ఞానము భారతీయులకు, క్రీ. పూ. 200 వ సంవత్సర ప్రాంతములో “యవనుల” వలన కలిగినది. అంతకు పూర్వమీజ్ఞానములేదు. అశోక మహారాజు కాలమునాటి, బౌద్ధుల శాస్త్రములకూడ నక్షత్రములఁ బట్టియే, శుభాశుభ సమయముల దేల్పుకొనుచుండెను. రాముని జన్మదిన శుభలగ్నము రామాయణములోఁ బై విధముగా నున్నది.
4. ఉత్తరకాండము 38 వ సర్గలో వ్యాకరణ పేర్లలగు గ్రంథకర్తలందరి పేర్లు కలవు. “బృహత్కథా సరితాగరము”ను బట్టి చంద్రగుప్త, నందుల రాజ్య కాలములో “వ్యాడి” నివసించెను. ఈతఁడు “వరకుచి” గురువు, వర్తమాన రామాయణములో “పాతంజలి మహాభాష్యము” యొక్క పేరుకూడ కలదు. “పాతంజలి” తన మహాభాష్యములో, క్రీ. పూ. 150లోని “మీనాండరు”ను, సాకేతాదులను బేర్కొనెను; కాన మీనాండరుకు తర్వాతదే రామాయణమని తేలుచున్నది ఈ విధముగా అనేక కారణములనుబట్టి వర్తమాన రామాయణ రచన క్రీ. పూ. రెండవ శతాబ్దమునకు దర్వాతనే జరిగినదనుట స్పష్టము. మహాభారత రచన, “అలెగ్జాండరు” దండయాత్ర తర్వాతనే జరిగినది; ఏలనన దీనిలో “యవనుల” ప్రశంశకలదు.

శ్లో॥ నశకావసయం పాండురపివీర్యవాన్

సోఽర్జునేనవశం సీతోరాజాసీద్, యవనాధిపః

తా॥ పాండురాజు పరాక్రమవంతుడైనను, వానిని జయింపలేకపోయెను. కాని అట్టి యవనాధిపతుడు, అర్జునునిచేత నిర్బింపబడెను,

అలెగ్జాండరు దండియాక్రి భయమింకను, ఆఖరు మహాభారత లేఖకుని కాలమునాటికి, ప్రజలమనసులలోఁ దగ్గలేదు మహాభారతములో రాశిచారలేదు; కాని క్రీ. పూ. 200 నాటికి రాశిజ్ఞానముకలిగినది; కనుక ఈ కాలమునకు బూర్వము, మహాభారత రచనజరిగినది; కాని ఈ నాటి రామాయణము, మహాభారతమునుండి కొంతభాగమును సంగ్రహించినది. ఒక అశ్వాసమంతయు, ముక్కకు ముక్క అందులోనేయున్నది. మహాభారతములోఁగి, క్రిమమైన సందర్భములో నున్నను, రామాయణములో మాత్రమది అసందర్భముగా నున్నది. ప్రక్షిప్తమైయున్నది. “అయోధ్యాకాండము” లోని 100 వ సర్గ సభాపర్వములోని 5-వ అశ్వాసము ఒక్కటియే. ఇందు రాజధర్మములు, ఉత్తమ ప్రభుత్వమునకు గావలసిన సాధనములగూర్చి వ్రాయబడి యున్నది.

5. వసుదేవునిపేరు రెండుచోట్ల వర్తమాన రామాయణములో గలదు: దీని రచన ఎప్పుడో క్రీ. పూ. 1-వ శతాబ్దములో నగుట నిశ్చయము.

6. బుద్ధుని శిష్యులు, అవతారములను, పూర్వజన్మలనుగూర్చి వ్రాయుచుండ, పూర్వాచార పరాయణులగు ఆర్యులు, గొప్పసంకటములోఁ బడిరి. వారుకూడ అవతారాదుల బ్రవేశపెట్టిరి. ఇంకను, రాముని కాలమున, గోదావరికి దక్షిణమున ఆర్యులు వలసరాజ్యములు లేవు; పాండ్యులను బేర్కొనుట చూడగా, నొక కాలములో జరిగిన విషయమును, ప్రమాదవశాత్తు, మరియొక కాలమున జరిగెనని చెప్పుట జరిగినది. యవనుల కాలమున “పాండ్యులు” బాగుగా విఖ్యాతిగాంచిరి. అందుచేత క్రీ. పూ. 1-వ శతాబ్ద ప్రాంతమునాటి “రామాయణ రచయిత”, వారిని బేర్కొనుటలో నాశ్చర్యములేదు. 40

ఇంకను ‘వై ద్యా’ ప్రస్తుత మహాభారత, రామాయణములు, ఇతిహాసము నుండి వచ్చినవని, వేదాంగ కాలముననున్న వ్యాసరచితమగు ఒక పురాణము నుండియే, 18 పురాణములు కల్గినవని, పాణిని పేర్కొన్న “రామోఽఖ్యానము” ఋషి వాల్మీకి రచితమని క్రీ. పూ. 100 నాటి, పేరుతెలియని నేర్పరియైన ఒక ప్రసిద్ధకవిచే తిరిగి చెప్పఁబడినవి వర్తమాన రామాయణముగా నది తయారు

జేయఁజెనెనని, “సంస్కృత సాహిత్యచరిత్ర”లో వ్రాసెను. 41 కాని ఆధారములు లేవు.

“హాదేకిన్సు” అను అమెరికా సంస్కృత విద్వాంసుఁడు, రామాయణ మహాభారతముల దగ్గరనుంచుకొని, రెంటిని సమగ్రముగాఁ బరిశీలించి, రెంటిలోని సమానత్వములనే త్రి వ్రాసికొని, రెంటిభాష ఇంచుమించు సమానముగా నుండెనని, చాల్లోకము లొకదానితో నొకటి, పోలియుండుటచేత, రెండు నొకేరాలమునకుఁ జెందియుండవచ్చునని, వ్రాసెను. ‘భాండార్కరు’ బాలకాండములోని ‘దీనారములు’ మున్నగుపదముల వాడుకనుబట్టి, ఈ కాండము చాల తరువాత కాలములోనిదనెను.

జాతకకథలు శ్రీపాదకములో నొకభాగము; అశోకునికిఁ బూర్వమే వ్రాయఁబడినదని చరిత్రకారులు వ్రాసిరి. చొట్ట కథలలో, దశరథజాతకములో శ్రీరాముఁడు దయార్థహృదయుఁడని, అహింసావ్రతధారియని, మరొకకాయని, పిత రాముని సోదరియని కలదు. కొన్నిపదములు తు, చ తప్పకుండ ప్రస్తుత రామాయణమున నున్నవి. రామాయణకథ మార్పులతో నుండుటచేత, జాతక కథలనాటి రచనయని కొందరు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. రామాయణ, మహాభారతములు, జాతకకథలు, ఇంచుమించు సమకాలీనములే యని, ‘వింటర్నిట్ట్’కూడ యభిప్రాయపడెను. కాని మూలరామాయణమునకు, వర్తమాన రామాయణమునకు గలభేదముల వీరు గుర్తింపరైరి.

శ్రీ. పూ. 4-వ శతాబ్దికిఁ బూర్వమే “మూలరామాయణ రచన జరిగెనని,” “జయచంద్ర విద్వాంసకారు” వ్రాసెను. “హేమచంద్రరామ్ చౌదరి”, రామాయణములోని అధికభాగములు దీక్షాల్పరైన విమర్శకుల అభిప్రాయములతో నది, విందిసారుని రాజ్యపాలనకు, (క్రీ. పూ. 514 — 491 కొందరు శ్రీ. పూ. 582-554) దర్వాతకాలమునఁ గూర్చఁబడినని, వ్రాసెను. “మూలరామాయణము” (2-6 కాండములు) ఒక్కొడినములో జదుపుటకు వీలుగానుండెనని, తరువాత ప్రక్షిప్త భాగము లనేకములు చేరినవని, లక్ష్మణ రాయధీమణి వ్రాసెను. రామాయణములో నేయేభాగములు చారిత్రకమైనవో చెప్పట కష్టమని, “దత్తుపండితుఁడు” వ్రాసెను.

‘నగేంద్రనాథహొషు’, ఇతిహాసములలోని భాగము లనేక అవృత్తులను జెంది, పేరుపేరు కాలములలో ననేకభాగములు జేర్చఁబడినవని, వర్తమాన

రామాయణము క్రీ. శ. 200 ప్రాంతపుదని, మహాభారతము క్రీ. శ. 400 నాటిదని, మూలరామాయణము క్రీ. పూ. 200 నాటిదని, భారతము క్రీ. పూ. 400 నాటిదని, అందరి ఇతిహాసము మాత్రము, రచనకంటె చాల పూర్వపుదని, యజ్ఞయాగాది సమయములలోను, గొప్పవిందుల సమయములలోను, గాయకులు కథలుగాను, పీఠావ్యముగాను పాడుచుండెడి వారని, యితిహాసముల మూలమిదియేయని, లిఖించినాడు. కురుక్షేత్రయుద్ధము క్రీ. పూ. 1000 నాటిదని ఈ విద్వాంసుడు వ్రాసెను. 'మేఘాతా' తన "ప్రాగౌడ్ధిక భారతవర్షము"లో నీయుద్ధము క్రీ. పూ. 12 వ శతాబ్దిలో జరిగెననెను

ఇట్లు పలువురు విద్వాంసులు భిన్నభిన్న విధముల రామాయణ, భారత కాలముల గూర్చి వ్రాసిరి. వీనినిబట్టి క్రీ. పూ. 14 వ శతాబ్దిమునుండి, క్రీ. శ. 200 వరకు రామాయణ రచన జరుగుచునే యుండెనని, తేలుచున్నది: ఈ యాహులు సత్యముగానే కాన్పించుచున్నవి.

2. సత్యాన్వేషణ

రామాయణ రచనకాలము అంతరిక, బాహ్యభారములచేత నిర్ణయింప వలయును. నే నీ క్రింది విషయముగా కాలనిర్ణయమును జేయుచున్నాను.

1. 'సతంజలి' తన 'మహాభాష్యము'లో రామాయణమును బ్రశంసించెను. సతంజలి క్రీ. పూ 150 వ సంవత్సర ప్రాంతపు వాడని, విద్వాంసులనేకు లంగీకరించిరి. ఈ కాలమునాటి యవనుల దండయాత్రనుగూడ ఇతడు వర్ణించెను. రామకృష్ణ గోపాల ఛాందార్కరు' అను ప్రసిద్ధ పరిత్రకారుడు 1872 అక్టోబరులో "ఇండియన్ ఆంటిక్వేరీ"లో వ్రాయుచు, 'పుష్యమిత్రకుంగుడు' 'పాటలీపుత్రములో రాజ్యమేలు కాలమున 'సతంజలి' యుండెనని, అతడు భాష్యము 3 వ అధ్యాయమును. క్రీ. పూ. 144—142 ల మధ్య వ్రాసెననెను. 42 మాక్ధనాలు తన భారతవర్ష ప్రాచీన వై భవము అను గ్రంథమున

42, Ind, Ant, Vol I—P 299, Vol II—P 69

Also R. G. Bhandarkar — A peep into early history of India (1930) P 20 "Pushyamitra is several times alluded to by Patanjali in the 'Mahabhashya' and from the occurrence of his name, in a particular passage I have fixed Patanjali's date to be about' 142 B C. 'Arunad yavanah Saketam, Arunad yavana Madhyamikam.'" Here Patanjali uses an imperfect phrase."

Also A. A. Macdonall — India's past P 138.

“పాతంజలి” కాలము క్రీ. పూ. 150 అనెను, ‘గోల్డుస్ట్రోకర్’ పతంజలి కాలము క్రీ. పూ. 140 — 120 మధ్య అనెను. ‘లాసేన్’ పతంజలి కాలము క్రీ. పూ. 2వ శతాబ్దమనెను. ‘వీబరు’ పతంజలి కాలము క్రీ. పూ. 2వ అనెను కాని, అది ఆధారరహితము.

పతంజలికృత మహాభాష్యములో 1 పుష్కమిత్రయజుర్మామ 2 అరుణాద్వయన సారేతం, అనగా సారేత నగరమును “మినాదరు” పట్టుకొనుట అని యుండుటచేత పతంజలి క్రీ. పూ. 150 లోని వాదనుట నిశ్చయము. కనుక క్రీస్తుకు రెండు శతాబ్దములకుఁ బూర్వము రామాయణము వ్యాప్తిలోగల దనుట కాధారములు గలవు కాని అది మూలరామాయణమో, వర్తమాన రామాయణమో తెలియఁజున్నది. బాహుళ మూలరామాయణము కావచ్చును.

2. రామరూపముగా భగవంతుఁ డవతరించెనని చెప్పుటకీ పీఠగర్భ తరువాత కాలము లోని మరియొక కవిచేత వర్తమాన రామాయణముగా తయారు చేయఁబడినది. బౌద్ధుల నుండి అనేక విషయములను గ్రహించి హిందువులు తమ మతములోఁ జేర్చుకొనిరి. పూజావిధానము అవతార కథనము, శ్రీకృత్యాశ్రయ, దేవాలయ నిర్మాణము ఉత్సవములు, విగ్రహో రాధనలు, మున్నగున వన్నియు హిందువులు బౌద్ధులనుండియే త్రైకొనిరి. బౌద్ధులు, బుద్ధుని ధర్మమును, సంఘమును నమ్మి విశ్రువులగుచుండిరి. హిందువులు వీని ననుసరించి, బ్రహ్మ విష్ణు, శివులను, త్రిమూర్తులను బూజింపసాగిరి 43 పేదకాలమున దేవాలయములు, విగ్రహ పూజ, అవతార కథనము, మున్నగునవి లేవు. ‘మెగస్థనీసు (క్రీ. పూ. 302) వచ్చునాటికి, హిందువులు పేరుపేరు మూర్తుల నవతార పురుషులుగాఁ బూజించుచుండిరి. అవతారకథనము, బౌద్ధమతోదయము తర్వాతనే, బౌద్ధుల వలన నావిర్భవించినది. బుద్ధుని శిష్యులు, అవతారముల, పూర్వజన్మల, జాతక కథలనమ్ము చుండిరి; కాన క్రీ. పూ. 500 సంవత్సర ప్రాంతమునకు తర్వాతనే రామాయణ రచన జరిగియుండ వలయును.

3. బుద్ధుని తర్వాతనే రామాయణము సంస్కరింపఁ బడినది. రాముఁడు జాబాలితో మాటాడు సందర్భమున అయోధ్యాకాండము (109—34 లో) నిట్లు కలదు.

శ్లో॥ యథాహిచోర స్య తథాహి బుద్ధః

తథాగతం నాస్తిక మత్రవిత్తి

తస్మాద్వి యశ్శంక్య తమః ప్రజానాం

ననా స్త్రీకే నాభిముఖో బుధస్త్వాత్ ॥

తా. బొంగనెట్లు నిరాకరింప వలయునో అట్లనే బుద్ధుని నిరాకరింప వలయును. నా స్త్రీకుని తదాగతునితో నమానుడిని గ్రహించి వలయును. కనుక ఎవనిని ప్రజలు నా స్త్రీకుడని సందేహించు చుండులో వానితో పండితులు పల్కురాదు.

ఈ విధముగా బుద్ధుని చూడణ కలదు. 44 'హేమచంద్ర రాయచందరి' ఈ శ్లోకము పంగళాభియమగు పశ్చిమోత్తర రామాయణములో లేదని వ్రాసెను. అనేక ప్రతులలో నీ శ్లోక మున్నది. కాన బౌద్ధముతో దయపైన తర్వాతనే మూల రామాయణము సంస్కరింపఁ బడియుండుట తద్వము.

4. రామాయణములో 'కాతకల్పములు', అయోధ్యలో మిగుల గౌరవింపఁబడు చుండెనని, (10—9) వ్రాయఁబడినది 'కాతక సంహిత'లో ధృతరాష్ట్ర, విచిత్రవీర్యులపేర్లకూడ కలవు. కతకాలాపుర, తైత్తిరీ యాచార్యుల, గౌరవింపుమను వచనము, సామిత్రితో మాటాడు సందర్భములోఁ గలదు. ఈ కరుడు, కాలాపుడు వై శంపాయనుని శిష్యులని, సతంజలికృత మహా భాష్యములోను, పురాణములలోను, బ్రాహ్మణములలోను గలదు. వై శంపాయనుడు, యాజ్ఞవల్క్యుని మేనమామ, రామాయణము అయోధ్యాకాండము 12 లో కత, కాలాప, తిత్తిరిమున్నగు విద్వాంసుల పేర్లుగలవు. మహాభారతము సభాపర్వము 4—24 ను బట్టి, యుద్ధిష్ఠిరుని దివ్యసభా ప్రవేశోత్సవ సమయములో కతకాలాపు లచట విద్వాంసులై యుండిరని తెలియును మహాభాష్యములో.

శో॥ గ్రామే గ్రామే కాతకం కాలాపకంఛ ప్రోచ్యతే॥

అని కలదు.

వై శంపాయనుడు, జనమేజయునికి వ్యాసాజ్ఞచేత సర్ప యజ్ఞానంతరము, భారతకథను వినిపించెను. జనమేజయుడు, తనయజ్ఞమునకు వాజసనేయులఁ బిలిపించెను. 'వై శంపాయనుడు' దీనిని సహింపలేక కాపముపెట్టెను. 'జనమేజయుడు' నాశనమాయెను. ఇతని రెండవపేరు "చరకుడు" పాణిని 4—3—104లో "చరక ఇతి వై శంపాయనస్యాభ్యా" అనెను. వై శంపాయనునికి యాజ్ఞవల్క్యుడు

44 C V. Vaidya—The riddle of the Ramayana P 20 There is a direct reference to Buddha himself and it contains a down right condemnation of him.

మేనల్లుడు; శిష్యుడు. శాంతిపర్వము 944-951 బట్టి తిత్తిరి (తైత్తిరి) వై శం పాయనుని పెద్ద అన్నయని తెలియదు. ఈయనకు 83 శాఖలు కృష్ణయజుర్వేదము. తెలియును; 9 మంది శిష్యులు గలరు. చరకుల అంతనము, బృహవారణ్యకములో గాన్పించుచున్నది. యుష్మిరుని సభకు “తిత్తిరి” కూడ వచ్చెను. యాజువల్క్యని శిష్యుడగు “వాత్స్య” కూడ జనమేజయుని సర్పయాగమునకు వచ్చినట్లు మహాభార తము అదివర్ణమునుబట్టి తెలియును. వీనిని బట్టి పీఠెల్లరు కొంచెమించుమించు సమకాలీనులు; భారత కాలములోనివారు. మహాభారత యుద్ధము క్రీ. పూ. 950 ప్రాంతమున జరిగినట్లు మా కనేక నిదర్శనములు గలవు; కాన కథకాలాపులు క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్ది ప్రాంతపువారు; వీరికి తర్వాతనే వర్తమాన రామాయణ రచన జరిగినది.

6. వేదముల తర్వాత బ్రాహ్మణములు బయలు దేరినవి, ‘ఐతరేయ బ్రాహ్మణము’లో ఆంధ్రులు, పుండ్రులు, శబరులు, పుళిందులు, ముతలులు, విశ్వామిత్రుని సంతతులని ఆర్యుల సరిహద్దులలో వసించుకుండ, విశ్వామిత్రుడు వారిని శపించెనని యున్నది. ఆ కాలములోని ఆర్యులకు, పుళింద, శబరులను వింధ్యా రణ్య శాఖలు మాత్రము తెలియును. ఈ బ్రాహ్మణకాలము క్రీ. పూ. 7 లేక 8 వ శతాబ్దమని, “హాగ్” పండితుడు వ్రాసెను. బ్రాహ్మణముల కాలము క్రీ. పూ. 800-600 మధ్యయని, మోక్షముల్లరు, మెక్లనాలు, కీత్, వింటర్నిట్జ్ మున్నగు బహు విద్వాంసుల యభిప్రాయములతో మేము ఏకీభవింప వలసినదని నది. ఇది ఋగ్వేదీయ బ్రాహ్మణము ఇందు శ్వేతకేతువు, ఆరుణిపేర్లు కాన్పింపవు; కాని 6-30 లో “ఐలిం ఆశ్వతరాశ్వ” పేరు కలదు; చాందో గ్యము 6-11 ను బట్టి, ఈతఁడు “ఉద్దాలక ఆరుణి” సమకాలీనుడని తెలియు చున్నది. “శైమినియ బ్రాహ్మణము”ను బట్టి “ఐలిం ఆశ్వతరాశ్వ” ఆరుణి సమకాలీనులని తేలుచున్నది. “ఐలిం ఆశ్వతరాశ్వ”కి జనకుని సభలో సంవాదము కూడా జరిగెను. “ఉద్దాలక ఆరుణి” ఐదుగురు జిజ్ఞాసువుల దోడ్కొని, మహారాజగు ఆశ్వపతి చెంతకుఁ దోయిను (తైత్తిరీయ ఛాం. ఉ. 6-1-1-4) ‘ఉద్దాలక. ఆరుణి’ గురువు ‘అయోధ ధోమ్ముడు’ పరీక్షిత్తు కాలములోనివారు. అయోధ్యధోమ్ముని తండ్రి పాండవ పురోహితుడు, ధోమ్ముడు. పాండవులు క్రీ. పూ. 950 వ సంవత్సర ప్రాంతమున నుండిరి. “ఐలిం” ఆశ్వతరాశ్వ ఆరుణి, సమకాలీనులగుటచేత, క్రీ. పూ. 810 వ సంవత్సర

ప్రాంతమున జీవించి యుండుట నిశ్చయము. కాన “బులిల ఆశ్వతరాశ్వి”ని బేర్కొన్న ఐతరేయ బ్రాహ్మణము (క్రీ. పూ. 850) తర్వాతదేయగుట నిశ్చయము. కాన బ్రాహ్మణముల కాలము పాశ్చాత్య విద్వాంసుల యభిప్రాయాను సారము సరిగానే యున్నది. ఎట్లయిన ఈ బ్రాహ్మణ కాలమునాటికి ఆర్యులు దక్షిణదేశ మెరుంగరు.

రామాయణములో నత్యంత దక్షిణ ప్రదేశములగు పంపానరస్సు, కిష్కింధ, శంబరా పురము, లంక మున్నగునవి వర్ణింపఁ బడినవి. ఆర్యులకు దక్కనును గూర్చి క్రీస్తుకు 7 శతాబ్దములకు బుర్రము తెలియదని వింధ్య దక్షిణ భూభాగము లకు వారు చొరలేదని కె. వి. రంగస్వామి, ఆర్. జి. భండార్కరు మున్నగు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. ఆర్యులు తూర్పుదిశగావచ్చి, విచర్చ కళింగల నాక్రమించిరని, తరువాత వింధ్యదాటి దండకారణ్యములో బ్రవేశించిరని, గోదావరి యొడ్డున ‘మహా రాష్ట్రము’లో నివసించిరని క్రీ. పూ. 350 నాటికి తంజావూరు, మదురల నెరింగిరని, భండార్కరు” మున్నగు చరిత్ర కాదులు వ్రాసిరి. 45

క్రీస్తుపూర్వము 6 వ శతాబ్ది ప్రాంతపు వాడగు ‘బోధాయనుడు’ తన సూత్రములలో ‘కళింగ’ను బేర్కొనెను. క్రీ. పూ. 350 నాటి వాడగు కాలాతుర వాని ‘పాణిని’ కళింగను, పాండ్య, చేర, చోళరాజ్యములను బేర్కొనెను. క్రీ. పూ. 302 లో పండ్రగుప్తుని కాలమున పాటలీ పుత్రమునకు వచ్చిన యవన రాయబారి ‘మెగస్తనీసు’ భారతవర్షములోని 118 రాజ్యములను, ‘తాద్రేపేను’ వరకుఁ బేర్కొనెను. క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దిలోనివాడగు ‘అశోక మహారాజు’ శిలాశాసనము లందు పీనిపేరు గలవు. అశోకుడు, మహేంద్రుని, సంఘమిత్రను, బౌద్ధమత ప్రచారార్థము సింహళమునకుఁ బంపెను. మౌర్యరాజ్యపాలన దాదాపు మదరాసు వరకుఁ గలదు. పాణిని వ్యాకరణముపై వార్తకము వ్రాసిన ‘కాత్యాయనుడు’ (క్రీ. పూ. 250) పాండ్య, చోళుల, నాసిక్య నగరములఁ బేర్కొనెను. క్రీ. పూ. 298 లో ‘భద్రబాహు’డను జైనయతి క్షేమసమయములో దక్షిణదేశ మేగెను. పతంజలి (క్రీ. పూ. 150) మాహిష్యుతి, విచర్చ, కేరళ, కాంచీపురము, మున్నగు దక్షిణప్రదేశములఁ బేర్కొనెను. రామాయణకర్త వర్ణించిన ప్రదేశముల ఐట్టి, రాముని మార్గము ‘లంక’ వరకుఁ దెలియుచున్నది.

‘వింటర్నిట్’ అను జర్నలి పండితుడు ఆర్యుల దండయాత్ర క్రీ. పూ. 7 లేక 8 వ శతాబ్దములలో, దక్షిణ జరిగియుండ వలెనని, ‘బుద్ధులు’ ఆర్యుల దక్షిణ హిందూస్థాన దండయాత్ర క్రీ. పూ. 700 లేక 600 లో జరిగి యుండెనని వ్రాసిరి; కాని ‘అగస్త్యుడు’ మున్నగువారు క్రీ. పూ. 14 వ శతాబ్ద ప్రాంతమున నున్నవారని, వారు వింధ్య, విదర్భుల దాటివచ్చి ఆశ్రమ మేర్పరచు కొనిరని, వారికి అత్యంత దక్షిణ ప్రాంతములు తెలియునని మా యభిప్రాయము. ఏవిధముగాఁ జూచిన, క్రీస్తుకు ఏడు శతాబ్దములకుఁ బూర్వము, ఆర్యులకు దక్షిణ హిందూస్థాన మును గూర్చి తెలియదు. క్రీ. పూ. 300 నాటికి లంకవరకుఁగల అన్నిరాజ్యముల నార్యులెరింగిరి. ఈ మధ్యకాలములోనో భర్వాతనో రామాయణ రచన జరిగియుండ వలయును. లేనిచో రామాయణకర్త మాత్రము, క్రీస్తుకు 7 శతాబ్దములకు బూర్వము, ఆర్యులు దక్షిణా పథము రాకుండనే, దక్షిణ దేశరాజ్యముల నెఱ్ఱెరుంగును :

6. ఆర్యులు మూడుమార్గములలో దక్షిణ హిందూస్థానమునకుఁ జేరియుంకిరి. అవంతిగుండ, నర్మద వింధ్యలమీదుగా విదర్భలోనికిఁజేరి, యటనుండి గోదావరి పై భాగమునకుఁజేరు మార్గమొంటి. “అగస్త్యుడు” ద్వారకచేరి, వచ్చిన దక్షిణాపథమిదియే; రెండవది తూర్పు సముద్రతీరముగఁ బోయినది; మూడవది సముద్రమార్గము.

నేలమార్గముగఁబోయిన మొదటి ఆర్యుడు “అగస్త్యుడు.” సముద్ర మార్గమునబోయిన మొదటి ఆర్యుడు “విజయుడు.” సింహళ దేశచరిత్రయగు “మహావంశము” షష్ఠ, సప్తమ పరిచ్ఛేదములనుబట్టి, “విజయుని” యాత్రా వృత్తాంతము చెలియుచున్నది. “సింహబాహు” అను రాజునకు “విజయుడను కుమారుడు కన్డెను. విజయుండతి క్రూరుడు,” ప్రజలమాటలను విని, తండ్రి యతనిని దేశమునుండి వెడఁగొట్టించెను. 700 అనుచరులతో నావ నెక్కించి, అతనిని సముద్రములో వదలిరి; అనావ, ‘కొంకణము’లోని ‘శూర్పరక’ నామక నగరము, (సౌపారా) చేరెను. ఆచటి జనులొకనికి స్వాగత మొసంగిరి; అచటి నుండి నావ లంకకుఁజేరెను. ఆ సమయమున, “బుద్ధభగవానుడు” కుశనగరములో నిర్వాణప్రాప్తి పొందుటకు, రెండుసాల వృక్షముల మధ్యపరుండి, తననుజూడ వచ్చిన. ఇంద్రాదులతో నిట్లు వచించెను. “లాట దేశరాజు సింహబాహు కుమారుడు ‘విజయుడు’ 700 మంది అనుచరులతో, లంకకుఁ జేరినాడు, దేవేంద్రా :

లంకలో నా ధర్మమును స్థాపనచేయుము. ఇందుకొరకు మీరు, విజయుని, అతని అనుయాయులను, లంకను రక్షణచేయుడు.”

అంతట ‘దేవేంద్రుడు, లంకి యొక్క రక్షణ భారమంతయు, ‘విష్ణువు’ అనుదేవత కప్పగించెను. ఆ దేవత వెంటనే లంకలేగి, సన్యాసి దేశంబు దాల్చి, యొక పృక్షంబు క్రింద కూర్చుండెను. విజయుడు, అతని అనుచరులు నా దేవత చెంతలేగి, ఈ ద్వీప మెవరిదని యడిగిరి. ఆ దేవత, అది లంకాద్వీపమని, అందెవ్వరు మనుష్యులు లేరని” మికింపి భయము లేదని” చెప్పెను. ఈ మాటలు వల్కుచు గగన మార్గమున నా దేవత ఎరిగిపోయెను 46.

తరువాత ‘యక్షిణి’ కాన్పించినది: ‘యక్షిణితో’ మాటాడు నపుడు, ఆ నగరము “సిరిస వృద్ధుని” నగరమని, యక్షిణి చెప్పినది. ‘విజయుడు’ అచట ఉండు యక్షరాజవంశమును, యక్షులను నిర్మూలనము జేసెను. దీనినిబట్టి ‘లంకా ద్వీపము’లో విజయుని రాకకు బూర్వము మనుష్యులే లేరని, యక్షులు మాత్రము కలరని, స్పష్టపడుచున్నది. అర్హణాఖకు చెందిన రామముడుకాని, అతని తండ్రికాని, లంకకుఁజేరి, రాచరికము జేసినటుట కాధారములు లభింపవు. మహావంశమున వీరి ప్రస్తావనయే లేదు.

“విజయుడు” యక్షరాజ కుమారికుడేనని వివాహము జేసికొనెను. కాని యామెను తరువాత వదలిపేసెను. ఏమిట ‘మధురిలోని పాండ్య రాజకుమార్తెను బెండ్లాడెను. తామ్రపర్ణి నగరమును నిర్మించి 38 ఏండ్లు రాజ్యమేలెను.

విజయుని తమ్ముడు “అనూరాధుడు” అనురాధపురమును గట్టించెను. ఈ జనులందరు ‘సింహపురము’ నుండి వచ్చుటచేత, ఈ ద్వీపముయొక్క పేరుకూడ ‘సింహాళము’ అయినది. ఇప్పటికి అదియేపేరు, కాని రామాయణకర్తకు సింహాళ మను పేరుతెలియదు. అన్నిచోట్ల, ‘లంక’ యనియేవాడెను. దీపవంశ, మహావంశములనుబట్టి, విజయుడు వచ్చినప్పుడు, రాజకుమారుడు, తన అరచేడిని, దలక్రిందఁ బెట్టుకొని పరుండెనని, లేచిమాడగా, తామ్రవర్ణముగా నుండెనని, అందుచేత దీనికి ‘తామ్రపర్ణి’ యని పేరిడెనని తెలియుచున్నది. ఇంతకంటె, రాగిలకు ఆకారముగా నుండుటచేత, ‘తామ్రపర్ణి’ యని పేరిడియుండ వచ్చునని,

48. అనంద కౌసల్యాయన — మహావంశము, (హిందీ) — విజయాభిషేకము పుట 44.

కూడ యొకయూహ కల్పచున్నది; ఎట్లయినను ఈపేరు క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దము నుండి కలదనుటకు, మనకు చారిత్రకాధారములు లభించుచున్నవి.

క్రీ. పూ. 326 లో 'అలెగ్జాండరు' అను యవనభూపతి భరతవర్షముపై దండెత్తి వచ్చినప్పుడు, 'కాన్సండ్రీయా' వాసి, 'అర్హ్మదో'లను, క్రీటుద్వీపవాసి, 'నియార్కసు' ఐజానాద్వీపవాసి 'అనిసికృటసు' అను లేఖకులు కూడవచ్చిరి. 'అనిసికృటసు' నావికా దళములోనుండి ఓడచుక్కానిని బట్టియుంచెను. అతడు తనయాత్రా వృత్తాంతముల నుల్లేఖించెను. ఈలేఖకుడు లంకను 'తాప్రోపేను' అని పేర్కొని ఇది 6000 స్కాడియాల పరిమాణముగలదనెను. 'మెగస్థనీసు' యెర్నాన పీను అను గ్రీకులేఖకులు దీనిని బేర్కొనిరి. 'మెగస్థనీసు' 'తాప్రోపేను' అనెను. 'ప్లీని'యను గ్రీకులేఖకుడు, రోముచక్రవర్తియగు "క్లౌడియసు"తో తామ్రపర్ణికిగల వాణిజ్య సంబంధమును బేర్కొనెను. దీనికి పూర్వనామము 'పలేసముద్ర' యని తెలియుచున్నది. అశోకుని గిర్నారు శిలాశాసనములలో గూడ దీనిపేరు, 'తాంబసమ్మి' యని వ్రాయబడినది. 'పలేశముద్ర' యనికాని, 'పలిశముండు' అనికాని, లంకపేరు రామాయణములోలేదు. రామాయణమున "సింహళముని కూడ వాడలేదు. విజయుండు పెట్టినపేరు, 'తామ్రపర్ణి,' క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దమునుండి గ్రీకు లేఖకులు వాడిరి; కాన రామాయణ రచన, క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దికి బూర్వమే జరిగియుండవచ్చును.

గ్రీకులు దీనిని అంటిక్ థోనస్ (Antick-thonos) అనిరి; అలెగ్జాండరు కాలమున అందలి ప్రజలను, 'పాలేగర్' (Palaegeri) అని పిల్చుచుండిరి. ఇతర గ్రంథకర్తలు లంకను సిమండన (Simoundon) అని, తాప్రోపేను అని పిల్చిరి. పెరిప్లసుకారుడు కూడా 'తాప్రోపేను' అనునది ప్రాచీననామమని, తన కాలమున దానికి "పలేశముండ" (Palaisimundi) అని పిల్చెడివారని, ఇంకను ఈ పేర్లు అనగా సలికె (Salike) సెరినిల్లసు (Serenellvous) సెరిదిబ (Serediba) సెరినౌబ (Serenaub) జైలన్ (Zeilan) సైలన్ (Sailan) సెలన్ (Ceylon) సలైలిని (Salailine) అనునవి లంకపేర్లని తెలియుచున్నవి. 47

47. J. W. Macerindle M. A — Ancient India as described by Ptolemy. P 251

'స్లిని' యను లేఖకుడు "సిలోను" ముఖ్యనగరము "పలిశముండన్" యని (బహుశ పల్లె సిమంత) పెద్ద పట్టణమని, అనూరాధ పురము కావచ్చునని, రాజు ఎన్నుకొనఁబడుచుండెనని, 31 మంది సలహాదార్లుగల సభకలదని, బౌద్ధుల వలన సుఖమైన దీవియయ్యెనని, వ్రాసెను. "నియార్కసు" లంకకు "పల్లె శి మౌండొ" (Palaisimoundou) అని పేర్కొనెనని, "ఆరియన్," వ్రాసెను.

ఈ పేర్లేవి "రామాయణమున గాన్పించవు; కాన క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్ది మునకు బూర్వపు రచనయే యగుచున్నది.

7. వింధ్యకు దక్షిణమునఁ గ్రమముగాఁ బోయిన మార్గమునకు ఆర్యులు దక్షిణా పథమని పేరుపెట్టిరి. దక్షిణమున కార్యులరాక "అగస్త్యుని"తో నారంభమైనది, 'అగస్త్యుడు' క్రీ. పూ. 7 లేక 8 వ శతాబ్దములోని వాడని డా. కార్టెస్ ల్ పండితు డభిప్రాయపడెను కాని ఈయూహ సరికాదు. క్రీ. పూ. 14 వ శతాబ్దిలో "అగస్త్యుడున్న ఆధారములు గలవు. ఆర్య సభ్యతను దక్షిణమునఁ బ్రవేశ పెట్టిన మొదటి ఆర్యుడు అగస్త్యుడే. 'అగస్త్యుడు' కొందరు బ్రాహ్మణులతోఁ గలిసి, వింధ్యపర్వతముల దాటి, దక్షిణమున విదర్బ ప్రాంత మున నాశ్రమ మేర్పరచుకొనెను. ఈతఁడు ఋగ్వేద కాలపు ఋషి. రాముడితని దండకలోఁ గలనెనని, రామాయణము తెల్పును. ఈఋషి భార్య 'లోపాముద్ర'; ఈమె విదర్బ రాజగు 'దృష్టనిమి' కుమార్తె. అగస్త్యుడు 'దివోదాసుని' తండ్రియగు 'వ్యాఘ్రస్యుని' చెంతకు ధనమున కేగెను. ద్రవిడులయొక్క సాహిత్యము, శాస్త్రజ్ఞానమున కారంభకుడని దక్షిణమునకు వలస వచ్చిన వారిలో మొట్ట మొదటి వాడని "అగస్త్యుడు" కొనియాడఁ బడుచున్నాడు.

నిల్లలను బట్టి చూడగా, ప్రస్తుతపు మహారాష్ట్ర దేశము, దండకారణ్యముగా గాన్పించుచున్నది. తమిళగ్రంథములను బట్టిచూడగా, అగస్త్యుడనేక వేల జనులతో వచ్చెనని తేలుచున్నది. అగస్త్యుని వింధ్యాద్రి గర్వభంగ గాథకు, చారిత్రకముగా వర్తము కై కొనవలెనన్న, ఆర్యులలో మొదట వింధ్యాద్రిని దాటినవాడు 'అగస్త్యుడే' యని పురాణగాథల కర్తము జెప్పవలయును. అగస్త్యుని రాకకుఁ బూర్వము దక్షిణ దేశమే యెరుగని ఆర్యులకు, పంప, సింహళము మున్నగున వెట్లు తెలియును :

ఆర్. జి. భండార్కారు యిట్లు వ్రాసెను. "క్రీ. పూ. 7 వ శతాబ్దిమునకు ముందు ఏమియుఁ దెలియదని, దీనివలన స్పష్టపడుచున్నది. తూర్పుమార్గముద్వారా

ఆర్యులు ఉత్తర సర్కారుల వరకేగిరి; అంతకు మించిపోలేదు, వారికి వింధ్యకు దక్షిణముగానున్న ప్రాంతముతోఁ బరిచయములేదు. క్రీ. పూ. 350 కి బూర్వము, వారు మహార తంజావూరుల వరకు వ్యాపించిన ప్రాంతముతోఁ బరిచయము గలిగి యుండిరి." 48

కాన రామాయణ రచన ఆర్యులకు దక్షిణదేశముతోఁ బరిచయము గలిగిన తర్వాత, అనగా క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దికిఁ దర్వాత జరిగియుండవలెను.

8. "మహాభారతము"లో రామాయణ కథ గలదు. మహాభారత రచనా కాలము క్రీ. పూ. 250 వ సంవత్సర ప్రాంతమని, 'సౌతి' యాకాలమున గలదని, కొందరు మహారాష్ట్ర పండితులు వ్రాసిరి; కాని ఈ యాహిత్యమును విశ్వయము; మొదట కురుపాండవ యుద్ధమును వర్ణించిన గ్రంథమునకు "జయ" యనిపేరు కలదు. ఇదియే వృద్ధిచేయబడి, "భారతము" అయ్యెను; ఇవి రెండును బుద్ధునికి బూర్వపువి, అని దా. "బేల్ వర్కర్" అను పండితుని యభిప్రాయమై యున్నది. బౌద్ధ ధర్మము నందలి విరోధముచేతనే, భారతమువృద్ధి చేయఁబడి, మహాభారతముగాఁ జేయఁబడినదని, పలువురు విద్వాంసుల యభిప్రాయముతో నే నేకీభవించుచున్నాను.

"మహాభారతము" 'ద్రోణ పర్వము' వాల్మీకిని జేర్చొన్నది. ఈ పర్వములో నాతావున ప్రక్షిప్తములు కాని తావుననే 'వాల్మీకి' పేరుతో రెండుశ్లోకములు ఉదాహరింపఁబడినవి; ఇవి రామాయణము యుద్ధకాండములో నేవిధమైన మార్పు లేకుండ ఉన్నవి. వన పర్వములో 'రామోపాఖ్యానము' కలదు. ఇది రామాయణ మునుబట్టియే వ్రాయఁబడినదని, అనేక శ్లోకములు, వాల్మీకి ఛందములతోఁ గలయు చున్నవని, తెలిసికొనవచ్చును.

ఇట్లు రామాయణ. మహాభారతములలో ననేక శ్లోకములు, కథలు, పాత్రలు, సమానములు కాన కొలదికాల వ్యత్యాసముతో నీరెండు గ్రంథములు వ్రాయఁబడి యుండవలయును. అందుచేతనే కొందఱు చరిత్రకారులు క్రీ. పూ. 400—200

48. R. G. Bhandarkar — Bombay Gazetteer Vol I Part II — P 141.

Also R. G. Bhandarkar — collected works Vol III P 15.

"The Indian Aryans had thus no knowledge of South India previous to 7 th century B. C. etc."

మధ్యకాలములో రామాయణ, మహాభారత రచన జరిగెనని వ్రాసిరి. తిలక్, జ్యోతిష గణితరీత్యా, మహాభారత రచనా కాలము క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దమునను. కాని ఒక్క జ్యోతిష పదమునుబట్టి, మొత్తము మహాభారతముకు కాలనిర్ణయము చేయుట సాహసము. రామాయణరథ మహాభారతములో నుండుటచేత, నాప్రాంతము ననో, కొంచెము పూర్వమో యిది వ్రాయబడియుండవలయును.

9 రామాయణములో 'బాలకాండము' లో రాముని జన్మచిన్మము చైత్ర శుద్ధ నవమి యని, వసంతారంభమని, బృహస్పతి కటకములో నుచ్చయందుండెనని, మిగతా గ్రహము లుచ్చయందుండెనని యుండుట, రాశిచార మున్నగునవి చూడగా, ఫలిత జ్యోతిష భావములు కూడ భారతీయులకు గల సమయమందే యిది వ్రాయబడి యుండవలయును. ఈ గణితమును భారతీయులు గ్రీకులనుండి నేర్చుకొనిరి. హోరా, కోణరాసుల పేర్లు మున్నగున వన్నియు, గ్రీకుల పదములే. "కోల్ బ్రూక్" ఈవిధముగా వ్రాసెను. "గ్రీషయనులు జ్యోతిషశాస్త్ర ప్రారంభిక సూత్రములను తెలియ జేసిన తరువాత శతాబ్దములోనే, 'హిందువులు ఆశాస్త్రములో' నపూర్వపరిజ్ఞానము నార్జించిరి."

"పరాశర తంత్రము, గర్భ సిద్ధాంతము" అను జ్యోతిష గ్రంథములబట్టి చూడ ఈ విషయము తేలుచున్నది. పరాశరుడు, యవనులు లేక బాక్ట్రియా గ్రీకులను గూర్చి ప్రశంసించెను. అందుచే నిది క్రీ. పూ. 2 వ శతాబ్దముగావచ్చు నని "దత్తు" ప్రాచీన భారత వర్ణములో వ్రాసెను. "గర్భుడు" బాక్ట్రియా గ్రీకుల దండయాత్రను వర్ణించెను. గ్రీకు విద్వాంసుల బ్రశంసించెను. "యవనులు మైచ్చులు: కాని వారిలో నీ జ్యోతిషశాస్త్రము బాగుగా స్థాపించబడినది. అందుచే వారు "ఋషులుగా" గౌరవింపబడుచున్నారు" అని "గర్భుడు" గార్భసంహితలో వ్రాసెను. ఇతర చరిత్ర కాధారములచేత, నీతనికాలము క్రీ. శ. 1 వ శతాబ్దమని దత్తు వ్రాసెను: కాన త్రైస్తవ శకారంభమునకు భారతీయులకు ఫలిత జ్యోతిషము తెలియునని, తెలియుచున్నది. స్ట్రాబో, బ్రాహ్మణులకు జ్యోతిషము ప్రియమైన వృత్తియని వ్రాసెను.

గ్రీకు లీ గణితమును భారతీయులనుండి నేర్చుకొనిరి. బాబిలోనియనుల భాష "అరమైక్" లేక 'భార్జెయిక్'; అందుచే వారిని 'భార్జేయనులు' అందురు. వీరు భవిష్యత్తు చెప్పుచుండిరి: వంశపారంపర్యముగా, నీవిద్య వీరిలో నుండెను. ప్రజలు

వీరిని గౌరవింపచుండిరి. వీరు నక్షత్రములజూచి భరితాంశముల జెప్పు పద్ధతిని, సక్రమైన శాస్త్రీయ పద్ధతిలోనికి మార్చిరి: సూర్యచంద్రగ్రహణములనుగూడ వీరు తెల్పుగల్గుచుండిరి.

బృహస్పతి, కుత్రులుకుభులని, కుజశనులు శత్రువులని, బుధుడు స్థానమును బట్టి కుభమో, యకుభమో యగునని వారు తెలిసికొనిరి. రాశిచక్రమువేయు పద్ధతి, క్రీ. పూ. 1 వ శతాబ్దమునకు గాని, గ్రీకులలో బూర్తికాలేదు. క్రీ. శ. 1 వ శతాబ్దమునకుగాని ఈ శాస్త్రము భారతీయులలో వ్యాపింపలేదని, 'వీబరు' పండితుడు వ్రాసెను. కాన 'బాలకాండము' క్రీ. శ. 1 వ శతాబ్దములో గూర్చబడి యుండవలయును. 'వీబరు' మొత్తము రామాయణమే క్రీ. శ. 1 వ శతాబ్దములోని రచనయని యొక చోట వ్రాసెను. 'జయచంద్ర విద్యాలంకారు' అనుచరిత్ర కారుడు రామాయణము యొక్క అంతిమ రూపము క్రీ. పూ. 1 వ శతాబ్దము నాటికి బూర్తియైనదని వ్రాసెను: కాని హేతువుల చూపింపరైరి

ఇంకను "మింటర్నిట్" కూడ తన హైందవ సాహిత్య చరిత్రములో భారతీయులు చంద్రునితో గలసియుండు నక్షత్రము లెరుంగుదురు కాని, సూర్యునితో గలియు సందర్భము లెరుంగరని, విభవత్తులు తెలియవని, అవి ప్రాచీన వాఙ్మయములో గాన్పింపవని, క్రీ. పూ. 1100 ప్రాంతముననివి తెలిసియుండవచ్చునని వ్రాసెను: కాని కాలనిర్ణయము అనుమానముగానున్నది. ఇంకను 'బార్నెట్' అను విద్వాంసుడు ఆకాశమును 24 నక్షత్రములుగా విభజించుటకు 'ఛార్మియనులు' కారకులని, దీనినుంచియే, వారము నేడుదినములుగా సూర్యుడు, చంద్రుడు, మిగత ఐదుగ్రహముల ననుసరించి విభజించుపద్ధతి కల్గినదని, 'అలెగ్జాండ్రీయా' నుండి భారతీయులు దీనిని గ్రహించిరని, అందుచేతనే, తరువాత వాఙ్మయములో నివి కాన్పించినవని, వ్రాసెను. జ్యోతిష శాస్త్రములో గల ప్రవేశముచేత, యవనులను భారతీయులు 'సర్వజ్ఞ' యని పిల్చుచుండిరి: ఇంకను 'డంకర్' అను విద్వాంసుడీ విధముగా వ్రాసెను "భారతీయుల సంవత్సరము 30 రోజులు గల 12 నెలలుగా విభజింపఁబడినది. నెల రెండు పక్షములుగా నున్నది, రోజు 30 ముహూర్తములై నది. 360 దినములు సంవత్సరముగా మార్పుకొనుటకు, బ్రాహ్మణులు, పంచవర్షములతో గలియు కాలచక్రము, అనగా 1860 చాంద్ర దినములుగా విభజించిరి. మూడు ఏండ్లకు 30 చాంద్ర దినములు గల 12 నెలలుండెను: 3 వ, 5 వ సంవత్సరమునకు, అన్నియే రోజులు కల 13

నెలలుండెను. ఈ ఏర్పాటు వలన కాలచక్రములో మామూలు కాలముకంటె 4 దినము లధికమగుచున్న విషయము, బ్రాహ్మణులు గ్రహింపజాలకుండిరి. ఈ కారణమున వారు నేర్పరులైన, జ్యోతిష శాస్త్ర వేత్తలుకారు' (History of antiquities - Vol IV - P 283 - 284) "పీఠరు" మున్నగు విద్వాంసుల వ్రాతల ప్రకారము, కాలమును గుణించు పద్ధతిని భారతీయులు దాదాపునియనుల నుండి నేర్చుకొనిరని తెలియవచ్చుచున్నది 49.

ఇంకను "కేంబ్రిడ్జి హిందూదేశ చరిత్ర కారుడు. (i వస. 140 పుట) "బాబిలను" నుండి నక్షత్ర జ్ఞానము కల్గినదనుట న్యాయముగా నున్నదని, నక్షత్ర మలనునవి ఆచటనుండియే ఉచ్చవించెనను విషయమింకను గనిపెట్టవలసి యున్నదని," వ్రాసినాడు. కాన ఈ జ్యోతిష శాస్త్రజ్ఞానము కల్గినతర్వాతనే, అనగా క్రైస్తవ శకారంభమునకు దర్వాతనే, రామాయణ రచన జరిగి యుండవచ్చును.

10. రామాయణములో పాణిని విరుద్ధ ప్రయోగములు గలవని "మాక్డనాలు" మున్నగు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. "పాణిని" క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దమున లౌకిక భాషను దిరుగ వికారము లేరు పడకుండ, నివారించినాడు. అతడిటుల సంస్కరించుటచేత, దీనికి "సంస్కృత" మని పేరు వచ్చినది. సంస్కృత మనేడి ఈ పేరు ప్రాకృతమును దానికి బ్రతిద్వంద్విగ నేర్పడినదని, "మాక్డనాలు" పండితు డూహించెను. అది కావ్యమైన "రామాయణము"న గూడ సంస్కృత మను శబ్దము గలదు. పాణిని కాలము క్రీ. పూ. 350 అని అనేక ప్రమాణములు దెల్పుచున్నవి. 'మాక్డనాలు' సూత్రకాల మధ్యములో ననగా క్రీ. పూ. 350 లో 'పాణిని' కలదనెను. 'టోహాబ్ లింగ్', కీత్ మున్నగువారు క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దమనిరి. 'మాక్సుముల్లరు' కూడ క్రీ.పూ.350 అని వ్రాసెను. చరిత్ర కారు లెల్లరు పీకాలమునే కైకొనిరి. పాణిని క్రీ. పూ. 400 ప్రాంతమున జన్మించి యుండవచ్చునని; కథాసరిత్సాగర మతనిని పాటలీపుత్రములోని నందుని (చంద్రగుప్తుని) కాలమున నుంచినదని "గోపెన్" పండితుడు 'భారతీయ సాహిత్యచరిత్రము'న వ్రాసెను. పాణిని 'పర్ష' యనువాని శిష్యుడుగా గాంచింపుచున్నాడు. "భాండాకరు" క్రీ. పూ. 7 వ శతాబ్దారంభమున "పాణిని" కలదనెను కాని ఆధారములు జూపరైరి, "హవ్ కిన్సు" అను

అమెరికా విద్వాంసుడు “పాణిని” క్రీ. పూ 3 వ శతాబ్దమునకు బూర్వపుడు కాదనెను. పాణినియొక్కను, 3 సంహితలను, బ్రాహ్మణ, కల్ప, సూత్రకార, యజన, మహాభారతమున్నగు శబ్దముల బేర్కొనుటచేత, క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దమునకు బూర్వపుడు కాదని తోచుచున్నది. ‘దెల్వల్కరు’ క్రీ. పూ. 700 లో పాణిని ఉండవచ్చుననెను కాని ఆధార రహితము. ఈ ప్రకారము ఈతని కాలమును గూర్చి క్రీ. పూ. 2000 నుండి క్రీ. శ. 1 వ శతాబ్దమువరకు 30 మంది 30 చిధముల బేర్కొనిరి. “అర్యమంజూ శ్రీమూలకల్పమును” బట్టి, శ్రీకాళీ ప్రసాదజయస్వామి, వైయాకరణపాణిని” క్రీ. పూ. 366—338 వరకు రాజ్య మేరిన “మహాపద్మనందుని” కాలముననుండెననెను. ఇది చాల ముఖ్యమైన నిషయము.

90॥ వరరుచిర్నామ విఖ్యాత । అతిరాగో అభూత్ తదా (433)

నియతం శ్రావణేబోధా । తస్యరాజ్ఞో భవిష్యతి

తాస్యాస్యంతమః సఖ్యఃపాణి నిర్నామమాణవః॥ (437)

దీనినిబట్టి మహాపద్మనందునికి, “వరరుచి” నామక మంత్రి యందు గాథమగు అనురాగము కలదని, వానిరెండవ మిత్రుడు “పాణిని” నామక మాణ వుడని తేటకెల్లమగుచున్నది. కాన, క్రీ. పూ. 350 లోని వాడగుట నిశ్చయము. పాణిని విరుద్ధ ప్రయోగములుండు కతమున, మూలరామాయణము అనగా 2-6 కాండములు; క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దికి బూర్వమే రచింప బడియుండవలయును. వర్తమాన రామాయణము ‘పాణిని’కి దర్బాతదే యగుచున్నది.

11. రామాయణములో (కాల 15—2) వేద, వేదాంగములను శబ్దములు గలవు. శిక్ష, కల్పము, వ్యాకరణము, నిరుక్తము, చందస్సు, జ్యోతిషములను 6 అంగములను, వేదాంగము లందురు. ప్రాచీనశాఖ్యలను వేదవ్యాకరణ సూత్రములు శిక్షసంబంధములు. ఇవి యన్నియు క్రీ. పూ. 500—200 మధ్య కాలములోనివి శ్రౌత, గృహ్య, ధర్మసూత్రములను మూడు సూత్రములను గలిపి, కల్ప సూత్రములందురు. కల్ప సూత్రకారులలో, ముఖ్యులు, ప్రాచీనులు “బోధాయన, ఆపస్తంబులు.” “బుహ్లరు” అభిప్రాయానుసారము, వీరు క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దములోనివారు, సూత్రగ్రంథకాలము క్రీ. పూ. 500—200 అని ‘మాక్ధనాలు’ వచనము ప్రామాణికముగానున్నది ‘పాణిని’

రచిత వ్యాకరణము క్రీ. పూ. 350 నాటిది; కాని 'పాణిని' 'శకటాయనుడను' జైనుని వ్యాకరణమును సర్వవిధముల ననుకరించెనని, పెక్కుగు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. ఇది సత్యమే కావచ్చును పూర్వపు నిరుక్తమును గైకొని, 'యాస్కడు' క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దములో వ్యాఖ్యను వ్రాసెనని, కొందరు వ్రాసిరి; కాని యాస్కడింకను పూర్వదని మా యభిప్రాయము.

'పింగళుడు' ఛండిస్సు నిర్మాత. భగవాన్ పింగళుడు పాణిని కనిష్ఠ బ్రాత యని 'షడ్గురు శిష్యుడు' వేదార్థ డీపికలో వ్రాసెను (7—9); 'పీఠరు, మాక్కు ముల్లరుకూడ నీ విషయమును జెర్కొనిరి; కాన పింగళుడు కూడ క్రీ. పూ. 350 ప్రాంతపువాడు.' ఫలితజ్యోతిషవిద్య గ్రీకులు, మనదేశములో స్థిరపడిన పిమ్మటనే, కల్గినది. క్రైస్తవ శకారంభమునకుగాని, ఈ విద్య వ్యాప్తికాలేదు; కాన బాలకాండ రచనము క్రీ. శ. 1 వ శతాబ్దిలోగాని జరిగియుండనేరదు. బాలకాండములో (14—383) కల్పసూత్రములు, బ్రాహ్మణములు, అను శబ్దములుకూడ కలవు. ఆపస్తంబి కల్పసూత్రములలో గూడ, 'వేదాంగములు' అను శబ్దము వాడబడినది; అయినను అతని కాలము, క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దియని 'బుహ్మరు' అభిప్రాయము; వేదాంగములు మరియొక రూపముగా నున్నను, రామాయణ రచన క్రీ. పూ. 500 కంటె పూర్వము కాబాలదు.

12. రామాయణమున 'కపిలని' పేరనేక చోట్ల తగులుచున్నది. కాన 'కపిలని' తర్వాతనే రామాయణ రచన జరిగియుండ వలెను. బుద్ధుడు కపిలవస్తు నగరములో జన్మించెను. పాశీగ్రంథమగు 'దాతవంశ ప్రకారము కపిలముషి అనుజ్జచేత కపిలవస్తు నగరమును హిమాలయముల యొద్ద ఇక్ష్వకు కుమారులు గట్టిరని తేలుచున్నదని 'దత్తు పండితుడు' వ్రాసెను 'కపిలడు' బుద్ధుని కొక శతాబ్దము పూర్వదని దత్తు వ్రాసెను. 'దేవిన్' అను విద్వాంసుడు నైతము క్రీ. పూ. 7 వ శతాబ్దములో 'కపిలడు' కలదనెను; కాని ఈయాహ నరికాదు. మహాభారతమును చరిత్రీంపగా (XI—218—15) ఉద్దాలక అరుణి శిష్యుడు 'యాజ్ఞవల్క్యకవి' ఇతని శిష్యుడు 'అసురి' యని అసురి భార్య కపిలయని, అసురి పెంపుడు కుమారుడు "పంచశిఖుని" తల్లి కపిలను బట్టి "పంచశిఖిని" కాపిలేయిడని పిల్చురని కలదు. ఈ పంచశిఖిని శిష్యులు
1. సులభ 2. జనకజాన దేవుడు (మిదిలరాజు)

జనకజాన దేవునికి పంచశిఖుడు సాంఖ్యము నేర్పెను. “సులభ” జనకధర్మ భృజునికి గురువునొద్ద నేర్చుకొన్న సాంఖ్యము నేర్పెను. (మ. ధా. X-I 321—122) కనుక సాంఖ్యము బోధించిన “కపిలాడు” ఈ పంచశిఖుడే కావచ్చును. “అసురి” యొక్క పేరు ప్రాచీనములగు ఉపనిషత్తులలోగూడ కాన్పించు చున్నది; కాన అసురి పెంపుడు కుమారుడగు “కపిలుడు” శ్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్దిలోని వాడు కావచ్చును. కాన రామాయణ రచన శ్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్దికి దర్బాతనే జరిగియుండ వచ్చును.

పైనజెప్పిన జనకధర్మభృజుని కుమార్తెయే “సీత” యని, పలువురు వ్రాసిరి, కాని యిది తప్పు. రామాయణములో జెప్పబడిన ప్రకారము, సీత శీరహ్మజ జనకుని కుమార్తెయని లేలుచున్నది ఈరవు విదేహరాజులలో 20 వ వాడు; ఈ వంశములోనే ‘జనకజానదేవుడు’ 60 వ వాడు; జనకధర్మభృజుడు 59 వ వాడు నై యున్నారు.

13. రామాయణములో పహ్లావులు, యవనులు, శకులు, మైత్తులు, కాంభోజులు, హరితులు, కీరాతులు (కాకాం 94—95) మున్నగు పేర్లుకలవు. పహ్లావుల పేరు పురాతనమైనదే. వీరికే ‘హార్దివులనిపేరు. శకులపేరు శ్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దినాటికే భారతీయులెరింగియుండిరి. పాణిని గణపాశ్రమలో శకుల బేర్కొనెను. ‘మెగధసీను’ హిందూదేశ జాతులు 118 అనిజెప్పి, హిమాలయ మలకావల ఈదేశము “సిథియనులు” లేక శకులన పిలువబడు జాతుల వారిచే వాసముచేయబడెను” అని వ్రాసెను.

వీరు టర్కీదేశపు ద్రిమ్మరులు. యూపీలు (ఋషికులు) వీరిని బారద్రోలగా, వీరు శ్రీ. పూ. 175 వ సంవత్సర ప్రాంతమున, ‘జక్నావ్సు’ నది ఉత్తరముగా నున్నపచ్చిక బయళ్ళనుండి, దక్షిణముఖముగా బయలుదేరి వచ్చిరి. 30 లేక 40 సిండ్ల తర్వాత ‘హార్దియనులు’ మున్నగువారు వెంటికింపగా సింధునది ప్రాంతము లకు వచ్చిరి. యవనులనగా గ్రీకులు; రావిల్వను, గ్రీకునకు హిబ్రూసంస్కృతము లలో ‘యవన’ యని ప్రాచీనపర్షియను భాషలో, ‘యోన’ యని, కలదని వ్రాసెను. ఈ శబ్దమునుండియే, ‘యవన, యోన’ శబ్దము లావిర్భవించినవి. భారతీయులు మొట్టమొదటగా, “అయోనియనుల” గూర్చి, పారసీకుల మూలముగా

వినియుండిరి. 50 ఇంకిను “యవన శబ్దము” భారతీయ సాహిత్యములో ప్రప్రథమముగా, పాణిని “గణపాఠము”లో వాడెనని, శ్రీలింగరూపము “యవనాని” అని, కాత్యాయనుడు కూడ ‘యవనలిపి’ని దేర్చొనెనని, ‘గోల్డుస్టకర్’ పాణినిని బుద్ధునకు బూర్వమనెనని, కాని తర్వాత లభించిన సాంప్రదాయములబట్టి, ఆఖరు నందరాజు సమకాలీనుడని తేలుచున్నదని, అతనికి ఖర్షోష్ట్రలిపిలో వ్రాయబడిన నాటెముల పైననున్న, వర్ణములతో బరివయమున్న ఆధారములు గలవని, ‘రానిల్సు’ వ్రాసెను. 51 మహాభారతములోగూడ నొకచోట యవనుల (II-14-4) పేరుకలదని ఈ లేఖకుడే వ్రాసెను.

యవనులు గ్రీకులే యనుటకు శాసనాధారములుకూడ కలవు. క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దములోని ‘గిర్నారు’ రెండవ శిలా శాసనములో స్పష్టముగా ‘యోనరాజు’ అంటియోకి’ యని యున్నది. (పంటే అంతియకోయోనరాజా సం. అత్తియోకో నామ యవనరాజో) ఈరాజు ‘దాబిలోనియా’లో “హెర్మిసిస్టిక్” రాజవంశమునకు మూలపురుషుడగు “సెల్యూకస్” తర్వాత వచ్చిన యవనరాజు “అంటియోఛనస్” ఈతని యొద్దకు ఆగోకుడుభిక్షువులనైతము పంపియుండెను. కాన క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దమునుండి భారతీయులకు యవనులకు గల సంబంధము స్పష్టపడుచున్నది. ‘సోక్రటీసు’ యొద్దకుకూడ భారతీయులు వెళ్ళిమాటాడినట్లు ‘యూసేబ్రియసు’ అను గ్రీకులేఖకుని వ్రాతలు చెల్పుచున్నవి. క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దిలోని ‘పైథాగరసు’ భారతవర్షములో దర్శనశాస్త్రము జదువుటకు వచ్చెనని ‘డాక్టర్ ఎన్ ఫీల్డ్’ వ్రాసెను; కాని యిది అనుమానాస్పదముగానున్నది. క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దములోని చరిత్ర జనకుడగు ‘హిరోడోటసు’ హిందువులను గూర్చి వ్రాసెను. క్రీ. పూ. 326 లో ‘అలెగ్జాండరు’, మువ్వరు లేఖకులును, క్రీ. పూ. 302 లో ‘మెగస్తనీసు’ను భారత భూమికి వచ్చిరి. యవనులతో భారతీయులకుగల సంబంధము. క్రీ. పూ. 3వ శతాబ్దినుండి యున్నను, “అలెగ్జాండరు” రాకతో నది ఆధిక మాయెను. (క్రీ. పూ. 326)

ఇంకను ‘మహావంశము’లో యోనదేశమునకు రాజధాని, యోనుల ‘అలనండ’ యని, క్రీ. పూ. 137 లో రుయానవెల్లి’ లోని గొప్ప ఉత్సవమునకు 30000 మంది భిక్షువులు వచ్చి రని, వ్రాయబడియున్నది. ఈ ‘యోనులు’

50. H. G. Rawilson — Intercourse between India and the western world P 20.

51. Ibid — P 26.

‘యవనులే’ కావచ్చును. వల్కిమ ఆసియా ఖండమంతట, గ్రీకులు ‘యవన’ యని, ‘అయోన్’ అని, ఎరుంగబడుచుండిరని, ‘గ్రీఫిత్’ పండితుడుకూడ వ్రాసెను. 52 బుద్ధుని నిర్వాణానంతరము 250 ఏండ్లకు, ‘యోనప్పలోహితుడు’ ధమ్మరక్షితను ‘అవరాంత’కు మతాచార్యుడుగా పంపిరని, ‘మహారక్షిత’ యనువానిని ‘యోనదేశము’ నకు బంపిరని, ‘మహావంశము’ తేల్చుచున్నది. అశోకుని క్రింద ‘యవన తుషస్సుడు’ సౌరాష్ట్ర పాలకుడై యుండెను. సాంచి శాసనము ‘యవన’ యని పేర్కొన్నది. కాన ‘యవన’ శబ్దము భారతీయు లెరుంగుదురు.

ఇంకను ‘వేశనగర స్తంభ శిలాశాసనముపైన, ‘అంటియాల్కిరాసు’ యొక్క రాయబారి ‘హెలిథోకసు’ యోనమాతగా పేర్కొనబడినాడు. ఇంకను ‘అకమీని’ యను రాజుల శాసనములబట్టి కూడ, గ్రీకులకు ‘యాన’ (yauna) అనుపేరు కలదని తెలియుచున్నది.

ఇంకను మహాభారతములో (XII—207—43).

శ్లో॥ ‘యోన కాంధోజ గాంధార కిరాత బర్హత సహ’

అని యున్నది. ఈ కారణమున “యవనశబ్దము” గ్రీకులకే వర్తించునని తెలిసికొనవచ్చును. కాన ‘యవనులను గూర్చి తెలిసిన విష్ణుటనే, వర్తమాన రామాయణ రచన అనగా మూలరామాయణము సంస్కరింపబడియుండుట, జరిగియుండవలెను; అనగా క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దికి దర్వాతనే యగుచున్నది.

14. రామాయణములో ననేక చోట్ల “చైత్యము” అనుపదము వ్రాయబడినది. (అయోధ్యాకాండ 3—18, 6—11, 18—63; 25—41, 72—48, 48½, సుందరకాండ 2—14, 15—15½, 43—1, 3, 5, 7, 58, 116, యుద్ధకాండ 84—12½) ఇది బౌద్ధుల దేవాలయమని, భాష్య కారులగు విద్వాంసు లనేకులు వ్రాసిరి. హిందూ దేవాలయములప్పటికి లేవు హిందువుల విష్ణుమందిరములు, క్రీ. పూ. 2 వ శతాబ్దములో గలవని, “విదిశా” యొద్ద “నగరి”లోని శిలాశాసనములబట్టి తెలియుచున్నది: “విదిశ”లోని యొక విశాల స్తంభము పైన గల శిలారేఖనము చేత, “రాజా అంటియోక్లిదసు” సమయమున ‘తక్షశిలా’ నగరములో నివసించు, ‘డయన్’ పుత్రుడు ‘హెలియోథోకసు’ అనుభాగవతుడు, ‘వాసుదేవునికి గరుడ ధ్వజము వేసెనని తెలియుచున్నది.

ఇది తప్ప ప్రాచీన హిందూ దేవాలయములు కాన్పించవు. శ్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దములోని 'పిప్రవా : కాసనము బౌద్ధులకు ముఖ్యమైనది. ఇదియే బౌద్ధుల మొదటిస్థూపము. కాక్యులు బుద్ధదేవుని అస్తుల నొక పాత్రలోనుంచి, సమాధిగా గట్టించిరి. దీనిమీదనే 'చైత్యము' కట్టబడుచుండును. అశోకుని కాలము లోనే చైత్యము లారంభమైనవి. (శ్రీ. పూ. 3 వ శ.) అట్లయినచో రామాయణ రచన, శ్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దికి దర్వాతనే జరిగియుండ వలయును; కాని భాష్యకారులగు 'గోవిందస్వామి' మున్నగువారు పౌరపాటు పడిరని తోచుచున్నది. రాముని కాలమున బౌద్ధాలయము లెట్లుండును? చైత్యమనగా బౌద్ధాలయమని యర్థమున్నను, రామాయణములోని పదమునకీ యర్థము కాజాలదు. చైత్యమను పదము బుద్ధుని కాలములోనే యుపయోగింప బడినది; చూడుడు, భర్తృపదము బుద్ధవర్గము 10 వ పద్యము;

పాక్కత పాఠము

బహుం వేనరణం యన్తి పర్వతాని వనానిచ
ఆరామ దుష్టచేత్కాని మనుస్సా భయతక్షితా ||

సంస్కృత పాఠము

శ్లో॥ బహు వై శరణం యన్తి పర్వతాని వనానిచ
ఆరామవృక్ష చైత్కాని మనుష్యా భయం వర్జితాః॥

ఆంగ్లేయ భాషలోనికి తర్జుమా చేసిన పండిత యస్. తె. భాగవర్, చైత్య మనుబోట ష్రైన్ (Shrine) అని వాడెను. హిందీ అనువాదకుడైన 'భదంత అనంద కాసల్యాయనుడు' చైత్యమనియే వాడెను. తెలుగు భర్తృపదములో దీని కర్తమేలేదు. భయాశరణమున మనుజులు అనేక స్థలములలో ననగా పర్వత, వన, ఆరామ, వృక్ష, చైత్కాదులందు శరణమును బొందుచున్నారని దీని యర్థము. బుద్ధభగవానుని కాలము నాటికి హిందూ ఆలయములు కాని బౌద్ధాలయములు కాని లేవు. 'భర్తృపదము' బుద్ధునిచేత స్వయముగా చెప్పబడినది. 'జేతవనము'లో అగ్నిదత్తడను బ్రాహ్మణునితో చైతవనములు బుద్ధుడు వచించెను. కాన చైత్యమున కర్థము యజ్ఞశాల, రచ్చమ్రాను కావచ్చును. బౌద్ధాలయము మాత్రము కానేరదు. బౌద్ధ వాఙ్మయములో సీపదముండుటచేత చైత్యముల నిర్మాతానంతరము

రామాయణ రచన జరిగెనని, వానిప పీఠలేకున్నది; కాని యితర బౌద్ధశబ్దములను బట్టి వర్తమాన రామాయణ రచన బౌద్ధమతోదయము తర్వాతనే యని చెప్పవచ్చును.

15. రామాయణములో మనువు పేరు కలదు. (కిష్కింధాకాండ 18—31) మనువు కాలము క్రీ. పూ. 350 అని, 'జోహంతగిన్' వ్రాసెను. ధర్మశాస్త్ర యతిహాస కర్తయగు "పాండురంగ వామనకాచే" క్రీ. శ. 2 వ శతాబ్దికి బూర్వమే 'మనుస్మృతి' యిప్పటి రూపమును వచ్చినదని, అనుకొనవచ్చును అని వ్రాసెను.

'బుద్ధారు' మనుస్మృతి కాలనిర్ణయము జేయుచు, క్రీ. పూ. 200 — క్రీ. శ. 200 మధ్యకాలములో మనుస్మృతి రచన యనెను. జయచంద్ర విద్వాలంకారు' అను ధారమీయ చరిత్రకారుడు తన యతిహాస చరిత్రములో క్రీ. పూ. 150 వ సంవత్సర ప్రాంతమున, బౌద్ధ వైరభావములతో, భృగువంశీకుడు మనుస్మృతి రచించెనని వ్రాసెను. మహాభారతములోని అనేక శ్లోకములు, మనుస్మృతిలో గాన్పించుచున్నవి పాశ్చాత్య విద్వాంసులు పలువురు 'మనుస్మృతి' రచనము క్రీ. శ. 1 వ శతాబ్దములో జరిగెననిరి. "హువెల్" క్రీ. శ. 1—2 శతాబ్దములలో 'మనుస్మృతి' రచనయనెను. అట్లయినచో రామాయణ రచనము, క్రైస్తవ శకారంభముననో, కొంచెము పూర్వముననో జరిగియుండెనని చెప్పవలయును; కాని ఈ మనువుకాదని తోచుచున్నది. 'మనుస్మృతి'కి మూలభూతమగు 'మానవ ధర్మశాస్త్రము' ఒకటి కలదని, దానినుండి పెక్కువాక్యములు 'వసిష్ఠస్మృతి' లోనికవచ్చెనని, దీనినుండి కొన్ని వాక్యములు 'మనుస్మృతి' లోనికవచ్చెనని, 'మాత్సరాలు' వ్రాసెను. అట్లయినచో, 'మానవ ధర్మశాస్త్రము' క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దమునకు బరము కాజాలదు. ఈ మనువును జేర్కొన్న రామాయణముకూడ' ఆకాలపుదో, అంతకు తర్వాతదోయై యుండవలెను.

16. కిష్కింధా కాండములో సీతను వెదకు సందర్భములో, మగధ, పుండ్ర, సంగదేశములు, నర్మద, గోదావరి, కృష్ణానదులు, అవంతి. విదర్భ, కళింగ, అంధ్ర, చోళ, పాండ్య, కేరళదేశములు, పాండ్యరాజుల పట్టణము, ఋషభవర్మతము మున్నగు పేర్లును, ఉత్తరమున ఘోచ్చ, యవన, శక, బాహ్లిక, పౌరవ, పెంకణ, చీనా, ఉత్తరచీనా, ఉత్తరకురు, మొదలగుపేర్లు కలవు పాండ్య, కేర (కేరళ) బోళరాజ్యములను మూడు ద్రావిడ రాజ్యములు

క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దినాటికే ప్రసిద్ధిచెంది యుండెను. మత్స్యపురాణమును బట్టి చూడగా, దుస్యంతుడు వగర సహాయముతో పౌరవసింహాసన మాక్రమించు కొనెనని, తుర్వసుల దక్షిణమునకు దరిమెనని, వారటకేగి, పాండ్య, కేరళ, చోళ, కర్ణరాజ్యముల (కర్ణాటక) నేర్పరచిరని తెలియుచున్నది. పాండురాజు వంశీకులపేరుతో, పాండ్యరాజ్యమేర్పడెనని, కొందరియభిప్రాయము. శ్రీకృష్ణుని కూతురు 'పాండు' అను నామెకీరాజ్యమివ్వ బడుటచేత, పాండ్య రాజ్యమును పేరుకల్గినదని, బ్రాహ్మణులు తనకు చెప్పిరనియు ఇది చాల ప్రాచీన మైనదనియు, 'మెగస్తనీసు' అను యవనరాయబారి వ్రాసెను. 53 ఆయన 'పాండియన్' అని పేర్కొనెను. క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దములోని 'విజయుడు' పాండ్యరాజు కుమార్తెను బెండ్లాడెను. దక్షిణ రాజ్యముల నెరిగిన ప్రథమనావికుడు "విజయుడే"; "కాత్యాయనుడు" కూడ దీనిని బేర్కొనెను. అశోకుడుకూడ "పాండ్యను" బేర్కొనెను. 54 'చీనా' మున్నగు దేశములను భారతీయులు క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దికి బూర్వమే యెఱింగియుండిరని, విద్వాంసుల యభిప్రాయము; కాన క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్ది ప్రాంతముననే రామాయణ రచన జరిగియుండవచ్చును.

17. హనుమంతుని సుగ్రీవుడు (కిష్కింధాకాండ 44-7) న్యాయ పండితయని పిల్చెను. ఈతడు గౌతముడు కావచ్చును. న్యాయశాస్త్ర కర్త గౌతముడు క్రీ. పూ. 500 కు బూర్వదే యని, మాక్డనాలు, క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దిపు వాదని "బుద్ధులు" వ్రాసిరి. ఆచార్య సతీశ చంద్రవిద్యా భూషణుడు, గౌతముని కాలము క్రీ. పూ. 550 అని ఆనేక కారణముల సూచించెను. ఒక గౌతముని ఆశ్రమము, రామాయణములో జేర్కొనబడినది. ఈ గౌతముడు, వాల్మీకి సమకాలీనుడు; న్యాయకర్త గౌతముడు, క్రీ. పూ. 500 ప్రాంతపు వాడు, అనిదత్తు. మాక్డనాలు, ముల్లర్, ఆచార్య సతీశచంద్ర, కె. వి. రంగస్వామి మున్నగువారు వ్రాసిరి. రామాయణ రచయిత, న్యాయశాస్త్రము నెరిగినట్లు తోచుచున్నది. ఈ కారణమున వర్తమాన రామాయణము,

53. Maerindle-Ancient India as described by Megasthenes and Arrian.

54. అశోకుని శిలాశాసనములు - కాల్పి 2 వ శాసనము. 'అథాచోడా పండియా సాతీయపుతో తేలపుతో తంబపని.'

న్యాయశాస్త్రమునకు తర్వాత రచనయే యగుచున్నది; కాన క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దికి బరమేయగుచున్నది. ఇంకను ప్రాకృత భాషా శబ్దము లేమియు. నుండక, శుద్ధ సంస్కృత పదములే వాడబడుటచేత, ప్రాకృతభాషా పదములు చేరుముందును, లౌకిక సంస్కృతము వ్యాప్తిలోనున్న కాలమునను వ్రాయబడుట నిక్కువము.

18. రామాయణములో 'వంగదేశము' పేరుగలదు. "కిష్కింధాకాండములో సీతాన్వేషణ సందర్భమున, మగధ, పుండ్ర, వంగదేశములలో సీతను వెదక వలయునని యున్నది. 'అయోధ్య కాండములో' 'దశరథుడు కైకేయితో మాటాడు సందర్భమున తూర్పుని రథచక్ర మెంతవరకు' దోవునో అంతవరకు తన రాజ్యము గలదని చెప్పి తన వశములోనున్న రాజ్యముల నిట్లు దేర్కొనెను.

శ్లో॥ ప్రాచీన సింధు సౌవీర । స్సౌరాష్ట్ర దక్షిణావధాః

వంగాంగ మగధామత్స్య స్సమృద్ధాః కాశికోనలాః॥

తా. తూర్పుదిక్కులోనున్న రాజ్యములు సింధు; సౌవీర, సౌరాష్ట్ర దక్షిణావధ, వంగ, అంగ, మగధ, మత్స్య, కాశి, కోనల, దేశములు సకలసంపదలతో గూడి యున్నవి. ఇవి యన్ని దశరథుని క్రిందనున్న వనగా, ఆర్యులారక్రమించిరని యర్థము. ఈ రాజ్యములన్ని దశరథుని క్రిందనున్నచో దశరథుడు సార్వభౌముడే. ఐతరేయ బ్రాహ్మణము, అష్టమ పంచిక 4 వ అధ్యాయము ప్రథమ ఖండములో 'సార్వభౌమ' నిర్వచనము కలదు. 'ఏరాజ్యము అన్నిచోట్ల వ్యాపించి యున్నదో, దానిని 'సార్వభౌమ' యందురు; అనగా పృథివినుండి సముద్రవర్తంతము ఏది ఏక మాత్ర రాజ్యమగు చున్నదో, అది 'సార్వభౌమ' యనబడును.

ఈ బ్రాహ్మణములోనే సప్తమపంచిక 6 వ అధ్యాయము 3 వ ఖండములో 'సార్వభౌమ' లైన 8 మంది పేర్కొనబడిరి.

వారెవరన "1. కావేషయః తురః 2. సాహదేవ్యః సోమకః 3. సార్వయః సహదేవః 4. వైవావృథో బధ్రుః 5. వైదర్భోభీమః 6. గాంధారో వగృజిత 7. జానకీః క్రతువీత్ 8. పైజవనః సుదనః; ఇందు దశరథుని పేరుగాని రాముని పేరుగాని లేదు.

దశరథుడు సార్వభౌముడని, రామాయణమును బట్టి తేలుచున్నది. అయినచో పై బ్రాహ్మణ మేల వదలి యుండును ? ఐతరేయ బ్రాహ్మణ అష్టమ

పంచిక రి వ ఆధ్యాయము, తృతీయ అంధములో అనేక అర్యరాజ్యముల వర్ణనము గలదు. 'గోపవద్రాహ్మణము'లో భూర్బదాగము, ద్వితీయ ప్రపాతకము, తొమ్మిదిలో గూడ కొన్ని అర్యరాజ్యముల పేర్లు గలవు. ఈ రెండు ద్రాహ్మణములబట్టి 'ఉత్తర కురు, ఉత్తరమద్ర, మధ్యకురు, పాంచాల, వళ, ఉశీనర, ప్రాచ్య, దౌజ్యవీద్య, అపాచ్య, కోవల, విదేహ, కారి, అంగ, మగధ, శవన, ఉదాచీ" అను దేశముల నార్యులెరింగియుండిరి: లేదా అర్యసభ్యత యిచ్చట వ్యాప్తిచెందియుండును.

రామాయణేయ శ్లోకములోని దక్షిణాపథము వంగ మాత్రములేవు. అంగ దేశము జ్వరప్రధానదేశమని, మగధదేశము వృధిచార ప్రధానమైన 'అనార్య దేశము' లని, అర్యులు నమ్ముచుండిరి మగధ, అంగసమీప ప్రాంతమునే అర్యులు 'క్షీకట' యనిపిల్చిరి. 'ఋగ్వేదము' లోగూడ 'క్షీకటదేశము' పేరు కాన్పించుచున్నది. ద్రాహ్మణములలో దక్షిణాపథము, వంగ పేర్కొనబడలేదు. బౌద్ధ వాఙ్మయములో, బౌద్ధశమహాజన పదములలోగూడ నివిలేవు. రామాయణములో దశరథుని క్రింద నివి రెండుకూడ ఉన్నట్లు కలదు.

దక్షిణాపథములో అర్యులెప్పుడు ప్రవేశించినది, ఈవరకే చారిత్రక ప్రమాణములతో వ్రాసియుంటిని. ఇప్పుడు వంగదేశమును గూర్చి విచారించ వలసియున్నది.

క్రీ. పూ. 5 లేక 3 వ శతాబ్ది ప్రాంతపువాడగు, 'బోధాయనుడు' భరతవర్షమును మూడు భాగములుగా విభజించి, ఆర్యరక్త భేదమును దెలియజేసెను. ఈతని వచనములబట్టి, గంగానది లోయలోని పరిశుద్ధ అర్యరక్తము గలవారు, అధికగౌరవమును జెందుచుండిరని, దక్షిణ, తూర్పు దీప్సారులు, దక్షిణ పంజాబు, సింధు, గుజరాతు, మాళవ, దక్కనులలోని, అర్యులు మిశ్రరక్తము గలవారగుట చేత, కొంచెము తక్కువ గౌరవము గలవారని, వంగ, బరిస్సా, దక్షిణాపథములలో నార్యులు ప్రవేశింపక పోవుటచేత, ఆర్యరక్తము లేనందున, ఈ దేశము లపవిత్రములని, యిచ్చటికి బోయినవారు యజ్ఞములు, ప్రాయశ్చిత్తములు చేయవలయునని తెలియవచ్చుచున్నది. బోధాయనుడు "ఎవరు ఆరాట్టులను (పంజాబు), కారస్కరులను (దక్షిణాపథము) పుండ్రులను (ఉత్తరవంగ) సౌవీరులను (దక్షిణపంజాబు) వంగదేశములను (తూర్పువంగ) కళింగులను (దక్షిణవంగ—బరిస్సా) లేక పాణునలను, దర్శింతురౌ వారు యజ్ఞము చేయ

వలయును" అని వదించెను. దీనినిబట్టి శ్రీ. పూ. 1 వ శతాబ్దము నాటికి అర్జునుల వంగ దేశములో గాలిద లేదని తెలియవచ్చుచున్నది కాదు :

శ్రీస్తుపూర్వము 3 వ శతాబ్దములోని మగధరాజు విందిసారుడు అంగ, కోసల, కాశీ, మగధ, దేశముల కదివదియై యుండెను. ఆతని కుమారుడు 'అజాత శత్రుడు' ఉత్తర, పశ్చిమ దిశల వరకు రాజ్యము వ్యాప్తిచేసెను. కాశీ, కోసల, విదేహరాజ్యము, లితనిక్రింద కూడ కలవు. అజాతశత్రుని కుమారుడు 'పద్మావత'ని ఉదయనుడు పెండ్లాడుటచేత బంగాళా ఖాతమునుండి రాజపుత్రస్థాన విహారి వరకు, వితని రాజ్యము విస్తరించి యుండెనని పురాణములే తెల్పుచున్నవి. ఉదయనుడు శ్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దిలోనివాడు.

ఎక్లయినను శ్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దినాటికి అంగ, వంగ, కలింగ రాజ్యము లలో ఆర్యనాగరికత కలదని తెంగాలు, ఒరిస్సాలలో ఆర్యరాజ్యములు గలవని దృఢముగా చారిత్ర కాధారములబట్టి చెప్పవచ్చును. బుద్ధునికి బూర్వము అర్జునుల వంగదేశమునకు రారేడు; మిడిల, మగధలకు కూర్చున ఆద్యలరాక అనుమానా స్పదమే యగుచున్నది. 'ఉదయన రాజ్యము'లో వంగదేశమున్నది శ్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దికి బూర్వము కాకాలదు. దక్షిణాపథము వంగదేశము ఆర్యరాజుని దళరభుని వశములో నున్నవని రామాయణము తెల్పుట చేత, వంగదేశములో నార్జును శ్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దికి బూర్వము ప్రవేశింపక పోవుటచేత దీనికి తర్వాతనే రామాయణ రచన జరిగియుండ వలయును. శ్రేతాయుగాదులను బట్టి కాలనిర్ణయము చేయుట సాహసము, పెత్తనము; విలసన యుగముల విభజనయే మిథ్య; ఆ విభజన చారిత్రక సత్యము కాకాలదు.

19. రాముడు బయలుదేరెనని "వాల్మీకి" వర్ణించిన ప్రదేశము సరిగా ప్రస్తుత పాటలీపుత్ర ప్రాంతమే యగుచున్నది. ఈ పాటలీపుత్ర నిర్మాణమునకు ముందు, 'అజాతశత్రుడు' వడ్డియనులకు (లిచ్చవులు) భయపడి, శోణనది, గంగానది కలియుతాపున, ఉత్తరపు తటముమీద, చిన్న కోటను గట్టెను. అజాతశత్రుడు, తర్వాతవచ్చినరాజు 'ఉదయనుడు' ఈకోటకు ప్రక్కనే "కుసుమ పురము"ను (పాటలీపుత్రము) గట్టెను; రాజ్యాధిపతియైన నాల్గవ సంవత్సరములో, సింహపురమును గట్టెనని, పురాణములు చెప్పచున్నవి.

రామాయణ రచనా కాలమునాటికీ కోటకాని, నూత్న నగరముగాని యున్నచో, "వాల్మీకి" దీని వర్ణనచేసి యుండెడివాడే. పాటలీ పుత్రము (కుసుమ పురము) పేరుకాని, నగరవర్ణనగాని లేని కారణమున, ఈ నగర నిర్మాణమునకు బూర్వమే మూలరామాయణ రచన జరుగుట స్పష్టము; అనగా శ్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దికి బూర్వమే మూలరామాయణ రచన జరిగి యుండవచ్చును.

20. బుద్ధుడు తన సూత్రములలో ననేకచోట్ల వేద, బ్రాహ్మణముల జేర్కొనెను కాని, యింత ఉత్తమ కావ్యమునుగాని, యిందలి పాత్రలను గూర్చి కాని తలంపలేదు; కాని అంతఃపూర్వపునగు 'శతపథ బ్రాహ్మణ'ము ఛాందోగ్యోపనిషత్తు, తైత్తిరీయారణ్యకము, అశ్వలాయన గృహ్యసూత్రము, మున్నగు వానిలో, "ఇతిహాసపురాణం" అని అన్నచోట్ల కాన్పించుచున్నది. ఇంకను ఈపదము మిలిందవచ్చు ప్రభువు పరిచ్ఛేదములోను, అన్ని పురాణములు ఇతిహాసములలోను గాన్పించుచున్నది. దశరథ జాతకములో నిట్లున్నది.

శ్లో॥ దశవర్ష సహస్రాణి వృద్ధివర్ష శతానిచ

కంబు గ్రీవో, మహాబాహురామోరాజ్య మకారయత్.

తా. కంబుగ్రీవము గల్గిన ఆ రాముడు 16 వేల పిండ్లు రాజ్యముచేసెను. మొత్తము 364 జాతకకథలున్నవి. బార్హట్యు, సాండి, అమరావతిలోనిస్థూపముల చుట్టు నున్న శిలలపై జాతక కథల సంఖ్యనుగూర్చి దొమ్మిది లభించుటచేత, యిది శ్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్ది ప్రాంతమున, ఆశోకునికి కొంచెము పూర్వమున వ్రాయబడిన వని విద్వాంసుల యూహ. కాన జాతక కథలకు బూర్వమే రామాయణముండి యుండవచ్చును.

కాని దశరథ జాతకములోని కథకు మన రామాయణ కథకు కొన్ని ముఖ్య భేదములున్నవి మెహతా పండితుడు వీనిని చక్కగా చర్చించెను. (చూ. ప్రాగౌష్టిక భారత వర్ణము పుట 13—14—15)

1. దశరథ జాతకములో "దశరథుడు" కాశీ ప్రభువని యున్నది. రామాయణ ములో అయోధ్య రాజుని యున్నది.
2. దశరథునికి పెద్దభార్య వలన రామపండిత, లక్ష్మణకుమార, అను కుమారులు, సీతాదేవి అను కుమార్తె గల్గినది యున్నది.

3. పెద్దభార్య చనిపోయిన తర్వాత దశరథు డింకొక వివాహముచేసి కొనెనని, ఈమె వలన “భరతకుమారుడు” కలిగెనని యున్నది.
4. అంతిపురములో కుట్రజరుగునని భయపడి దశరథుడు కుమారులను చేరువ రాజ్యమునకో అదవికో పంపెనని, వారిని తాను జీవించి యుండగా రావలదని చెప్పెనని, (12 వీండ్ల) తరువాతవచ్చి రాజ్యముగైకొనుదని చెప్పెనని యున్నది.
5. రామలక్ష్మణులు; సోదరియగు సీతతో, దక్షిణమున దండకకుళాక; ఉత్తరమున “హిమాలయములకు” వెళ్ళిరిని యున్నది.
6. లక్ష్మణుడు, సీత 9 వీండ్ల తర్వాత కాలికి వచ్చిరని, రాముడు మాత్రము అడవిలో నిండు కాలముండెనని యున్నది.
7. వనవాసము పూర్తియైన పిమ్మట, రాముడువచ్చి సీతను పెండ్లాడి, సీతహాసన మెక్కినని యున్నది.

ఈ జాతక కథలు బయటపడినతర్వాత, రామాయణమున కిది మూలమా : యని వలుపురు విద్వాంసు లాలోచింపసాగిరి. అందుచేత మూడు విషయము లుత్పన్నమైనవి.

1. దశరథ జాతకము ప్రాచీనమైనది: రామాయణమునకు మాతృకమైనది.
2. అది ప్రాచీనమైనదేకాని అది ఒక్కచే మూలముకాదు.
3. అది ప్రాచీనమైనదికాదు; రామాయణముకు మూలముకాదు.

రామాయణమునకు మూలము జాతక కథలలో గలదని వాదించినవారు “డి. ఆల్విస్” వీబరు, బర్నెట్” ముఖ్యులు. వీబరు రెండవ స్థిధాంతమును ప్రబోధించెను. దీనిని “సేన్, గ్రియర్సన్” పండితులు బలపరచిరి; కాని జాకోబి, లూడర్సు, కీట్, ఉట్లిక్, మున్నగువారు జాతక కథలు రామాయణమునకు జాల తర్వాత కాలములోనివని నిర్ధారణ చేయుటచేత, పై వాదనలు నిల్వలేదు. “వింటర్ నిట్జ్” మాత్రము క్రీ. పూ. 3 లేక 4 వ శతాబ్ద ప్రాంతములో త్రిపిటకము వ్యాప్తి లోనికి వచ్చునాటికి, రాముని కథ మాత్రము గేయముల, పాటల రూపములోనుండి యున్నది; కాని రామాయణములేదు. ఇది పై గేయముల ననుసరించి, వాల్మీకిచేత అల్లబడినది. ఇట్లు భిన్నభిన్నముగా విద్వాంసు లభిప్రాయపడుచున్నారు.

దశరథ జాతకములో గాక, రాముని ప్రస్తావన, 'జయద్వీశ జాతకము' లోను "వసంతార జాతకము" లోను గాన్పించుచున్నది.

మొదటివానిలో, రామునితల్లి తన కుమారుని కొరకు ముక్తి సంపాదించి నదని, రాముడు దండకారణ్యములో లేదనియున్నది. వసంతార భార్య 'మర్ది' యెట్లు చెప్పినది 'నేను పనవాసమేగినట్టి కీర్తి గడించినట్టి రాజకుమారుని భార్యను; రాముని సీతచూచినట్లు, నేను నా భర్తను జూచెదను.' ఇవట రాముని భార్యయే సీత యని స్పష్టపడుచున్నది.

దీనినిబట్టి రామాయణము, జాతక కథలకంటె పూర్వగ్రంథమేయని రోచుచున్నది.

ఈ ప్రకారము క్రీ. పూ. 14 వ శతాబ్దిలో రామాయణ మారంభింపబడినది. 12000 శ్లోకములతో మూలరామాయణమును వార్మికి తయారు చేయవచ్చును. అది షరణములు, భారతమువలె వాగ్రూపములో వచ్చియుండవచ్చును. లిపి, వ్రాత సామగ్రి వచ్చులోబగా గాయకుల ప్రతిభతో గొంచెము మారియుండ వచ్చును. క్రీ. పూ. 2 వ శతాబ్దమునుండి, క్రీ. శ. 3 వ శతాబ్దమువరకు రామాయణము వ్రాతలోనికి దిగుటచేత, లేఖకులు పండితులు, అనేక ప్రక్షిప్త శ్లోకములుచేర్చి, వర్తమాన రామాయణముగా వరూరు జేసియుండ వచ్చును. క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దములోని మరీచొక వార్మికి, రామాయణమును సంస్కరించెనని, పర్షిటరు, పి. టి. శ్రీనివాసయ్యంగారు మున్నుగాగల పండితులు వ్రాసిరి; కాని ఈ యాహా సత్యమను టకు మా కాధారములు లభింపలేదు. ఎప్పుడు వ్రాసినను, అమృతఖండములో విషము కలిసినట్లు, మూలరామాయణములో జేరిన ప్రక్షిప్త కాండములు, శ్లోకముల చేత, కథాసంవర్ధము చెడిపోయి, అమృతమైన షరణముగా మత గ్రంథముగా తయారై నది.

౮. గాథ చారిత్రకమా ?

రామాయణ కాలనిర్ణయము చేయగలిగితిమి. గాథ చారిత్రకమా ? అను విషయము తెలిసి కొందము.

అర్యులు దక్కను లంకల ప్రవేశించిన తర్వాత రామకథ జరిగినదను కొందుమా, అర్యులు దక్షిణ హిందూ స్థానమునకు దండ కారణ్యము వాటి వచ్చిన

కాలము, క్రీ. పూ. 8 లేదా 7 వ శతాబ్దమునకు బూర్వము కాదాలదు. ఈ కాలములో ఉత్తర హిందూస్థానములో రాజ్యమేలిన రాజులలో రాముడనికాని, దశరథుడని కాని యెవరును లేరు. ఆ కాలపు చరిత్రను దెలిసికొనుటకు బౌద్ధ, జైన గ్రంథము లాధారములు. శ్రీశివగిరులు, జాతకకథలు లేనిచో మనకా కాలపు చరిత్ర తెలిసి యుండుటలేదు. సోదశ మహాజన పరిషత్తులలో 'కోసల' రాజ్యము గలదు. అయోధ్య, శ్రావస్తి, సాకేతనగరములు వీనిలో గలవు. ఇవట రాజ్యము చేసిన వంశవృక్షము లలో నెవరును రాముని పేరు లేదు.

సింహాదేశ చరిత్రలగు మహావంశ, దీపవంశములలో నెవరును సింహాళ ద్వీపమునకు జేరిన రాజు 'విజయుడని' కలదు కాని ఇతరులపేర్లు లేవు. 'రాజావళి' యను సింహాదేశ చరిత్రలో బుద్ధునికి యార్వము 1600 సంవత్సరముల క్రితము లంకపై రాముడను రాజు దండెత్తెనని కలదుకాని, అది చారిత్రకముగా ప్రామాణిక గ్రంథము కాదాలదు. చరిత్ర కాలాలెవ్వరు తీనినుండి ప్రమాణముల గైకొనరు; కాన రాముని దండయాత్ర మిట్టయే యగుచున్నది.

సూర్యపుత్రులు, చంద్రపుత్రులు నిజముగా సూర్యచంద్రుల పుత్రులుకారు. సూర్యచంద్రులు వారి యిష్టదేవతలు; గంగాపుత్రులను కాశీలోగల బ్రాహ్మణులు, గంగను పూజించువారేకాని, గంగాదేవి పుత్రులుకారు. సూర్యవంశము అనగా సూర్యోపాసకులు; చంద్రవంశము అనగా చంద్రోపాసకులు; క్రీ. పూ. 2000 లో "బాబిలోనియా" అర్చకులకు సూర్యుడుపాసక దేవత; బి.తన్నీ అర్చరాజగు "దశరథుడు" ఆకాలములో "బాబిలోనియా" నేరినవాడు; సూర్యవంశములో నొకడు. అట్లనే 'రామాయణము' లోని 'దశరథుడు' ఇష్టదేవత సూర్యుడు గాగలియుండెను; అని "హావెల్" వ్రాసెను.

"పైమితన్ని అర్చరాజు" దశరథుడు, క్రీ. పూ. 14 వ శతాబ్దమున 'మెనపబోమియా' నేరినను. క్రీ. పూ. 1867 లో 'దశరథరాజు' మంజానంతరము, 'మితన్ని'లో నరాజకత్వముగల్గగా, తూర్పున అస్సీరియులు, పడమట 'హిట్ట యిట్ట' ముట్టరించగా, ఈ సూర్యోపాసకులు, దక్షిణమునకుజేరి యటనుండి బారతభూమికి జేరిరని 'హావెల్' వ్రాసెను. అదియునుగాక దేవాసుర సంగ్రామ ములు, బహుళ: సూర్యపూజకులగు అర్చకులకు, మితన్నిరాజులక్రింద ప్రజలగు "అస్సీరియా" నెమైట్లకు జరిగిన యుద్ధములగూర్చియే యైయుండవలయునని, 'హావెల్' అభిప్రాయపడెను.

ఈ వలనవచ్చిన యార్యులలో దశరథుని కుమారుడు కూడగలడా ? ఈ యార్యులు దక్షిణముగా వలస వచ్చిన విధమునే, వాల్మీకి భరతవర్షములో జరిగిన దానివలె వర్ణించియుండెనా, యను సందియము బాధించుచున్నది. బాబిలోనియా, భారతీయ రాజవంశముల బిరికిలింపగా, నీయూహ సరికానట్లు తేలినది. 'మితన్ని రాజు' దశరథుని కుమారుడు, 'మటిటజా' రాజభవనములోని కావలిగాండ్ర సహాయమున, జనకునేచంపెను. 'శుతర్ప' అనువాడు, 'హర్మి, మితన్నలకు రాజాయెను; అస్మిరియా రాజు దండెత్తి, 'మితన్ని' రాజభవనమును నాశనముజేసి, ధనమంతయు దోచుకొనెను. 'మటిటజా' ఖాటిరాజైన 'శుబ్బిలేమా' చెంతకరిగి, సహాయ మర్థించెను. వారిరువురికి జరిగిన సంది ఏర్పాటునుగూర్చి, తెలుపు రాతివలక, కప్ప క్రోసియాలోని "బొఘాత్ కామ్" లో దొరకినది. దానిమీద ఉభయుల సంతకములు కాన్పించుచున్నవి.

క్రీ. పూ. 1380 లో నిది జరిగినట్లు శార్వణ్య విద్వాంసులు నిర్ణయించిరి. ఈ యరాజకన్యతలోనే సూర్యోపాసకులగు "మితన్ని" ఆర్యులు భారత వర్షమునకు పేంజేసిరి. వీరే సూర్యవంశీకులు; ఆర్యావర్తములో నేయుండి. చాల కాలమునకు గాని, దక్షిణాపథమునకు రాలేదు.

రామాయణము, పురాణములబట్టి రాముని కాలనిర్ణయము జేయుచో క్రీస్తు పూర్వము 14 వ శతాబ్ది ప్రాంతమగుచున్నది. 'నిమి'కి; విదేహాడను పేరు గలదు. ఆతని కుమారుడు 'జనకనిమి'; ఈయన పేరుతో విదేహరాజులకు జనకులని పేరు వచ్చినది. ఈతని కుమారుడు 'మిధి' ఈతనిబట్టి ఈ రాజ్యమునకు 'మిధిల యను పేరువచ్చినది. ఈ రాజే మిధిలాపురమును గట్టించెను. ఈ రాజులలో 26 వ వాడు 'శీరధ్వజ జనకుడు; సీత తండ్రి; శీరధ్వజుని సోదరుడగు 'కుశధ్వజుడు తన కుమార్తెను లక్ష్మణునకిచ్చెను. ఈరాజవంశములో 57 వ వాడు ఉగ్రసేన జనకుడు — ఈయన కాలములోనే వందిచేత నోడింపబడిన 'కాహోదకాపీతక్' నదిలో ముంచబడెను. శ్వేతతేకువు, అష్టావక్రుడువచ్చి, వందినోడించి, తిరిగి వందినినదిలో ముంచివైచిరి. 58 వ వాడు 'జనక జానదేవుడు; ఈయనకే పంచ శిఖుడను కాపిలేయుడు' సాంఖ్యము నేర్పెను. 59 వ వాడగు 'జనకధర్మధ్వజుని'కి 'సులభి' యను 'కపిలుని' శిష్యురాలు 'సాంఖ్యము నేర్పెను.

'భారత యుద్ధకాల నిర్ణయము'నుబట్టి, ఉగ్రసేన జనకుని కాలము క్రీ. పూ. 850 అగుచున్నది. అచటనుండి 'శీరధ్వజ జనకుని'వరకు (సీత తండ్రి) 32

తరములగును. అందుచేత $32 \times 16 = 512$ పండ్లు అగును $850 + 512 = 1362$, కాన శ్రీ. పూ. 1342 వ సంవత్సర ప్రాంతమున జనగతున్నచో, నతని అక్షరదైన “రామచంద్రుడు” కూడనాకాలమున నుండునుగదా : శ్రీ. పూ. 14 వ శతాబ్దము చాటికి అప్పులు కాబలు కాబలుగా, భారతవర్షమునకు జేరుచుంటిరేకాని, దక్షిణ దేశమునకు జేరిన యాచారములు లభింపవు. మనుజుడు చొరలేని దండకారణ్యము చేరింపబడలేదు. దక్షిణా పథమున కింకను రాకపోక లేర్పడలేదు; కాన రామాయణ గాథ పూర్తిగా సత్యము కాజాలదు.

రామాయణములోని పూర్వభాగము లేక మొదటి అంశము చారిత్రకమే యైనను రెండవ అంశము అనగా రాముడు దక్షిణా పథమునకుపోయి రావణుని జంపుట మున్నగునవి చారిత్రక సత్యములు కాజాలవు. రాముడను పేరుగలరాజు రామాయణ పురాణాదులలో నున్నది. ఆయన భార్య ‘సీతను’ రావణుడు తైకొని పోయి యుండవచ్చును. కాని అలంక సింహాళముకాదు—అది నర్మద ప్రాంతము కావచ్చును.

ఈ ప్రకారము రామకథ కొంత హాళికిక్కి యగుచున్నది. మహావంశములో రాముడను చాక్కరాజు కుమారుడుకలడు ఆయన సింహాళములో “రామగోణ” మను గ్రామమున నివసించెనని మహావంశము తెల్పును. ఈ రామునికి మన రాముని తెట్టి సంబంధములేదు. రామ దశరథుల బ్రాహ్మణభక్తిని రామాయణము సూచించు చున్నది. రాముడు అపరిమిత దనధాన్యములు కోట్లకొలది గోదానములు బ్రాహ్మణులకు జేసెను. (బాలకాండ 9—94—95) దశరథుడు బ్రాహ్మణులకు పదిలక్షల గోవుల నిచ్చెను. పదికోట్ల బంగారు నాణెములు, నలుబదికోట్ల వెండినాణెము లిచ్చెను. ప్రసర్పకదేశజనులిచ్చిన కోటి బంగారు వరహాలు, బ్రాహ్మణులకిచ్చెను; దరిద్రుడగు ఒక బ్రాహ్మణునికి వస్త్రాభరణముల నిచ్చెను. దశరథుడు బంగారు మయమైన కొమ్ములుగల ఆవులను నాల్గలక్షలు దానము చేసెను. రాముడొక బ్రాహ్మణుని కొకరాయి వినరుమనిచెప్పి, అంత దూరము వరకు గల ఆవులను, ధర్మము చేసెను. రాముడు చివరకు లక్ష గుఱ్ఱములు, అప్పుడే ఈనిన లక్ష గోవులు, 100 ఎడ్లు, హిరణ్య దానము బ్రాహ్మణులకు జేసెను. (యుద్ధకాండ 131—69—25) రాముడనేక అశ్వమేధయాగములు చేసెను. క్షత్రియుడు సాష్టాంగ నమస్కారముచేసి, బ్రాహ్మణునిద్వారా రామాయణము వినవలయుననుట, కూర్పులు పై మూడు జాతులవారికి ఉపచారములుచేసి, వారికుల ధర్మములలో

నానత్రి గర్భియుంకిరనుట, 'ఇత్యాది విషయములనుబట్టి చూడగా, బ్రహ్మ వేత్తలైన బ్రాహ్మణులయందు ప్రజలకు హెచ్చుభక్తి శ్రద్ధలు గలకాలమందే రామాయణ రచన జరిగి యుండవచ్చునని తోచున్నది. అశోకమహారాజు కాలమందు ప్రజలకు బ్రాహ్మణ, శ్రమణులయందు హెచ్చుగా భక్తి శ్రద్ధలుగల వనుట కాధారములు గలవు. క్రీ. పూ 300 ప్రాంతమున, బ్రాహ్మణులచే పైచేయి యని, వారు ముఖ్యులని, వారితర్వాత శ్రమణుల రాధిక్యతకలదని, యవనుల వ్రాతలవలన నెరుంగవచ్చును.

మెగస్తసీను వ్రాతల భద్రపరచిన స్ట్రాబో. డయోడోరిసులు వ్రాసిన ప్రకాశము, క్రీ. పూ. 300 ప్రాంతమున నవతార పురుషుల పూజ చేయునద్దతి, భారతభూమిలో గలదని తేలుచున్నది. ఈయవతార కథనము రామాయణములోనే యున్నది. ఇట్లు ప్రజలలో భక్తిభావము పృథ్వికలుగుటకు అవతారాదులగల్గించి, మూలరామాయణములో ననేక ప్రక్షిప్తభాగములుచేర్చి, వర్తమాన రామాయణమును బూర్తిచేసిరి.

సుందర కాండము (28—5)లో "బ్రాహ్మణుడు కూడ్రుని కెట్లుపదేశము చేయరాదో, అట్లనే నాదేహమును రావణునికి స్వాధీనము చేయుటతగుదు' అని సీత చెప్పినట్లున్నది. దీనినిబట్టి కూడ్రులకు మంత్రోపదేశము చేసిన, దుర్వినియోగ పరచెదరనే భయము హెచ్చుగానున్నట్లు రాన్పించుచున్నది. బ్రహ్మ విద్యోపదేశము చేసిన, భార్యలు తమ్ము పీడిపోయెదరేమో అను భయము భర్తలకు గలదని మెగస్తసీను వ్రాసెను. అట్లనే కూడ్రులకు మంత్రోపదేశముచేసిన, పరివర్త్య చేయరనే భయముకూడ ఉండవచ్చును. ఆకాలములో సాంఘికముగా జూచిన స్త్రీ, కూడ్ర, హరిజనులకొకే స్థానము గలదని చెప్పవచ్చును. ఉత్తరకాండమే ప్రక్షిప్తమని వ్రాసినపుడు, అందలి "శంకుకవధ" మున్నగు కథలన్ని కల్పితములగుట నిజము. ఈకథ సత్యమైనచో రామరాజ్యములో నందరికి సరిసమానావకాశములు లేవని స్పష్ట పడుచున్నది.

రామాయణములోని రావణుడెవరు? వంశ వృక్షములలో రావణుడు గలడు. శివపురాణాదులబట్టి చూడగా, రావణుని కథ తెలియును. మాయకు ఇరువురు కూతుండ్రుగలరు. 1. మాయావతి, 2. మండోదరి; శంబునికి మాయావతిని, రావణునికి మండోదరి నిచ్చి వివాహము చేసిరి. ఈ రావణుడు 'వేదావతి

వలెనికూడ చెరపట్ట ప్రయత్నింప, శంబరుని రాజధానిలో నతని పైనికులు, రావణుని, అతని మిత్రులగు "ప్రహస్తాదుల బట్టుకొనగా, శంబరుని మామయైన 'మామ' బోర్కెపైన విడుదలచేసిరి. దీనినిబట్టి, దళవచుడు, దిబోదాసుడు, శంబర, రావణులు సమరారీనులని తెలియుచున్నది.

చేపలుది 'తృణబిందు'నకు 'విశాల'యను కుమారుడు కలిగెను; ఈతడే 'పైకాలి' నగరమును గట్టించెను. 'తృణబిందు' కుడుడు 'ప్రవిర' లేక ఇళాలిం. ఈ ప్రవిరను 'పులస్త్య'కు జేసిరి. ఈతనికి దక్షిణమున కొండలపైన కోటలు గలవు. "ప్రవిర"కు 'విశ్రావసు' బాలలిం అను సూనుడుకల్గెను. 'విశ్రావసు'డు 'దేవవర్ణుని' అను అంగీరస బృహస్పతి శాఖకు జెందిన చాలికను వివాహమాడి, నర్మదానది బట్టిన నివసించెను. వీరికుమారుడు 'పైత్రావణ'కడేరుడు. ఈతడు పాలించిన ప్రజలను 'యజులందురు. ఈతనికి 1. సలకుడేర 2. రావణ 3. కుంభకర్ణ 4. వివీషణయను నలుగురు కుమారులును, 'సూర్యబాణ'యను కుమార్తెయును గల్గిరి. శివపురాణాదులనుబట్టి. రావణుడు శివభర్తదేవమాయని తోచుచున్నది; కాని పరశ్రామిని ఏకారాజముననో చెరపట్టుచున్నట్లు తెలిసికొన వచ్చును. ఈ గుణమును బట్టియే, సీతను బొంగిలిండుకొని పోయినాడని ఆరోపణచేయుట కవకాశము చిక్కినది. ఈతడు పిలిన దక్షిణరాజ్య మెద్దియో, ఈతని కోట లేదెయో తెలియకున్నది. విజయుని రాకకు బూర్వము 'లంక'లో యజులున్నట్లు 'మహావంశము' తెల్పుచున్నది. అట్లయిన ఆర్యవంశములోని చాలికను బెండ్లాడిన 'పైత్రావణ'కుడేరుడు' పాలించిన యజులెవరు ? లంకలోని యజులా ? లేక మరి యొకచోటనున్న యజులా ? వీరేమైనచో కుడేరుడు నర్మదనుండి లంక కెక్కు చేరెను ? ఏ మార్గమున బోయెను ? ఎట్లురాజాయెను ? ఈ విషయములకు సమాచారములే లేవు. రామాయణములోని యోజన పరిమాణములను బట్టియే ఆ లంక కాదేమోయని తోచుచున్నది. బహుశః రావణుడేలిన లంక నర్మదనదికో, బొంబాయి నముద్రప్రాంతమునకో చేరువ నుండెనేమో ! అది ఆముదాల లంకవంటి చిన్న లంక కావచ్చును.

రామాయణమున వర్ణింప బడిన 'రాక్షసులు' అనార్యులగుట నిశ్చయము. వాల్మీకి వారిని కోతులు, ఎలుగుబంటుగాను, లంకలోని రాక్షసులుగా వర్ణించెనని దత్తువాసెను. మనుజులను బోలిన వానరములు అలెగ్గాండరు కాలముననున్నట్లు

తెలియవచ్చుచున్నది. ఒక పర్యాయము, మర్కటముల మూకయొకటి ఒక అరణ్యమునుండి బయటకు వచ్చెనని 'మాసిదోనియా సైనికుల' తెడుదనిల్పెనని ఆ వానరములు సైనిక దుస్తులలో నుండుటగాంచి నిజమైన సైన్యమని గ్రీకు సైనికులు భయపడి శత్రువులుగా భావించి నిదుర్కొనుటకు సిద్ధపడినట్లు తెలియుచున్నది 55

ఈ విషయము 'క్లిటార్కుసు' అను గ్రీకు లేఖకుడు కూడ వర్ణించెను. వానరులు నాగరిక జాతియని కొందరు వర్ణించిరి. కన్నడములోని 'పంపా రామాయణము'లో వానరులు అనగా చోతులు కావని, కపివృక్షము కర్గిన జనులని హనుమంతుడు 'హనువర ద్వీపమునకు' అదివతియని వ్రాయబడియున్నది.

ఏవిధముగా నాలోచించినను రాముడు దక్షిణా పథమునకు వచ్చిన ఆచారములు లభింపవు. రాముని కాలమున వార్మీకి, జమవగ్ని, భరద్వాజుడు, గౌతముడు, శరభంగుడు, మున్నగు ఋషుల ఆశ్రమములుండవచ్చును. రాముడు, లక్ష్మణుడు, రావణాదులుకూడ నుండవచ్చును; కాని రావణుని రాజ్యము లంకలోనని కాని, రాముడు లంకపై దండెత్తెననికాని, ఋజువు చేయుటకు వలయు ప్రమాణములు లభింపవు. అలంక సింహాశ్రమకాదు. విమానములపై యుద్ధము జరిగెనని కాని, ఆకాలపు భారతీయులకు విమానములు చేయుపద్ధతులు తెలియువని కాని ఋజువు పర్పలేము; ఇవి అలంకారిక వర్ణనలగుట తథ్యము.

'భోజదేవ' కృతమగు 'సమరాంగణ సూత్రధారము' అను 81 అధ్యాయముల గ్రంథములో, యంత్ర శిల్పమునుగూర్చి 2 అధ్యాయములలో గలదని, 'గజ యంత్రము' 'వ్యోమచారి విహంగ విమానయంత్రము' 'అకాశగమిదారుమయ విమానయంత్రము' మున్నగు వానిని గూర్చి కలదని, 'మాడరనీరవ్యా' మున్నగు పత్రికలలో వ్రాసినారు. "తేలికైన చెక్కలతో పక్షిరూపముగా విమానమును నిర్మించి, దానిచెక్కలు. తోక మున్నగునవి చృఢబద్ధములొనర్చి, మధ్య ప్రదేశమున రసయంత్రము నేర్పరచి, రసయంత్రము దిగువనన్నిని ప్రజ్వలించజేసి,

55. M M. Williams-Indian wisdom - P 303 Strabo (XV-29) relates that on a particular occasion a large number of Monkeys came out of a wood and stood opposite the Macedonian troops, who seeing them apparently stationed in military array, mistook them for a real army and prepared to attack them as enemies Cambridge History of India Vol I-P. 399

మనుష్యుడందు కూర్చుని నడిపిన, ప్రకృత్యలవలనము వలన కలిగిన గాలిచేత, లోపలనున్న పారదయంత్రముయొక్క శక్తిచేత, మనుజుడు నింతదూరమైన పయనముచేయుగలడు" ఇది ద్వైమతాది విహంగ విమానయంత్రము. ఇట్లనే అతాశగామి బాదుమయ విమానయంత్రము' కూడ కలదు. కాని యివి ఒక కాలమున చేయబడెనని కాని, ఈవరిశ్రమ ఒకప్పుడు వృద్ధిలోనున్నదని కాని కీచించి నదని కాని రాజులిందు విహరించి నారనికాని, పెద్ద్రోలు విమానాశ్రయములు కలవనికాని, చారిత్రకాధారములు మాకు లభింపవు. కనుక యివియన్ని ఊహలే కాని, చారిత్రక సత్యములు రాజాలవు. పుష్పకాది విమానములపై రాముని సంచారము హాళక్కియే. ఈ ప్రకారము రామకథ అత్యధిక భాగము చారిత్రకము రాజాలదు.

౯. రామాయణము ననుసరించిన వాఙ్మయము

రామకథలోని కొండిభాగము మాత్రము చారిత్రాత్మకమని, మిగతభాగము పేదములోని ఇంద్రవృత్రాసుర యుద్ధమునే, వాల్మీకి యిట్లు వర్ణించెనని తెలిసి కొంటిమి; కాని రామాయణమంత సత్యమని నమ్మి, అనేకమంది విద్వాంసులు తమకు తోచినట్లు రామకథను రచించిరి. 'విలియమ్సు' 'సంపత్కుమార' మున్నగు వారు వీనినన్నిటి నొకచోట పేర్కొనిరి. 56

రామచరిత్ర మహాభారతము వనపర్వములోనున్నది. ఇంకను గొన్ని భాగములు, ద్రోణపర్వము, శాంతిపర్వము, హరివంశములో గొప్పించుచున్నవి. 'మృచ్చకటికము' లోను కాళిదాసు రచిత రఘువంశములోను రామకథ కాన్పించును; మేఘదూతలో దీనికి సంబంధించి రెండు శ్లోకములు కలవు. "సేతుబంధ"లోను, భట్టికావ్యములోను గలదు. భట్టి "రావణవధ"ను రచించెను. 22 పర్వలు గల ఈ భట్టికావ్యము, క్రీ. శ. 530—540 మధ్య, "వాలాభివరము"లో శ్రీధరసేనుని కాలమున వ్రాయబడెనని, లాసేను వండితుడు వ్రాసెను. ఈ పురము క్రీ. శ. 523 లో నాళనమాయెను. భావనగర సమీపమున ఈనగర శిథిలములు కాన్పించును. క్రీ. శ. 695—733 మధ్యలోనున్న భవభూతిరచిత మహావీర చరిత్ర, ఉత్తర

రామచరిత్రలో గూడ నిడి కలదు. ఉత్తర రామచరిత్రలో, వార్మిక్ రామాయణము లోని శ్లోకములు, రెండవ అంకములో నొకటి, ఆరవ అంకములో రెండు కలవు. భవభూతి యొక్క ఈ రెండునాటకములుకాక, హనుమన్నాటకము లేక మహా నాటకము," 14 అంకములలోగలదు. ఇవి హనుమందుని చేతనే రచింపబడినదని, ఈతడు మొదటకొండరాళ్ళపై రచించెనని, వార్మిక్ని దృష్టిపరచుటకు సముద్రములో బడవై చెనని, అందుండి భోజనికాలమున కొన్ని భాగములు సంపాదించి, 10 వ శతాబ్దప్రాంతములో "మిత్రదామోదచుడు" దీనిని బయటపడపేసెనని చెప్పుదురు. 'మురారి' రచిత అనర్థరాఘవము 7 అంకముల గ్రంథము కలదు. ఇది 'భవభూతి రచిత మహావీరచరిత్ర ననుసరించినది. జయదేవ రచిత ప్రసన్న రాఘవము. 7 అంకములు గల సుందర "మిత్ర" రచితమగు 'అభిరామమణి', ఐదు అంకములలో విదర్బరాజు భోజరచితమగు చంపూరామాయణము, రాజశేఖర రచితములగు "రామవాఙ్మృదయము, బాలరామాయణము, ఉదాత్తరాఘవము, చరితరామ, ఇంకను "సుభత" రచితమగు "మాతనగాడ" కలవు. భాసుని రెండు నాటకములలో 1. అభిషేక నాటకము 2. ప్రతిమానాటకములో రామకథ కాన్పించును.

క్రీ. శ. 505—587 మధ్యలోని వరాహమిహిరుడు, రామాయణమును జూచెను. ఈతని కాలమునాటికి రామని దేవునిగా నారాధించుచుండిరి. ఏలనన 'బృహత్కథలో ఈతడు రామని విగ్రహములగూర్చి ప్రస్తావించెను. క్రీ. శ. 598 లో వాలాభిలో శిలాదిత్యరాజు కాలమున వ్రాయబడిన, శత్రుంజయ మహాత్మ్యములో రామకథ పేరుగలదు. క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్దములోని సుబంధుని వాసవ దత్తలో సుందరకాండము రామాయణములోని భాగమని ఉన్నది. బాణుని కొదంబ రిలో, బలుచోట్ల రామకథ పేర్కొనబడినది. హుయిని సప్తశతకము, రాజశేఖరుని "ప్రదండ పాండవము" ధనంజయుని 'దశరూప', గోవర్ధనుని సప్తసతి త్రివిక్రమ భట్టు యొక్క "దమయంతికథ" రాజతరంగిణి, "సారంగధర పద్ధతి" మున్నగు గ్రంథకర్తలు రామాయణము నెరుంగుదురు; "కుమారదాసుని" జానకీ హరణము (క్రీ. శ. 8—8 శ. మధ్యములోనిది) లో రామకథ వర్ణింప బడినది. పదు నెనిమిది పురాణములలో రామకథ పేర్కొనబడినది. అగ్ని, వద్మ, స్కాంద, విష్ణు, బ్రహ్మాండ వాయు కూర్మ మున్నగు పురాణములలో రామకథ గలదు. కాళిదాసుని రఘువంశమునకు ఓజము పద్మపురాణమై యున్నది. అఢ్యాత్మ

రామాయణము కూడ గలదు. దీనిలోనే రామహృదయము, రామగీత కాన్పించును. వశిష్టరామాయణమును మరియొక గ్రంథము కలదు. ఇది శ్రీ శ స లేక శి వ శతాబ్దములోనిది కావచ్చును. కవిరాజు రచితరామన పాండవీయము వ్యర్థకావ్యము; శ్రీ. శ. 8 వ శతాబ్ద నాటిది. విశ్వనాథరచిత 'రామరచితావళి' రామచరణ రచిత 'రామవిలాసము' హరిరాధరచిత 'రామవిలాసము, అగ్నిదేశ రచిత 'రామచంద్ర చరిత సారము, కమలాదామృదయము మున్నగువి రామాయణకథలే. ఈ ప్రకార మనేక భారతీయభాషలలో రామకథ కాన్పించుచున్నది.

'పాణిని' కూడ ఒక రామాభ్యాస మెరుంగునని కొందరు వ్రాసిరి. బౌద్ధుల చళరథ జాతకములో రామకథ కలదు కాని రామణునిపై దండయాత్ర కాన్పించదు; జైనులు కూడ, 83 సకల పురుషుల వర్ణనలో రామలక్ష్మణుల గూర్చి వర్ణించిరి. ఈ 83 లో 24 గురు తీర్థంకరులు, 12 గురు చక్రవర్తినులు, 3 మంది వాసుదేవులు, 9 మంది బలదేవులు, 9 మంది విష్ణుస్తిపులు లేక ప్రతివాసు దేవులు గలరు. రామలక్ష్మణులిందు, 8 వ బలదేవవాసుదేవులుగా నున్నారు. రామలక్ష్మణులు 20 వ తీర్థంకరుడగు 'మునిసువ్రత' కాలములోనివారని తెలియుచున్నది. 'రవిశేషాచార్య' రచిత "పద్మపురాణము"లో జైన రచితమగు మొదటి రామాయణము కాన్పించు చున్నది. పారంపర్యముగవచ్చు గాథలను బట్టిచూడగా, "గణగ్రాని" అయిన గౌతముడు, "పీఠవర్ణమానుని" దగ్గర రామకథను నేర్చెనని, "విష్ణుపర్వతము" పైన "మగధరాజు"నకు వినిపించెనని తెలియుచున్నది. జైనుల రామకథకు, వాల్మీకి రామాయణమునకు చాల భేదములున్నవి. 57 "హరచరియము" అను రామచరిత్ర, శ్రీ. శ. 8 వ శతాబ్దములో జైన మహారాష్ట్ర ప్రాకృతభాషలో 'విమలకవి'చే వ్రాయబడినది.

అశ్వమేషముడు కూడ తన బుద్ధచరిత్ర వ్రాయుచు రామాయణమును జూచి యుండవచ్చునని 'కీత్' మున్నగు విద్వాంసులు వ్రాసిరి; ఏలనన రామాయణ ప్రభావము "బుద్ధచరిత్ర" లో గాన్పించును. నాల్గు ఉపనిషత్తులలో రామపూజ కాన్పించును. రెండవ శతాబ్దములోని "నాసిక శిలాశాసనములో రామతీర్థమును తీర్థము పేర్కొనబడినది; కాని ఏరాముడో తెలియదు. కుంశేఖరాశ్వాదులు "పరకలమువారు" కూడ తమిళవాఙ్మయములో రామునిగూర్చి పాడియుండిరి. మధ్యకాలములోని, శక్తిభద్రుని అశ్వర్యచూడామణి, రామభద్రదీక్షితుని జానకీ

పరిణయము, వేదాంత దేశకుల “హంసనందేశము, మున్నగునవి ముఖ్యములు; ఇవియన్నియు రామకథకు సంబంధించినవి. దక్షిణదేశములో ‘కంబరామా’యణము’ ప్రసిద్ధిగాంచినది. కన్నడ వాఙ్మయములో ‘అభినవపంప’ యనువాడు ‘రామచంద్ర చరిత్రపురాణము’ అను రామాయణమును రచించెను; ఇది శైవుల రామాయణము ననుసరించి వ్రాయబడిన గ్రంథము. కన్నడములో “వాల్మీకి రామాయణము, ననుసరించినవాడు, ‘కుమార వాల్మీకి’ యను పేర విఖ్యాతుడై యుండెను. నుశయాళ భాషలోగూడ “రామచరిత్ర” కలదు. తెలుగు సారస్వతములోగూడ, రామ చరిత్రము, రంగనాథ రామాయణములో మొట్టమొదటగా గాన్పించుచున్నది; తర్వాత “రామకథ” అనేక కావ్యములలో వర్ణింపబడినది. “తులసిదాసు రామాయణము” ఉత్తర దేశములో బ్రఖ్యాతిగాంచినది; “చింతామణిత్రిపది, ఈశ్వరీ ప్రసాదు” అను 17 వ శతాబ్దములోని కవులు, హిందీలో నితర రామాయణముల రచించిరి. 15 వ శతాబ్దములో “కృత్తివాన ఓరు” వంగభాషలోను, ఆ కాలముననే “అనంత కండలి” అస్సామీయ భాషలోను రామాయణమును రచించిరి. ‘ప్రేమా నందుడు’ గుజరాతీ భాషలో 17 వ శతాబ్దములో రామాయణము రచించెను. ఈ విషయములు “సంపత్కుమార” అను విద్వాంసుడు వ్రాసెను. ఇట్లన్ని భాషల లోను “రామకథ” పుత్రికలతోను భాష్యములతోనహా కాన్పించును. రామకథ వ్రాయడమే పుణ్యమని ప్రతివారు భావించసాగిరి. ప్రతివారు గ్రుడ్డివానివెంట ప్రయాణముచేయు గ్రుడ్డివానివలె, సంచరించిరేకాని, రామకథ సత్యమా? ఎంత వరకు సత్యము? అని చారిత్రకముగా యోచించినవారులేరు. బుద్ధభగవానుని ఈ సూక్తి రత్నమును జిడువుకొని, విమర్శనాశక్తిని వృద్ధిజేసికొనుడు. “ఏవో ప్రాచీనములగు వ్రాతప్రతులలో నున్నంతమాత్రమున, ఏ విషయమును సత్యమని నమ్మకుడు. పరంపరాగతముగా వచ్చుచున్నదని తలంచి, సత్యమని నమ్మకుడు; దేశాచారము కదాయని, వాస్తవమైనదని తలంచి నమ్మకుడు; పెద్దలు, మిమ్ముల బాల్యమునుండి నమ్మించుచున్నారని సత్యమని నమ్మకుడు; చక్కగా కార్యకారణ సంబంధములను బరామర్శించి, సంపూర్ణముగా విమర్శించిన పిమ్మట, ఆయ్యది సమస్త మానవ శ్రేయస్కరమని మీకు తోచిన పక్షమున, నమ్ముడు; నమ్మిదాని ననుసరించి ప్రవర్తింపుడు; ఇతరుల నట్లు ప్రవర్తించుటకై తోడ్పడవలసినది.” (అంగుత్తర నికాయము—కలామ సూక్తము.) ఈ ప్రకారము యోచించిన ప్రతికథ ఎంతవరకు సత్యమో జోధపడును; ప్రక్షిప్తభాగములను దొంగించి సత్యమగు

చారిత్రాంశముల గ్రహింప శక్తిగలవారై దేశకల్యాణమునకు దోడ్పడిన వారగుదురు: లేనిచో తామే కాక, దోచులేని కోటనుకోట్ల అమాయక ప్రజలనుగూడ అంధకార కూసములో బడచేసి, రాజక ప్రజాస్వామిక రాజ్యమును వ్యర్థముచేసిన వారగుచున్నారు.

౧౦ అంకా నగరము ఎచ్చట వున్నది ?

ఈమధ్య రామాయణము లనేకములు, రాజకీయ ప్రాచల్యముకొరకు కొందరు వ్రాయుచున్నారు. ఇది విచిత్రము. పరిశోధనాదృష్టితో మూల రామాయణ మేదియో నిర్ణయించి, దానిని అనువదించినచో నేను సంకోషించెడివాడను. అది సత్యమగు రామచరిత్రకూడ అగు ననుటలో సందియము లేదు. స్వచ్ఛమైన వాల్మీకి శైలినికూడ చవిచూచి యుండెడివారము.

“జాకోబి” మున్నగు విద్వాంసులు బాలకాండ, ఉత్తరకాండలు ప్రక్షిప్తము అని పేనాడో నిర్ణయించిరి. భారతీయ పండితులు కూడ దీని నంగీకరించిరి ఇంకను మిగతకాండలలో ననేక ప్రక్షిప్తములు చేరినవి. భారతీయ విద్వాంసుడైన “యన్. యన్. తాడ్ పత్రికర్” మూలరామాయణములో ఆరువేల శ్లోకములుండెనని, మాధవాచార్యులు 13 వ శతాబ్దములో తన మహాభారత తాత్పర్య నిర్ణయములో వ్రాసెనని, ఆయన మహారామాయణమని పేర్కొనెనని, “భారత పురాణానాం మహారామాయణస్యచ” అని, మరి యొకచోట “ఋగాదయశ్చ చత్వారః ‘పంచ రాత్రం చ భారతం మూలరామాయణం’ అని ఇంకొకచోట “ఇతి మూలరామాయణ వచనేన” అని చెప్పెనని భాందార్కర్ సంపుటములలో (Vol 5-6) వ్రాసి యుండెను. ఒకప్పుడు మూలరామాయణము ఒక దినములో చదువుటకు వీలుగా నుండెనని లక్ష్మణరాయదీమణి ‘హిందూ మహాయుగము’లో వ్రాసెను. ‘వింబర్ నిట్ట’ కూడా తన హైందవ వాఙ్మయచరిత్రలో మూలరామాయణములో ఆరు వేల శ్లోకము లుండెనని వ్రాసెను. యథార్థమైన రామచరిత్ర ఈ 3 వేల శ్లోకములలో వాల్మీకి ఋషి వ్రాసి యుండవలెను క్రీ. శ. 1, 2 వ శతాబ్దముల నాటిదగు ‘మహావిభాష’ అను బౌద్ధ గ్రంథమునుబట్టి ఇందు పన్నెండు వేల శ్లోకములు కలవని తెలియుచున్నది. ఈ నాటి దానిలో 23 వేల శ్లోకములుకలవు. ఈ ప్రకారము మూలరామాయణము పండితుల కలము పోట్లకు గురియైనది. స్కాంద

పరిణయము, దేవాంత దేశకుల “హంససందేశము, మున్నగునవి ముఖ్యములు; ఇవియన్నియు రామకథకు సంబంధించినవి. దక్షిణదేశములో ‘కంబరామాయణము’ ప్రసిద్ధిగాంచినది. కన్నడ వాఙ్మయములో ‘అభినవపంప’ యనువాడు ‘రామచంద్ర చరిత్రప్రబంధము’ అను రామాయణమును రచించెను; ఇది తెలుగు రామాయణము ననుసరించి వ్రాయబడిన గ్రంథము. కన్నడములో “వార్షిక రామాయణము, ననుసరించినవాడు, ‘కుమార వార్షిక’ యను పేర విద్వాత్తుడై యుంచెను. మళయాళ భాషలోగూడ “రామచరిత్ర” కలదు. తెలుగు సారస్వతములోగూడ, రామ చరిత్రము, రంగనాథ రామాయణములో మొట్టమొదటగా గాన్పించుచున్నది; తర్వాత “రామకథ” అనేక కావ్యములలో వర్ణింపబడినది. “కులసదాసు రామాయణము” ఉత్తర దేశములో బ్రధానిగాంచినది; “చింతామణిత్రపది, ఈశ్వరీ ప్రసాదు” అను 17 వ శతాబ్దములోని కవులు, హిందీలో నితర రామాయణముల రచించిరి. 18 వ శతాబ్దములో “కృత్తివాస దేవు” వంగభాషలోను, ఆ కాలముననే “అనంత కందలి” అస్సామీయ భాషలోను రామాయణమును రచించిరి. ‘ప్రేమా నండుడు’ గుజరాతీ భాషలో 17 వ శతాబ్దములో రామాయణము రచించెను. ఈ విషయములు “సంపత్కుమార” అను విద్వాంసుడు వ్రాసెను. ఇట్లన్ని భాషల లోను “రామకథ” ప్రతికఠతోను భాష్యములతోనహా కాన్పించును. రామకథ వ్రాయడమే పుణ్యమని ప్రతివారు భావింపసాగిరి. ప్రతివారు గ్రుద్దివానివెంట ప్రయాణముచేయు గ్రుద్దివానివలె, సంచరించిరేకాని, రామకథ సత్యమా? ఎంత వరకు సత్యము? అని చారిత్రకముగా యోచించినవారులేరు. బుద్ధభగవానుని ఈ సూక్తి రత్నమును జదువుకొని, విమర్శనాశక్తిని వృద్ధిజేసికొనుడు. “ఏవో ప్రాచీనములగు వ్రాతప్రతులలో నున్నంతమాత్రమున, ఏ విషయమును సత్యమని నమ్మకుదు. పరంపరాగతముగా వచ్చుచున్నదని తలంచి, సత్యమని నమ్మకుడు; దేశాచారము కదాయని, వాస్తవమైనదని తలంచి నమ్మకుడు; పెద్దలు, మిమ్ముల బాల్యమునుండి నమ్మించుచున్నారని సత్యమని నమ్మకుడు; చక్కగా కార్యకారణ సంబంధములను బరామర్శించి, సంపూర్ణముగా విమర్శించిన పిమ్మట, అయ్యది సమస్త మానవ శ్రేయస్కరమని మీకు తోచిన పక్షమున, నమ్మకు; నమ్మిదాని ననుసరించి ప్రవర్తింపుడు; ఇతరుల నట్లు ప్రవర్తించుటకై తోడ్పడవలసినది.” (అంగుత్తర వికాయము—కలమ సూత్రము.) ఈ ప్రకారము యోచించిన ప్రతికథ వింతవరకు సత్యమో బోధపడును; ప్రక్షిప్తభాగములను దొరికించి సత్యమగు

చారిత్రాంశముల గ్రహింప శక్తిగలవారై చేశకల్యాణమునకు బోధపడిన వారగుదురు: లేనిచో తామే కాక, సోచలేని కోటానుకోట్ల అమాయక ప్రజలనుగూడ అంధికార కూటములో బదిలీసి, రాత్రిక ప్రజాస్వామిక రాజ్యమును వ్యర్థముచేసిన వారగుచున్నారు.

౧౦ లంకా నగరము ఎచ్చట వున్నది ?

ఈమధ్య రామాయణము లనేకములు, రాజకీయ ప్రాబల్యముకొరకు కొందరు వ్రాయుచున్నారు. ఇది విచిత్రము. పరిశోధనాదృష్టితో మూల రామాయణ మేదియో నిర్ణయించి, దానిని అనువదించినచో నేను సంతోషించెడివాడను. అది సత్యమగు రామచరిత్రకూడ అగు ననుటలో సందియము లేదు. స్వచ్ఛమైన వాల్మీకి తెలిసికూడ చవిచూచి యుండెడివారము.

“జాకోబి” మున్నగు విద్వాంసులు బాలకాండ, ఉత్తరకాండలు ప్రక్షిప్తము లని పినాబో నిర్ణయించిరి. భారతీయ పండితులు కూడ దీని సంగీకరించిరి ఇంకను మిగతాకాండలలో ననేక ప్రక్షిప్తములు చేరినవి. భారతీయ విద్వాంసుడైన “యన్. యన్. తాడ్ పత్రికర్” మూలరామాయణములో ఆరువేల శ్లోకములుండెనని, మాధవాచార్యులు 18 వ శతాబ్దములో తన మహాభారత తాత్పర్య నిర్ణయములో వ్రాసెనని, ఆయన మహారామాయణమని పేర్కొనెనని, “భారత పురాణానాం మహారామాయణస్యచ” అని, మరి యొకచోట “ముగాదయశ్చ చత్వారః ‘పంచ రాత్రం చ భారతం మూలరామాయణం’ అని ఇంకొకచోట “ఇతి మూలరామాయణ వచనేన” అని చెప్పెనని భాందార్కర్ సంపుటములలో (Vol 5—6) వ్రాసి యుండెను. ఒకప్పుడు మూలరామాయణము ఒక దినములో చదువుటకు వీలుగా నుండెనని లక్ష్మణరాయచీమణి ‘హిందూ మహాయుగము’లో వ్రాసెను. ‘ఎంటర్ నిట్ట్’ హదా తన హైందవ వాఙ్మయచరిత్రలో మూలరామాయణములో ఆరు వేల శ్లోకము లుండెనని వ్రాసెను. యథార్థమైన రామచరిత్ర ఈ 6 వేల శ్లోకములలో వాల్మీకి ఋషి వ్రాసి యుండవలెను క్రీ. శ. 1, 2 వ శతాబ్దముల నాటిదగు ‘మహావిభాష’ అను బౌద్ధ గ్రంథమునుబట్టి ఇందు పన్నెండు వేల శ్లోకములు కలవని తెలియుచున్నది. ఈ నాటి దానిలో 28 వేల శ్లోకములుకలవు. ఈ ప్రకారము మూలరామాయణము పండితుల కలము పోట్లకు గురియైనది. స్కాంద

పురాణములోని ఒక శ్లోకమునుబట్టి మూలరామాయణము” అనుగ్రంథము, నాల్గు పేదములు, భారతము, పంచరాత్రకములు, తరువాత నొక శాస్త్రముగా నుంచెనని ఉత్తరకాండములోని కొన్నిసర్గల ప్రక్షిప్తము లగుటచేత వ్యాఖ్యలేదని తెలియుచున్నది. ఈ శ్లోకము సర్వవ్యాస సంగ్రహములో ఉదహరింపబడినదని ‘వీటరు’ వ్రాసెను. మొత్తముమీద మూలరామాయణము గలదని. అది యనేక ఆవృత్తలను జెంది పరిణామము జెంది వర్తమాన రూపము దాల్చెనని స్పష్టపడుచున్నది.

లంకానగర మేదియో, రాముని మార్గమేదియో కొంచెము అలోచించెదము. యమై. వి. కైట్ యమై. ఎ., ఆకుపర్వలో జరిగిన ప్రావృదేయిం అంతర్జాతీయ సభలో నొకవ్యాసమును చదువుచూ, చిత్రకూటముకు, కిష్కంధకు మధ్యదూరము 98 మైళ్లు అని నిర్ణయించి చెప్పెను. ఇది రామాయణములోని లెక్కలను బట్టియే తేలుచున్నది.

అయోధ్యకాండ లెండవసర్గ 24—28, 29 నిబట్టి, భరద్వాజుడు రామునితో అటనుండి 10 క్రోసులలో చిత్రకూటము కలదని చెప్పెనని తెలియుచున్నది. “దశ క్రోశ ఇతస్తాత్ గిరిర్యాన్తి చి వత్సని చిత్రకూట ఇతి ఖ్యాతో” భరద్వాజుడు భరతునితో చెప్పనపుడు కూడా చిత్రకూటము 3½ యోజనముల దూరములో కలదని చెప్పెను. ఈనాడు కూడ ఆ దూరము 20—30 మైళ్ళలో నున్నది. అయోధ్య కాండలో వాల్మీకి అయోధ్య చిత్రకూటముల మధ్యదూర మిచ్చెను ఇదట మలయ, సహ్యాం పేర్లున్నవి. సుందరకాండలో కూడా నివి పేర్కొనబడినవి. కాని ఇవి యన్ని ప్రక్షిప్తములు. రామాయణమునుబట్టి లంక వింధ్యకు దగ్గరగా నున్నట్లు తెలియుచున్నది. మలయ లేక ప్రస్రవణకు తూర్పున త్రికూట పర్వత గుహగలదు; మధ్యనది గలదు. లంకకు సముద్ర మెక్కువదూరమునలేదు. దీనిని విభీషణుడు సులభముగా దాటెను. మారీచుని చూచిదోయి, రావణుడుకూడా సులభముగా దాటెను. అరణ్యకాండసర్గ 36—37 బట్టి, నదియే సముద్రముగా వర్ణింపబడి నట్లు తేలుచున్నది.

అరణ్యకాండ 32 సర్గ—3, 4 శ్లోకములబట్టి ఖరదూషణాదులు చనిపోయి నప్పుడు శూర్పణఖ లంక కేగెనని, రావణుడు బంగారు రథముపై సముద్రము దాటి వచ్చెనని మారీచుని చూచెనని జన స్థానమునకు రావణుడు మారీచునితో వెళ్ళునపుడుగాని, సీతతో తిరిగి వచ్చునపుడుగాని పెద్ద సముద్రము కావించదని,

దానిని సులభముగా దాటెనని తెలియుచున్నది. రావణుడు సులభముగా పంచవటికి వచ్చెను. విభీషణుడు రాముని అనుచరులతో మాట్లాడెను.

రామాయణములో వర్ణించబడిన మలయ (సహ్యా) మహేంద్ర పర్వతములు వింధ్యలోనివి. లంకకూడా వింధ్యకు దగ్గరగానే యున్నది. అచ్చటనే కిష్కింధ గలదు. ప్రస్రవణ యను నది మలయగిరి. దీని అడుగున సముద్రమున్నది. అది లంకను విడదీయుచున్నది. (యుద్ధకాండ 63 శ్లో 12-16, సర్గ 60-61 సర్గ 64-2)

మహేంద్ర కూడా వింధ్యలో ఒక ఖరము. కిష్కింధకాండ సర్గ 63, శ్లో 14, సర్గ 64—శ్లో 1—2 బట్టి యావిషయము తెలియుచున్నది. సంపత్తి, వింధ్య పర్వత ఖరము మీద నుండి ఎగిరి హనుమంతుడు మొదలగువారితో కలిసి సముద్రము ఒడ్డు కేగెను. రాముడుకూడా మహేంద్రగిరి ఎక్కెను. హనుమంతుడు మున్నగువారు లంకనుండివచ్చి, రాముని జూచిరి. 73, 74 శ్లోకములబట్టి రాముడు, సహ్యలేక మలయ ప్రస్రవణ చేరినట్లు తెలియుచున్నది. ఇవియున్నయు వింధ్యలో లొకచోటనే యున్నవి.

లక్ష్మణరాయచీమణి కూడ, రాముడు భరద్వాజాశ్రమము (ప్రయాగ) వచ్చెనని చిత్రకూటము కేగెనని, ప్రయాగకు పడమర పది క్రోసులలో నిది కలదని చిత్రకూటముదగ్గర మందాకిని కలదని ఇప్పటికి కలదని, తర్వాత అత్రి ఆశ్రమము చేరెనని అటనుండి విరాధుని వనము చేరెనని అటనుండి నాచుమైశ్యలో శరభంగా శ్రమము, సుధేష్ఠాశ్రమము చేరెనని తర్వాత పంచాస్పరస్సరోవరము చేరెనని, ఇది బిలాస్పూర్ జిల్లాలోనిదని జనరల్ కవింగుహామ్ నిర్ణయించెనని దీనికి తర్వాత అగస్త్యభాత ఆశ్రమము, తర్వాత అనస్త్యాశ్రమము చేరెనని, ఖరాదులు జన స్థానము లోనివారని; ఖరాది రాక్షసులను చంపుట యిచట జరిగెనని వ్రాసెను. నాసికపట్టణము, పంచవటి, జనస్థానము మొదలగునవి ఉత్తరమున నున్నవే.

ఈ రాముని మార్గములో వినుకొండను మన పండితులు చేర్చినారు. రాముడు వినుకొండ వచ్చినతరువాత సీతాసహరణ వృత్తాంతము వివేచన అందుచే దీనికి విన్నకొండయని పేరువచ్చెనని చెప్పుట వినుచున్నాము. L. R. Vol 67—113 పేజీలో ముట్లూరు గ్రామ కై ఫీయతు కలదు. ఇచ్చట సీత రజస్వలయైనదని దీనికి రజస్వలాపురమని పేరువచ్చినదని, ఇచ్చట కొలనున స్నానము చేసినదని

పై కై పీయతులో వ్రాయబడినది. భద్రాద్రికిచూడ రాముడు వచ్చియుండలేదు. లక్ష్మణరావు, వీరభద్రరావులు చూడ ప్రక్షిప్త రామాయణమును చూచి, ఈ మార్గమంతా సత్యమనియే నమ్మి వ్రాసినారు. రామాయణములోని లెక్కనుబట్టి చూచిన భారత భూభాగమునకు లంకకుగల దూరము సత్యముకాదని తేటతెల్లమగుచున్నది. కొండరాళ్ళలో నిర్మించబడినది చెప్పబడు వారతి జాడ ఎచ్చట కాన్పించదు. మన వండితు లీ మధ్య ఈ లంకకాదు మరియొక లంకయని అది ఇంక ఎచ్చటనో దక్షిణమున నున్నదని ఒక ప్రచారము ఆరంభించినారు. ఇది యంతయు మిథ్య. ఇంకను ఈ క్రింది వానిని చూడుడు “పులిస్త్య”కు “ద్రవిర”ను చేసినది ఈయనకు దక్షిణమున కోటలుగలవని వీరికి “విశ్రావళు జలాలిం” అను సూనుడు కలిగెనని ఈ “విశ్రావళుడు” “దేవవర్ధిని” అను అంగీరస బృహస్పతి శాఖకుచెందిన బాలికను విహవామాడి నర్మదానది ఒడ్డున నివసించెనని వీరి కుమారుడు వైశ్రావణ కుబేరుడని ఈయన పాలించిన ప్రజలను యక్షులందురని, ఈతనికి 1. నలకుబేర 2. రావణ 3. కుంభకర్ణ 4. విశ్మణ యను నలుగురు కుమారులు, శూర్పణఖ యను కుమార్తె కలిగిన తెలియుచున్నది. వీనినిబట్టి చూచిన రావణుడు ఏలిన “లంక”, నర్మదానదికీ, వింధ్య పర్వతములకు దగ్గర కలదని స్పష్టపడుచున్నది.

2. అనార్యులను రామాయణ రచయిత కోతులు, ఎలుగుబంట్లుగా వర్ణించెను; మనుజులబోలిన వానరులు అలెగ్గాందరు కాలమునగలవు. ఒక పర్యాయము కోతుల మూక. మాసిదోనియా సైనికుల కెదురు చిల్చెనని, అవి సైనిక దుస్తులతో నుండుటగాంచి, నిజమైన సైన్యమని గ్రీకు సైనికులు భయపడి శత్రువులుగా భావించి, ఎదుర్కొనుటకు సిద్ధపడినట్లు తెలియుచున్నది. “క్షిటార్కసు” దీనిని వర్ణించెను. ఇట్టివి ఉత్తర భారతముననే జరిగినవి కాన, అచటనే రామకథ జరిగినట్లు ఊహించవచ్చును కిష్కింధకూడ ఉత్తర భారతములోని ఒక నగరము. అది చిత్రకూటమునకు 30 మైళ్ళ పడమరలోని ప్రదేశము పంపా సరోవరముకూడా “వీలాసపూరు” జిల్లాలోనిది. ఇవియన్నియు ఉత్తర భారతములోని వనియు స్పష్టముగా చెప్పవచ్చును. ఇక ప్రక్షిప్త రామాయణ కర్తలు లంక యనగా సింహళ ద్వీప మని భ్రమపడి, ఆ మార్గమునకు మధ్యలోనున్నట్టి, తర్వాత ఏర్పడినట్టి దేశములను రాముని మార్గములో జేర్చిరి. దీని కనుగుణ్యముగ అనేక ప్రక్షిప్త శ్లోకములర్పిరి. ఆర్యుల కాలమునుండి చదువులేనట్టి అనార్యులు, వారి వంశీలు ఈ పట్టకథలన్ని నమ్మి సింహళ ద్వీపమువరకు యాత్రయచేసి, రామేశ్వరము చూచి

పుణ్యధరమును బొందుచున్నామని అనందించుచున్నారు. సత్యవ్రతులైన యువులకు నేను ఎట్టి కళంకమును ఆపాదించను. స్వార్థపరులు వ్రాసిన వ్రాతలను విమర్శనా దృష్టితో, పరిశోధనాదృష్టితో, చారిత్రక దృష్టితో జూచి త్రోసివేయ వలయును. రాకెట్ల యుగములో ఈ మూర్ఖ సమ్యక్ములోబడి మునిగి తేలినచో, మన చిరభౌగతి పాలగుచుము. దేశమును అంభ విశ్వాసములతో ముంచినచో నవ్య భారత వర్ష మేర్పడజాలదు. ప్రతివారికి విచారణ, విమర్శన, పరిశోధన, చారిత్రక సర్వాన్వేషణ అవసరము. ఏ దేశములోనైన సాహిత్య అకాడమీలను పేరుతో పైన పేర్కొన్న భావ విప్లవములేకుండా బూజుబట్టిపోయిన పాతసిద్ధాంతములు గలవారిని ఏర్పరచి పని చేయమనిచెప్పినచో, వారు అభివృద్ధి నిరోధకులై అసూయాయత్త చిత్తులై స్వార్థపరులై పేరుకొరకు ప్రాజులొకచూ దేశమును పాతరాతి యుగమునాటికి లాగికొని పోవుట నిశ్చయము. పైగా అభివృద్ధి గాములగు వారికి కూడా ఆటంకములు గల్పించు చుందురు. ఇంతకూ బర్క్ (Burke) మహాశయుడు చెప్పినట్లు దేశమును ఆవరించిన రెండు డాక్ట్రములు “వక్రమార్గములో ధన సంపాదన, అధికార వ్యామోహము అని స్పష్టపడుచున్నది. ఇవి ఉన్నంత వరకూ ఏదేశములో నైనా నిజమయిన సాహిత్యము అడుగున పడిపోవును. ఆదేశము దిగజారి పదవరకము దేశమగుట తథ్యము. ముమ్మారు కాంగ్రెసు అధ్యక్షుడైన, కారాగృహమునకు పోయివచ్చిన, గొప్ప రాజకీయచేత్త అయిన బెంగారీ బ్రాహ్మణ విద్వాంసుడు బాబూ సురేంద్రనాథ్ బెనర్జీ నోటినుండి వచ్చిన మధురభాషణము ఒకసారి స్మరించుకొనవలసి యున్నది. “ఆంగ్లేయ అధి పత్యము క్రింద ఆరంభించిన అభివృద్ధిని భంగపరచరాదు. ఇంగ్లాండు రాజకీయముగా మాకు గురువు. ఆంగ్లేయ చరిత్ర మాకు స్వాతంత్ర్యభావములను ప్రసాదించినది. వానిని మేము మారత్తములో ప్రతి అణువులోను జీర్ణించుకొనెదము. ఇంగ్లాండు చరిత్ర స్వతంత్రతా చరిత్రమే. ఈ దేశములోని ఆంగ్లపాలన ముఖ్యముగా అభివృద్ధి దాయకమైన ప్రభుత్వము.

(S. N. Banerjee— “The march of progress which has already commenced under English auspices must not be disturbed.— England is our political guide—English history has taught us these principles of freedom which we cherish with our life-blood—The history of England is the history of freedom—The English rule in this country is essentially a progressive rule.”)

అట్టి అశిష్టత్వని బోగొట్టి ప్రయోగాత్మకము కానట్టి శాస్త్రముల వాస్తవము లోనికి దింపటకు కొందరు స్వార్థపరులు ప్రయత్నించుచున్నారు. ఇటీవందనులు రాజకీయ రంగములో సాహిత్యరంగములో సాంఘిక రంగములో మరిదేనిలో నడుగిడిన అవి సర్వనాశన మగును. కాన భారతవర్షమునకు భావ విప్లవము కలిగించిన బుద్ధదేవుడే ప్రపంచమునకు శరణ్యము. ఆయన బోధయే జాతీయ ప్రబోధము. ఆయన బోధించిన శాంతియే విశ్వశాంతి. ఆయన అచరణయే భూమండల మంతటా అచరణీయము. ఆయన ఆరంభించిన హేతువాదమే జగత్పితృములో త్రికాలములు నిల్చునట్టి అమృతవాదము అట్టి బుద్ధదేవుని స్మరించుచు ప్రతిగ్రంథమును విమర్శనావృష్టి, చారిత్రికవృష్టితో జూచుచు ముందుకు నడచెదరని, స్వార్థపరులు స్వప్రయోజనములకు వ్రాసిన ప్రతి గ్రంథము ఋషి నిర్మిత మని నమ్మవలసి, హెచ్చరించుచున్నాను. అప్పుడే సత్యము బయల్పడును.

(“లంకానగర విచ్ఛటనున్నది” భారతి నుండి)

రామాయణ విమర్శనముపై ఆభిప్రాయము

“విమర్శనాత్మకములైన కావ్యాలలో శ్రీ కొడాలి
లక్ష్మీనారాయణగారి ‘వాత్మిక రామాయణ విమర్శ
నము’ విజ్ఞానప్రదమైఉంది.”

(శ్రీ యామికాల పద్మనాభస్వామి—దుర్ముఖి గ్రంథాల సమీక్ష—1966 మార్చి
నుండి 1967 మార్చి వరకు. ఆంధ్రపత్రిక సారస్వతాను
బంధము—ఏప్రిల్ 1—1967)

Bibliography

Cambridge history of India - Vol I

Imperial Gazetteer - Vol II,

Sacred books of the east series (All volumes)

V. A. Smith — Early history of India.

Oxford history of India. Asoka.

Pargiter F. E — Ancient Indian historic tradition - Dynasties of the Kali age

G. V. Vaidya — The riddle of Ramayana

A history of Sanskrit literature

Haug M. — Aitareya Brahmana

A. A. Macdonall — A history of Sanskrit literature - India's past

Macdonall and Keith- Vedic index II Vol.

T. W. Rhys Davids — Buddhist India

R. C. Dutt—Ancient India - Civilization in Ancient India

Richard Fick — Social organization in North East India in Buddha's time

Raychoudary H — Political history of Ancient India

R. C. Bhandarkar - Collected works 7 Vol - A peep into early history of India.

Cowell E. B. - The jataka stories 6 Vol.

Rapson E. Y. — Ancient India

Meerindie J. W. — Invasion of India by Alexander - India as described by Megasthenes and Arrian Ancient India as described in classical literature

H. G. Rawilson — Intercourse between India and the western world

A. B. Keith — A history of Sanskrit literature-classsical Sanskrit literature

E. B. Havell — Aryan rule in India

Dr - Sita Nath Pradhan - Chronology of Ancient India

R. N. Mehta M. A. — Pre - Buddhist India

- A. Weber — History of Indian literature — Satapatha
brahmana. (Tr)
- M. N. Dutta - Mahabharatha (Tr)
- T. H. Griffith - Ramayana (Tr)
- H. H. Wilson — Vishnu Purana (Tr)
- Y. Vale - Matsya Purana (Tr)
- R. K. Mukerjee — Hindu civilization
- M. Winternitz — History of Indian literature. 2 Vol.
- M. M. Williams - Indian wisdom
- W. W. Hunter — A brief history of the Indian Empire
- Vajjnath puri - Ancient Greek writers
- M. R. Sampath kumaran M. A - Sri Rama
- P. K. Acharya - Sanskrit civilization
- A. K. Devi — A history of Sanskrit literature - A biographical
dictionary of Puranic personages
- N. N. Ghosh - Early history of India
- C. S. Sreenivasachary - Hindu India

Strabo - Geography. Vol. II

- Max Muller - A history of Sanskrit literature
- H. H. Gowen - A history of Indian literature

Hindi Books.

Rahul Sankrityayan—Majjima Nikaya - Ninaya Pitaka - Deegha
Nikaya

Ram Dev - History of India. 3 Vol.

- Ananda Kausalyan -- Mahavansa
- Jagadisa Kasyapa -- Milinda Prasna
- Vedavyas M. A. -- History of Sanskrit literature
- Jayachandra Vidyalkar - Ithihasa Pravesa

Telugu books

- K. V. Lakshmana Rao - Hindu Mahayuga
- Ch. Veerabhadra Rao - Andhra History Vol I. also Panini's
grammar

మహాభారత విమర్శనము

1

మహాభారత యుద్ధము, చారిత్రక ఓజములు—రచయిత వృత్తాంతము—జయ, భారతము, మహాభారతము, వర్తమాన మహాభారతము—వృద్ధివికాసము—ఋషులు సత్యవ్రతులే—మహాభారత రచనాకాలము, బ్రాహ్మప్రమాణములు, అంతరిక ప్రమాణములు—మహాభారతము, యోగ్యత—మహాభారత రచనలో ఉద్దేశ్యము—

మహాభారత యుద్ధము - చారిత్రక ఓజములు

భారతీయ సాహిత్యములో, మహాభారతము, రామాయణమువలె ముఖ్యమైనది. కురుపాండవలరకు జరిగిన యుద్ధమునే మహాభారతముగా పండితులు వ్రాసినారు. దీనికే ఇతిహాసము, పురాణము, కావ్యము, ఆధ్యానము అనికూడా పేర్లు కలవు. అసలీ యుద్ధమే కల్పితమైనదని కొందరు పాశ్చాత్యపౌరస్తవ విద్వాంసులు అభిప్రాయపడిరి. కె. యం. మున్షీ నైకము, కురుపాండవలర యుద్ధ మెచట బ్రాహ్మణములలోగాని, ఉపనిషత్తులలోగాని కాన్పించదని, జనమేజయ పరీక్షిత్తుల వంశము సరిగా తెలియవని, కురుపాండవలర స్వల్ప యుద్ధములు భారతయుద్ధముగా జేర్చిరని, కురుపాండవలరమధ్య కాని, కౌరవ పాండవుల మధ్యగాని పెద్ద యుద్ధము దశరాజ్యయుద్ధము తర్వాత కాని జనమేజయ పరీక్షిత్తుకు ముందుకాని లేదని, దశరాజ్య, పరశురామ మొదలగువారి అన్ని యుద్ధములు కలిపి వ్రాసిన గ్రంథమని 'జనమేజయుని' పూర్వుల కివి కలుపబడినవని, జనమేజయుని వంశవృక్షము, పురాణములలోని వర్ణన తప్పని, ఇతని పూర్వుల పేర్లు బ్రాహ్మణములలో గలవని, మహాభారత కథ కేవలము ఊహా మాత్రమేనని, వ్రాసెను. ¹ శేర్ అను విద్వాంసుడు, క్రీ. పూ. 6 శతాబ్దములో భారతయుద్ధమని, "నైరరణ"కురురాజగు దుర్యోధనుడని, ఈయన భారతీయులపై చేసిన యుద్ధము, ఓటమి, మహాభారత యుద్ధముగా వ్రాయబడెనని వ్రాసెను. కాని యిది సరికాదు.

1. K M Munshi—Bharathiya Vidya Vol I. P. 149

"The story of the Maha Bharatha is a purely imaginary one"

కురుపాంచాల జాతిపేరు ప్రథమముగా యజుర్వేదములో గాన్పించుచున్నది; కాని అచట కథ భిన్నముగానున్నది. వీరిరువురు స్నేహముగాను. శాంతి సుహృద్భావములతో నున్నట్లు కాన్పించును. యజుర్వేద సంబంధముగు “కాతక” సంహితలో (X-6) “ధృతరాష్ట్రం వై చిత్రవీర్యం” ఉల్లేఖనకలదు. కాని ఈయన “కురురాజు” కాదని శ. బ్రా. XIII-5—4, 19, 22 ను బట్టి కాశీరాజుని, భరతరాజు ‘శత్రాణిత శతానీకుని’చే నోడింపబడెనని, ముస్లిపండితుని వాదము. “శతపథ బ్రాహ్మణము” ఉత్తర కాలీన అంశములలో మహాభారత కథా సూత్రములు (Circling narration) కలవని, ఈ బ్రాహ్మణ రచనా కాలమునాటికి, జనమేజయుని పేరు ప్రజల మనస్సులలో హత్తుకొని యున్నదని, “కాతక సంహిత” లోని సూత్రమునుబట్టి కురుపాంచాలరుకు వైరభావము గలదని స్పష్టపడుచున్నదని విద్వాంసులు వ్రాసిరి: ² ఇవి జాతి తగాదాలుగా (Tribal feuds) వర్ణించబడినవి. కురులన భరతులే. వీరు “సుచాను” యుద్ధములో బాల్గొనిరి. వీరి వంశీకులైన భరతులకు, పాంచాలరుకు జరిగిన చిన్న తగాదానే, పెద్ద యుద్ధముగా వర్ణించిరని చెప్పిన విద్వాంసుల యభిప్రాయముతో నేను ఏకీభవింపుచున్నాను. “ముస్లి” కూడ యిది చిన్న తగాదాయని అంగీకరించెను. ఇది మతమునకు సంబంధించిన తగాదా కాక, రాజకీయమైన తగాదాయని, పాండవులకు ధార్తరాష్ట్రులకు మధ్య జరిగినదేయని “పర్ణికులు” వ్రాసెను. ఋషులు వ్రాసిన బ్రాహ్మణాది గ్రంథములలో దీనిని పేర్కొనక పోవడము, నివృత్తి పరములోనివారి కిది రుచించక పోవటమే. (Pargiter - A. I. H. T. P283-4) ఛాందోగ్య ఉపనిషత్తు లోని VI-17-9 సూచనవలన శతపథ బ్రాహ్మణములోని వృంజయ, కురుల మధ్య జరిగిన విరోధ భావముల వర్ణనవలన ఈ యుద్ధము జరిగినట్లు తోచుచున్నదని “రాయ్ బాదరి వ్రాసెను. పాశ్చాత్య విద్వాంసులు మొదట ఈ యుద్ధమును నందేహించి తర్వాత అంగీకరించి, తర్వాత యుద్ధకాల నిర్ణయము నకు గడంగిరి. “ఇది అర్యజాతుల మధ్య జరిగిన యుద్ధమని, వీరే భరతులని, వీరికి ద్రవిడులు లేక “కాలేరియనులు” సాయపడిరని, ఇది క్రీ. పూ. 1400-1800

2. Prof. Eggeling—Footnote of the translation of Sathapatha Brahmana, “From this passage — which unfortunately is not in a very good condition in the Berlin ms — it would appear that animosities had then existed between the Kurus and the Panchalas”

మళ్ళీ జరిగినదని," "హావెల్" అను విద్వాంసుడు వ్రాసెను. ³ సి. వి. టైప్రెస్, ముక్తనాల్" మున్నగు పలువురు విద్వాంసుల అభిప్రాయములను ముందు "భారత యుద్ధకాల నిర్ణయము" అను అధ్యాయమున వివరించుచు వ్రాసెనను. ఇంపీరియల్ గెజిటీర్ (234 పుట) లో దీని భారతీయక దీక్షములు శ్రీ. పూ. 18 వ శతాబ్ది నాటికి పోషనని వ్రాయబడినది.

కురుపాండవులకు జరిగిన చిన్న తగాదానే, గోపంధరు కొండంతలుచేసి, కవులు, పండితులు మహాభారతము వ్రాసిరి. ఈ యుద్ధము శ్రీ. పూ. 950 వ సంవత్సర ప్రాంతమున జరిగిన దనుటలో సందియము లేదు. ఈ వృత్తాంతమును సాంతముగ నెరింగిన "కృష్ణదైవ్యపాయనుదను 'పారాశర్యవ్యాసుడు" "జయ" (Victory) యను పేరుతో భారతకథను వ్రాసెనని, మహాభారతము తెల్పుచున్నది. ఇది సత్యమైనచో ఇదియే నిజమైన చరిత్ర భాగముని మూలకథయని చెప్పవచ్చును. ఈ తగాదా, రాజ్యవిస్తీర్ణత కొరకు గల్గినచో, మతభేదముల వలన గల్గినచో, సరిగా మనము నిశ్చయింప జాలమని, 'పీఠరు' వ్రాసిన అభిప్రాయముతో నేనేకీర్తిచిందు చున్నాను. (See Weber - H. I. L. P 187)

రచయిత వృత్తాంతము

"మూల భారతము" లేక 'జయ' ను వ్రాసినవాడు "పారాశర్య వ్యాసుడు" అని మహాభారతము తెల్పును. ఇతని పేరు అది పర్వములోను, తైత్తిరీయ ఆరణ్యకములోను, సామవిధాన బ్రాహ్మణమునకు సంబంధించిన "వంశ" కృష్ణ యజుర్వేద కాలక భాగములోను గాన్పించుచున్నది. తైత్తిరీయ ఆరణ్యకములో 'వ్యాస పారాశర్య' తో బాటు 'వైశంపాయనుని' పేరు గాన్పించుచున్నది. 'సామవిధాన బ్రాహ్మణము'లో 'వ్యాసపారాశర్యుడు', 'విష్వక్ సేనుని' ఋష్యుడని, తైమిని గురువని వ్రాయబడియున్నది. 'వై శంపాయనుడు' కత కాలాపుర, యాస్క-

3. E. B. Havell - Benares, the sacred city p 23 'The main' story of the M. Bh. is an account of the great war between the Aryan tribes of Northern India, called the Bharatas, assisted by their Dravidian or kolarian allies, which is supposed to have taken place between 1400 - 1300 B. C.

పైంగి యొక్క గురువుగా గాన్పించుచున్నాడు. 4. జనవాడుక మాత్రము వ్యాసుడు వేద సంహితకాక, ఇతిహాస వేదము ('పురాణ సంహిత - జయ') అను పంచమ వేదము కూడ వ్రాసెనని కలదు. ఇతర గ్రంథములలో నెచట "జయ" కర్తృత్వము పేర్కొనబడలేదు.

'పరాశరమహర్షి' ఒకానొక సమయమున 'యమునానదీని, పడవలో దాటుచు బైస్రకన్యయగు సత్యవతిని జూచి మోహించి, ఆమెతో గలసెను. "పవన పద్మాంబు భజులైన వని... మునిష్ఠుచ్చలెల్ల, తామరస నేత్రలింగ దండాలగారె" అను పెద్దన వచనము సత్యమైనది. ఈ కలయిక వలన వ్యాసుడు గగ్గెను. ఈయన నల్లగా, నుండుటచేత 'కృష్ణ' యని, సత్యవతి యితనిని "యమునానదీ ద్వీపము మీద పెంచుటచేత 'వైస్రపాయను' డని, ఈ కారణములచేత 'కృష్ణ వైస్రపాయనుడు' అని, పరాశరుని కుమారుడగుటచేత పారాశర్యుడని, వేదములను మండలములుగా గూర్చి విభజించిన వాడగుటచేత 'వేదవ్యాసుడని' పేర్లు వచ్చినవి. వేదములను విస్తరింప జేసిన వాడగుటచేత "వేదవ్యాసుడు" అను పేరు గల్గినదని మహాభారతము తెల్పుచున్నది. 5

'వేదములను విస్తరింప జేయుట అనగా వేదములలోని యజ్ఞాది కర్మము లకు సంబంధించిన విద్యవ్రాద మంత్రాదులను విస్తరింప జేయుటయే" అని పండితులు వ్రాసిరి. 6

వేదముల విభజించిన లేక విస్తరించిన వారెల్లరు వేదవ్యాసులే. వాయు, విష్ణు పురాణములు వేదముల విభజించిన 28 మంది వ్యాసులను బేర్కొన్నది. 'కూర్మ పురాణముకూడ వీరిని బేర్కొన్నది. 24 వ వేద వ్యాసుడగు ఋత్విజ్ఞార్థపుడు లేక వాల్మీకి 'ప్రాచేతసుడు' మూల రామాయణ కర్త సామవేదద్రష్ట, తపో మహిమచే వాల్మీకి బిరుదు పొందిన 'ప్రాచేతన మహర్షి'; కృష్ణ వైస్రపాయన

4 Weber - History of Indian literature P. 184.

He appears in the Anukramanika of the Atreya School at the head of its list of teachers, specially as the preceptor of Yaska paingī" Also see 'Mahabhashya'

5. ఆది 93 అధ్యాయము 'వి వ్యాస వేదాన్ యస్మాత్ ప వేదవ్యాస ఇతి స్మృతిః

6. పెండ్యాల వెంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి - పారాశర్యవ్యాసుని వేదవిభాగ విధానము (భారతి - మార్చి 1947.)

మహాభారత విమర్శనము

వ్యాసుడు 28 వ వాడు. వీరి పేర్లివి. 1 స్వయంభువు 2 ప్రజాపతి 3. శుక్రుడు 4 బృహస్పతి 5 సనత్ 6 మృత్యువు 7 ఇంద్రుడు 8 వశిష్ఠుడు 9 సారస్వతుడు 10 త్రిభుముడు 11 త్రిభుడు 12 శతతేజుడు 13 అంతరిక్షుడు 14 వర్షి 15 త్రయ్యంబుడు 16 దినంజయుడు 17 క్రతుంజయుడు 18 ముతుంజయుడు 19 భరద్వాజుడు 20 గౌతముడు 21 హర్వాత్మ 22 వాజశ్రవుడు 23 తృణదీండుడు 24 ముజుడు 25 శక్తి 26 జాతుకర్ణుడు 27 పరాశరుడు 28 కృష్ణద్యౌపాయనుడు. 7

ఈ పట్టిక విష్ణు పురాణమును బట్టి వ్రాయ బడినది. ఇతర పురాణములలో కొంచెముమార్పులున్నవి. ఎట్లయిన 'కృష్ణద్యౌపాయనుడు' అనిరు వాడగుటస్పష్టము.

'పర్ణికుడు' భారత యుద్ధము క్రీ. పూ. 961 అని వేదవ్యాసుని కాలము క్రీ. పూ. 1050 అని వ్రాసెను 'రాప్సను' (Rapson) యుద్ధకాలము క్రీ. పూ. 1000 అనెను; మెక్దనాలు, సి. వి. వైద్యా "జయ" రచన క్రీ. పూ. 1400 ప్రాంత మనిరి. శంకరుడు, కలివ్యాసరసంధిలో 'వ్యాసుడు' గలడనెను; కాని యుగములకు చరిత్రకు సంబంధమే లేదు. 'వేదవ్యాసుడు' అనేక కారణములచేత క్రీ. పూ. 10 వ, 11 వ శతాబ్దములలో గలడనుట కొఠారములు గలవు. వానిని ముందు వ్రాసెదను వేదవ్యాసుడు తన కాలము వరకున్న త్రయోవిద్య యను మూడు వేదములనే (త్రయోవై విద్యా, ముక్త్యజాంషి, సామావిశతపథ బ్రాహ్మణము) మండలములుగా విభజించెను. అథర్వ వేదము వెనుక పుట్టినది. వేద విభజనానంతరము "జయ" అను ఇతిహాసము చెప్పె నను విషయము సందేహస్పదమైయున్నది.

'కృష్ణద్యౌపాయనుడు' వాల్మీకివలె సామవేద ప్రోక్తకాడు: సామవేద ప్రవర్తకుడు (ప్రచారము చేయువాడు) గా శాండ్య బ్రాహ్మణమునందు, విద్యుత్పరి శోధకుడుగా' తైత్తిరీయ ఆరణ్యకమున' చెప్పబడియున్నాడు. ముషి కృష్ణద్యౌపాయనుడు, భారత యుద్ధానంతరము "జయను" వ్రాసెనని మహాభారతము తెల్పుచున్నది. ఈ "వ్యాసుడు" అక్షర నిర్మాతయని "అల్పరూని" వ్రాయుచున్నాడు. 8

7. వేలూరి శివరామశాస్త్రి—ప్రాచీన భూగోళము. (భారతి-1947 డిశంబరు) 26 పరాశరుడని 27 జాతు కర్ణుడని యున్నది. నేను నా 'రామాయణ విమర్శనము' లో విచ్చిన పట్టి కిది కొంచెము భిన్నముగానున్నది.

8. E Sachua - Albrunie's India P 161. "But then Vyasa the son of Parasara rediscovered their alphabet of 50 letters by an inspiration of God"

“వేదవ్యాసుడు” ఉన్నను, భారత రచనతో సంబంధములేని వ్యక్తి యని వ్రాసిన కొందరు విద్వాంసుల అభిప్రాయమును నేను పరిశీలించినాను. అశ్వలాయ నుడు తన గృహ్య సూత్రములలో ‘సుమంతు — జైమిని — వైశంపాయన — పైల — సూత్రభాష్య భారత మహాభారత ధర్మాచార్యాః’ అని పేర్కొనెను. వ్యాసుడు గురువే అయినచో నిందుండెడిదని, అట్లు లేనందువలన, ఈయన మిథ్యా పురుషుడని, యాజ్ఞవల్క్యుడు, వైశంపాయనుని సమకాలీనుడు, శిష్యుడని, పాణిని సూత్రములలో గూడ (IV-3-104) “కలాపి వైశంపాయనాస్తే వాసి భృశ్య” అని ఉండు కతన వైశంపాయనుడు కలదని, “శంభావ నేకర్” వ్రాసెను. 9 ఈయనయే, వేదములను జదివెనని, 4 సంహితలుగా విభజించెనని, పై విద్వాంసు దభిప్రాయపడెను కాని, 4 సంహితలుగా వేదవ్యాసుడు విభజించిన వృత్తాంతమును ప్రమాణములతో దేర్కొనలేదు. అన్ని ఇతిహాస, పురాణముల కర్తృత్వము సూత్రము వ్యాసుని కారోపించుట, మిథ్యగా నున్నది. 10 “అష్టాదశ పురాణానాం కర్తా సత్యవతీసుతః” అని సాధారణముగ చెప్పెదరు. కొన్ని పురాణములలోగూడ వ్రాయబడినది; కానిపెక్కు పురుషులు భిన్నభిన్న కాలములలో భిన్నభిన్నభాగములను వ్రాసినట్లు స్పష్టము. 11 అట్లనే “జయ”ను వేదవ్యాసుడు వ్రాసెనను ప్రమాణము భారతములోగాక నిక నెచట లేనందువలన, విది సందేహాస్పదమై యున్నది.

జయ రచన

అన్నిటికంటె మొదటి రూపము ‘జయ’, యని పలువురు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. దీనిలో 8800 శ్లోకములు గలవని, వ్యాస, శకులకు గాక, ఎవరికి నీ విషయము తెలియదని అది పర్వమును బట్టి తెలిసికొన నచ్చును. మహాభాష్యము బుటని ‘సుకవైయాసకీ’ అని పేర్కొన్నది. మహాభారతము ప్రథమశ్లోక అంతిమ పాదములోను (తతోజయ ముదీరయేత్) స్వర్గారోహణ పర్వమున ‘జయ’ శబ్దము

9. K. M. Shembavnekar - Ved, Vyasa myth (A. B. O. R. Vol 27)

10. A. Weber - The history of Indian literature P. 191 “When as the Itihasas and Puranas are attributed to a mythical Personage, Vyasa, who is simply (Redaction) personified”

11. కె. వి. లక్ష్మణరావు—ఆ. వి. స. — 3 అష్టాదశపురాణములు, పుట 1713,

తలదు. 11A ఇది ప్రక్షిప్తమని, వ్యాస, వైశంపాయనులు 24000, లక్ష శ్లోకముల భారత మహాభారతముల రచించిరిని రాజగుచు “హేమరాజు” వ్రాసెను. వ్యాసకృతమగు “జయ” అది పర్వమున గల ‘ఉపనిషదుని’ కథతో ప్రారంభమై, శ్రీ పర్వాంతముతో ముగించినట్లు అదిపర్వము 61 వ అధ్యాయములోని “అనుక్రమణిక” వల్ల, శ్రీ పర్వాంతమునగల ఫలశ్రుతివలన తెలిసికొన వచ్చునని పండితులు వ్రాసిరి. ఇచ్చట పాండవులు విజయము పొందిరి.” అను పదనముతో తన ఇతిహాసమును ముగించెను. అట్లయిన చివర ఏడుపర్వములు ప్రక్షిప్తము లగును. ఈ ‘జయ’కు పూర్వము మరియొక ఇతిహాసములేదు. సీతను గంగాతీర భాములందు వదిలినప్పుడుదేత, రామాయణమునకు ‘జయ’ (Victory) అను పేరులేదు. ‘ఇతిహాసపురాణము’ అను పేరు మాత్రము, శతపథబ్రాహ్మణము, తైత్తిరీయ ఆరణ్యకము, ఛాందోగ్య ఉపనిషత్తులో గాన్పించుచున్నవి. ఇతిహాసము లేక ఇతిహాస పురాణము లేక ‘జయ’ ఒకటియేయని కొందరి తలంపు. మహాభారతము, అనుక్రమణికాధ్యాయమునుబట్టి కృష్ణవైష్ణవాయనుడు” యుద్ధానంతరము నిత్యకృత్యము లాచరించుకొనుచు మూడు ఏండ్ల వరకు మహాభారతమును రచించి, కుమారుడైన కుకునితోబాటు, శిష్యులగు పైల, జైమిని, వైశంపాయన, సుమంతులకు, పేదములనేకాకుండా, మహాభారతమునుగూడ చెప్పినట్లు లేచుచున్నది. అదిపర్వము ! వ అధ్యాయమునుబట్టి, భీష్మపర్వమునుబట్టి ‘శృతరాష్ట్రాదులు’ చనిపోయిన తర్వాత వ్యాసుడు భారతమును లోకమున వ్యాపించెనని, యుద్ధానంతరము 18 ఏండ్లకుగాని మహాభారతము ప్రకటించబడలేదని తెలియుచున్నది. ఆయనకు

11 A. అది 1—81; 82 ‘I know 8800 slokas so does Suka and perhaps Sanjaya also knows this number’ — 62, 19, 20’ This history is called ‘Jaya’!

41 - Rishi Krishna Dwaipayana completed it in three years

అష్టాశ్లోకసహస్రాణి అష్టాశ్లోక శతానిచ

అహంవేద్మికుకోవేత్తి సంజయోవేత్తి వానవా॥ (అది 1—81)

‘తతోజయ ముదీరయేత్. (అది - ప్రథమశ్లోక అంతిమ పాదము)

స్వర్గారోహణపర్వము - అధ్యాయ 5 శ్లో 46 - “జయోనామేతిహాసోఽయం శ్రోతవ్యోమోక్షమివృతా.” జయయను పేరుగల ఈ యితిహాసమును మోక్షము కోరువారికి వినిపించవలయును.

కుమారులు గర్భి, పెరిగి, చనిపోవువరకు ప్రకటించలేదని. అనేకమంది ఋషులు, 'జనమేజయుడు' కోరగా, వ్యాసుడు తన శిష్యుడగు 'వైశంపాయనునికి' చెప్పినని, వైశంపాయనుడు పాడుచుండెనని మొదట 150 స్లోకములలో అనుక్రమణిక చెప్పినని, ప్రథమమున శకునికి చెప్పినని వర్తమాన భారతమున ననేక చోట్ల పరస్పర విరుద్ధముగు వ్రాతలు కాన్పించు చున్నవి. ఇంకను కృష్ణద్వైపాయనుడు, జనమేజయుని యజ్ఞములో వైశంపాయనుని భారతకథ వినిపించ వలయునని కోరెనని, గజేశుని వ్రాయుచుని వ్యాసుడే కోరెనని, తనకల మాగనిచో నాయన వ్రాయుట కంగీకరించెనని, మహాభారతము తెల్పుచున్నది. "రాజా రామమోహన రాయలు" భారతములోని ఈ శ్లోకమునుబట్టి, వ్యాసుడు దీనిని చరిత్రగా నమ్మవలదని, తాను ఊహామాత్రముగా వ్రాయుచుంటినని చెప్పినని, అందుచే దేశీయులు దీనిని చరిత్రగా నమ్మవలదని వ్రాసెను.

శ్లో॥ లేఖకో భారత స్యాస్య భవ త్సం గణనాయక :

మ యైవ ప్రోచ్య మానస్య మవసా కల్పితవ్య చ॥

తా॥ "ఓ గజేశా : నీవు ఈ భారత లేఖకుడుగా నుండుము, నేను నామనసు చేత ఊహించి, దీనిని నీకు; వ్రాయుటకు చెప్పుచున్నాను." దీనినిబట్టి భారతము ఊహామాత్రమైన కథగా గాన్పించుచున్నది. ఎంతవరకు చారిత్రకమో చెప్పటకుకూడ వీలులేకున్నది. "వేదవ్యాసుడు, తన మనుమడు "అర్జునుడు" భాండవప్రస్థ వనమును దహనముచేసిన తర్వాతనే, వేదములను మండలములుగా విభజించెనని విద్వాంసులు వ్రాసిరి. ¹² 'మండపాల' అను బ్రాహ్మణునికి 'సారంగి యను శూద్రశ్రీ వలన, నల్లారు పుత్రులు గల్గిరని వారు బ్రహ్మవేత్తలై వేదమంత్రములకు కర్తలైరని, వారు "ద్రోణ, సుభమిత్ర; సారిశక్కు, జరితారి" యను పేర్ల బరగిరని, వీరే ఋగ్వేదములోని 10 వ మండలములోని 142 వ సూక్తముకు కర్తలని, 'అర్జునుడు' భాండవవనము దహనము చేసిన తర్వాత పై నల్లారు సారంగులు, దహనము కాకుండ పారిపోయిరని 'మహాభారతము' తెల్పుచున్నది. (I - 255-257 అధ్యాయ) పై విషయమునుబట్టి; ఋగ్వేదకాలము, మహాభారతము లోని కొన్ని సంఘటనల కాలమువరకు వచ్చినదని తెలిసికొన వచ్చును.

12 Dr. Sita Nath Pradhan - Chronology of Ancient India P 131.

"It will be established afterwards that Veda Vyasa compiled and grouped the Vedas after the forest of Khandava prastha was burnt down by this youthful grandson Arjuna Pandava"

‘శంతనుడు, దేవాపి’ రచించిన మంత్రములుకూడ ఋగ్వేదములో గలవు. ‘ఋషి నారాయణుడు’ నారదమహర్షికి పురుష సూక్తము నుపదేశించెనని, నైమిశారణ్యములో “నారదుడు” పై సూక్తమును పేదవ్యాసుని కుపదేశించెనని; వ్యాసు డీ విషయమును కీర్తి, యుద్ధిష్ఠిర, శ్రీకృష్ణుల కుపదేశించెనని మహాభారతము, భాగవత పురాణము తెల్పుచున్నవి. (మ. భా. XI, 949, 16, 17, భాగ X-87, 47-48) పురుష సూక్తకాలము క్రీ. పూ. 1150 యని, సారంగులు రచించిన సూక్తకాలము లేక భండవ వన దహనకాలము క్రీ. పూ. 1170 అని ‘సీతానాథ ప్రధాన’ అభిప్రాయము. ఈయన తరమునకు 28 సంవత్సరములని గుణించి మహాభారత యుద్ధకాలము క్రీ. పూ. 1150 అని నిర్ధారణచేసెను. ఈ విషయములో మాకుగల సందేహములను ముందు వివరించెదను. భారతయుద్ధము కాలము క్రీ. పూ. 950 యని మా యభిప్రాయము. యుద్ధ కాలమునాటికి అర్జునుడు ఏబది ఏండ్లవాడు అయి ఉండవచ్చునని విద్వాంసుల ఊహ. ‘డా. సూక్తాంకిర్’ యుద్ధిష్ఠిరుడు తన 108 వ ఏట చనిపోయెనని వ్రాసెను.¹³ యుద్ధానంతరము యుద్ధిష్ఠిరుడు 20 ఏండ్లు మాత్రమే రాజ్యపాలన చేసెనని కొందరు వ్రాసిరి. ఈ వ్రాతలన్ని నమన్వయము చేయుట కష్టతరము. ‘పేదవ్యాసుడు’ భారత యుద్ధానంతరము, ధృతరాష్ట్రాని మరణానంతరము చాలకాలము జీవించెనని మహాభారతమును బట్టి తెలిసికొన వచ్చును. పేదవ్యాసుని వంశవృక్షమిట్లున్నది. పరాశరుని కుమారుడు వ్యాసుడు - అతనికి పాండు, అతనికి అర్జునుడు, అతనికి అభిమన్యుడు, అతనికి పరీక్షిత్తు, అతనికి జనమేజయుడు కల్గిరి. ఈ ‘జనమేజయుని’ కోర్కె పైన, భారత కథను పై శంపాయనునికి వ్యాసుడు చెప్పినని వ్రాయుటకూడగా, పేదవ్యాసుడు దాదాపు 150 ఏండ్లు జీవించినట్లు కాన్పించుచున్నది. దీనిని ద్రువపరచుటకు, ‘జయకర్త’ యితడే యనుటకు మహాభారతములోని అంతరిక సాక్ష్యముగాక, యిత రాధారములు లేవు. మహాభారతమునకు, పురాణములకు యోగ్యత గల్గెటకు ‘జయ’ కర్తృత్వము పేదవ్యాసుని కారోపించిరేమోయని ఊహగలుచున్నది. లేనిచో బ్రాహ్మణములలోగాని, అరణ్యకములలోగాని ‘జయ’ సారాశర్య వ్యాసునితోబాటు పేర్కొనబడియుండెడిదేయని కొందరి తలంపు. మహాభారతములోనే, వ్యాసుడు ప్లుతముగాను, వివరముగాను ఈ యతిహాస జ్ఞానమును బ్రకటించెనని వ్రాయబడి

యన్నది. 14 'జయ కన్నడభాషలోని కుమార వ్యాసరచితముగు భారతమును బోలియున్నదని యం. రాజారావు వ్రాసెను. (భారతీయ విద్య (Vol. XI) కాని దీని స్వరూపమేమిదో తెల్పినవారు లేరు. 14A

భారత రచన

భారత యుద్ధకాలమున 'పరీక్షిత్తు' జననమాయెను. ఈయన రాజ్యమునకు వచ్చిన తర్వాత తక్షక (తక్షశిల) నాగులతో సంతతము యుద్ధములు జరుగుచుండెను. ఒకానొక యుద్ధములో నొక 'తక్షకనాగుడు' 'పరీక్షిత్తు' ను వధించెను. ఈ చారిత్రక సత్యమునే, వృద్ధబ్రాహ్మణుడు నిమ్మవంతు తెచ్చుట, అందుండి కృష్ణనర్పము వచ్చి పరీక్షిత్తును తరుచుట అను కథగా నల్లరి. తుండ్రిని తక్షక నాగులు చంపుటచేత, 'జయమేజయుడు' అగ్రహారేళ పరచునందై, వారి నగరమునకేగి, సంకులనమరముచేసి, తక్షశిలరాజు నోడించెను. అంతట ఆరాజు "జనమేజయుఁకి" లొంగిపోయెను. ఈ యుద్ధములో జయము గలుగుటచేత, "జనమేజయుడు" సర్పయాగముచేసి, పదంబటి 'అశ్వమేధయాగ మొనర్చెను. ఐతరేయ బ్రాహ్మణములో, అశ్వమేధయాగ మొనర్చిన వారిలో నీయన పేరు గలదు. ఈ యాగమునకు "వాత్స్న" వచ్చెనని అదివర్తము తెల్పుచున్నది. ఆ యజ్ఞ సమయములో యజ్ఞకర్మల విరమణ కాలమున పేదవ్యాసుని శిష్యుడు, వృద్ధుడైన "వై శంపాయనుడు" వ్యాసాజ్ఞచే పొండవవీరుల కీర్తిని, ఈ పీఠగాథను భారత రూపముగా వాడెను. "బ్రాహ్మణముల" కొకింత పూర్వమే యిది జరిగినట్లు కాన్పించుచున్నది. ఇది "చతుర్వింశతి సాహస్రీ" యని మహాభారతము తెల్పుచున్నది.

శ్లో॥ చతుర్వింశతి సాహస్రిం చక్రే భారత సంహితాం

ఉపాఖ్యా నైర్వివా తావద్భారతం ప్రోచ్యతే జుధైః॥ (1—1—101)

తా॥ మహర్షి వ్యాసుడు 24 వేల భారత సంహిత రచించెను ఉపాఖ్యానములు వదలి జ్ఞానులు దీనిని 'భారతము' అని చెప్పుచున్నారు. ఇదియే 24 వేల

14. M. Bh. 1—52 "Vyasa declared the mass of knowledge in both abridged and detailed forms."

14. A. S. N. Tadipatrikar B. A. — A. B. O. I. Vol V and VI — "The existence of as many as 3 recensions of this epic had led to a careful comparison and prof. Winternitz has suggested that the original epic should have Consisted of 6000 Couplets only."

శ్లోకములు గల భారతము. మొదటి 11 పర్వములలో ఉపాఖ్యానములు, భగవద్గీత. ఇతర అక్షరాన విషయములుగాక దుగిత భాగము 24 వేల శ్లోకములని, “అను ప్రముఖు” లాని వాక్యములు సరిపోవునని, కాండిమున్నగు 7 పర్వములు తర్వాత చేర్చబడినవిని పండితులు వ్రాసిన వ్రాత సరిగానే యున్నది. 15 “వేదవ్యాసుడు పారాశర్యుడు” పైల, పైడిని, పై శంపాయను, సుమంతలను శిష్యులగు 4 సంహితల నిచ్చెనని, భాగవతాది పురాణములు చెప్పును. సుమంత, పైడిని, పైల, కుక, పై శంపాయనులను నాల్గు వేదములు, యివ వేదముగు భారతము వ్యాసుడు వహించెనని, వారు భారత సంహితలను చేరుచేరుగా ప్రకాశించెనని, భారతము తెల్పును. ఇవి పరస్పర విరుద్ధములు, అతిర్పడేవ సంహితను వేదవ్యాసుడు పూర్తిచేసెనని విషయము సందేహస్పదము. అది, సభా, వన, విరాట, ఉద్యోగ, భీష్మ, ద్రోణ, కర్ణ, శల్య, సౌప్తిక, శ్రీ పర్వములవరకు భారతమని, మొదట నిది 24 వేల కములు గలవని, చెప్పవచ్చును. జనపరంపర ననుసరించి, భారతమునుబట్టి భారత సంపాదకుడు ‘పై శంపాయనుడు’ అని తెలియుచున్నది. “అశ్వలాయన గృహ్యసూత్రములలోగూడ, పై శంపాయనుని “భారతాచార్య” అని ఉల్లేఖించెను. అర్జునుని ముని మనుమడు, సరీక్షీత్రు కుమారుడు “జయమే జయుడు” అగుటచేత ఆయన నమకాలినుడగు “పై శంపాయనుడు” కూడ మహా భారతయొద్ద కాలమునుబట్టి శ్రీ. పూ. 900 ప్రాంతమున నుండుట నిక్కవము. 16 “జనమేజయుడు” తన యజ్ఞమునకు “వాజసనేయుల బలిపించెనని, ‘పై శంపాయ నుడు’ సహించలేక కాపము పెట్టెనవి, “జనమేజయుడు” నాశనమాయెనని, వాయుపురాణము తెల్పుచున్నది. ఈ రాజు రెండవపేరు ‘చరకుడు’ అని ‘పాణిని’ “చరక ఇతి పై శంపాయనస్యాఖ్యా” (4—3—104) అని వ్రాసిన వచనమును బట్టి తెలియుచున్నది. యజ్ఞవల్క్య మహర్షి ఈయనకు మేనల్లుడు, శిష్యుడు వగు చున్నాడు. కాంతిపర్వము 344—9 ని బట్టి, తిత్తిరి, రైత్తిరి—పై శంపాయనుని పెద్ద యన్నయని, ఈయనకు 83 శాఖలు, కృష్ణయజుర్వేదము తెలియునని ఈయన

15. మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి:- సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్ర 1 వ భాగము.

16. Hema Chandra Rai — P H A. I. P. 52 — If on the other hand, we accept a date for Gurakha Sankhyana, the pupil's pupil of 'Uddalaka' according to the Sankhyana Aranyaka in the 6th century B C we must place Parikshitha in the 9th century B C and Janaka in the 7th century B C

యుద్ధిష్ఠరుని సభకు వచ్చినట్లు తెలియుచున్నది. జనమేజయ పుత్రుడు: 1 వ శతాబ్ది కుడు యాజ్ఞవల్క్యునియొద్ద వేదములు, శాసనములయొద్ద వేదాంతమునేర్చెను.

“వేదవ్యాసుడు” వైశంపాయనునికి యజుర్వేదము బోధింపు మని చెప్పెనని, ఆయన తన మేనల్లుడగు ‘యాజ్ఞవల్క్యువాజసనేయుని’కి చెప్పెనని, ఉభయులకు తగాదావచ్చుటచేత ఆయన దీనిని వదలి తిరిగి “శక్ల యజుర్వేదమును” స్వయముగా రచించెనని, దీనికి వాజసనేయ సంహిత’యని పేరుగలదని, వైశంపాయనుడు బోధించినది “త్రైత్తిరీయ సంహిత’యని మహాభారతము, వాయుపురాణాదులు తెల్పుచున్నవి. 17 వేదాభ్యుదయ సంపన్నుడు, ఋషి ఆయన ‘వైశంపాయనుడు’ 24 వేల శ్లోకము క్త భారతమును ప్రభుముగా జనమేజయునికి బోధించినట్లు తెలియుచున్నది. ఇది క్రీ. పూ. 900 ప్రాంతమున జరిగియుండును. వైశంపాయనుడు సందేహములు తీర్చుటచే, అట్లు పెరిగెనని కొందరు వ్రాసిరి. జయ, భారతములు ప్రాగృహ్యైకమేనని ‘దా. బేల్ వల్క్యు’ చెప్పిన యభిప్రాయముతో పలువురేకీ భవించుచున్నారు.

మహాభారత రచన

కురు పాంచాల యుద్ధమునకు సంబంధించిన మొదటి ఇతిహాసము ‘జయ’ అని, అందలి శ్లోకములు 8800 అని, భారత ప్రమాణమునే నమ్మి, బుహ్లా, మెక్దనాల్, స్మిత్ మున్నగు విద్వాంసులు, ఇదియే మొదటి అవృత్తియని వ్రాసిరి. ఇది నమ్ముట కింకను బలమైన ప్రమాణములు లభించలేదు. చింతామణి వైద్య ఇందలి శ్లోకములు 10000 అని వ్రాసెను. ఇది భోజరచిత “సంజీవిని” నామక నాటకమునుబట్టి వ్రాయబడెనని తోచుచున్నది. క్రీ. శ. 1 వ శతాబ్దికి 10 వేల శ్లోకములు గల్గియుండెను. 17A శాంతిపర్వమునుబట్టి వేదములతోబాటు వేద వ్యాసుడు తన కుమారుడగు కుకునికి భారతము కూడ చెప్పుచుండెనని తెలియుచున్నది: కాని 12 వది యగు శాంతిపర్వము మొదలు 18 వది యగు స్వర్గా

17 Dr. Sita Nath Pradhan — Chronology of Ancient India P. 195.

17 A - Ind Ant XXI - p 287 “M Bh 10000 form belongs to the 1st century of our era. It originally consisted of only 8800 verses. At last a work of this name and similar extent one lakh verses is already mentioned in an inscription of the second half the 6th century (Buhler 1897-596)

రోహణ పర్వమువరకు భారతాచార్యుడగు 'వైశంపాయనుడు' చెప్పినట్లు కాన్పించదు. అరణ్య, శాంతి, అనుశాసనిక పర్వములు పిమ్మట చేర్చబడినవని పాశ్చాత్య పండితులు, దత్తు, బంకిన్ చంద్రచటర్జీ, విజేతానంద, వైద్యా, తిలక్, మున్నగు పండితుల అభిప్రాయమగుచున్నది; తాని "అరణ్య పర్వము"లోని ఉపాధ్యానములు, శాంతి, అనుశాసనిక పర్వములు తర్వాతవే అనుటలో సందియములేదు.

భృతరాష్ట్రానికి సంజయుడు చెప్పినట్లుగా, జనమేజయునికి వైశంపాయనుడు భారత కథను చెప్పెను. తరువాత నైమిశారణ్యమున కులపతి రాసకునికి, ఇతర ఋషులకు, 'రోమహర్షుని కుమారుడగు "ఉగ్రనవససౌతి" (సౌతి) 12 వందల సత్రయాగ సమయమున, శన తంత్రియొద్ద నేర్చిన "భారత కథ"ను పెంచి, లక్ష శ్లోకముల మహాభారత కథగా జెప్పియుండెను. ఈయన పురాణ పఠనముకూడ చేసెను. మహాభారతము అదిపర్వమునుబట్టి (10—26) "సూత రోమహర్షుని కుమారుడు" సౌతి లేక "ఉగ్రనవససుడు" భారతము పాడుటను తన తంత్రియొద్ద నేర్చెనని తేలుచున్నది. సౌతి యిట్లు చెప్పెను. "నాచేత రచింపబడినవి లక్ష శ్లోకములని ఎఱుంగుడు." (అది 1—10) ఇది శ్రీ. పూ. 850 వ సంవత్సర ప్రాంతమున జరిగి యుండవచ్చును. "పారాశర్య వ్యాసుడు" మూల పురాణమును, భారతమును తన సూత శిష్యుడగు రోమహర్షునికి నేర్పినట్లు పురాణములు తెల్పుచున్నవి. 'రోమహర్షుడు' ఆయావృత్తాంతముల సత్రయాగ సమయములలో ఋషులకు వాటి వినిపించుచుండెను. వీనిలో రాజుల ఋషుల వంశవృక్షములు గలవు. తర్వాత ఆయా ప్రాంతములలో వాయు, మత్స్య, విష్ణు మున్నగు పురాణములు వెలసినవి. మొదట పురాణములలో సత్యమైన చరిత్రాంశములే యుండెను. ఇవి 1 సర్గ 2 ప్రతి సర్గ 3 వంశ 4 మన్వంతర 5 వంశాను చరిత్రములకు సంబంధించిన విషయములతో విలసిల్లు చుండెడివి. తరువాత క్రమముగా బ్రాహ్మణ మతమునకు సంబంధించిన మతగ్రంథములుగా తయారయినవి, అన్నిటికంటె విషుపురాణము చక్కగా నుంచబడినదని, విద్వాంసులు వ్రాసిరి.¹⁸ ఇది 'జనమేజయుని' కాలమున రచింపబడెను. పురాతనకాలపు చరిత్రనుగ్గఱెల్లినవే పురాణములు లేక పూర్వపఠంపరను జెప్పును గాన పురాణ మన

18. R. K. Mukerjee Hindu civilization. P. 147—Puranas— Yet the Puranas eventually became considerably Brahmanized and utilized for religious purposes. — Of all the Puranas, Vishnu Purana appears to be the best preserved"

బడును. మొదట పురాణమొక్కటియే; గ్రంథసంఖ్య కొద్దిగానుండి విదవ పేరు దేరు కాలములలో పెరుగుచు వచ్చినదని పురాణములే తెల్పుచున్నవి. భవిష్యత్పురాణము నందలి ఈ శ్లోకమువలన పురాణములన్నియు గలసి మొదట 12000 శ్లోకములుండెనని, ఆ గ్రంథ సంఖ్య క్రమముగ చెరిగెననియు గానవచ్చుచున్నది.¹⁹

సర్వాక్షేప పురాణాని సంక్షేయాని నరర్హభి

ద్వాదశైవ నహస్రాణి ప్రోక్తానీహమనీషిభిః॥

అన్ని పురాణములలోని శ్లోక సంఖ్య వాల్మీకి లక్షలకు మించినది. ఈ పురాణములలోని చారిత్రక ఆధారములన్ని నమ్మదగినవి. కావు 20 “వ్యాసుని రాలోపించబడిన ఇతిహాస, పురాణములనుండి, కల్గిన వల్లనాన భారత, రామాయణములు వేదాంగ కాలముననున్న ఒక పురాణమునుండియే కల్గినవి” అని సి. వి. ప్రేచ్ఛావ్రాసెను. కాని మూలములోని పురాణము తెలియకున్నది. 20A మహాభారతమును అశ్వమేధయాజ్ఞ సమయములో నుపయోగించు ఇతిహాసముగా “సౌతి” జేసెను. వీరభూపల్లవాదిలో వ్యాసుడు భృతరాష్ట్రానిలో రాబోవు మహావద్రవములను జెప్పి, నీ పుత్రుల, పాండవుల గాతలు శాశ్వతముగా నుండునట్లు చేతునని చెప్పుట చూడ, భారతేతిహాసము చేయు సూచన లాన్నించుచున్నది. వైమికారణ్యములోనే ఋషులు ద్వాదశ వర్షలొగ మప్పుడు సూతుని కలియుగ రాజవృత్తాంతముల చెప్పుమని యడిగినని, సూతుడు తనకు వ్యాసుడు తెల్పిన భవిష్యద్రాజ కథనమును పేరుతో కలియుగ రాజవృత్తాంతము తెల్పెనని, మత్స్య, వాయు, విష్ణు, బ్రహ్మాండ, భాగవత పురాణములు చెప్పుచున్నవి; కాని ఇది చరిత్రకారులకు నచ్చదు. ఏలనన చరిత్ర యిచ్చట భవిష్యత్తును జెప్పు వేషముగా చెప్పబడినది. 21

ఈ యాగ మెప్పుడు జరిగినది? పౌరవరాజు ‘అదిసీమ కృష్ణుడు’ వార్హద్రధ రాజు ‘సేనజిత్తు’, ఇక్ష్వాకురాజు ‘దివాకరుడు’ తమతమ రాజ్యముల లాలించునపుడు,

19. తె. వి. లక్ష్మణరావు—ఆ. వి. స. 3. ఆష్టాదశపురాణములు. పుట 1705.

20. Macdonail — The historical chapters of the Puranas are untrustworthy.

20 A. C. V. Vaidya — History of Sanskrit literature. p. IV —, The present M. Bh. and Ramayana, developed out of Ithihasa and 18 Puranas, ascribed to Vyasa, evolved out of the one Purana, which existed in the Vedanga period,

21. E. J. Rapson — Cambridge History of India - Vol. 1. P 303

కృష్ణవర్ణుని నదియొద్దను నైదిశార్జ్యమును, శౌనకుని అధిపత్యముక్రింద కురు
క్షేత్రమునట్లు నైదియగుము జరిగిరి. (నాయ - I-1-11-22) "అభిసేమ
కృష్ణుని" 18 వ వీరు రాజ్యకాలమున ఈ దీర్ఘవ్రత మారంభమని, తర్వాత 200
ఏండ్లవరకు ముదురిల్లి యాగముల బుట్టించుచుండిరి ఎరుంగ వచ్చును. ఈ యాగము
2 ఏండ్లు జరిగెనని మత్స్యపురాణము (50 అధ్యాయము 68, 72) తెల్పుచున్నది. కొన్ని
చోట్ల 12 ఏండ్లని కలదు. ఈ యాగము ఉజ్జయినిరాజు చంద్రప్రద్యోతునికి
మగధరాజు దిండిసారునికి 18 తరముల ముందు జరిగెను. కాన "అభిసేమ
కృష్ణుని కాలము" క్రీ. పూ. 850 సంవత్సర ప్రాంతమగుచున్నది. అభిసేమ కృష్ణుని
తండ్రి అశ్వమేధవ్రత; ఈయన తండ్రి 1 వ శతాబ్దము; ఈయన తండ్రి జనమే
జయుడు కాన జనమేజయుని అశ్వమేధ యజ్ఞకాలమున భారతమును, ఆయన
ముని మనుమడగు అభిసేమ కృష్ణుని కాలమున మహాభారతమును వాడియుండిరి.
వైశంపాయన భారతము చెప్పునపుడు. శౌనకాదుల ప్రశ్నలకు జవాబులు చెప్పబడే,
మహాభారత మాయెనని కొందరు వ్రాసిరి. ఈ వైశంపాయన షష్ఠ్యలే కథకాలాచారై
యుండిరి. ఈ 12 ఏండ్ల యాగమును గూర్చి, మ. భా. శల్కపర్వము 41 అధ్యాయము
8 లో గూడ కలదు. ఈ యాగము క్రీ. పూ 400 లో జరిగెనని 'లాసెన్'
(Prof Lassen) అభిప్రాయపడెను. కాని యిది తప్పుగా కాన్పించును.

ఇక సూత, శౌనకులగూర్చి తెలిసికొందము. సూతుడు ప్రతిలోమ వివాహము
వలన, అనగా క్షత్రియునికి బ్రాహ్మణుని క్త్రీ వలన గల్గిన సంతానము. 22 సూతులు
రథసారధ్యము చేయుచుండిరి; రాజుల వంశచరిత్రములను గూడ, వంది మాగదుల
వలె పాడుచుండిరి. కాని వీరిపుడు కాన్పించరు. రోమహర్షుడు, ఆయన కుమారుడు
"ఉగ్రనరవనుడు" లేక సౌతి, ఆ కాలమున యాగ సమయములలో మహాభారతమును
పురాణములు పాడుచుండిరి. సూతుడనునది జాతివాచకము కాన అనేమంది సూతులు,
అనేకచోట్లపాడినట్లు, పురాణములు చెప్పినట్లు కాన్పించుచున్నది. వీరికి అర్హ్యపాద్యము
లిచ్చి, గౌరవింది మునులు పురాణములను వినుచుండిరి తెలియుచున్నది. శౌనకుని
యజ్ఞములో 'రోమహర్షణుడు' పురాణశ్రవణము చేసెనని, తండ్రి కుమారునికి పురాణ
ముల చెప్పవద్దతి నేర్పెనని వాయుపురాణము (1-1-11-22) తెల్పును.

22 J. W. Hutton - castes in India p 130

Ibid - "An ancient caste of charioteers and bards, no longer existing"

మహాభారతము పాడిన ఉగ్రస్రవసుని (సౌతి) సమకాలీనుడగు “కులపతి శౌనకుదేవ్యరు : అనుశాసనిక పర్వము 30 వ అధ్యాయమునుబట్టి శౌనకుని వంశావళి” తెలియుచున్నది. “వీతహాప్య”ని కుమారుడు “కృత్వమదుడు”; ఇతని కొడుకు సుచేతుడు; ఇతని కొడుకు ‘వర్చసుడు’ అతని వంశమున ‘రురువు’ ఉదయించెను. ‘రురు’ పుత్రుడు ‘కునకుడు’; ఇతని కొడుకు ‘శౌనకుడు’ ఇతని కొడుకు మరియొక శౌనకుడు; ఈయన కుమారుడు ‘కులపతి శౌనకుడు’, జనమేజయుని పురోహితుడు ‘ఇంద్రోతదేవాపి’ శౌనకుడు; 23 ఈయన కుమారుడు ‘దృతిబంద్రోత శౌనకుడు’; సౌతి సమకాలీనుడు ‘కులపతి శౌనకుడు’గా గాన్పించుచుచున్నాడు. అశ్వలాయనుని గురువైన శౌనకునికే మహాభారతకథను సౌతి వినిపించెనని ‘వీఠరు’ వ్రాసెను. 24 ఈసౌతి, వైశంపాయనుని కుమారుడని; ఈయనయే రెండుచోట్ల భారతకథను పాడెనని ‘వీఠరు’ తప్పు వ్రాసెను. ఒక ‘శౌనకుడు’ వేదముల సర్వానుక్రమణిక, బృహద్దేవతాది 10 గ్రంథముల రచించెను. శౌనకుడు తన బృహద్దేవతలో 19 చోట్ల యాసుక్కుని మతమును బేర్కొనెను. ‘యాసుక్కుడు’ క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దిలోని వాడని ‘మెక్జనాల్’ వ్రాసెను. కాని యిది అనుమానాస్పదము. ‘యాస్కు, శౌనకులు’ సమకాలీనులు అని పండిత భగవద్దత్త వైదిక వాఙ్మయ చరిత్రలో వ్రాసెను. దేర్వల్యుడు పాణినివలె ‘యాసుక్కుడు’ క్రీ. పూ. 700 ప్రాంతపువాడని, “యాసుక్కుడు” తన నిరుక్తమును 2500 ఏండ్ల క్రితము రచించెనని, ‘రాప్పసు’ విద్వాంసుడు వ్రాసెను. 25 కాని ‘యాస్కుపైంగి’ అనువాడు వైశంపాయనుని శిష్యుడగుటచేత, తిత్తిరి గురువగుటచేత ఈయన క్రీ. పూ. 850 ప్రాంతమున నుండవచ్చును. యాసుక్కుని పేర్కొన్న శౌనకుడు, ఆ ప్రాంతపువాడే కావచ్చును. ‘ఋగ్వేదప్రాతిశాఖ్య’ రచించిన శౌనకుడు, సాకల్య, యాజ్ఞవల్క్యులకు సమకాలీనుడు; అథిసీమకృష్ణుని కాలములో నీయన నైమిశారణ్యములో నుండెనని, ఈయనకే ‘రోమహర్షణుడు’ పురాణములు వినిపించెనని, మత్స్యపురాణము తెల్పును. కాన ఈయన క్రీ. పూ. 850 లో నుండుట నిక్కువము. సౌతి ఈయనకే మహాభారతము వినిపించెను.

23. Macdonall and Keith—Vedic Index. p, 272

Also see Satpatha Brahmana XIII—5, 4, 1

24 A Weber—The history of Indian literature p 34

25. E. J. Rapson—Ancient India P. 76 and P. 38

వర్తమాన మహాభారతము - వృద్ధి, వికాసము

జయ, భారతము, మహాభారతము అని మూడు ఆవృత్తులను మాత్రమే పండితులు పేర్కొనిరి. 'జయ' ఉన్నచో వర్తమాన మహాభారతము నాల్గవ ఆవృత్తి యని చెప్పవచ్చును. 'జయవిభ' విషయములచేతను, శైలి సంబంధ భారతములచేతను, అనేక భండారచనలచేతను, పరంపరాగత వైరభావ సిద్ధాంత ప్రతిపాదనములచేతను, ఇట్టి అన్ని విషయములచేత మహాభారత మూలకథ కాల క్రమమున ననేక మేధావుల పృథగ్విధ కల్పనలచేత నావరింపబడి, ఈ విలక్షణ మిత్రత స్వరూపమును జెందినది. వర్తమాన స్వరూపము ఏ ఒకవ్యక్తి రచనకాదు; అది భిన్నభిన్న కాలములలోని నిరంతర పరివర్తనముయొక్క ఫలమైయున్నది." అని ఒక పిద్వాంసు దుద్దేశించెను. 26 వర్తమాన మహాభారతము చదివిన ప్రతి వ్యక్తికి యిది భిన్నభిన్న కాలములలోని భిన్నభిన్న రచయితలు వ్రాసిన గ్రంథముని తోచక మానదు విద్వాంసులనేకులు ఈ యభిప్రాయమునే చెరిజుచ్చిరి. ఆర్. జి. థాండార్కరు యిట్లు వ్రాసెను. "ఒక మహాభారతము 'పాణిని' అశ్వలాయను లకు పూర్వమున్నను, మనకున్న ఈనాటి గ్రంథము ఆకాలము నాటిదేనా యని ప్రశ్నించక తప్పదు. భిన్నభిన్న కాలములలో నీగ్రంథమున కనేకములు చేర్పు బదులు సంభవమే. మూల గ్రంథములో ననేక ప్రక్షిప్తములు చేరినవి. ఈనాటి దానిలో ఫలాని మాట చేరలేదు. అని ఎవరును నిశ్చయముగా చెప్పజాలరు." 27 "రాష్ట్రను" యిట్లు వ్రాసెను. "ఈ యితీహాసము ఒకని చేతకాని, ఒకకాలమున గాని వ్రాయబడినదికాక, అనేక మందిచేత, అనేక కాలములలో వ్రాయబడినది. ఒకడుగానే వ్యవహరించుచు వచ్చిన పురోహితుడు, రాజుల వందిమాగధుడు, రాజ చరిత్రమును జదువువాడు, అగు ఈయనచే చెప్పబడిన చారిత్రకగాథ" 28

26. Vedavyas M. A — History of Sanskrit Literature P. 205 (Hindi)

27. R. G. Bhandarkar—(Early History of the Deccan P. 8)

28. E. J. Rapson—Cambridge History of India — p 267

"The Epic was composed not by one person, nor even by one generation, but by several; it is primarily the story of an historic incident told by the glorifier of kings, the domestic priest and the bard; who are often one"

‘కె. యమ్. మున్షి’ యిట్లు వ్రాసెను. “మహాభారతము భిన్నభిన్న కాలముల నాటి రచన; ఇందులో చేరిన చాల భాగములు నిన్న మొన్న చేర్చబడినవే. అందు చేత పేరు పేరు కథా బీజముల విమర్శనా దృష్టితో, కాల నిర్ణయముతో సహా ఋజువు చేయవలసిన అవసరమొంతైన గలదు. పాండవులు, కౌరవులను ఊహా మాత్రపు వ్యక్తులకు అన్ని సంఘటనములు అంటగట్టబడినవి. 29 మరయొక విద్వాంసు డిట్లు వ్రాసెను. “వర్తమాన మహాభారతములోని విషయములు మూల భారతములోని విషయముల కేవిధముగాను సరిపోవు అని ఊహించబడుచున్నది— ఈనాటి సంస్కరణములోని విజయము పొందిన వీరులు, ఆ కాలమునాటి వీరులు కాదు. మొత్తము కృతీయంత సమగ్రముగా, పాత్రలనుమార్చుచు చేసిన సంస్కరణము. 30 ఈశ్వరీప్రసాదు యిట్లు వ్రాసెను. “వాస్తవముగా మహాభారతము అనేకమంది రచయితలచేత వ్రాయబడిన గ్రంథము. క్రీ. పూ. 700—క్రీ. పూ. 200 వరకు దీని రచనా కాలము” 31 ‘రాధపత్రికర్’ అను విద్వాంసుడు “మూల రామాయణమునుగూర్చి వ్రాయుచు, “దీని సోదర మహాభారతమువలె రామాయణము, పురాణములుకూడ, అనేకప్రక్షిప్త భాగముల కలయికతో నున్నదని వ్రాసెను. దీని నందరు అంగీకరించినదే. జాకోబీ, యితర విద్వాంసులు ఋజువు చేసినట్లు, రామాయణములోని ప్రథమ, అంతిమ పాండవులు తరువాతచేర్చిన భాగములుగా గాన్పించు చున్నవి.” అని వ్రాసెను. 314 రామాయణమునకు వ్యాఖ్యయగు ‘తిలక్’ అను గ్రంథమున మూలరామాయణములోని 2 శ్లోకములు కాన్పించుచున్నవి.

29 K. M. Munshi—Bharathiya Vidya Vol. I—p.225

30. Indian Antiquary—Vol XXI—p 281 “It has ever been conjectured that the existing contents of the M. Bh. in no way conform to those of the poem in its original form—that the victors in the present recension were not the primitive victors—but that there has been a secondary recasting of the whole work in favour of the former, by which the roles have been interchanged”

31 Ishwary prasad—New History of India—p 43 “In reality, however, the M. Bh. is the composition of a number of poets and the period of its composition probably ranged from B. C. 700 to B. C. 200”

31 A.—S. N. Tadpatrikar B. A.—A. B. O. I. Vol V and VI—p 67 Mula Ramayana

“ఇవంపవిత్రం పాపక్షుంశ్చాపి జనశ్చరూద్రోఽపి మహత్స మేరూఠ
ఇత్యంత శ్లోకైః—పృష్ఠ మురై వ్రూయమానర్హాః॥ శృణ్వన్ రామాయణం
భర్తృయః పాదపదమేవ వాసయతి బ్రహ్మణః స్థానం బ్రహ్మదాహుయతే
సహ । ఇతిమూల రామాయణ పద్యేనా” “అత్రైవ మూల రామాయణ”

అను పదములవలన గ్రంథకర్తకు రెండు ఆవృత్తులు తెలియునని, రెండింటిని
ఉదాహరించగలడని, శ్రీ. శ. 18 వ శ్లోకార్థం రెండు చూపములు గలవని, స్పష్ట
మగుచున్నదని, ‘రావప్రతిత్’ వ్రాసెను. ఇది సత్యమే.

వృద్ధి - వికాసము

మూలములో ‘జయ’ 8390 శ్లోకములు గర్భియమైనవి అని వ్యాస రచితమని
అదిపర్వము తెల్పుచున్నది. I - 81) తరువాత పైశాచాయము 24 దేలుగాను,
సౌతి లక్ష శ్లోకముల ఇతిహాసముగాను చేసెను. (కరసాహస్రిసంహితాన్) ఈ
ప్రకారము మూలకథ యుద్ధమునకు సంబంధించినంతవరకు 3 వంతువరకు
మాత్రమే కలదని, మిగత 3 వ వంతు మూలకథకు సంబంధము లేని కల్పిత
గాథగానున్నదని ‘వీరుడు’ వ్రాసెను. 32 “మహాభారతములోని ‘హరివంశము’తో
గలిపి లక్షపదివేల శ్లోకములు గలవని, మొత్తముమీద 3 వంతు కలుపబడిన
దనుటలో సందియములేదు’ అని ‘స్మిత్’ వ్రాసెను. ఇది ‘అల్పహుని’ నాటికే
కలదు. పై విషయములు సత్యముగానేయున్నవి. ‘సౌతి’ లక్ష శ్లోకములు
చెప్పగా, పర్వమాన మహాభారతములో లక్షయిరువది వేల శ్లోకములుగలవు.
18 పర్వముల తర్వాత ‘హరివంశ—విష్ణు—భవిష్యత్’ అను మూడు పర్వములు
అనుబంధముగా చేర్చబడినవి. ఈ మూడు భిలసంక్షిప్తములు. అది పర్వములోని
ద్వితీయా ధ్యాయమునుబట్టి వ్యాసప్రోక్తములు మొత్తము 100 అని, సూతపుత్రుడు
రామహర్షణికి నైమిశారణ్యములో తెప్పినది 18 పర్వములేనని, తెలియుచున్నది.
ఈ 18 పర్వములలోని శ్లోకములు, ఒక దేశప్రతికి మరియొక దేశప్రతికి సంబంధము
లేదు. నన్నయ భట్టు చూచినదానిలో 100700 శ్లోకములుండెను. కొన్నిటిలో
107390 కలవు. కొన్నిటిలో 84770, 84838, డొంబాయి భారతములో 95828
శ్లోకములు, కొన్నిటిలో 99057 శ్లోకములు గలవు. ఇందేది సత్యమైనదో తెలిసి
కొనుట కష్టము. ‘అక్షయకుమారదేవి’ అదిపర్వము, హరివంశము నిశ్చయముగా

32. A. Weber — History of Indian literature - P. 187

తర్వాత రచనలేయనెను 33 'భగవద్గీత' హద్దుని ఆస్థానకవి బాణుని కాలమున మహా భారతమున జేర్చబడినదని "మాక్ధనాల్" వ్రాసెను. 34 క్రీ. శ. 6, 7 శతాబ్దములలో "నిలకంఠుని" కాలమున 47 శ్లోకములుగల ఒక అధ్యాయమునక చేర్చబడినదని, 'శంకరుడు' వ్యాఖ్యానించిన ఒక వృత్తాంతమును బట్టి విచితమగుచున్నది. 35

'అప్పటి భారత మిప్పటి దానికంటె మిక్కిలి చిన్నదై యుండనోపు, వాసు దేవ, అర్జున (4—3—98) అంధక, వృష్ణి, కురు (4—1—114) ద్రోణ (4—1—103) కుంతి (4—1—173) వాణిసీయము నందుండుటచే నప్పటికి భారత కథలు వ్యాపించె ననుట స్పష్టము." అని కె. వి. లక్ష్మణరావు వ్రాసెను. 36 పై విద్వాంసుల వ్రాతలు సత్యములుగానే యున్నవి.

ఇంకను రామాయణములోని కొన్ని భాగములు మహాభారతములో జేర్చబడి నవి. దానికాండ 14 వ సర్గ, మహాభారతములోని అశ్వమేధ పర్వములోని ధర్మ రాజాశ్వమేధవర్ణనమే. అయోధ్యాకాండ 110 వ సర్గ, భారతములోని సభాపర్వము లోని 9 వ అధ్యాయమే. 36A సుందరకాండ 16 వ సర్గలోని సీతాదేవి వర్ణన, అరణ్యపర్వములోని దమయంతి వర్ణనమే. ఇట్టి వనేకములు గలవు.

'పునహ' లోని భాందార్కరు ప్రాకృతిశోధక సంఘమువారు 'అదిపర్వము' లోని 121 దీర్ఘమగు శ్లోకభాగములను అందులో నొకటి 460 పంక్తులు గల

33. A. K. Devi - A History of Indian Literature. "It seems the Adi Parva and certainly Harri Vamsa, are later compilations for there are numerous repetitions and exaggerations in the Adi parva"

34. A. A. Macdonall - A History of Sanskrit literature P. 288' We also know that in Bana's time the Bhagavadgita was included in the great epic'

35. A. Weber - History of Indian literature P 8 Foot note

36. కె. వి. లక్ష్మణరావు—అ. వి. స. 3 సం - పుట 1729.

36. A. C. V. Vaidya - The riddle of the Ramayana p. 22. "Now the present edition of the Ramayana was copied from M. Bh a whole chapter word for word For, where as that chapter fits in properly with the context in the M Bh; it is an intolerable interpolation in the Ramayana, into 100 of Ayodhya Kanda is the same as Chapter 5 of Sabhaparva and treats of the duties of a king and the appliances of a good Govt"

చానిని, 1634 చిన్నశ్లోక భాగములను (శ్రీ. శ. 13, 14 శతాబ్దములనాటి మహాభారత ముల బరిశీలించి ప్రక్షిప్తములని తొలగించిరి. పర్వసంగ్రహమునుబట్టి ఆదిపర్వ శ్లోకములు 7984 అని తేలును. ఇట్లనే “పదపర్వ” పరిశోధన చేయుచు, రణకర్తా ప్రతిలో 12848 ఉండగా, పక్షిణదేశ ప్రతిలో 14050 శ్లోకములు యందు గనుపించి . 14 పూర్వ అధ్యాయములు, పక్షిణమున లేనివి ఉత్తరదేశ ప్రభులచే గలవు. 31 దీర్ఘశ్లోకములు తొలగించి, 16 ఉపపర్వములు, 293 అధ్యాయములు గలవని నిర్ణయించిరి. అర్జున హిర్యశీకత, విష్ణువు సరకానుభవి వధింపట, వరహావ తారంజన భూమి నెత్తుట, యుద్ధిరుని దగ్గరకు దుర్భాసుడు వచ్చుట, మున్నగునవి ప్రక్షిప్తములు. తరువాత రచించిన పురాణగాథల నుండి అనేకము లెత్తి వ్రాయబడి నవి. ‘ఉత్తరగీత’ యనునది ‘మహాభారతము’ లో లేనేలేదు. ‘ఆదిపర్వము ఆనుక్రమణిక’ లో భగవద్గీత పేరులేదు. ఈ విధముగా ననేకములు కాలాను సారము చేర్చబడినవి. ‘విరాట పర్వము’ లో 1834 శ్లోకములున్నవి. ఇందులోని 300 మాత్రమే మూల భారతములోనివి. 1178 ప్రక్షిప్త శ్లోకములు. 62 దీర్ఘముగు శ్లోకభాగములు దరిమిలా చేర్చబడినవని తేల్చిరి. ఉద్యోగపర్వమును కూడ పరి శోధించిరి. ఇందు 696 ప్రక్షిప్త శ్లోకములు, 14 దీర్ఘ శ్లోకముల తొలగించిరి; దీనిలో ఉండవలసినవి 6083 శ్లోకములు, 197 అధ్యాయములని తేల్చివై చిరి.

సభాపర్వములో పర్వసంగ్రహమునుబట్టి 2611 శ్లోకము లుండవలయును. పరిశోధక సంస్థవాదు 2390 శ్లోకములని తేల్చిరి. కొన్నిటిలో ఉండవలసిన వాని కంటె 2000 శ్లోకము లధికముగానున్నవి. దుశ్శాశనుడు వత్తము లూడడియు నపుడు ద్రౌపది కృష్ణుని ప్రార్థించెనని చెప్పు భాగము, కుంతి సాందవుల నుండి నెలపు తీసికొని పోయిన భాగము, ప్రక్షిప్తములుగా తేల్చివేయబడినవి. ఈ ప్రకారము మహాభారతమంత పరిశోధించి, వేలకు వేలు ప్రక్షిప్తముల తొలగించిరి.

‘మెక్థనాల్’ అను విద్వాంసుడుకూడ మొత్తము గ్రంథములో నితిహాసభాగముగా నున్న $\frac{1}{5}$ వంతు, నీతిబోధలు, ఉపదేశభాగములతో విపరీతముగా పెరిగిపోయి. చిట్టచివరకు ఇతిహాస స్వరూపమే మారిపోయి, నయవిద్యాసంబంధముగు విజ్ఞాన సర్వస్వముగా తయారాయెను.” అని అభిప్రాయ మొసంగెను 36B. ఇది సత్యము

36 B. A. A. Macdonall — A History of Sanskrit literature P. 282.
“Its epic kernel, more-over, which forms once about 1/5 of the whole work, has become so overgrown with didactic

గానే యున్నది. 'విలియమ్స్' కూడ ఈనాటి మహాభారతము, మాలభారతము కాదని ఉల్లేఖించెను 36C. ఇది సత్యమే. 'యుద్ధమునకు సంబంధించిన మూల కథనుండి, నిర్భుతమైన ఒక రూపము చాల్చుటకు, అనేక తరములు గడచి యుండును.' అని 'వీబిరు' వదించెను. 36D

ఇది యిట్లుండగా, మహాభారతములో వ్యాసుడు చెప్పినవి 60 లక్షల శ్లోకములని, అందు దేవతలకు 30 లక్షలు, పితృలకు 15 లక్షలు, గంధర్వులకు 14 లక్షలు, మనుష్యు లోకములో 1 లక్ష యొసంగెనని యొకచోట, 'వై శంపాయ నుడు లక్ష పాదెనని యొకచోట, సౌతికూడ లక్షపాదెనని, 4 వేదములు ఒకపై పు ధారతము మరియొకపై పు పెట్టగా, భారతముపై పు మొగ్గగా దీనిని మహాభారతము' అనిరని యొకచోట వ్రాయబడినది. (ఆది - 1-104, 106, 268, 269) ఇంతను మరియొకచోట వ్యాసుడు 90 లక్షలు చెప్పెనని, దానిని నారదుడు దేవలోక మున, అసికుడు పితృలోకమున, కుకుడు, రాక్షస, యక్షలోకమున, 'వై శంపాయ నుడు' మనుష్యలోకమున ప్రచారము చేసెనని, వ్రాయబడియున్నది. ఈ విధముగా వ్రాసిన వ్రాతలు చారిత్రక సత్యములు కాకాలవు. "పూర్వాచార పరాయణుడగు హిందువు, మహాభారతమును సత్యమగు చరిత్రయని అంగీకరించునని హింూమత ధర్మములోనే చారిత్రక భావము లేదని, భారతదేశములో శ్రీ. శ. 1000 కి పూర్వము సమకాలీన చరిత్ర వ్రాయు కళ లేనేలేదని," విద్వాంసులు వ్రాసిరి. 37 ఇది సత్యమే.

వ్యాసుడు భారతకథ వ్యాప్తికి శిష్యులగు 'వై శంపాయన, సుమంతు, క్రమిని, పైల, కుకులకు చెప్పెనని (ఆధ్యా 63-89) వారిని భారతాచార్య యందు

matter, that in its final shape, it is not an epic at all, but an Encyclopaedia of moral teaching'

36 C. Sir M. M. Williams — Indian wisdom P. 370. "The work as we now possess it, cannot possibly be regarded as representing the original form of the poem"

36 D. A. Weber — The History of Indian Literature P. 187:

37. Ency Brit - Vol. XII - p. 183 - "But before A. D. 1000 the art of contemporary narrative hardly existed in India "The historical sense is not a feature of Hinduism, and while the orthodox Hindu takes no account of millenia, he accepts the Maha Bharatha as authentic history"

రని కొన్ని గ్రంథములు తెల్పుచున్నవి. అశ్వలాయన గృహ్యసూత్రములో “పై శాపాదునుని భారతాచార్య” అని పేర్కొనుచు దయానంద సరస్వతి యిట్లు వ్రాసెను. “ఈ సంగతి భోజుడు వ్రాసిన ‘సండిపి’ నామక ఇతిహాసములో వ్రాసెను. దానిలో స్పష్టముగా వ్యాసుడు 4000, వాని శిష్యులు 5000 మొత్తము పదిదేల శ్లోకములతో భారతము రచించిరి అది ‘మహారాజ విక్రమాదిత్య’ సమయములో 20 వేలు ఆయెను. భోజమహారాజిట్లు చెప్పెను. “నా తండ్రి సమయములో 20 వేలు ఇచ్చెడు నా సగము వయస్సులో 20 వేల శ్లోకయుక్త మహాభారత గ్రంథము అభిమన్య. ఇట్లు వృద్ధిపొందినచో ఒక ఒంటె బరువగును.” (పై గ్రంథము ‘గ్వారియరు’ రాజ్యములో ‘బింద’ నామక నగరములో ‘తివాడీ’ బ్రాహ్మణునియింటిలో నున్నది. దీనిని ‘లక్ష్మీ రావుసాహేబు, ఆయన గుమాస్తా ‘రామవయాళవాడే’ స్వయముగా జూచిరి.)

ఈకథ చారిత్రకసత్యము కాకాలదు; నీలనన ‘భోజ మహారాజు’ శ్రీ. శ. 1018—1060 మధ్య రాజ్యమేలెను; అనగా నన్నయభట్టుకు సమకాలీన మగుచున్నది. అప్పటికే ‘మహాభారతము’ లక్ష శ్లోకముల ఇతిహాసముగా ప్రచారములో నుండెను. అర్జునానికాద లక్ష శ్లోకముల ఇతిహాసమును హరివంశముతో బాటు పేర్కొనెను. 38 విక్రమాదిత్య మహారాజు కాలమును జూచెదమా, అది శ్రీ. శ. 375—413 అగుచున్నది. అప్పటికే లక్ష శ్లోకముల ఇతిహాసము భారత భూమిలో గలదనుటకు విదేశీయ యాత్రికుల వ్రాతలు గలవు. కాంధోజాది దేశములలో మహాభారత ప్రచార మప్పటికే కలదు. భూదానములలో గూడ నీకృతి పలుకావుల లక్ష శ్లోకముల ఇతిహాసముగా వేర్కొనబడినది. 39 కాన దయానందుని వ్రాత చారిత్రక సత్యము కాదేమో యని తోచుచున్నది. పై సండిపి నామక ఇతిహాసమును జూచియే కాబోయి, ‘లక్ష్మీజరాయ తీమణి’ హిందూ మహాయగము’ లో మొదట భారతములో 5000 శ్లోకములు మాత్రము గలవని వ్రాసెను.

38. Dr Edward C. Sachua — Alberuni's India—P 132.

“The book has 10000 shlokas in 18 parts, each of which is called parvan — These parts are followed by another one which is called ‘Harivamsa parvan’ which contains the traditions, relating to Vasudeva”

39 C. V. Vaidya — History of Sanskrit literature P. 9.

“Land grant of 462 A. D.—that epic 400 A. D. was practically of exactly the same length as given in Adiparva”

ఇంకను హోల్త్జ్మాన్ (Holtzmann) “లుడ్నిగ్” (Ludnig) ‘దాహల్ మన్’ (Dahlmann) జాకోబి (Jacobi) వాన్ ష్రోల్డర్ (Von Schrollder) హాప్కిన్సు (Hopkins) మెక్డనాల్ (Macdonal) సి. వి. వైద్యా (C. V. Vaidya). హాప్కిన్సు (Hopkins) భారతము పట్టుక. వృద్ధి వికాసముల గూర్చి శ్రేణించిరని ‘యన్. డె. వెండె’ అను విద్వాంసుడు వ్రాసెను. (A B O R — Vol 24—P 17) ఈ వ్రాత సత్యమే.

సీతానాథ తత్వభూషణ, కృష్ణ చరిత్రములో వ్యాసరచితమగు 8800 శ్లోకములు గల ‘జయ’ గాక 4 అవృత్తుల బెందెనని అవి వరుసగా I 24000 II 84836 III 100000 IV 107290 శ్లోకములు గల గ్రంథము లాయెనని వ్రాసెను. (Krishna and the Puranas P 30)

ఋషులు సత్యవ్రతులే

ఈ విషయముగా కరుపించాలర సంబంధమగు చరిత్ర, అమాత కల్పనలతో, అన్యభావిక విషయములతో, కట్టు కథలతో నిండిపోయినది. భారతీయ సండితులు ప్రక్షిప్త భాగములను జేర్చుటలో దేర్గాంచినవారు. ఋషినిర్మితమగు వేదసంహితలు బ్రాహ్మణరజ్యకములు మాత్రము వీరి కలవికాలేదు. అనేకములగు ఉపనిషత్తులు, సూత్రములు, ఇతిహాసములు, పురాణములు, ఉపపురాణములు, స్మృతులుమున్నుగా గల అన్ని గ్రంథములలోను, ముద్రణాయంత్రములు వచ్చువరకు స్వేచ్ఛగా ఎవరి యిష్టానుసారము వారు చేర్చివైచిరి. ‘భవిష్యత్పురాణములో’ “వికటావతి” (విక్టోరియారాణి) వరకు చేర్చిరి. అందుచే నివియన్ని “పోషల” నిర్భతములని “దయానంద సరస్వతి” అక్షేపించెను. ఆయన యిట్లు లిఖించెను. “ఋషులు విద్వాంసులును, శాస్త్రజేత్తులును, ధర్మాత్ములు నయమున్నారు; కాబట్టి ఋషి ప్రణీత గ్రంథములనే చదువ వలయును; ఋషులు కానివారు సక్షిపాతసహితమగు నాత్మలు కలిగి అల్ప శాస్త్రములను జదివియుండినారు. కాబట్టి వారు రచించిన గ్రంథములును అట్లులేయుండును; కనుక వానిని జరువగూడదు.” ఇట్లనే “తంత్ర గ్రంథములు, పురాణములు, ఉపపురాణములు, తులసీదాసకృతరామాయణాది భాషాగ్రంథములు, ఇవి యన్నియు గణితకల్పిత మిశ్రాగ్రంథములు.” 40 అని వ్రాసెను. విహుభాగమిది సత్యముగానేయున్నది. “డిగ్లాల్లస్టీవార్డు” కూడ యిది యన్ని పురోహితవర్గమువారి కృత్రిమ గ్రంథజాలమని అక్షేపించెను.

40. దయానంద సరస్వతి — సత్యార్థప్రకాశిక — తృతీయసముల్లాసము.

“సేతుంసతే, విప్రాణిహూదావదంతి” అనికవదేశించిన ఋషి సత్తములు, యు యుగములు స్మరింపబడిన బ్రహ్మచర్యవ్రత ప్రధానమును దోచిందిన జితేంద్రియులు, దేగాధ్యక్షముచేత దుఃఖశక్తిని దొరికి ప్రజలభారతా శక్తిని సంపాదించి, బుద్ధి ప్రతిభగల్గి, సత్పుత్ర సంతస్తులైన ఋషులు, అసత్య చరిత్రల వ్రాయబోరు. స్వార్థపరులు వ్రాసిన అనేక గ్రంథములను ఇంద్రియ నిగ్రహ సంపన్నులగు ఋషుల కృతులని చెప్పుట పాడికాదు. సభాపర్వము, 11 వ అధ్యాయములో వాచిపిట్లు చెప్పినవికలదు. “మనోనిగ్రహము పొందిన 80000 ఋషులను, సంతానముపొందిన 50000 మంది ఋషులను, నే నచట చూచితిని.” విచిత్రమైన వారి జననవృత్తాంతముల గూడ మర్మము లేకుండ, దాచకుండ వ్రాయుటచూడగా, మహాత్ములగు ఋషులు సత్పుత్రులని స్పష్టమగుచున్నది. ఈక్రింది విషయములు చూచుచు. విశ్వామిత్రుని ప్రోత్సాహముచేత “సుదాసుడు” వశిష్ఠుని కుమారుడగు “శక్తిని” యుద్ధభూమిలో వదించెను. శక్తి భార్య ‘అదృశ్యాంతి’ భర్త మరణా నంతరము మరియొకని వివాహమాడగా “పరాశరుడు” గల్గెను. చుష్కంతుని కుమారుడు “భరతుడు”; ఈయన పేరుతోనే భరతపర్వముని పేరు వచ్చినదని కొందరి తలంపు. ఈ భరతునికి ముష్యరు భార్యలుగలరు. వారికి లోమ్ముండగురు పుత్రులు గల్గిరి. ఈ భార్యలు తమ బిడ్డల నంచరిని, వదించివేసిరి. అందుచేత ‘భరతుడు’ ‘అంగీరసవిభాదిత భారవ్యాజుని’ పెంచుకొనెను. భరతుని భార్యలు తమ బిడ్డలనెందుకు వదించిరి : ఈ కారణముకూడ మర్మములేకుండ ఋషులు సత్యముగా వ్రాసిరి. ఈ “భరవ్యాజు”ని తండ్రి “ఉవాచ్యుడు” తల్లి “మమత” ఈమె కొన్ని కారణముల వలన ‘దృహస్పతిని’ వివాహమాడి, ఆయని వలన భరవ్యాజుని గనెను. తలిదండ్రు లిరువురు వదలగా, మరుత్తు లీయనను చెందిరి. అంగరాజు, అను వంశజుడగు “వాలీ”; ఈయన భార్య సుదేష్ఠ; వీరికి వాలకాలమువరకు సంతానములేదు. భర్త ‘దీర్ఘతమను’ అను ఋషిని వివాహమాడి సంతానముగను మని చెప్పినని, ఆమె ఆ పద్ధతి కంగీకరించక “ఉషీజా” యను దాసిని బంపెనని ఆమెవల్ల ‘ఉషీవంతుడు, చక్షుష’ గల్గిరని, తర్వాత ‘సుధేష్ఠకు’ ‘దీర్ఘతమస్సు’ వలన ‘అంగ, వంగ, సుమ్మ, పుండ్ర, కళింగ” యను బిడ్డలు గల్గిరని, ఋషిప్రోక్త గ్రంథములే తెల్పుచున్నవి. కుంతికి గల్గిన సంతానవృత్తాంతము, పేదవ్యాసుని జననవృత్తాంతము సత్యములనుటలో సందేయము లేదు. ఇట్టి రహస్యముల బయటపెట్టిన మన ఆర్యఋషు లసత్యవంతులా :

‘భగవాన్ బుద్ధుడు’ కూడ బ్రాహ్మణులను సంబోధించుచు, వారి పూర్వజులు ఋషులని చెప్పెను. (బ్రాహ్మణోక్తాపూర్వత్ ఋషి — మట్టిను నికాయము 2—5—, 9.) “ఋషియనగా మంత్రార్థము నెరిగినవాడని, బోధాయన ధర్మ సూత్ర వ్యాఖ్యాత ‘గోవిందస్వామి, ‘ఋషిర్మంత్రార్థజ్ఞః’ అని వ్రాసెను. ‘శాంత రక్షిత’ అను బొద్ద పండితుడు తన “తత్వ సంగ్రహము”లో నిట్లు వ్రాసెను. ‘భగవాన్ బుద్ధు డిట్లు చెప్పెను. ఓ ఆనందా : వారు పురాతన మహర్షులు, వీరే వేదములు చేసిరి; మంత్రములు ప్రవృత్తము చేసిరి.”

బుద్ధుడు కూడ గొప్ప యోగిన త్రముడు. ఆయన స్వయముగా జెప్పిన సూత్రములలో నెచట పొల్లునైన నుపద్యమురాదు. జైనయోగులు కూడ నిట్టివారే. అందుచేత ప్రాచీన చరిత్ర తెలిసికొనుటకు బొద్ద, జైనుల చరిత్ర గ్రంథశాలము మిగుల సుపయోగపడె యున్నది. పరిశోధించినవారి తీరును అమూల్యమైన విషయములు లభ్యమగుచున్నది. బ్రహ్మచేత్రులు లేక బ్రాహ్మణులు ఆయన యోగులనుగూర్చి, అలెగ్జాండరుకు పంపింపిన జరిగిన సమాచారమును గ్రీకు లేఖకుడు ‘అనిసిక్యటసు’ వ్రాయును అలెగ్జాండరుకప్పు ధర్మములు నిరుపయోగము లని, బ్రాహ్మణులకు స్వర్ణమున్న ప్రేమగాని, మృత్యువన్న భయముగాని లేదని చెప్పెను. (Indika — Frag XLV — The gifts he promises, are all things to me utterly useless — The Brahmins neither love gold nor fear death.) ఇట్టివారే ఋషులు”

పండితులు చేర్చిన ప్రక్షిప్త భాగముల వంద భారతీయ చరిత్ర చరిత్రాగమము అడుగున విడిపోయినది. ‘స్కిత్’ ‘మెకాలే’ యున్నగు చరిత్రకారు లిందుచేతనే మనం నాశపించిరి. ‘హిందీకవి చాంబ్ వరచాయ్’ వ్రాసిన గ్రంథము ‘పృథ్వీరాజ రాసో’ లో మొదట 500 పద్యములు ఉండెను. తరువాత నది లక్ష యిరువది ఐదు వేల పద్యములుగా మార్చబడెను. మూల వ్రాత ప్రతి ఇప్పటికిని కవివంశీకుని యొద్ద నేటికిని జోధపూరు సంస్థానములో నొకని యిండునున్నది. ఇదికూడ భారతమువలె పెంచబడి, అనేక అవతారములైతి, చివరకి రూపము దాల్చెను. పై గ్రంథపు వ్రాత ప్రతినిజూచి, “స్కిత్” దానివిగూర్చి వ్రాసెను. ఇట్లు ప్రక్షిప్తము లనంతములుగానున్న కారణమున, ఏ గ్రంథ కాలనిర్ణయము, ఏరాజు, ఋషి కాలనిర్ణయము చేయవలెనన్నను చరిత్రకారు డనేక కష్టములకు గురికావలసి వచ్చు చున్నది. తల బ్రద్దలై పోవుచున్నది. ‘వీణరు’ విద్వాంసు డందుచేతనే ప్రాచీన

భారతీయ కాలనిర్ణయ పట్టిక' మిగుల పీచెత్తిలో నున్నదని, విసిగి, వేసారి చెప్పెను. 41 ఏడుగు గిట్టిన నిర్ణయరే, మరుగునకున్న సత్యమగు చరిత్రలు వారి కష్టముతో వెలికి తీయవలసి వచ్చుచున్నది: కాలనిర్ణయము సరిలేకున్నది. యగములతో మడివేయఁజును తప్ప, మిగవారికి యితర సాధనము కాన్పించదు. అందుచేలనే "విట్నీ" (Whitney) భారతీయ వాఙ్మయ చరిత్రలోని తేజీలన్నీ, మరలమరల నడుచుట బొర్లించబడు గుండుసూడులని పేర్కొనెను. 42 ఇదిసత్యమే.

మహాభారత రచనాకాలము - బాహ్యప్రమాణములు

ఏ గ్రంథము కాలనిర్ణయము చేయవలెనన్న అంతరిత, బాహ్యప్రమాణముల చేత దానిని చేయవలసియున్నది. ప్రస్తుతము బాహ్య ప్రమాణములచేత మహాభారత కాల నిర్ణయమును జేయుదము.

1. అశ్వలాయనుడు తన గృహ్య సూత్రములలో (III-4) "సుమంతు-జై మిని-వై శంపాయన-పైల-సూత్ర-భారత-మహాభారత-ధర్మాచార్యః" అని వ్రాసెను. సూత్ర-భారత మధ్య 'భాష్య' అను పదముండవలయునని, ఇతర వ్రాతప్రతులలో నట్లున్నదని 'వీబరు' పండితుడు వ్రాసెను; రాజారావు దీనిని ఉదాహరించుచు 'భాష్య' వాడెను. 43 కాని ఈ శ్లోకమే ప్రక్షిప్తమని అభిప్రాయ మొనంగెను. ప్రక్షిప్తముకాదని మా యభిప్రాయము. ఏ విద్వాంసుడు దీనిని ప్రక్షిప్తమని వ్రాయలేదు. "వ్యాసపారాశర్య, వై శంపాయనుల పేర్లు తైత్తిరీయ అరణ్యకములో గాన్పించుచున్నవి. "పాణిని" అష్టాధ్యాయలో 'వై శంపాయనుని' పేర్కొనెను. ఈ యిరువురికి భారత కర్తృత్వముతో సంబంధము గలదని పలువురు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. పైసూత్రమునుబట్టి అశ్వలాయనునికి పూర్వమే భారత, మహాభారతములు రెండు కలవని స్పష్టపడుచున్నది. "అశ్వలాయనుడు" "శౌనకని" శిష్యుడని 'వీబరు' ఆంగీకరించెను. శౌనకని శిష్యుడే అశ్వలా

41. A. A. Weber—History of Indian Literature P. 224

42. W. D. Whitney — (America — Indian Antiquary XXVII). All dates given in Indian literary history are pins set up to be bowled down again."

43. M. Rajarao—Bharatiya Vidya Vol X.

యనుడని, ఇట్లు భిష్ముడు తన “సర్వానుక్రమణిబ్యాత్తికా” భూమికలో వ్రాసెను. తన సూత్రముల యంతములో నొకచోట “నమః శాసకాయ, నమః శాసకాయ” యని వ్రాసియుండెనని వైదిక వాఙ్మయ చరిత్రకర్త పండిత భగవద్దత్త వ్రాసెను. (Also see H. S. L. by Maedonall P. 249) ఈయనకూడ, ‘అశ్వలాయనుడు’ శాసకని భిష్ముడనియే అంగీకరించెను. శాసక భిష్ముడు, కర్ణాయనుడు, నాల్గు దేవములపై తన గ్రంథములను వ్రాసెను. ఇతని ‘ఋగ్వేదసర్వానుక్రమణిక’ ప్రసిద్ధమైనది. ఈయనకే ‘వరరుచి’ యని, పాంసకరుడని పేర్లుగలవు. ఈ “కర్ణాయనుడు” పాణిని సమకాలీనుడు. మహాభద్రుడని రాజ్యకాలములోని వాడు ఈ విషయము ఒక వివాదమునుపెత్తి వ్రాసెను. “గుణాభ్యునిచే చెప్పబడిన చంద్రగుప్తగౌతమ యిట్లున్నది. వచ్చుని భిష్ముడును, పాణిని, కర్ణాయనుడు, వరరుచి, వ్యాధి సహాధ్యాయుడనై న “ఇంద్రచతురు” గలరు. గురువాయనను విశేష మొత్తమును గురుచిక్షిణగా నిమ్మని యడిగెను, అంతటాయన 99 కోట్ల బంగారు నాణెములుగల అయోధ్యపాలకుడు ‘నంద’యొద్దకేగెను; కాని ఆయన అప్పుడే చని పోయెను.’ 44 దీనినిబట్టి ‘అశ్వలాయనుడు’ పాణిని సమకాలీనుడని తేలుచున్నది. కాని ఈ బృహత్కథ ప్రమాణము పిందెపికు సత్యమో తెలియకున్నది.

పాశ్చాత్య విద్వాంసులు శ్రీ. పూ; 3—7 శతాబ్దాల మధ్యనెపుడో “అశ్వలాయను” డుండవలెనని వ్రాసిరి. ఐతరేయ ఆరణ్యకములో 4, 5 ఆరణ్యకములు, అశ్వలాయన, శాసకరచితములు. శాసకడు ఋగ్వేద సంబంధముగ పది గ్రంథములను వ్రాసెను. “వైశంపాయనో మహాభారతాచార్యః” అని అశ్వలాయనుడు వాడియుండుట చేత “మహాభారత రచనము” అశ్వలాయనునికి పూర్వమే జరిగి యుండెననుట స్పష్టము; కాని ఈ అశ్వలాయనుడెవరై యుండనోపు అను సందియములేగలదు. ‘వైద్యా’, అశ్వలాయన గృహ్య సూత్రములు (శ్రీ. పూ. 100) భారతము, మహాభారతముల దేర్కొనెనని, ఇది సాతచేత శ్రీ. పూ. 250 లో ఈనాటి మహాభారతముగా విస్తరించబడినని వ్రాసెను. 45 కాని యిది తప్పుగా గాన్పించుచున్నది.

44. K. G. Sankar — A. B. O. R. I. Vol XII—P. 313.

45. C. V. Vaidya — History of Sanskrit Literature P. 4.

“Aswalaayana Grihya Sutra (100 B. C.) mentions distinctly 2 works ‘Bharatha and Mahabharatha’. This was enlarged by Sauti into the present Mahabharatha about 250 B. C.”

"పాండురంగ" వామనకాండే" తన భర్తకాస్త్రేతిహాసములో శ్రీ. పూ. 800—900 మధ్య భర్తసూత్రకాలమున, బుద్ధ నమకాలినుదగు "అశ్వలాయనుడు" కల్పిస్తూత్ర కర్తయనెను. బౌద్ధుల ఓటమి త్రయములోని 'సూత్రఓటము' లోనిదగు మట్టపనికాయము' లో "అశ్వలాయన సుత్రాంతము" లో (2—3—3) నిట్లు వ్రాయబడినది. "గౌతముడు బ్రాహ్మణిలో జేరడములో విహరించు నపుడు "అశ్వలాయన" నామక తరుణబ్రాహ్మణ విద్యార్థి వెచ్చెను. ఈయన కల్ప, శిశి, మూడు వేదములు, ఇతిహాసవేదము మున్నగు వానిలో బ్రక్షిణమై యుండెను." ఈయనదే "గృహ్యసూత్రకర్త" కావచ్చునని 'కాండే' అభిప్రాయము; కాని తానక, అశ్వలాయన, కాత్యాయన, పాణిని, పింగళాదులందఱు నమకాలినులే యగుటచేత, సూత్రకాలము శ్రీ. పూ. 600—200 అని జూహు విద్వాంసుల యభిప్రాయమగుటచేత, ఈ మధ్య విప్పుచో అశ్వలాయను నిండుట నిక్కవము. ఈ "కానికుడు" నైమిశారణ్యములో యజ్ఞముచేసి, సాడిచేత మహాభారతము చెప్పించినవాడయినచో, శ్రీ. పూ. 800 వాడగుట నిశ్చయము. ఈయన శిష్యుడైన 'అశ్వలాయనుడు'కూడ శిష్యుటివాడే యగును; కాని సూత్రకాలము అంతప్రాచీనమాయని నందేహము గల్గుచున్నది. ఎట్లయిన శ్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దికి పూర్వము మహాభారతరచన జరిగియుండవలెను. శ్రీ. పూ. 6, 7 శతాబ్దిములలోని 'ఆప సంబుడు', తన గ్రంథములో ఒకటి, రెండుచోట్ల 'ఇతిహాసము' అని పేర్కొనెను. ఇది 'భారతము' కావచ్చును. ఈయన కాలములో భారతముండుట నిక్కవము.

2. పాణిని కాలముందు 'మహాభారత' ముండెను. VI-2-38, IV-3-98, VI-3-75) పాణిని దీనిని పేర్కొనెను; కాని యిది ఇతిహాస నామముగా దేర్కొనలేదని, మహాజాబాలవలె, భరతులలో ప్రత్యేక ప్రాధాన్యతగల వ్యక్తి పేరని, 'వీటరు' అభిప్రాయపడెను; కాని ఈ యభిప్రాయము తప్పుగా గాన్పించుచున్నది. మహాభారత కథకు సంబంధించిన యనేక నామములు యుద్దిష్ఠర, హస్తినాపుర, వాసుదేవ, అర్జున (4—3—98) అందక, వృష్టి, కురు (4-1-114) ద్రోణ (4-1-103) కుంతి (4-1-106) పదముల పాణిని వాడెను; కాన ఆ కాలమున భారతకథలు వ్యాప్తిలోనుండుట నిక్కవము. 'పాణిని' కాలమునుగూర్చి విహరించెదము.

"యస్మాదిభ్యోగోత్రే" (2—4—63) అని వాడినందువలన యాసుకుని వేదవ్యాఖ్యానిరూపమైన నిరుక్తము పాణిని నాటికి కలదని విద్వాంసులు వ్రాయు

చున్నారు. 46 కాన పాణిని, యాసుకంఠే తరువాత వాడగుట స్పష్టము. 'మాకుముల్లరు,' పాణిని కాలము క్రీ. పూ. 350 అనెను. గోల్లాస్తకరు, భాందార్కరులు, క్రీ. పూ. 600 అనిరి. "దెల్ వెల్ క్" క్రీ. పూ. 700 అనెను. 'కుంఠ' పాణిని కాలము క్రీ. పూ. 900 అనెను; ఇంతను పూర్వదని కొందరు వ్రాసిరి. 'పాణిని' బుద్ధునికంటే పూర్వదనుటకు సందేహములేదు.' అని లక్ష్మణరావు వ్రాసెను. 'వైయాకరణ పాణిని' క్రీ. పూ. 360-358 వరకు రాజ్యమేరిన 'మహాపద్మనందుని' కాలమున నుండెనని 'అర్యమంజూశ్రీ మూలకల్పమును' బట్టి తేలుచున్నదని శ్రీకాశీప్రసాదు జయస్వామి వ్రాసెను.

శ్లో॥ వరరుచిర్నామ విభాతః । అతిరాగో అమాత్తదా (436)

నియతంక్రావతే జోహా । తస్యరాజ్ఞో భవిష్యతి

తాస్యాస్యంతమః సఖ్యః పాణినిర్నామ మాణవః (437)

దీనినిబట్టి 'మహాపద్మనందునికి' 'వరరుచి' నామక మంత్రియందు గాఢమగు ఆనురాగము కలదని, వాని రెండవ మిత్రుడు 'పాణిని' నామక మాణవుడని తేటతెల్లమగు చున్నది. కాన సూత్రకాల మధ్యలో దాదాపు క్రీ. పూ. 360 ప్రాంతమున నుండవచ్చును. అప్పటికి 'మహాభారతరచన' జరిగియుండవచ్చును. 'హాస్పిన్సు' కూడ 'పాణిని' కాలమున మహాభారతము కలదని వ్రాసెను. పాణిని భారతము, మహాభారతముల నెరింగియుండెను. పాణిని విరుద్ధ ప్రయోగము లుండుటచే పాణినికి పూర్వమే మహాభారతము గలదనుట స్పష్టము.

3. మహాభారతములోని కాన్ని పేర్లు జాతక కథలలో గాన్పించుచున్నవి. పాండవుల కథ 'కునాలజాతకము' లో ఖిన్నముగా నున్నది. ఇందు పంచ పాండవుల పేర్లు కాన్పించుచున్నవి. వీరు తక్షశిలలో జదివినది, దేవాటనము చేయుచు 'కాశీ' నగరమునకు వచ్చినది యున్నది భారతయుద్ధముకాని, పాండవు లకు వాసుదేవ కృష్ణునితోగల సంబంధముగాని పేర్కొనబడలేదు. 'మఱి జాతకము' లో 'కన్త, కంస' అను పేర్లు కాన్పించుచున్నవి. వాసుదేవుడే కన్త (కృష్ణ) యగుచున్నాడు. చా. రాయచౌదరి, భాందోగ్య ఉపనిషత్తు, పాణిని ఆష్టా చ్ఛాంస, మెగస్తేనీసు ఇండికా, తైసురి ఉత్తరాధ్యాయన సూత్రము, మఱిజాతకము, పారంజరి మహాభాష్యము, మహాభారతము పురాణములు-వీనియన్నిటిలో వర్ణించబడిన 'కృష్ణుడు' ఒక్కడేయని యధిప్రాయ మొసంగెను. మాకుముల్లరు, మెక్లనాల్,

కీత్ భిన్నులని వ్రాసిరి. 'విమరుని' పేరుకూడ రాన్విండున్నది. కురుపాంచాల శబ్దముకూడ కలదు. 'జాతక కథలు' శ్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్ది ప్రాంతపు రచనలు అగుటచేత, అంతకుపూర్వమే మహాభారత రచన జరిగి యుండవలెను. "వింబర్ నిర్దో" తన 'హైందవవాక్యము చరిత్ర'లో జాతక కథలు, ఇతిహాసములు రెండు నొకే కాలమునకు చెందియుండవచ్చునని యభిప్రాయ మొసంగెను.

4. 'మెగస్థనీసు' అను గ్రీకు రాయదారి (శ్రీ. పూ. 302) చంద్రగుప్తుని కాలమున భారతవర్షమునకు వచ్చెను. ఈయన భారత భూమిలో గొంత కాలముండి, రాను చూచిన, విన్న వానిని గూర్చి 'ఇండికా' యను పేరున ఉల్లేఖించెను. దీనినిబట్టి, అప్పటికి భారత కథలు కొన్ని వ్యాప్తిలో నున్నట్లు కాన్విండున్నది. 'హెరక్లియస్' కుమార్తె "పాండ్య" దక్షిణ దేశములోని యొక గొప్ప రాజ్యమునకు రాజయిని, అచటనే మత్స్యములు లభించునని పై లేఖకుడు వ్రాసెను. 47 'అరియన్' వ్రాత ప్రకారము, 'హెరక్లియస్' రెండు గొప్ప నగరములు మఱుర, క్లియస్బోరా కలిగిన "కొరసేను"లను స్వతంత్ర ప్రజలు పూజించుచుండిరని తెలియుచున్నది. 48 ఈ 'హెరక్లియస్' కృష్ణుడో బలరాముడోయై ఉండవలెను. పర్వతము లలో నివసించువారు "డయోనిసస్"ను (శివుని) మైదానములలోనివారు 'హెరక్లియస్'ను పూజింతురని పై లేఖకుడు వ్రాసెను. (ప్రొఫ్. 15-1-199) ఆచార కథనము, మూర్తి పూజ మున్నగునవన్ని బౌద్ధ మతోదయమైన తర్వాతనే, 'మహాభారత ములో' వెలసినవి; కాన మెగస్థనీసు కాలమునాటికి మహాభారతము ప్రచారములో నుండవచ్చును. అందుచే శ్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దికి పూర్వమే యగుచున్నది. మహాభారతమును గూర్చి 'ఇండికా'లో లేనందువలన, అప్పటికి మహాభారతము లేదని, మెగస్థనీసు కాలమునకు క్రీస్తోష్ఠము (Chrysostom) కాలమునకు మధ్య దీని రచన యని 'పీటరు' అభిప్రాయపడెను. పాణిని, అశ్వలాయనులు మెగస్థనీసుకు పూర్వులేకదా : వారే పేర్కొనగా, మెగస్థనీసు ఉదాహరించనందువలన అప్పటికి లేకుండునా ? అదియునుగాక, 'ఇండికా' లోని భాగములు మనకు సమగ్రముగా లభించలేదు; చాల భాగములు ఖిలమైపోయినవి. ఖిలమైపోయిన భాగములలో నెచట మహాభారతమును గూర్చి చెప్పబడినదో, మనమిప్పుడు చెప్ప

47. Megasthenese Indika-Frag LVI - translated by Mcerindle.

48. Megasthenese Indika - Frag VIII - translated by Mcerindle
Also see J. W. Mcerindle — India of Arrian Vol. V. P. 89 and 161.

జాలము. మనకు లభ్యమైన భాగములో మహాభారత ప్రశంస లేనందువలన, 'మెగస్తసీసు' కాలమునాటికి మహాభారతము లేదని 'వీబరు' అభిప్రాయపడుట బాగుగాలేదు. క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దము నాటిదని "ఆర్. జి. భండార్కరు" మున్నగు విద్వాంసులచేత సంగీకరించబడిన, బౌద్ధగ్రంథము 'నిదేశ'లో 'వాసుదేవ' పూజ పేర్కొనబడినది. అప్పటికి మహాభారత కథలు, అవతార కథనము, పూజ, జనసామాన్యములో వ్యాప్తి గల్గియుండుట నిక్కువము. అంతకు పూర్వము ఆర్య ఋషులు పూజ, యజ్ఞములద్వారా జరుపుచుండిరి. తర్వాత బౌద్ధులను జూచి హిందువులు మందిర నిర్మాణము, మూర్తి పూజచేయసాగి, వారి కనుగుణ్యముగా గ్రంథముల రచింపసాగిరి.

6. 'బార్హత' స్థూపము మీద నుండు చిత్రపు పనులలో ననేక కట్టుకథలు, అనేక కథల శీర్షికలు చెక్కబడియున్నవి. ఇవియన్ని క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దము నాటివి. ఈ కల్పిత కథలన్ని ప్రాచీనమైన మహాభారతములో గాన్పించుచున్నవి. కాన అ స్థూప నిర్మాణ కాలమునాటికి మహాభారత రచన జరిగియుండ వలయును.⁴⁹

6. క్రీ. పూ. 200 నాటి 'గోసుండి' శాసనము, 'సంకర్షణ, వాసుదేవుల' ప్రార్థనాలయములకుడుట్టు ఒక గోడను నిర్మాణము చేసినట్లు, తెల్పుచున్నది. (S. M. Tadpatrikar M. A — Krishna — P 4) అప్పటికే మహాభారత కథ పూర్తియై యుండవలయును.

7. పాణిని సూత్రములపై, 'మహాభాష్యము' వ్రాసిన 'పాతంజలి', 'వాసుదేవుడు' తీత్రయుడు కాదని, ఛానించబడు వ్యక్తియని నుడివెను. 'ఛాకటా యసుడు' కృష్ణుని వీరుడనెను. పాణిని మహాపురుషుడనెను 'పాతంజలి' (క్రీ. పూ. 150) నాటికి కృష్ణు డవతారమూర్తియని పూజించసాగిరి 'రాజావసు' కాలమున (క్రీ. పూ 1 వ శతాబ్ది) కృష్ణుడు మహాపురుషుడని మరచి, యవతార మూర్తిగా పూజింపసాగిరి. ఇది 'మహాభారత' ప్రభావమే. కృష్ణ, పాండవుల ప్రశంస. కృష్ణుడు కంసుని చంపుట, మున్నగు మహాభారత కథకు సంబంధించిన విషయములేకాక దానిలోని శ్లోకపాదములు కూడ పాతంజలికృత మహాభాష్యములో గలవని విద్వాంసులు కనిపెట్టిరి. ఆ పాదములను గూడ గుర్తించిరి. అందుచేత క్రీ. పూ. 150 కి పూర్వమే 'మహాభారత' రచన జరిగి యుండవలయును. 'పాతంజలి, పాణినివలె, మహాభారతము నెరుంగును." (Keith — classical

Sanskrit Literature P 13—And life Panini, he (Patanjali) most clearly knows the Bharata epic) అని “కీర్తి” వ్రాసెను. పాటించి తన భాష్యములో (IV—1—4) దీను, నకుల, సహదేవ, కురుల పేర్కొనెను. ఈయన కాలమున ‘మహాభారతము’ వర్ణిల్లుచుండెననుట స్పష్టము.

8. గ్రీకులేఘకుడు, యాత్రికుడు శ్రీ. శ. 18 లో జన్మించినవాడు, అగు ‘డయన్ క్రీసోస్టోమస్’ ట్రాజన్ చక్రవర్తిచే నాదరింపబడెను. ఈయన శ్రీ.శ. 80వ సంవత్సర ప్రాంతములో భారత వర్షములోని ‘పాండ్య దేశము’నకు వచ్చి, ఇట్లులే థించెను. “హోమరు పద్యకావ్యము భారతీయులచే పాఠవిరుచుండెను; వారు దానిని వారి భాషలోనికి, వారి భాషపద్ధతుల కనుగుణ్యముగా భాషాంతరీకరణము చేసి కొనిరి.” 50 పాప మిగ్రీకు లేఘకునికి మనకొక ‘మహాభారతము’న్న విషయమే తెలియదు. అందుచేత తన దేశములోని ‘హోమరు’ నే ఈ దేశీయులు అనువదించి చదువుకొందురని తలంచెను. ఈయన ఈ దేశము వచ్చిననాటికి ‘మహాభారతము’ను హేరాజేకులు, చదువుచుండి ఉండవచ్చును. అందుచే అప్పటికి 100000 శ్లోకముల మహాభారతము ప్రచారములో నున్నదని నిశ్చయముగా జెప్పవచ్చును.

9. అధికాంశము ధానునియొక్క నాటకములకు కథావీణము ‘మహాభారతము’ నుండియే త్రైకొనబడినది. ఈ నాటకములలో నితని కల్పనాశక్తి, రమణీయత ప్రశంసనీయమైనది. ఈ ‘ధాను’ అశ్వమోషునికి, ‘కాచాను’కు మధ్య కాలములోని వాడని, ప్రాయశః శ్రీ. శ. 3 వ శతాబ్దములో నుండివచ్చునని, “మెక్థనాల్” వ్రాసెను. ఈ విషయము సత్యముగానే కాన్పించుచున్నది. ఈ కారణముచేత శ్రీ. శ. 3 వ శతాబ్దినాటికి, మహాభారతము భారతదేశమున ప్రచారములోనున్నదని చెప్పవచ్చును. శ్రీ. శ. 125-151 వరకు రాజ్యపాలనచేసిన కనిష్ఠుని

50 H. G. Rawlinson—Intercourse between India and the western world P 169. Dion chrisostomes — “It is said that the poetry of Homer is sung by the Indians who had translated it into their own language and modes of expression” Also see Satis Chandra Vidyabhushan M. A—History of India (1915) C. V. Vaidya — H. S. L. — P 9 “Greek traveller Dion Chrisostomos, who visited the Pandya country about 50 A. D. said that there was in India an Iliad of one lakh of verses. The reference is to M. Bh. Also see Sir M. M. Williams—Indian wisdom. P. 313. A. Weber — The History of Indian Literature P 185

అస్థానములోనున్న 'అశ్వఘోషుడు అను బౌద్ధ 'విద్వాంసుడు, 'సౌందరనందము' వ్రాసిన కవి, హరివంశములోని, భీష్మ ఉగ్రాయుధులకు సంబంధించిన కథను బోధించి యుండుటచేత అశ్వఘోషుని కాలమునాటికి, మహాభారతము, హరి వంశముతోబాటు చాలవరకు పూర్తియైనట్లు ఊహించవచ్చును. 'భగవద్గీతా ప్రభావము అశ్వఘోషుని రచనలలో గాన్పించుచున్నదని, సభర్షపుండరీకములోని బౌద్ధుల సీతిధర్మబోధలు భగవద్గీత ననుసరించియే వ్రాయబడినవని. 'సంపత్కు- మార' వ్రాసెను కాని, సభర్షపుండరీకమును, అశ్వఘోషుని బోధలను జూచియే, వీరి యనంతరము 'భగవద్గీత' క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్దములో గుప్తరాజుల రాజ్య కాలమున లేక బాణునికాలమున రచింపబడినది మా యూహ, మహాయాన బౌద్ధ మతమునకు సంబంధించిన సభర్షపుండరీకము క్రీ. శ. 200 నాటిది. ఈ గ్రంథ ములో బుద్ధుడు యోగిగాక, దేవదేవుడని, మృత్యు రహితుడని. అనేక యుగములు జీవించునని, ప్రతివారు సత్కార్యాచరణ, చేయుచు సీతీకవనము నవలంబించిన బుద్ధుడగునని వ్రాయబడినది. బౌద్ధుల కిది చాల ముఖ్యగ్రంథము. భక్తిమార్గమును బోధించును. ఇది గీర్వాణభాషలో వ్రాయబడినది. అశ్వఘోషుడు బుద్ధచరిత్ర, సౌందరనందము, సారిపుత్ర ప్రకరణము అను నాటకము రచించెను. 'వజ్రసూచి కోపనిషత్తు' ఇతని రచనయేయని యందురు. 'వీణు' దీనిని 1899లో ముద్రించెను. ఇందు జాతిభేదము ఖండింపబడినది. 'సారిపుత్ర ప్రకరణము'లో, సారిపుత్రుడు, 'ముద్గల్యాయనుడు' అను ఇరువురు బౌద్ధమతములో నెట్లు చేరినది వ్రాయబడినది. బుద్ధుని దమ్ముపదము, అశ్వఘోషుని కృతుల అనంతరమే భగవద్గీత రచనయని మా యూహ, బుద్ధ చరిత్ర 12 వ అశ్వాసములోని 'ఆరాచకాలముని' తత్వబోధ, మహాభారతములోని సాంఖ్యయోగమును బోలియున్నది. అందుచేత 'అశ్వఘోషుడు' మహాభారతమును జదివియే యుండవలెను. అశ్వఘోషుని రచనలబట్టి, 'బుద్ధభక్తి'ని అతడు వ్యాప్తిచేసినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఈ కాలమున మహాభారతము గలద నుట స్పష్టము.

10. 'కాటిలీయార్థశాస్త్రము'లో దుర్యోధనుని లోభబుద్ధిచేత, నష్టము పొంది నట్లుగా గ్రంథకర్త వర్ణించెను. కాన 'కాటిలీయార్థశాస్త్ర కాలమునాటికి మహా భారతముండవలెను. ఈ కాటిల్యుడు చంద్రగుప్తుని మంత్రియైయుండి, అర్థశాస్త్ర రచనము చేసియున్నచో, మహాభారతములోని దుర్యోధనాదుల వర్ణించుటచేత, మహాభారతము క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దికి పూర్వమగుట నిశ్చయము; కాని

క్రీ. శ. 1వ శతాబ్దిలో వాడుకలోనున్న 'సిలోను' పేరు 'పరేశముద్ర' యని వాడుట. (పరిసముండుకురుల్కము) క్రీస్తుపూర్వము రాజధాని సంస్కృతము కాకపోయినను, అర్థశాస్త్రములో రాజధాని సంస్కృతమని, ప్రాకృతముకావని యుండుట. చీన వట్టాయని పేర్కొనబడుట, క్రీ. శ. 2వ శతాబ్దిలోని 'ఉషనవత్తని' 'నానిక కాననము'లో వర్ణింపబడిన వాణిజ్య సంఘములు, ద్వాంకింగు వ్యవహారము యందుట, 'చీనార' యని వాడుటను ఇక్కడి కారణములచేత 'శీల', మెక్కనాలి, వింటర్నిట్టో' మున్నగు విద్వాంసులు, అర్థశాస్త్రము క్రీ. శ. 2, 3 శతాబ్దములలోని దని, అది "వాణిజ్య" రచితమేకావని, కౌటిలీయ రాజులోని మరియొక 'కౌటిల్య' రచితమని యభిప్రాయ మొసంగెను. శీల మునిక్రీస్తుశకానంతరము, క్రీ. శ. 570కిముందు రచన యనెను. అర్థశాస్త్ర వ్రాతప్రతి సంపాదించి ప్రచురించిన వార్తరు శ్యామశాస్త్రి క్రీ. శ. 4వ శతాబ్దిలో చీని రచన యనెను. 'అమియునుగాక' 'జాలి' యను విద్వాంసుడు, కౌటిల్యుడును పేరే కర్పిత స్వరూపుని యభిప్రాయ మొసంగెను. 'కాలి హిందూవిశ్వవిద్యాలయ అధ్యాపకుడు' ఇందు 'లేఖ్యాహార'న కాననములు, రాజకీయ పత్రములు, అనుష్ఠాన పత్రములు మున్నగు వానిని గూర్చి ఉండుటచేత, మాశ్వరాజులను హూణు లెదుర్కొని నప్పుడు ఆనగా క్రీ. శ. 480—510 కాలము నాటిదనెను. 51 హేమచంద్రరామచందరి కూడ, చీనావట్టాయనునది. 'నాగార్జున కొండ' కాననములకు ముందులేదని, ఇందు పేర్కొనబడిన 'చీనారియములు' క్రీ. శ. 2వ శతాబ్దిని, గుప్తరాజుల కాలమున గలవని. ఇందు అర్థిక, నైనిక, రాజకీయ సంఘముల, కాంధోజ, సౌరాష్ట్ర మున్నగుచోట్లగల వానిని పేర్కొనెనని, అందుచేత క్రీస్తుశకమునకు తరువాతదని అభిప్రాయ మొసంగెను.

అర్థశాస్త్రములో నందుల, మౌర్యుల, చంద్రగుప్తుని గూర్చి అప్పటి పరిస్థితులగూర్చి ఎవడు కాన్పించవు. గ్రంథకర్తపేరు వాణక్యుడు అనికాని, విష్ణు గుప్తుడనికాని ఎవడునులేదు. పాతంజలి మహాభాష్యము, కౌటిల్యునిగూర్చి ఒక్క వాక్యముకూడ వ్రాయలేదు. అందుచే నిది క్రీ. శ. 200 కు పూర్వపు రచన

51. Pran Nath Bose — Indian Antiquary LX—P 121. "The Arth Sastra was compiled between 434 — 510 or 528 A. D. when the kings of Malwa were exposed to attack by the Cruel Hunas."

కాదని, "మేక్షనాత్" అభిప్రాయ మొనంగెను. 52 దా. శ్యామశాస్త్రి దీనిని ముద్రించెను. ఈ గ్రంథమునుజూచి, ఈ గ్రంథముపై వ్రాసిన విద్వాంసుల యభిప్రాయములను జూచితిని. శ్రీ. శ. 6 వ శతాబ్దము నాటి రచనయేయని నాకు అభిప్రాయము గల్గినది; మహాభారతములోని పాత్రలను దేర్చొన్న శాకణమున, శ్రీ. శ. 6 వ శతాబ్దనాటికి మహాభారతము గలదని చెప్పవచ్చును.

11. శాసనములు - శ్రీ.శ. 6వ శతాబ్దమునాటి తామ్రశాసనముల వలనకూడ, అప్పటికి 'మహాభారతము' నిందుహాసములో ప్రచారములోగలదని నిరూపించవచ్చును (శ్రీ.శ. 492-3 నాటి, 495-6 నాటి, మరియెందు తామ్రశాసనములలో, మహాభారతము దేర్చొన్నది. శ్రీ.శ. 532-3 నాటి తామ్రశాసనములో ఈ క్రింది మాటలుగలవు. "అందరికంటె గొప్పముషి, వ్యాసుడు, వేదవ్యాసుడు, పరాశరుని కుమారుడు, లక్ష శ్లోకములుగల మహాభారతము రచించెనని, ప్రకటించబడినది. 53" (శత సాహస్రి సంహిత) దీనినిబట్టి శ్రీ. శ. 6 వ శతాబ్ది నాటికి హరివంశముతో గలసి 18 వర్షములు గర్భియుండెనని చెప్పవచ్చును. ఇది అప్పటికి ధర్మశాస్త్రము లేక స్మృతిగా గొనియాడ బడుచుండెను. "హర్షజయన్" అను విద్వాంసుడు ఈ కృతి శ్రీ. శ. 600 తర్వాత ధర్మశాస్త్రముగా పరిగణింప బడుచుండెనని వ్రాసిన వ్రాతసరిగా లేదని, మేక్షనాత్ వ్రాసెను. 54

శ్రీ. శ. 600 నాటి "కాంభోజ" దేశములోని శాసనమువలన, మహాభారత ప్రతులు, రామాయణము, పేరు తెలియని ఒక పురాణము అచట ఒక దేవాలయము నకు, బహుశక్యత చేయబడినట్లులు, అచటి ధర్మకర్త శాశ్వతముగా నిత్యపారాయణ చేర్పాటు చేసినట్లు తెలియుచున్నది. లక్ష శ్లోకముల మహాభారతమును జదివినందు లకు, భూదాన మివ్వబడినట్లు కొన్ని శాసనములు తెల్పుచున్నవని కొందరు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. 55 పైన దేర్చొన్న శ్రీ. శ. 532 నాటి తామ్రశాసనము,

52. A. A. Macdonall — India's past P. 170 — Keith — Classical Sanskrit Literature. P 93.

53. Dr. Fleet's early Gupta inscriptions. Nos. 26, 27, 28, 30 and 31. Also quoted by R. G. Bhandarkar — A peep into the early history of India — P 67

54. A. Macdonall — H S. L. P 288

55. A. K. Devi — H S L P. 153

సర్వనాత్మలోని 'హోహ' గ్రామమునకు చెందిన తామ్రశాసనమైయున్నది. దీనిని హాప్కిన్సు (Hopkins) కూడ ఉదాహరించి యుండెను. ⁵⁶

12. క్రీ. శ. 600 మొదలు 1100 మధ్య కాలములోని సంస్కృత గ్రంథ కర్తలు తమకు గావలసిన విషయముల అభ్యాత్మిక ఉన్నతి, పుణ్యరాళ్ళను గుర్తించు మహాభారతము నుండియే గ్రహించి, గ్రంథముల రచించిరి. క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్దములోని "వానవత్ కర్త" "సుబంధము" అయిన సుమిత్ర వాడుని "బాణుడు", హర్షుని అష్టానకవి, హరివంశముతోబాటు మహాభారతములోని 13 పర్వముల జడివి, గ్రంథములను రచించిన, "మాన్వనాత్" వ్రాసెను. ఉద్దయని నగరములోని, 'మహారాధ' అను అలయములో "మహాభారతము" నిర్వము పూజముగా జరుపబడుచుండెనని బాణుడు వ్రాసెను. ఈ పాదాలకు రామా యోగము, పూరాజములు, బృహత్స-ఉకూడ తెలియునని బాణుడు వ్రాసెను. దీనినిబట్టి క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్దమునాటికి, 'హరివంశము' తో బాటు 'మహాభారతము' శ్రీలంక, సంస్కృత భాషతెలియని పామర జనులకు వినిపించబడుచుండెనని. వారు ఆనందించి, నైతిక లాభము, అభ్యాత్మిక శాంతిని దొందుచుండెనని తెలియబడుచున్నది. బాణుడు కాదంబరిలో గీతను చేర్చెనియుండెను బాణుని కాలములోనే భగవద్గీత మహాభారతములో జేర్చబడెనని, మెక్దనాల్ వ్రాసెను. సర్వమే కావచ్చును. పాలేని కాలములో గీత వ్రాయబడెనని కొందరి అభిప్రాయము. ^{56A} హర్షుని కాలమునాటి 'హాసుత్సాంగు' అను చైనీయ యాత్రికుడుకూడ తమ క్షేత్రములోని స్థానేశ్వరమున కేగెను. అతడు వ్రాసినవ్రాతలనుబట్టి మహాభారత యుద్ధమును, భగవద్గీతాసారమును ఈయన జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనెనని ఆధునిక విద్వాంసుల అభిప్రాయము. ^{56B} ఈయన మహాభారతము నెరింగియుండెను. చంద్రాసీదుడు కాదంబరిని జూడనేగినట్లుడు. ఒక శ్రీ సర్వమంగళ మూలముగు మహాభారతమును గానముచేయుచుండెనని, కాదంబరి వినుచుండెనని, బాణుడు వ్రాసెను. "మహాభారత భావితాత్మనః" అని ఈయన పేర్కొనెను.

56. Hopkins — Great epic of India P 357

56A. Prof. P V. Bapat — 2500 years of Buddhism p 344 "None the less, it is possible that the Gita was composed in panini's time"

56B. Ibid p 269 "Modern scholars are agreed that his remarks about the latter show that he recalled the M. Bh war and the essence of the Bhagavatgita"

13. శ్రీ. శ. 750 నాటి కర్కశూర్గవాది 'కుమారిలభట్టు' తంత్రవాత్మిక' యను వ్యాఖ్యాన గ్రంథమును రచించెను. ఇందు మహాభారతము 18 పర్వముల లోని, 10 పర్వములనుండి ఉదాహరణలు గైకొని కాని, పర్వముల పేర్కొనికాని యుండెను. ఈయన అనుక్రమణికను, పర్వసంగ్రహమును, 12; 13, 11 పర్వము లనుగూడ ఎరింగి యుండెనని ఇతి తర్వాత చేర్చబడినవని 'మాక్ష్మినాల్' వ్రాసెను. 'కుమారిలభట్టు' వీరిని అతి ప్రాచీన కృతీయని పేర్కొనెను. శ్రీ. శ. 804 లో ధాన్వకర్త శంకరాచార్యులు, మహాభారతమును అనేక కావుల స్మృతి యనెను. వేద, వేదాంతముల జులభుటకు వీలులేని, కొన్ని జాతులకు, మహాభారత ముద్దేశింపబడినవని, 12 వ పర్వములోని ఒక శ్లోకము నుదాహరించి చెప్పెను: కాన కుమారిలభట్టు, శంకరాచార్యుని కాలములో సంపూర్ణ మహాభారతము లభ్యమగు చుండెనని చెప్పవచ్చును.

14. శ్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దములో మనదేశమునకు 'గజనీముహమ్మదు'తో వచ్చిన 'అల్పూరని' (శ్రీ. శ. 971-1089) లక్ష శ్లోకముల మహాభారతమును జేర్కొనెను; కాన అప్పటికి మహాభారత మున్నట్లు స్పష్టపడుచున్నది. అల్పూరని యిట్లు లిఖించెను. "ఇంతే కాకుండా, వారు ఎక్కువగా గౌరవించు ఒక గ్రంథము కలదు; ఇతర పుస్తకములలో గాన్పించు సమస్త జ్ఞానము, నీ గ్రంథములో గూడ కాన్పించును కాని ఇందులో లభ్యమగు జ్ఞానమంతయు నితర గ్రంథములలో గాన్పట్ట దని వారు దృఢముగా నొక్కి వక్కాణించుచుండిరి. అది 'భారతము' అని పిలువబడును. పరాశర సూనుకగు వ్యాసరచితము. పాండు, కురుపుత్రుల మధ్య యుద్ధము జరిగినపు డిది వ్రాయబడినది. శీర్షికయే, ఆయాకాలముల సూచన నొసంగుచున్నది." 57 ఈయన మనదేశములో ననేక వర్షములుండి, అనేక శాస్త్రముల నభ్యసించి, 'తాల్ఘ్ - ఉల్ - హింద్' అను హిందూదేశ చరిత్ర వ్రాసెను. ఈయన "గజనీ ముహమ్మదు ఆస్థాన విద్వాంసుడు. ఈయన వ్రాత ప్రమాణ మనుటలో సందియములేదు.

15. శ్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దములోనే కాశ్మీరకవి 'క్షేమేంద్రుడు' "భారత మంజరి" అను గ్రంథమును, "మహాభారత సారము"గా రచించెను. 'జహ్ను' అను విద్వాంసుడు, ఈ గ్రంథమును, మహాభారతమును దగ్గర నుంచుకొని, పోల్చి చూచి, 'భారతమంజరి' మూల గ్రంథమునకు భిన్నమైనది కాదని యభిప్రాయ

మొసంగెను. 'జైమిని' రామను మహాభారతము విషయమైన వ్యాప్తిలో సున్నదనుటలో సంవియములేదు. ఈ శతాబ్దములోనే 'జైన ఆచార చంద్రుడు' 'భారతారతి' మను పేరుతో 44 పుటలు, 6660 అనుష్టుప్ శ్లోకములతో, మహాభారత మనుసరించిన, వ్రాసెను. క్రీ. శ. 1022—1053 వరకు రాజ్యమేరిన 'రాజరాజ నరేంద్రుని' ఆస్థాన కవి 'సన్మయభట్టు' లక్ష శ్లోకముల మహాభారతమును జూచి నట్లు తెలియుచున్నది.

16. ఇటీవల జావాద్వీపమునకు దగ్గరగానున్న 'జరిద్వీపము' లో మహా భారతములోని అనేక పర్వముల ఛాపాంతరికము, 'కవి' కృతము లభ్యమైనది. ఇది 11 వ శతాబ్దము నాటిది.⁵⁸ దీనికి మహాభారతమునకు కొలది భేదము లున్నను, అప్పటికి మహాభారతము మనదేశముననే రాకుండా, ఇతరదేశములలో గూడ వ్యాప్తిలో సున్నట్లు తెలియుచున్నది 'జైమిని భారతము' అను గ్రంథ మొందు కలదు కాని యది విప్పటిదో సరిగా తెలియకున్నది.

17. ద్వైత మతస్థాపకుడు, 13 వ శతాబ్దిలోనివాడు నగు 'మాదవాచార్యులు' తన 'మహాభారత తత్వరత్న నిర్ణయము'లో మహారామాయణమును చేర్చినను, భారతమును చేర్చినను.

శ్లో॥ ఇత్య శేష పురాణేభ్యః పంచరాత్రాభ్య ఏవచ
భారతాద్వైవ దేవోధ్యో మహారామాయణాదిహిః॥

ఇంకొకచోట 'భారత పురాణానాం మహారామాయణ స్యచ' అని పేర్కొనెను. 1 వ అధ్యాయములో గూడ నిట్లు వ్రాసెను.

శ్లో॥ ఋషాదయన్త చత్వారః పంచరాత్రంచ భారతం
మూలరామాయణం బ్రహ్మసూత్రం మానం స్వతః స్మృతం⁵⁹

దీనినిబట్టి 13 వ శతాబ్దమునాటికి భారత, మహాభారతముల నెరింగి యుండి రని ఎఱుంగవచ్చును.

18. ఇంకిను క్రీ. శ. 14 వ శతాబ్దములోని 'సర్వజ్ఞనారాయణ' మహా భారతముపై వ్యాఖ్య రచించెను 'అర్జునమిత్ర' యనువాడు 'మహాభారతము' పై మరియొక వ్యాఖ్య రచించెను. ఈయన క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దములో నుండవచ్చును.

58. A. Macdonall — H. S. L. P. 290

A. Weber — H. I. L. P. 189

59. S. N. Tadvatrikar B. A.—A. B. O. R. I—Vol V and VI.

క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దములో మహారాష్ట్రములోని “కూర్పర” వాసి, “నీలకంఠ” యనువాడు మహాభారతముపై వ్యాఖ్య రచించెను.

క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దములోని మొగల్ చక్రవర్తి “అక్బరు” లక్ష శ్లోకముల మహాభారతము నెరుంగును. ఈ ప్రాచీన ఇతిహాసమును అక్బరు చక్రవర్తి “రజమనామా” లేక యుద్ధముల చరిత్ర అని పిలుచుచుండెను. ఒకసారి అక్బరు యిట్లు చెప్పెను. “వర్తమాన భాషలోనికి 10000 ఏండ్ల జ్ఞానమును అనువదించెదను.” 60 “షేక్ సుల్తాను” అను విద్వాంసుడు నాలుగేండ్లు శ్రమచేసి. ‘మహాభారతము’ను పారసీక భాషలోనికి అనువాదముచేసెను. ఆ కాలములోనే ‘బాదోవి’ సంస్కృత, అరబ్బీ; పారసీ పండితుడు, 24000 శ్లోకములుగల రామాయణమును పారసీలోనికి అనువదించెను. రామునిగూర్చి వ్రాయుచు నీలేఖకుడు యిట్లుచెప్పెను. “రాముడు హిందూస్థానమంత 10000 వర్షములు రాజ్యపాలన చేసెనని హిందువుల అభిప్రాయము. రాజతరంగిణినిగూర్చి చెప్పచు ‘హిందువుల కట్టుకథలను దెలుపు గ్రంథమని’ పేర్కొనెను. మహాభారతములో ననంతములైన కథలు, ఊహా మాత్రములగు కల్పిత గాథలున్నను అందు అనేకములైన ఉపదేశపూర్వకమైన, నైతిక ధర్మబోధలు చాలకలవని, మిగులయుక్తమైన, వచనములతో జెప్పబడిన అనుభవములు గలవని, అక్బరు నమ్ముచుండెను. మహాభారత మంత చదివించుకొని, వృద్ధుడైన భీష్మాచార్యుని, తరుణ పయస్కుడును, యుద్ధభూమిలో కేసరివలె లంఘించిన వాడగు అభిమన్యునిగూర్చి విశేషముగా దొగడెనని తెలియుచున్నది.

బ్రిటిషువారు వచ్చిన తర్వాత, నమస్తమైన సంస్కృత గ్రంథములను ఆంగ్లేయభాష లోనికి అనువాదము చేయించిరి. భారతదేశపు మొదటి “గవర్నరు జనరలు” అయిన ‘వారన్ హేస్టింగ్సు’ భాషాభిమాని; ఈయనయే క్రీ. శ. 1780 సంవత్సర ప్రాంతమున ‘చార్లెసు విల్కిన్సు’ అను ఆంగ్లేయుని కాశీక్షేత్రము నకు సంస్కృతభాష నేర్పుటకు బంపెను. ‘విల్కిన్సు’ అనేకశాసనముల వింగ్లీంపులోని కనుపించెను. ప్రప్రథమముగా సంస్కృత భాషలోని, మహాభారతాంతర్గతమైన ‘భగవద్గీత’ ను “విల్కిన్సు” క్రీ. శ. 1785 లో ననువదించెను. ఇది లండను నగరము” లో ముద్రితమైనది. ఈ గ్రంథమునకు ఉపోద్ఘాతము వ్రాయుచు ‘వారన్ హేస్టింగ్సు’ ఇట్లు వ్రాసెను. “బ్రిటిషు సామ్రాజ్య భానుడు

భారతాకాశమున శాశ్వతముగా నస్తమించినను, భారతభూమి నామరూపములు లేకుండపోయినను, అతిశ్రేష్టమైన గీతాగ్రంథ రత్నము చెక్కుచెదరకుండ నిల్చి, తన దివ్యసందేశము నొనంగుట నిశ్చయము.” ఈ ప్రకారము క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దమున గీతాప్రకటనము వలన మహాభారతము విదేశీయుని గౌరవాభిమానముల బొందినట్లు కాన్పించుచున్నది.

మహాభారత రచనాకాలము - ఆంతరిక ప్రమాణములు

మహాభారత రచనకు ఒకతేది అనునది ఎంతమాత్రములేదు. ప్రతి భాగము యొక్క తేదీ పేరుపేరుగా నిర్ధారణ చేయవలెను’ అని ‘వింబర్నిట్జ్’ వ్రాసెను. ⁶¹ ఇదినత్యముగానేయున్నది. మహాభారతములోని ఆంతరిక నామములనుబట్టి పేరు పేరుగా కాలనిర్ణయము చేయగడంగుదము.

1. మహాభారతములో “యాస్కుని” పేరు అనేకచోట్ల గలదు. “శాంతి పర్వము” (342—72, 73) నందు, “నా కృపచేత యాస్కుడు నిరుక్తమును బొందెను.” అని కలదు, యాస్కుడు క్రీ. పూ. 500 ప్రాంతపువాడని ‘మెక్డనాల్’ వ్రాసెను. యాస్కుని పేరు పైంగియని, ‘యాస్కుపైంగి’ యని, వై శంపాయనుని శిష్యుడని, “తిత్తిరి” గురువని, ఆశ్రేయశాఖలోని కాండానుక్రమణికను బట్టి తెలియుచున్నది. శతపథ బ్రాహ్మణములోని ఆఖరు పుస్తకములోను, వంశములోను ఈపేరు కాన్పించుచున్నది ‘వై శంపాయనుడు’ జనమేజయుని నమికాలినుడు; క్రీ. పూ. 900 ప్రాంతపువాడు అగుటచేత ఈయన శిష్యుడు ‘నిరుక్తకర్త’ యాస్కుడు క్రీ. పూ. 875 ప్రాంతపు వాడగుట నిశ్చయము; కాన ‘యాస్కుని’ పేర్కొన్న మహాభారతము క్రీ. పూ. 800 కు తర్వాతదే.

హేమచంద్రరామ్ యిట్లు వ్రాసెను. “నిరుక్తకర్త యాస్కుని, క్రీ. శ. 4, 5 శతాబ్దములలోనున్న “సాంఖ్య వేదాంతి” వర్షగణ్యుని, కౌటిల్యునికి శిష్యుడుగాను, ధర్మ అర్థములపై ప్రామాణికుడుగాను ఉన్న ‘కామందకున్’ పేర్కొనుట చేత యిది చాల తర్వాత రచనయనెను. ⁶²

61. M. Winternitz — A History of Indian Literature — Vol. I. P 463 “One date of the M Bh. does not exist at all, but the date of every part must be determined on its own account.”

62. Hemachandra Rai Choudary — Political History of India—

2. మహాభారత రచన బౌద్ధమతోదయము శర్వాత్మనే జరిగెను. మహాభారత ములో తీర్థమాహాత్మ్యములు, పూజలు గలవు. వేదకాలమున ప్రతిమా పూజాకాని, దేవాలయములు కాని లేవు. 'ఉత్సవములు, తీర్థయాత్రలు, దేవాలయములు, విగ్రహపూజ 'మున్నగునవన్ని బౌద్ధమతమునుండి హిందువులు కైకొనిరి. బౌద్ధులు, బుద్ధుడు, ధర్మము, సంఘము అను మూటిని నమ్ముచుండిరి. భిక్షువు కాబోవునపుడు వీని మూటిపీద ప్రమాణము బౌద్ధులు గైకొందురు. వీనిని జూచి 'హిందువులు త్రిమూర్తిపూజ, బ్రహ్మ, విష్ణు, శివుల పూజ నారంభించిరి;' అని దత్తు వ్రాసెను.⁶³ బౌద్ధులు అహింస, బ్రహ్మచర్యము, సత్యము మున్నగు ధర్మముల నధిక ప్రచారము చేయసాగిరి. ఈ బౌద్ధధర్మములు మహాభారతములో వ్యాప్తిచేయబడెను. ఇది సత్యమే. మహాభారతములో బౌద్ధుల అష్టాంగమార్గము కూడ పేర్కొనబడినది. (III—2, 7, 73)

బౌద్ధ వాఙ్మయములో ననేకచోట్ల రాజగృహదగ్గర పర్యతములు వర్ణింపబడినవి. ఇవి మహాభారతమున గూడ వర్ణింపబడినవి. బౌద్ధుల సూత్రములకు దుల్యమైన సూత్రము లనేకములు దీనిలో గలవు. బౌద్ధ ధర్మానంతరము మహాభారతము పుట్టినదని బౌద్ధమతమువలననే అహింసకు మహాభారతములో బ్రాధాన్యత యొసంగబడినని 'స్మిత్' వ్రాసెను 'సి. వి వై ద్యా' తన 'ఎపిక్ ఇండియా' లో మతబోధ మూలా భాషలోజేయు బౌద్ధులకు విరుద్ధముగా, మహాభారతము సౌతిచేత బౌద్ధుల మతాభివృద్ధి కల్గకుండుటకుగాను సంపూర్ణముగా సంస్కృతములో వ్రాయబడినని, హిందూ ఆర్యుల మత గ్రంథములన్ని సంస్కృతములో వ్రాయబడినని వ్రాసెను.⁶⁴ "సౌతి" కాలము క్రీ. పూ. 300 అనెను కాని యిది సరికాదు. బౌద్ధులు జాతక కథలు వ్రాసిరని, అనేకమంది బౌద్ధమతములో జేరుచుండిరని, అందుచేత బ్రాహ్మణ మతములో గూడ ఒక ముఖ్యపాత్ర కావలసి వచ్చెనని, ఆయన రాజవంశీయుడు, మతప్రవక్తయై యుండవలెనని అందుచేత కృష్ణునిదెచ్చి, మహాభారతములో జేర్చిరని 'తత్వభూషణ' వ్రాసెను.^{64A} ఇది సరిగానేయున్నది. ఇంకను 'హాప్కిన్సు' (Hopkins) ఇట్లు వ్రాసెను. "హిందూ దేవాలయముల ధిక్కరించిన బౌద్ధాలయముల గూర్చి, బౌద్ధమత ప్రాధాన్యము, తగ్గుదలను గూర్చి యిట్లున్నది. (III—190—65) వారు దేవతలను మరచి,

63. R. C. Dutt—Ancient India P 132

64. C. V. Vaidya—Epic India P 332, 333, 337

64. A. "Sitanath Tattvabhushan Krishna P 10

బౌద్ధాలయముల గౌరవించురు (Edukas) భూమండలమంత దేశతా గృహముల గాక బౌద్ధాలయములతో నిండిపోవును. ఇట్టి వాక్యముల నన్నిటిని, చాతుర్వహారాణిక XII—339, 40 ల తోను, అందలి బౌద్ధ తత్వశాస్త్రముతోను బోల్పవచ్చును " 65 బౌద్ధాలయములు ప్రజల నాకర్షించుటచేత, హిందూ ఆలయముల గూడ నిర్మించుసాగిరి. 65A

'శాంతి పర్వము' లో జనకుడు బౌద్ధ గురువని కలదు. వీరికి బాహ్యచిహ్నములు 'కాదామిధారిణం మౌంద్యాం' అని కలదు. 'ఉద్ధాలక అరుణే తన కుమార్తృ "శ్వేతకేతువు" మిథ్యాబోధచేయుటచేత నాతని, యింటినుండి బయటకు వెడిల గొట్టించెను. అని మహాభారతమున గలదు. బుద్ధుని పూర్వజన్మ గాథలలో నొక "శ్వేతకేతువు" గలదు. జాతక కథలలో నొక కిష్టద్వైపాయన' ('కృష్ణద్వైపాయన') పేరుకూడ కలదు. శ్వేతకేతువు గాత బౌద్ధమత ద్వేషముచేతనే మహాభారత కర్తచేత నుష్టించబడినది. ఇది బ్రాహ్మణ గ్రంథములలో నెచటను లేదు. కాని జాతక కథల కాలములోనే అనగా క్రీ. పూ 4 వ శతాబ్దప్రాంతమున నిర్మించబడినది. వనపర్వములో 87—11 న 'గయాసుర' అని పేరుగలదు. గయలో బుద్ధనిర్వాణము జరిగెను. ఈ ద్వేషముతోనే "గయాసుర" యని పేర్కొనిరి.

అవతార కథనము బౌద్ధులతో నారంభ మాయెను. (See Historian's History of the world—Vol II.) 'భగవంతుడే భూమిమీదకు మనుజురూపమున దిగివచ్చెనను నమ్మకముచేత అనేకులు బౌద్ధమతమును గైకొనసాగిరి. ఈ నమ్మకమే హిందూమతములో నవతార కథనముయొక్క అభివృద్ధికి త్రోవ తీసినది. బ్రహ్మను మూడు రూపములుగా జేసిరి. విష్ణునప్పుడప్పుడు భూమిమీదకు మనుజరూపముతో వచ్చుచుండెనని, ప్రపంచములో శాంతి ఏర్పరచునని, తప్పు త్రోవలో బోవువారిని సరియైన మార్గమునకు ద్రిప్పునని బోధింపసాగిరి. రామ,

65 Hopkins — The great epic of India

Also see Hemachandra Kai Choudary—Political History of ancient India P 391—93

65A—Mr. M. Kunte — Vicissitudes of Aryan civilization p 160

"But because the Buddhist edifices attracted the populace and made an impression upon it, the Brahmans made efforts to build large temples where the heroes of the Ramayana and the Mahabharatha were adored."

కృష్ణులు అను ఇతిహాస వీరులు ఆ విష్ణువు అవతారములుగా వర్ణించబడుచుండిరి. ఆ యుద్ధేశ్య ప్రకారము గ్రంథములు వ్రాయసాగిరి. గీతోపదేశము బౌద్ధ ధర్మమున కనుగుణ్యముగా నుండునట్లుచేసి, మహాభారతమున జేర్చిరి. అదిపర్వములోని 'జయ' యొక్క అనుక్రమణికనుబట్టి భగవద్గీత మొదట 'జయ' లోనిది కాదని, స్పష్టపడును. ఇది ఒక వైష్ణవ పండితునిచేత క్రీ. శ. 7 వ శతాబ్దమున 'భాణుని' కాలమున, కృష్ణార్జున సంవాద రూపమున, 'భగవద్గీత' యను పేరట మహాభారత మున జేర్చబడెను. రామాయణములో రాముడు విష్ణువైనట్లు 'మహాభారతము'లో కృష్ణుడవతారమూర్తియై వెలసినాడు. క్రీ. పూ. 5, 6 శతాబ్దముల క్రితము దైవపూజలేదని, భారతములో కృష్ణుని పేరు, వైవపూజ ప్రక్షిప్తములని "లాసేను" అను విద్వాంసు డభిప్రాయపడెను వాసుదేవునిపూజ "మెగన్థనీను" కాలమునాటికి (క్రీ. పూ. 302) గలదని 'ఇండికా' వలన దెలిసికొనవచ్చును. అందుచేత 'లాసేను' వ్రాత కొంతవరకు సత్యముగానేయున్నది. వైయన్ని కారణములచేత క్రీ. పూ. 6వ శతాబ్దమునకు దర్వా తనే వర్తమాన మహాభారత రచన జరిగియుండవలెను. అందుచేతనే 'రాష్ట్ర' యిట్లు వ్రాసెను "ఈనాటి మహాభారత రూపము క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్దికి పూర్వముండెను. క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దికి పూర్వము ఏ విధమైన ఇతిహాస ముండుట అసంభవము." 66 'హాస్కిన్సు' కూడ క్రీ. పూ. 400 కు పూర్వము ఇతిహాసములేదని అది క్రీ. పూ. 200 నాటి దనెను. కృష్ణుడు దేవుడుగా, పౌరాణిక గాథలలో, నీతిబోధంతో తిరిగి క్రీ. పూ. 200—క్రీ. శ. 400 వరకు వ్రాయబడు చుండెనని, ఆఖరు గ్రంథము, అదిపర్వము ఉపోద్ఘాతము క్రీ. శ. 200—400 వరకు వ్రాయబడు చుండెనని అభిప్రాయ మొనంగెను. ఈ వ్రాతలు చాలవరకు సత్యముగానే యున్నవి. అది పర్వము (177—35) లో పాహ్లావులు, ద్రావిడులు, శకులు, యవనులు, బార్బరులు, చీనీలు, హూణులు; కేరళులు, స్లేచ్చులు పేర్కొనబడిరి. పాహ్లావులు పార్థియనులు, శకులన సిథియనులు, అదిపర్వము (85—34) లో 'యదుపుత్రులు' యదులని, తుర్వసుపుత్రులు, 'యవనులు' అని, ద్రహ్యపుత్రులు 'భోజులు' అని "అనుపుత్రులు" 'స్లేచ్చులు' అని వ్రాయబడినది. సభాపర్వములో గూడ 'శకులు'

66 E. J. Rapson — Cambridge History of India Vol I P 258 "The great epic in nearly its present extent existed before the 4th century A. D. and negative evidence in India makes it improbable that any epic existed earlier than the 4th century B. C."

రోమకులు' మున్నగువారు పేర్కొనబడిరి. యధిష్ఠరుని రాజసూయ యజ్ఞమునకు వచ్చిన వారిలో గూడ, పాహ్లావులు, కిరాతులు, యవనులు, చీనులు, మున్నగు వారుండిరి వనపర్వము (51—22, 26) తెల్పును. అనుశాసనపర్వము (అధ్యాయ 32—21) లో గూడ "యవన, కాంభోజ, శక పేర్లు గలవు.

శ్లో॥ శకాయవన కాంభోజాస్తాస్త : క్షత్రియ జాతయః

తిరిగి అనుశాసనపర్వము (35 అధ్యాయ—18) లో నిట్లున్నది.

శ్లో॥ కీరాతా యవ నాశ్చైవ తాస్తాః క్షత్రియ జాతయః

శాంతిపర్వములో (అధ్యాయ 65—13—15) యవన, శక, చీనుల పేర్లు గలవు.

శ్లో॥ యవనాః కిరాతా గాంధారశ్చీనాః శవరబర్హరాః శకాస్తుషారాః

వీష్ణుపర్వములో గూడ (IX—) శక, ద్రవిడ, కేరళ, చోళ, పుళింద, యవన, చైనుల పేర్లుగలవు. శత్యపర్వము (అధ్యాయ II—16—21) లో గూడ ప్లేచ్చు, శక, యవనుల పేర్లు గలవు.

శ్వేతద్వీపకథ, కాలయవనుని ప్రశంస కలదు. యధిష్ఠరుని రాజసూయ యజ్ఞములోను, కౌరవ పాండవ యుద్ధ వర్ణనలోను యవన ప్రశంస గలదు. 'బిదాలాక్ష' నామక యవనరాజు ధర్మరాజు సభ నలంకరించెను. వీటి యన్నిటిని బట్టి యవనుల సంబంధము గల్గిన పిమ్మటనే, అలెగ్జాండరు దండయాత్రకు తర్వాతనే "మహాభారత" రచన జరిగి యుండవలెనని విద్వాంసులెల్లరు పల్కిరి. ఇది సత్యముగానే యున్నది. "హాస్కిన్ను" ఇట్లు వ్రాసెను. "అది 'దీనారియస్'ను పేర్కొనుటచేత గ్రీకుల దండయాత్రా నంతరమే జరిగినది. 18 పురాణముల పేర్కొన్నది. అందుచేత క్రీ. శ. 6 వ శతాబ్దినుండి ఈనాటి రూపము దాల్చినది. 67 "మహాభారతము ప్రాచీన రూపము క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దిములో వచ్చినదని, దాని మొదట వికాసము, విష్ణు, శివులు బ్రహ్మతో సమానులుగా కనబడురీతి, యవనులు పేర్కొనబడుట, హిందూదేవాలయములు, బౌద్ధస్థూపములు ఉండుటచేత, క్రీ. పూ. 200 నుండి, క్రైస్తవ శకారంభము వరకు జరిగెనని, శాసనాధారముల వలన క్రీ. శ. 500 కు పూర్వము మహాభారత స్వరూపము

67. Hopkins — Great epic of India P 387 — But it is later than the Greek invasion for it mentions the Denarius — All 18 Puranas are mentioned in the book of the M. Bh. which attained its present bulk before the 6th century"

ఈనాడున్నట్లుగానే ఉన్నది' అని ఒక విద్వాంసుడు వ్రాసెను.⁶⁸ 'హేమచంద్రరామ్ చౌదరి కూడ, "పై శంపాయనుని, అతని మహాభారత కృతిని అశ్వలాయనుడు, పాణిని ఎరుంగుటచేత, క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దినాటికి కురుపాంచాలర కిథిలవ్యాపిలో నుండుట విస్తృతము' అనివ్రాసెను. ఈ విద్వాంసుల వ్రాతలునట్లముగానే కాస్పియను చున్నది. నయదోధ కిది, విజ్ఞాన సర్వస్వముని పై లేఖకులు కొనియాడిరి.

యవను లనగా గ్రీకులు. కాకటాయనుడు, పాణిని, వరరుచి, కాత్యాయనులు, పీఠెల్లరు యవన శబ్దమును వాడిరి. 'యవనులన గ్రీకు లని నా 'రామాయణ విమర్శనము' లో నిరూపించితిని. కాన క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దమునాటి యవనుల ప్రశంస కలదు కాన ఆ తరువాతదే యగుచున్నది. 'సిద్ధాంత' యిట్లు వ్రాసెను. 'గ్రీకుల దండయాత్ర తర్వాతనే మహాభారత రచన జరిగి యుండవలెను.'⁶⁹

'రావిల్సన్' యిట్లు వ్రాసెను. "క్రీ. శ. 300 నాటి మహాభారతము కొన్ని గ్రీకు శబ్దముల కల్గియున్నది. ఉదా:- సప్తంత్రివీణ (III-134-14) త్రికోణ (XIV-83, 22) బార్పరులు, (III-51, 23) యవనులు కూడ పేర్కొనబడిరి. (II-14-4, III-254-18, XII-207, 43) రాములు కూడ పేర్కొనబడిరి. (II-51-17,) యవనులను, బహుశ జ్యోతిషశాస్త్ర పాండిత్యము వలన 'సర్వజ్ఞులని పిలుచుచుండిరి.'⁷⁰ గ్రీకుల భాషనేర్చుకొని, ప్రాచీన బ్రాహ్మణ విద్వాంసులు వారిజ్యోతిష విద్యనుగూడ అభ్యసించుచుండిరిని, యవనలేఖకులువ్రాసిరి. (Strabo - Astronomy was a favourite pursuit of the Brahmins) గాల్గనంహిత'లో యవనులు వాస్తవముగా మ్లేచ్ఛులని, జ్యోతిష శాస్త్రము వారిలో నావిర్భవించినదని, అందువలన వారిని దేవతలవలె గౌరవించవలెనని యున్నది.

(మైథ్యాహి యవనాస్తేషు సమ్యక్ శాస్త్రమిదం స్థితమ్ :

ఋషివ్రతేపి పూజ్యంతే కిం పునర్దైవ విద్విజః॥) బృహత్సంహిత పుట 35

ఈ ప్రకారము యవనుల సంబంధము దృఢపడిన తర్వాతనే 'మహాభారత రచన జరిగియుండవలెను. క్రీ. శ. 400 ప్రాంతమున గుప్తయుగమున పురాణాదులు,

68. A. A. Macdonall - Imperial Gazetteer - Vol II-P 234

69. N. K. Siddhanta - "The Heroic age of India" p. 48

"M. Bh. Must have been composed after the Greek invasion"

70. H. G. Rawilson - Intercourse between India and the Western world p 172

మహాభారతము తిరిగి వ్రాయబడినవని 'వీబరు' మున్నగు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. ఇది సత్యముగానే యున్నది. సి. వి. వైద్యా మాత్రము 'మహాభారతము' యొక్క ఆఖరు సవరణ, క్రీ. పూ. 250 లో జరిగెనని, అది 'మెగస్థనీసు'కు ఆశోకునికి మధ్య జరిగినదని' మహాభారత యుద్ధకాలము మహాభారత రచనాకాలము తీసి కొన్నచో, అది క్రీ. పూ. 1200 నుండి క్రీ. పూ. 200 మధ్యకాలములో జరిగినవని వ్రాసెను. ⁷¹ కాని ఆశోకుని పేరు ఒక మహాసురుడుగా ఆదిపర్వము తెల్పును. కాన ఆశోకుని తర్వాతనే జరిగినది. 'యవనులు పశ్చిమ దేశీయులుగా పేర్కొనబడిరని, వారి పతనము పేర్కొనబడెనని' అందుచేత వారి దండయాత్ర తర్వాతనే మహాభారత రచన' యని హేమచంద్రరాయ్ చొదలి వ్రాసెను. ⁷² ఇది సత్యమే. సి. వి. వైద్యా యిట్లు లిఖించెను. "అలెగ్జాండరు దండయాత్ర తర్వాతనే మహాభారత రచన జరిగినది. ఈ ఇతిహాసములో గ్రీకులను, యుద్ధప్రియమైన జాతిగా పేర్కొనిరి. ఆదిపర్వము 'నశశాంక వశాయంపండు రపి వీర్యవాన్ సోఽర్జునేన వశం నీతో రాజసీద్ యవనాదిపః" అని తెల్పును. మహాభారతముయొక్క ఆఖరు రచయిత కాలము నాటికి అలెగ్జాండరు దండయాత్రల నింక జనులు మరవలేదు. క్రీ. పూ. 200 నాటికి రాశి జ్ఞానము తెలియదు. మహాభారతములో రాసుల పేర్లు లేవు కాన, రాసుల జ్ఞానము ప్రవేశపెట్టుటకు ముందు మహాభారత రచన. ⁷³ 'హాప్పిన్ను' అను విద్వాంసుడు కూడ, పాండవుల ఇతిహాసము క్రీ. పూ. 500 నాటి బౌద్ధమతమునకు, క్రీ. పూ. 300 నాటి గ్రీకుల దండయాత్రకు తరువాతదే అని వ్రాసెను. ⁷⁴ ఇది సత్యముగానే యున్నది.

4. మహాభారతము "శాంతి పర్వము"ను బట్టి (10308) 'దక్షిణ యజ్ఞములో' వీరభద్రుని రోమకూపముల నుండి 'రామ్ములు' పుట్టిరని యున్నది. 'రామాయణము' కూడ రోమకూపములనుండి పుట్టిన జాతుల పేర్కొనెను; కాని

71. C. V. Vaidya - Epic India

72. Hemachandra Rai Choudary - P. H. A. I - 391 - 93

The Greeks are described as a western people and their overthrow is alluded to"

73. C. V. Vaidya - The Riddle of the Ramayana P. 22.

74. Hopkins - Great epic of India P 391

"Pandu epic as we have it, represents a period subsequent not only to Buddhism 500 B. C. but to the Greek invasion 300 B. C."

‘రామ్యుల’ నందు చేర్చలేదు. రామ్యులన రోముదేశీయులు. యవనులద్వారా వీరిపేర్లు విన్నతర్వాతనే వర్తమాన భారత రచన జరిగెను. హేమచంద్రరాయ్ చౌదరి యిట్లు వ్రాసెను. “రోమనులు, రోమకులు (II - 51-17,) ఒకసారి మాత్రము అన్నిజాతుల పేర్లతోబాటు పేర్కొనబడిరి. పలుమార్లు పేర్కొనబడిన యవనుల సిధియనుల, పాష్లావులకు వీరికి గల భేదము చూపుట కీ పేరు చూపబడి నది. III - 188-39 లోని ఈ వాక్యము ‘సిధియనులు, యవనులు, బాక్టీయనులు, అన్యాయజుద్ధితో కలికాలములో పాలన చేతురు’ అనునది త్రోసివేయ దగినది కాదు. ‘ఆదిపర్వము’ లో ఆశోక మహారాజు ఒక మహాసురుని అవతారముగా వర్ణించబడినాడు. ” 75

కె. ఏ. నీలకంఠశాస్త్రి అను విద్వాంసుడు నైతము, సూత్రములు, యాస్తుని నిరుక్తము, పాణిని, పాతంజలి, కౌటిల్యుడు, వాత్స్యాయనుడు, వీరి గ్రంథములు, భారతము, చివరకు మహాభారతము రామాయణముకూడ మొత్తముగాగాని, ఇతిహాసములలోని భాగములుగా గాని, నంద, మౌర్యుల కాలమునకు జెందినవని వ్రాసెను. ఇంకను మరియొకచోట ‘భాండార్కరు, బుష్టరు పండితులు’ ఒకానొక తాననమునుబట్టి స్పృహగా జేర్కొనబడి యుండుటచే క్రీ. శ. 5 వ శతాబ్దమునకు బరముగాదని చెప్పిరని, అప్పటికే యింత విస్తృతమై యుందెనని, క్రీ. శ. 200 నాటి కిది పూర్తి చేయబడినదని, హరివంశములో రోమనులు వీనారములు పేర్కొనబడినవని. తామ్రపట్టాలు లేవని, క్రీ. శ. 200—400 వరకు జరిగియుండునని, బౌద్ధమతానంతరము, గ్రీకుల దండయాత్ర తర్వాత అనగా క్రీ. పూ. 300 తర్వాత జరిగెనని, అభిప్రాయ మొనంగెను. 76 ఆర్. కె. ముఖర్జీ కూడ తన ‘హిందూ నాగరికత’ అను గ్రంథమున, మహాభారతమున యవన, శక, పాష్లావుల పేర్లు గలవని చాల తరువాత రచనయే యని యభిప్రాయ మొనంగెను. 77 జయచంద్ర విద్యాలంకారు, ఆర్. జి. భాండార్కర్లు కూడ, మహాభారత రచన ‘పూర్వనంద యుగము’లో ననగా క్రీ. పూ. 4, 5 శతాబ్దాలలో జరిగినదని యభిప్రాయ మిచ్చిరి; 78

75. Hemachandra Rai Choudary - P. H. A. 1

76. K. A. Neelakantha Sastry - Age of the Nandas and Mouryas P. 308. 387

77. R. K. Mukerjee - Hindu Civilization

78 Jayachandra Vidyalkar - Ithihasa pravesha (Hindi) also Bharath Deshke Amara Ratna. (Hindi)

కాని యిందలి చారిత్రక, భౌగోళిక పదములనుబట్టి, ఒక్కనాటి రచన, ఒకకర్త రచన కాదు కాన, ఒక కాలమునకు జెందినవని చెప్పుట కవకాశమేలేదు. అందు చేత విద్వాంసులు మహాభారత రచన పలానికాలమునుండి పలానికాలము వరకు జరుగుచునే యుండెనని యభిప్రాయ మొనంగిరి. 'సి. వి. పైద్యా' మహాభారత రచన క్రీ. పూ. 320—150 మధ్యకాల మనెనుకాని గీతకాలము క్రీ. పూ. 1200 — 1000 అనెను. కాని యిది కృష్ణుని జననమునకు పూర్వమగుచున్నది. కాన యిది తప్పనుటలో సందియములేదు. హాస్కిన్సు క్రీ. పూ. 2 వ శతాబ్ది ప్రాంతములో మహాభారత రచన జరిగియుండవచ్చు ననెను. హరివంశము దీనారముల బేర్కొన్నందున గ్రీకుల దండయాత్ర తర్వాతదేనని, మహాభారతము కాలక్రమముగా పెరిగినదని, క్రీ. పూ. 3, 4 శతాబ్దులలో పూర్తియైనదని, అఖరు సంస్కరణము గుప్తరాజుల స్వర్ణయుగములో పూర్తియైనదని వ్రాసెను. (Sampath Kumaran - Sri Krishna - p 62)

5. మహాభారతములో పురోహితుల కిచ్చిన భూదానములు కొనియాడబడినవి. రాగి రేకులపై వ్రాయబడిన దానపత్రములు ఆ కాలమున గాన్పించవు. క్రీ. శ. 2, 3 వ శతాబ్దులలో పురోహితుల కిచ్చిన ధర్మముల కనేక రక్షణ లివ్వబడిన వని రాగి శాసనములవలన తెలియును ఇవి యన్ని విష్ణు, నారద, యాజ్ఞవల్క్య స్మృతులలో పేర్కొనబడినవి కాని, అంతకు పూర్వములేవు. ఇతిహాస కావ్యములో పురోహితుల కిచ్చిన భూదానములు అధికముగా ప్రశంసించబడినవి కాని తామ్ర పట్టాల దానముల గూర్చి ఎవటను బేర్కొనలేదు. అందుచేత మహాభారత రచన గ్రీకుల దండయాత్రకు తర్వాత, క్రీ. శ. 2, 3 శతాబ్దులకు ముందు అని 'సిద్ధాంత' అను విద్వాంసుడు వ్రాసెను 79 ఇది సరిగానే యున్నది.

6. మహాభారతములో నుదాహరించిన జ్యోతిష పదములను బట్టి, కొందరు కాలనిర్ణయమునకు గడంగిరి. మహాభారత కాలమున ఉత్తరాయణము శ్రవణా నక్షత్రమునకు సూర్యుడు వచ్చినప్పుడు ఆరంభించి నట్లుండుటచేత దీని రచన క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దుని, 'బాలగంగాధరతిలక్' జ్యోతిష గణితరీత్యాగుణించి చెప్పెను. 'రాజారావు' అను విద్వాంసుడు, అఖరు ఆవృత్తి క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దిలో జరిగియుండవలెనని, జ్యోతిషగణిత రీత్యా, అఖరు ఆవృత్తి క్రీ. శ.

156కు పరముకాజాలవని అభిప్రాయ మొసంగెను. 80 తెలుగు మాసముల పేర్లుకూడ అందందు తగులుచున్నవి. కాన క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్దమునకు పూర్వము కాజాలదు.

7. 'అనుశాసనిక పర్వము' 14 వ అధ్యాయములో 'శాకల్యుడు, సావర్ణి' యను నిద్దరు సూత్రకారుల పేర్లుగలవు పాణిని కూడ శాకల్యుని ఉవాహించెను. శాకల్యుడు సూత్రకాలము (క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్ది మొదలు 2 వ శతాబ్ది వరకు) లోనివాడు; గీతలోని యొక శ్లోకము "పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం" అనునది బోధాయన గృహ్యసూత్రములలో (9—26) గలదు. "బోధాయనుడు" కూడ సూత్రకాలము (క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్ది) లోనివాడు, బోధాయనుడు సూత్రకారులందరిలో మొదటివాడని, ఇతని తర్వాతవారు భరద్వాజ, ఆపస్తంభ, హిరణ్య కేశినులని, వింబర్షిష్ట, కీత్, మైకనాల్, మున్నగు విద్వాంసులెల్లరు వ్రాసిరి. 81 ఇది సత్యముగానే కాన్పించుచున్నది. 'బోధాయనుడు' కూడా క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దములోనివాడు; కాన క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దికి తర్వాతదే "మహాభారతము."

8. 'మహాభారతములో' జరాసంధ నామకశక్తి శాలియైన మగధరాజు కలదు. ఈయన రాజ్యములో మగధయేకాక, అనేక ప్రదేశములు కలసియుండెను. ఈ విషయమునుబట్టి చిన్నచిన్న మండలములు, మండలాధీశ్వరులు లేనికారణమున క్రీ. పూ. 300 కు పూర్వము నాటివగు రాజనీతిక వ్యవస్థను సూచించుచున్నది. 82 అని వేదవ్యాసు డుల్లేఖించెను. కాన క్రీ. పూ. 300 కు పూర్వమో, లేక ఆ ప్రాంతము ననో వ్రాయబడి యుండవలయును. ఇంకను శాంతిపర్వము (6 అధ్యాయము—17) లో 'స్నేహరీత్యా కర్ణునికి 'మాలిని. పట్టణ మివ్వబడెనని యున్నది. అది అతి ప్రాచీన నగరము కానందువలన, మహాభారత రచన, క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దమునకు అధికకాలము ముందుకు పోజాలదు.

80 M. Rajarao — Bharathiya Vidya — Vol X. "Astronmical- Even on this assumption, the date of the last insertion cannot be later than 156 A. D."

81. Winternitz — There can be no doubt that Boudhayana is the earliest of these Sutra writers his successors being 'Bharadwaja Apastamba, and Hiranya Kesin' in chrono- logical order. (Vedic India Vol II — P 65)

82. Veda Vyasa M. A — History of Sanskrit literature P 224 (Hindi)

9. రామాయణములో నెచటను 'మహాభారత' ప్రశంసలేదు. కాన రామాయణమునకు తర్వాతదే యగుచున్నది. వర్తమాన రామాయణము క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్ది ప్రాంతమున రచింపబడుటచేత, ప్రస్తుత మహాభారత రచనము క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దికి తర్వాతదే యగుచున్నది. "మహాభారతము" ద్రోణపర్వములో నొక చోట ప్రక్షిప్తములుకావని యనుకొన్న తావున "వాల్మీకి" పేరుతో రెండు శ్లోకములుదాహరింపబడినవి. ఇవి రామాయణము యుద్ధకాండములో నేవిధమైన మార్పులేకుండ ఉన్నవి. ఇందుచేత రామాయణము తర్వాత రచనయే "మహాభారతము" అదియును గాక 'మహాభారతము' వనపర్వము (277—291 సర్గలు) లో 'రామోపాఖ్యానము' గలదు. ఈ 'రామోపాఖ్యానము' రామాయణమునుబట్టి వ్రాయబడినదని విద్వాంసుల అభిప్రాయము. 'పాణిని' పేర్కొన్న 'రామోపాఖ్యానము' వాల్మీకి ఋషి రచితమని, ఆవిత్వ ప్రతిభ గలిగినట్టి, క్రీ. పూ. 100 వ వర్షిల్లినట్టి, ప్రతిభాళాలియైన ఒక రచయితచేత, ఈనాటి రామాయణముగా నభివృద్ధి చేయబడినదని, సి. వి. వైద్య వ్రాసెను. 83 పాణిని పేర్కొన్న రామోపాఖ్యానమునకు 'మహాభారతము'లోని రామోపాఖ్యానమునకు సంబంధమేమైనగలదా? ఈ శ్లోకములు అనేకములు వాల్మీకి ఛందములతో గలయుచున్నవని అనేకమంది విద్వాంసులు వ్రాసిరి. కాన మహాభారత రచనము క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దికి పరమేయగుచున్నది.

మహాభారత మీ రూపము దాల్చిన తర్వాత "రామాయణ రచన జరిగెను" అని "వైద్య"యున్ను, రామాయణములోని కొన్ని భాగములు మహాభారతముకంటె పూర్వపువని, మొత్తముమీద రచన తరువాతకాలములోనిదని 'హంబరు' వ్రాసెను. 84 వీరు రామాయణ మహాభారతములగూర్చి సమగ్ర పరిశోధన చేసినట్లు కాన్పించదు.

83. C. V. Vaidya — History of Sanskrit literature P 2. 'It may be conceded that the Ramopakhyana, spoken of by Panini was by Valmiki — a Rishi name—that it was subsequently developed into our present Ramayana by an unknown skilful recaster, gifted however with some poetic talent about 100 B. C.

84. C. V. Vaidya — The riddle of the Ramayana P 22 "The Ramayana was made after M. Bh. was put in its proper form." Hunter — "While some parts of the Ramayana are earlier than the M. Bh. the compilation as a whole belongs to a later date."

10. మహాభారతములో "సతి" ఆచారము కాన్పించుచున్నది. పాండురాజు చనిపోయినపుడు, 'మాద్రీ' సతియాయెను. ఆదిపర్వము (125—31) ను బట్టి పాండురాజు చనిపోయినపుడు 'మాద్రీ' యిట్లు చెప్పెనని తెలియును. "నా శరీరమును రాజు శరీరముతో దహనముచేయవలెను." ఈ మాటలుచెప్పి తనభర్త యొక్క చితిపైకి ఎక్కెను. (33) కృష్ణుడు యోగనిష్ఠలో నుండెనని, 'జరా' యను వేటకాడు వచ్చి పొరపాటున లేడియని తలంచి, పొడిచెనని, అంతట కృష్ణుడు చనిపోయెనని, 'మౌనంపర్వము' (V—6) తెల్పుచున్నది. వాసుదేవునికి 16000 వేలమంది భార్యలు గలరని ఇచటి శ్లోకమే తెల్పుచున్నది: కాని ఎందుచేతనో 16000 వేలమంది భార్యలు 'సతి'కాలేదు, మౌనం పర్వము (VI—24) ను బట్టి, కృష్ణుని నలుగురు భార్యలు, అనగా రుక్మిణి, గాంధారణి చైవ్య, హైమవతి, జాంబవతి, చితిపై కెక్కిరని, అర్జునుడు, మృతుడైన కృష్ణునికి, అతని నల్లరు భార్యలకు నిప్పంటించెనని, అనేక రకములైన సువాసన ద్రవ్యములు, సుగంధపు కొయ్యవాడెనని, తెలిసికొనవచ్చును సత్యభామ, యితర భార్యలు అరణ్యమున కేగి, కందమూల ఫలాదుల దినుచు, హిమవత్ పర్వతమున కేగి, అచట జీవిత శేషమును గడపిరని ఈ అధ్యాయమే తెల్పుచున్నది.

వేద వాఙ్మయములో నెవట నీసతి ఆచారములేదు. ఇది తక్షశిల వాసులు, కదియనులు, సిదియనులు, మంగోలియను జాతులు, శ్రేషియనులు, మున్నగువారిలో గలదు. డయోడరసు' ఇట్లు వ్రాసెను. "భర్తలతోబాటు విధవలు సతి జరుపుట 'కదియనుల'లో నాచారమైయుండెను. కుటుంబముగాని, పసిబిడ్డగాని యున్నచో వారిని వదలివేయుచుండిరి. ఈ ఆచార ప్రకారము సహగమనము జరుపనిచో, ఆమె యావజ్జీవ పర్యంతము విధవగానేయుండి, ఏవిధమైన కర్మ కాండలో పాల్గొనకుండ, గడవవలెను: ఆమె అపరిశుద్ధురాలాగా పరిగణింపబడుచుండెను " 85 'యుమెనస్' సైన్యములో ఒక భారతీయ సేనాధికారి ఇరానులో క్రీ. పూ. 316 లో యుద్ధములో వదిలబడెను. అతని ఇద్దరు భార్యలు సహగమనమునకు సిద్ధపడిరి. గ్రీకు సేనానాయకులు చిన్న భార్యను సతిచేయుదని, పెద్ద భార్య, బిడ్డను గర్భియుండుటచే మానవలసినదని చెప్పగా, పెద్ద భార్య రోదనము చేసి, శరోజముల చించుకొనెను. చిన్న భార్య సర్వాంగసుందరముగా నలంకరించు

85. McCrindle — Ancient India as described by Megasthenes and Arrian P 69 — 70. Strabo (XV — 30 and 62) See M. Williams — Indian wisdom P 252.

కొని, తన పేదకులకు చేతి ఉంగరములు, విలువగలరాళ్లు, శిరసు మీది ఆభరణములు, మెడలోని హారములు, ఒసంగి, సోదరుడు సహాయపడుచుండగా, చితిపైకి ఎక్కెను; మంటలు లేగుచున్నను ఆమె కన్నీరైన కార్పలేదు; గ్రీకు సైన్యము ముమ్మారు చితిచుట్టుతీరిగెను. కొందరు ప్రేక్షకుల హృదయములు కరగిపోయెను కొందరు ప్రస్తుతింపసాగిరి; కొందరు గ్రీకులు ఈ ఆచారము అనాగరికమని, అమానుషమని నిందింపసాగిరి:"

స్ట్రాబో (XV-1-62) తన గ్రంథములో 'అరిష్టాబోలసు' ఇతర లేఖకులు, భారతీయ స్త్రీలు మృతులైన తమ భర్తలతో చితిపైన పరుండి స్వేచ్ఛగా దహనమై పోవుచుండిరని, వ్రాసినది ఉల్లేఖించెను. 'మెక్ క్రిండిల్' ఇట్లు వ్రాసెను. (84 వ అధ్యాయములో) 'తేటియసు' అను భారతీయ సేనాధికారి, 'కాబినే'లో యుద్ధములో చనిపోయెనని, అతని ఇద్దరు భార్యలు 'యామినస్, అంటిగోనస్' అనువారలు భర్త చితిపైన పరుండుటకు వివాదపడిరని, పెద్దభార్యకు పసిబిడ్డ ఉండుటచేత; ఆమె చనిపోవుటకు చట్ట మంగీకరించలేదని, చిన్నభార్యనే చితిపైన పరుండుట కేర్పాటుచేసిరని, యున్నది." 86

ఆ కాలమున భార్యలు యువకులను ప్రేమించిన సందర్భములో భర్తలకు విషము పెట్టుచుండిరని, అందుచేత ఈవట్టమేర్పాటుచేసిరని డయోడిరసు వ్రాసెను. కాలక్రమమున, తన భర్తతోబాటు తానుకూడ పరలోకములో గలసికొను నమ్మకముతో సహగమనాచారము జరుపుటకు పురోహితులు ప్రోత్సహించుచుండిరని తెలియుచున్నది.

'స్ట్రాబో, అరిష్టాబోలసు' వ్రాతల నుదాహరించెను. తక్షణిల వాసులగూర్చి వ్రాయుచు, అనేకమంది భార్యలను జేసుకొను పద్ధతి యివట కలదని, ఇతర జాతులలోగూడ నిది సర్వసాధారణముగా నుండెనని, విధవలగు స్త్రీలు తమ భర్తలతోబాటు సంతోషముతో దహనమై పోవుచుండిరని, ఏ విధవ సహగమనము చేయదో ఆమె అవమానపూరితులగు చుండెనని, తెలియవచ్చుచున్నది. ("Those women who refused to burn themselves were held in disgrace") ఇతర లేఖకులకూడ యిట్లనే వ్రాసిరి. 87

86. Mccrindle — The Invasion of Alexander the great P 369

87. Mccrindle — Ancient India P 69 See Also Strabo — XV-I-28
K. A. Neelakantha Astry — Age of the Nandas and Mouryas. See also A. B. O. R. - Vol XIV Article on 'Sati' by Miss Sakuntala Rao M. A. —

ఇది సిద్ధియనుల ఆచారమని, క్రీ. పూ. 242—క్రీ. శ. 500 కాలములో భారత దేశములో బ్రవేశించినదని, “దయోదరను” వ్రాతలనుబట్టి, సిద్ధియనులకు అనేక శతాబ్దములకు పూర్వమే, కథియనులలో గలదని, దత్తువ్రాసెను. ముఖ్యముగా క్షత్రియుల భార్యలు, వర్తలు యుద్ధభూమిలో జనిపోవునపుడు, సతి జరుపుచుండిరిని, తెలియుచున్నది. క్రీ. పూ. 4 శతాబ్దములో వచ్చిన, “అనిసికృటను”, అల్బోటోలను” దరిమిలా వచ్చిన మెగస్తనీసు, స్ట్రాబో మున్నగు గ్రీకు లేఖకుల వ్రాతల వలన పైవృత్తాంతము సాంకముగ చెలియుచున్నది. మహాభారతములో సి యాచారముండుటచేత, ఈ యాచార మీదేశమున వ్యాప్తియైన తర్వాతనే అనగా క్రీ. పూ. 242—క్రీ. శ. 500 మధ్యకాలములో మహాభారతరచన జరిగియుండవలెను.

10. రామాయణమునకు ఉత్తరకాండమువలె, మహాభారతమునకు “హరి వంశము” కలదు. ఇందు కృష్ణచర్యలు వర్ణించబడినవి. దీని తైలి, భాషనుబట్టి క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దికి తర్వాతదేనని, రామాయణ రచనానంతరమే, మహాభారత రచనయని పలువురు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. ఈ యభిప్రాయముతో నేను ఏకీభవించు చున్నాను. “హల్ట్జ్ మన్” (Holtzmann) మహాభారత రచన క్రీ. శ. 900—క్రీ. శ. 1000 ప్రాంతమున జరిగెననెను. కాని అది క్రీ. శ. 700 ప్రాంతమున పూర్తియైనదని, క్రీ. శ. 6, 7 వ శతాబ్దములలో విది పూర్తియైనదను “బుహ్మరు” చెప్పిన వాదనను పలువురు విద్వాంసులు అంగీకరింతురని, ‘సమద్ధారు’ వ్రాసెను. ⁸⁸

11. మహాభారతములో నత్యంత దక్షిణ ప్రదేశములగు కళింగ, చోళ, చేర, పాండ్య, ద్రవిడ, లంక మున్నగు రాజ్యములు పేర్కొనబడినవి. పాండ్య, ద్రవిడ, కేరళ, అంధ. కళింగాది దేశముల రాజులు ధర్మజునికి కప్పములు చెల్లించుచుండిరిని సభాపర్వమును, (XXXI-71) ద్రోణపర్వము కళింగ, అంధ్ర, చోళ, పాండ్య రాజుల పేర్లును, ‘కర్ణపర్వము’ (XII-14, 15) పాండ్య, చోళ, కేరళ రాజ్యముల పేర్లను బేర్కొనెను. వనపర్వము (అధ్యాయ 51-22-26) లో కృష్ణుడు యుధిష్ఠరునితో మాటాడు సందర్భమున, రాజసూయ యాగమునకు వచ్చిన రాజులలో కౌన్కలు తెచ్చినవారిలో ననేకమందిని బేర్కొనెను. అందు ఓడ్రులు, ద్రావిడులు, అంధకులు, సింహళములోని ముఖ్యులు, లంకలోని అబోరిజనుల జాతి, మాళవులు, యవనులు మున్నగుజాతుల, దేశముల రాజులు పేర్కొనబడిరి.

ఇంకను వనపర్వము (88—93) లో గోదావరి, దండకారణ్యము, సప్తగోదావరి, ప్రయాగ, గయ, మున్నగు పేర్లుగలవు. గోదావరి, వేణి, భీమరథి, (88—?) పేర్లును, పాండ్యలో 'తామ్రపర్వ' పేరు, (14) పౌరాష్ట్రలోని 'ఉజ్జయిని' పేరు (23) కలదు. వనపర్వము (263—14) లో పాండ్యపేరు కలదు. ఇచటనే కేరళ, అవంతి, త్రిష్టుల పేర్లుగలవు. భీష్మ (IX—37, 63) పర్వము కలింగ, అంధక, అనేక కొండజాతులు అని పేర్కొనెను. కురు, పాంచాల యుద్ధమునకు వచ్చినవారుకూడ దూరప్రాంతములోని వారు కలరు. క్రీ. పూ. 4, 5 శతాబ్దముల నుండి మాత్రమే ఆర్యులు దక్షిణదేశముల నెరుంగుదురు. "కాత్యాయనుడు" (క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్ది) తన వార్తకములలోను, అశోకుడు తన ధర్మశాసనముల లోను పాండ్య దేశమును బేర్కొనెను. పశ్చిమ దేశములు 'ప్లిని, టాలమీ' అను వారు మధురనుగూర్చి దానివర్తకమునుగూర్చి వ్రాసిరి, 'రోమురాజు' 'అగష్టసు'కు పాండ్యరాజౌక రాయబారిని బంపెను. "స్ట్రాబో" (క్రీ. శ. 1 వ శతాబ్ది) పాండ్యను 'పాండియన్' అనెను 'ప్లిని' 'తాప్రోసేను' (లంక) ను వర్ణించెను. ఈయన అనేక వివరముల నొనంగెను. 'తాప్రోసేను'ను గూర్చి వ్రాయుచు, అందు నగరములులేవని, అందరి గ్రామములు 766 అని, అచట జనులు నివసించు గృహములు కొయ్యతోను, రెల్లుతోను తయారు చేయబడినవని, మెగస్థనీసు వ్రాసెను. 89 'అనిసికృటను' (క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్ది) కూడ దీనిని పేర్కొనెను. ప్లిని, రోము రాజగు "క్లాడియసు" చక్రవర్తితో సింహళమునకు గల వర్తకమును వర్ణించెను. చారిత్రక రీత్యా క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దమునుండి ఆర్యులు అత్యంత దక్షిణప్రదేశముల నెరుంగుదురు: కాన మహాభారత రచనము ఈ రూపములో క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దికి తర్వాత కాలపు రచనయగుచున్నది. "దత్తు" సింహళమునకు గాని, వంగకుగాని దండయాత్రలు భారతమున నున్నచో నిస్సందేహముగా నవి తరువాత కాలమున జేర్చబడియైనవి, ఈ 'పాండ్యరాజ్యము' ఆర్యులచేత, మొదట గుజరాతునుండి నముద్రమార్గమున వచ్చినవారిచేత, దర్శింపబడెను అని వ్రాసెను. ఇదిసత్యమే.

12. "మహాభారతము" వంగదేశమును బేర్కొన్నది. 'యస్. కె. చటర్జీ' మిథిల, మగధదేశములు ఆర్య ధర్మమునుష్ఠించుట క్రీ. పూ. 600 నాటికి జరిగెనని వ్రాసెను. ఇది సత్యముగానేయున్నది. అప్పటి కార్యులు వంగదేశమునకు రాలేదు. బుద్ధునికి బూర్వము మిథిల, మగధలకు తూర్పున ఆర్యుల రాక అనుమానాస్పదము.

వనపర్వము (263) లో, కర్ణుని దండయాత్రా సందర్భమున అంగ, వంగ, కళింగ, మగధ దేశములు పేర్కొనబడినవి. ఆదిపర్వము (100—48) లో 'దీర్ఘ తమస్సు' సుదేష్టతో మాటాడు సందర్భమున 'అంగ, వంగ, కళింగ' పుండ్ర, కుంగ—ఈ 6 దేశములు వారి పేర్లతో 'భూమండలమున వర్ణిల్లును, అని చెప్పబడినది. బీష్మ IX-37, 64) లో విదేహ, మగధ, అంగ, వంగ' కళింగ దేశములు పేర్కొనబడినవి. వంగదేశమును బేర్కొనుటచేత, క్రీ. పూ. 200-క్రీ. శ. 200 మధ్యకాలములోనిదని 'చటర్జీ' మున్నగు విద్వాంసులు వ్రాసిరి.

13. "మహాభారతము" లో "మనువు" పేరు అనేకచోట్ల కాన్పించుచున్నది. కాని 'మనుస్మృతి'లో మహాభారతముయొక్క కాని వ్యాసుని యొక్క కాని పేర్లు ఎచటను గాన్పించవు అనుశాసనిక పర్వములోను (47 అధ్యాయ 34 — 36 అధ్యాయ 5,) శాంతిపర్వములోను "మనువు" పేరు కాన్పించుచున్నది. వీనినిబట్టి 'మనువు' తర్వాతనే 'మహాభారత రచనయని తేలుచున్నది. 'మనువు' క్రీ. పూ. 175 లోని వాడని 'జయచంద్రవిద్యాలంకారు' క్రీ. శ. 1 వ శతాబ్దియని కొందరు పాశ్చాత్య లేఖకులు వ్రాసిరి. 'హంబరు' ప్రస్తుత మను ధర్మశాస్త్రము క్రీ. శ. 100 - 500 మధ్యకాలములోని రచనయని, వ్రాసెను. 90 'ఎలిఫిన్టను' అను విద్వాంసుడు మనుస్మృతి క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్దిమునాటిదని, జోన్ను క్రీ. పూ. 13 వ శతాబ్దియని, పెగ్గర్ క్రీ. పూ. 1000 అనిరి. కాని యిది నందేహాస్పదమే. మనుస్మృతిలోని అనేక శ్లోకములు మహాభారతములో గలవు. "రామదేవు" తన భారతదేశ చరిత్రలో వనేకచోట్ల వీనిని బేర్కొనెను. 91 మనుస్మృతిలోని శ్లోకములు రామాయణములో గూడ కాన్పించుచున్నవి.

వాయుపురాణము, ఈనాటి మనుస్మృతి గుప్తరాజుల కాలమునాటి రచన యని, ఘోషు వ్రాసెను. (Early History of India P 256) మనుస్మృతి క్రీ. పూ. 500 నాటిదని 'హంబరు' వ్రాసెను.

మెక్డనార్: మనుస్మృతి రచన క్రీ. పూ. 200-క్రీ. శ. 200 మధ్య కాలము లోనిదనెను. 'ఈశ్వరప్రసాద్' మనుస్మృతి రచన క్రీ. పూ. 2 వ శతాబ్దిమనెను. మనుస్మృతిలో 'పుండ్రకులు, ద్రవిడులు, యవనులు, శకులు, పాహ్లావులు' (X - 43, 44) మున్నగువారి పేర్లు గలవు. ఇట్టి శ్లోకము మరియొకటి, అను

90. Dr. Hunter — The Indian Empire P 113

91. Prof. Ramadev—History of India. Vol I—P 199

శాసనిక పర్వము 33 అ. లో గాన్పించుచున్నది. గుప్తరాజుల కాలములో నీ అధ్యాయము మహాభారతములో జేర్చబడి యుండవచ్చునని. 'మనుస్మృతి' పూర్వపు సూత్రముల ననుసరించి వ్రాయబడిన గ్రంథమని, ప్రస్తుత మనుస్మృతి గుప్తరాజుల కాలమునాటిదని, "భండార్కరు" అభిప్రాయము 92 ఈ మనుస్మృతిలో మొదట లక్ష శ్లోకములు గలవని, తరువాత 12000 అయినవని, చివరకు 4000 అయినవని తెలియుచున్నది. ఈనాటి మనుస్మృతిలో 2684 శ్లోకములు మాత్రము గలవు. అందుచేత మహాభారతకర్త ఏ మనువును గూర్చి చెప్పెనో తెలియదు. ఎట్లున మనువు తర్వాతనే మహాభారత రచన జరిగియుండవలెను.

14. ఆదిపర్వము (85 అధ్య. — 85) లో 'శతానీక' అశ్వమేదదత్తు పేర్లు గలవు. వీరు క్రీ. పూ 9 వ శతాబ్దములోనివారు. ఆదిపర్వము (64—19)లో పాండవులు, వేదవేదాంగములను ఉపనిషత్తులను జదివిరి యని కలదు. ఉపనిషత్తులు క్రీ. పూ. 7 వ శతాబ్దములోనివి; వేదాంగము లింకను తరువాత కాలములో గలవు. వీనికి తర్వాతనే మహాభారత రచన జరిగియుండవలెను.

15. సభాపర్వము (II-578, 579) లో యవన రాజ కుమారుడు 'భాగదత్తుడు' మారురాజుగా (Marwar) పశ్చిమదేశ పాలకుడుగా, యుద్ధిష్ఠరుని తండ్రికి ప్రియమిత్రుడుగా పేర్కొనబడినాడు. ఈయన 'అపోల్లో దోటసు' అని (క్రీ. పూ. 160) విద్వాంసుల ఊహ. ఈయనను పేర్కొనుటచేత, ఈ రాజ కుమారుని అనంతరమే మహాభారత రచనయని కొందరి అభిప్రాయము. 93 కాని ఈ 'భాగదత్తుడు' 'అపోల్లో దోటసు' అని చెప్పుటకు ఆచారములు లభించవు.

16. మహాభారతములో 'ఆసురి, కపిల, జనక, గౌతమ, మైత్రీ' మున్నగు పేర్లు గలవు. అనేక వంశావళులు వర్ణింపబడినవి. ఆసురి, కపిల, జనకులు క్రీ. పూ. 9వ శతాబ్దిలోనివారు. న్యాయశాస్త్ర కర్త గౌతముడు క్రీ. పూ. 6వ శతాబ్దిలోనివాడుగా గాన్పించున్నాడు. కనుక ఈ కాలమునకు తర్వాతనే మహాభారత రచన జరిగినది.

'మోషు' అను విద్వాంసుడు రామాయణ రచన క్రీ. పూ. 200—క్రీ. శ. 200 అని, మహాభారత రచన క్రీ. పూ. 400—క్రీ. శ. 400 అని, కురుక్షేత్ర యుద్ధము క్రీ. పూ. 1000 అని వ్రాసెను. 94 మహాభారతము యొక్క ఆఖరు

92. R. G. Bhandarkar — A peep into early History of India P. 66. 67

93. A. Weber — A History of Indian Literature P 188

94. N. N. Ghosh M. A — Early History of India P 56—57

అవృత్తి గుప్తరాజుల కాలమున క్రీ. పూ. 3, 4 శతాబ్దాలలో జరిగినవి కొందరు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. అమెరికన్ సంస్కృత విద్వాంసుడు 'హప్పిన్సు' రామాయణ, మహాభారతముల బరిశోధించి, తైలి, భాష, మున్నగువానినిజూచి రెండు నాతే కాలమునకు జెందినవని వ్రాసెను. 'రాప్ససు' (Rapson) మహాభారతము క్రీ. పూ. 400— క్రీ. శ. 300 అని, రామాయణము క్రీ. శ. 200 అని, స్మిత్ క్రీ. పూ. 400— క్రీ. పూ. 200 మధ్య కాలమున 'మహాభారత రచన' యనెను. ప్రస్తుతపు మనుస్మృతిలోని శ్లోకము లనేకములు వర్తమాన మహాభారతములో నుండు కతన, భాషనుబట్టి, ఇతర కారిణములచేత, మెక్డనాల్ (Macdonall) క్రీ. పూ. 3-1 వ శతాబ్దాల మధ్య మహాభారత రచన యని యభిప్రాయ మిచ్చెను. ఒకచోట మూలకృతి క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్ది నాటికి కావచ్చుననెను. పాల్ మాసెన్ అవర్సెల్, మహాభారత రచన క్రీ. పూ. 200 క్రీ. శ. 200 మధ్య జరిగెననెను. లక్ష శ్లోకముల మహాభారత కర్త "సౌతి" క్రీ. పూ. 3 వ శతాబ్ది ప్రాంతపువాడని 'సప్తే వండితుడు' వ్రాసెను. 'మున్సీ' క్రీ. పూ. 200 క్రీ. శ. 600 మధ్య కాలములో "మహాభారత" రచన యనెను. 'ఈశ్వరీ ప్రసాద్' 'మహాభారతము' అనేకమంది కవుల రచన యని రచనాకాలము క్రీ. పూ. 700 — క్రీ. శ. 200 అని చెప్పెను. (History of India P 43) 'వింటర్ నిట్జ్' మహాభారత రచన, క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దమునకు పూర్వముకాదని, క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్దమునకు బరము కాదని అభిప్రాయ మొనంగెను. 95 దత్తు, పౌరాణిక కాలములో గూడ మహాభారతము యొక్క ఆఖరు సవరణలు జరుగుటచేత కాలనిర్ణయము కష్టమని, 'ప్రస్తుత రూపము తరువాత కాలములోని గ్రంథమై యున్నదని అభిప్రాయ మొనంగెను. క్రీ. పూ. 300 లో మహాభారత విస్తరణ జరిగెనని మెక్డనాల్ వ్రాసెను. హంటరు మహాభారత రచన క్రీ. పూ. 200 లో జరిగెను' అని వ్రాసెను. తర్వాత కాలములోని ప్రతి కవి, సంపాదకుడు తన శక్త్యానుసారము మహాభారతమును పెంచుటకు, మార్పుటకు, అపార్థము చేయుటకు ప్రయత్నించిరి ప్రతి నూతనమత కాఖ్యారు తమనూతన సిద్ధాంతముల నీజాతీయ కృతిలో జేర్చుటలో జాగ్రత్తపడిరి. (Dutt. "Every later poet and editor has contributed his mite toward enlarging, distorting the ancient epic, every new sect has been careful to incorporate its new-fangled tenets in this national work") ఈ ప్రకారము మహాభారతమును గూర్చి పలువురు విద్వాంసులు వ్రాసిరి.

‘శతపథ బ్రాహ్మణము’ లో ‘ఇతిహాస పురాణము’ లని అనేకచోట్ల వాడుట, ‘ఐతరేయ బ్రాహ్మణము’ లో ‘అఘ్నాస’ యని యుండుట, ‘ఛాందోగ్యోపనిషత్తు’ లో “ఇతిహాస పురాణం పంచమ వేదానాం వేదం” అని ఉండుట, మహాభారతము ఆశ్వమేధ పర్వము (111-౧౧8) లో ‘ఇతిహాస పురాణం’ అని ఉండుట, ఇత్యాది పదములు ప్రాచీన బ్రాహ్మణాది గ్రంథములలో నుండుటచేత, ఏదియో ‘ఇతిహాస పురాణము’ తప్పక కలదని ఊహించవచ్చును. అది ‘వేదవ్యాస రచితమైన’ జయయే కావచ్చునని ఊహ కల్గుచున్నది. ఆదిపర్వములోని వచనము, జనవాడుక కాక ఇతరాధారములు లభించవు. అదియే ఇతిహాసమును, పురాణముకూడ నై యున్నది. ఇది నిజమైనచో దీని మూల స్వరూప మిప్పుడు తెలియరాకున్నది.

జయ, భారతము, మహాభారతము, వర్తమాన మహాభారతము చారిత్రక ముగా సత్యమనుకొన్నచో, క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దము నుండి క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్దము వరకు అనగా గుప్తరాజుల రాజ్యకాలము వరకు రచన జరుగుచునే యుండెనని చెప్పవచ్చును. ఇంకను తర్వాత కూడ చేర్చియే ఉండవచ్చును. లిపి, లేఖన సామగ్రి విరివిగా వ్యాప్తిలోనికి రానికారణమున, పండితులు తమయిష్టానుసారము ఎప్పటి కప్పుడు చేర్చుచునే యుండిరి. అందుచేత మదరాసు, బొంబాయి, కలకత్తా ప్రతులు భిన్నసంఖ్యగల శ్లోకములతో నిండియున్నవి. రామాయణమువలె, మహాభారతము కూడ చాలకాలము వరకు వ్రాతలోనికి రాలేదని, అందరు విద్వాంసులంగీకరించిన విషయమే.

మహాభారతము - యోగ్యత

గ్రీకుభాషలోని ‘హోమరు’ కావ్యమువలె, భారతీయులకు ‘మహాభారతము’ కలదు. దీనిని పంచమవేదముగా భారతీయులు భావించుచుందురు. దీనిలో ధర్మ శాస్త్రము, ఆర్థశాస్త్రము, మోక్షశాస్త్రమునకు సంబంధించిన విషయము లనంతములుగా నున్నవి. పురాణ, కావ్యాదుల అంశములు బహుళముగా నిమిడియున్నవి. ఆర్యుల దార్శనిక చింత ఈ గ్రంథములో విపులముగా నందందు వర్ణించబడి యున్నది. వేదవ్యాసుడు, వైశంపాయనుడు, ఉగ్రస్రవససౌతి, వీరితోబాటు వర్తమాన భారత రచయితల పేర్లు సరిగా తెలియకున్నవి. వీరి ప్రతిభ చాల గొప్పదని చెప్పవచ్చును. మహాభారతము “శాంతిపర్వము” లో నైమిశారణ్య

ములో జరిగిన తర్క వాదనల వృత్తాంతము గలదు—వీనిని జూచిన “రాజకీయ శాస్త్రము” నయవిద్యనుగూర్చి ఆ కాలమున వీరికెట్టి భావములుగలవో విశద మగుచున్నది. దార్శనిక, దార్మిక చింతలతో, సదుపదేశములతో నిది బృహత్కృతమై వెలియుచున్నది. ఇది స్మృతి, ధర్మశాస్త్రముకూడనై యున్నది. హిందువులకు మత గ్రంథమై యున్నది. “హౌజుమన్” అను విద్వాంసుడు దీనిని గూర్చి వ్రాయుచు, క్రీ. శ. 900 తర్వాత ఇది బ్రాహ్మణులచేత ధర్మశాస్త్రముగా మార్చబడినదని, ఈ కాలములో నిందలి భాగములన్ని చేర్చబడిన వనివ్రాసెను. (“The epic was turned into a Dharmasashtra by the Brahmins after 900 A. D. and that whole books were added at this late period”) కాని క్రీ. శ. 9 వ శతాబ్దిమునాటి శాసనములనుబట్టి, కొన్ని ఆలయములలో నిది పారాయణ గ్రంథమై వెలియుచుండెనని, అప్పటికే ధర్మశాస్త్రముగా, పంచమవేదముగా భావించబడుచుండెనని తెలియుచున్నది. అందుచేత పై లేఖకుని వ్రాతలోని కాలము తప్పుగా గాన్పించుచున్నది.

ఒక విద్వాంసు డిట్లు వ్రాసెనని ‘శ్రీనివాసాచారి’ తన ‘భారతవర్ష చరిత్రము’లో నుల్లేఖించెను “అనేక తరములవరకు దుఃఖములో, ఆనందములో, దినవారీ శ్రమలో, తమ దుఃఖోపశమనమునకు, ఈశ్వరప్రేరిత జ్ఞానమునకు లేక ఆత్మజ్ఞానమునకు ఈ పవిత్రమైన కావ్యమువంక భారతీయులు జూతురు. 96 (A learned writer “For generations, Indians have turned in sorrow, in joy and in daily toil to these noble poems for solace and inspiration”) ఇది సత్యమే.

“మాకుముల్లరు” అను విద్వాంసుడుకూడ నిట్లు చెప్పెను. “చదువుకొన్న ప్రతి భారతీయుడు తన మహాభారతము, రామాయణములగూర్చి, “జర్మనులు” తమ ‘నై బిలుంగి’ని జూచి, గ్రీకులు, ఆధునిక గ్రీకులు నైతము తమ హోమరును జూచి, ఎంతగర్వింతురో అంత గర్వమును బొందు దినము వచ్చునని నే నాశించుచున్నాను. 97 (‘I expect the time will come, when every educated native will be as proud of his Mahabharatha and Ramayana as Germans are of their Niebelunge and Greeks, even modern Greeks, of their Homer.’) అక్కరు చక్రవర్తికూడ ఇందలి నైతిక ధర్మ

96. C. S. Sreenivasachary—History of India. P 31

97. See A. B. O. R Vol V and VI.

బోధలను, ఉపదేశములను. ఇదివి, హిత వచనములతో గూడిన అనుభవములు పెక్కులుగలవని ప్రశంసించెను.

ఇందు దేవతల, రాజుల, ఋషుల చరిత్రలుగలవని, జగత్సృష్ట, దేవతల వంశావళి, వేదాంతము, న్యాయశాస్త్రము, మతము, క్షత్రియ ధర్మములు మున్నగు విషయములు గలవని, మూలమైన చారిత్రక సంఘటనములలో కురుసాంఛాల యుద్ధముతో నివి చేర్చబడినవని, భగద్గీతకూడ చేర్చబడినదని, ఇది వీరకావ్యమని, ధర్మార్థకామమోక్షములకు సాధనభూతమని, పవిత్ర సాంప్రదాయములకు స్మృతి యని, మనుష్య ధర్మముల బోధించు గ్రంథమని, హిందువులందరికి మతబోధ కుక్షేపబడిన గ్రంథమని, 'మెక్డనాల్' ప్రశంసించెను. ఇది సత్యమే. నైతిక ధర్మబోధ కీది విజ్ఞానసర్వస్వమని ఈయనయే వ్రాసెను. (The whole work wears the aspect of an encyclopaedia of moral teaching) అన్ని సంస్కృతి కావ్యములు రెండు విధములుగా గాన్పించుచున్నవి. ఒక రకము ఇతిహాస, ఆధ్యానపురాణములు. రెండవరకము కావ్యములు. మొదటివానిని "ఇతి హాస పురాణములు" అందురు. ఈ మహాభారత కావ్యము, వేదముల ననుసరించి మామూలు జనుల కుపదేశించుటకు, ధర్మార్థకామమోక్షముల బోధకు, వ్రాయబడినది. ఖండఖండాంతరఖ్యాతిని గన్న 'భగవద్గీత' మహాభారతములోనే యున్నది. దీనిని ఇదివి "వారన్ హేసింగ్సు" కాకుండా, అమెరికావాసి "ధీరోవేన్స్" ప్రశంసించెను. 'ధీరో' యిట్లు చెప్పెను. 'ఈగీత అను పవిత్రమైన అమృతాంబుడిలో ప్రతి దినము నిష్ఠలో ప్రాతిఃస్నాన మాచరించి, ఆనంద మందుచుంటిని."

ఇట్లు మహాభారతము. పంచమవేదమై, ఇతిహాసపురాణమై, కావ్యమై, ఆధ్యాత్మిక ధర్మములుగల గీతగలదై, శాస్త్రమై. యోగశాస్త్రమై, ధర్మశాస్త్రమై రాజులకు ధర్మములు బోధించు గ్రంథమై, వీరకావ్యమై, మతగ్రంథమై, మామూలు జనులకు ధర్మశాస్త్రమై, నీతిశాస్త్రమై, ఉపనిషత్తుల, దర్శనముల సారముగలదై బ్రాహ్మణ మత విజ్ఞానసర్వస్వమై వెలయుచున్నది. ఇది యొక విశ్వకోశమని పండితులు కొనియాడిరి. ఒక విద్వాంసుడు దీనిని 'బ్రాహ్మణ సాంప్రదాయముల బోధించు విజ్ఞానసర్వస్వము' (Encyclopaedia of Brahmanic tradition) అని పేర్కొనెను. ఉపనిషత్తుల కాలమునాటి, రాజులయొక్క, ఋషులయొక్క సభలనుగూర్చి, వాగ్వివాదముల, తర్కవిత్తరకముల గూర్చి నైమిశాణర్య యాగములగూర్చి, చారిత్రక సత్యములనుగూడ ప్రసాదించినది. ఆయారాజుల,

ఋషుల జన్మవృత్తాంతముల మర్మములేకుండ ఉల్లేఖించినది. ఇందులోనున్న విషయములు ఇతరత్రా కాన్పించునుకాని యిందులేని విషయము లెందును కాన్పించ వని మహాభారతమే తెల్పుచున్నది. (“యదిహా స్థితదన్యత్రయన్నో హా స్థి నతత్క్వచిత్”) ఇది మొత్తము సారస్వతమేకాని ఒక గ్రంథముకాదని ‘వింటర్ నిట్జ్’ వ్రాసెను. (H I. L. — P 316.)

మహాభారత రచనలో ఉద్దేశ్యము

మహాభారత రచనలో రెండు ఉద్దేశ్యములు గలవని ‘రైసుదేవిడ్సు’ తన బౌద్ధకాల హిందూదేశ చరిత్రలో వ్రాసెను. ఒకటి, పురోహితవర్గము వారికి వ్యతిరేకముగా బౌద్ధులు తదితరులు బోధించిన ధర్మములచే, పడిపోయిన బ్రాహ్మణ మతాధిక్యతను తిరిగి నిలబెట్టుట: రెండవది, సామాన్య ప్రజలు అధికముగా గౌరవించు మతములు, పూజాపద్ధతులు, నమ్మకములను బ్రాహ్మణులు అంతకుముందే అనుసరించు చుండిరని, వారికి వానియందు కనికరము లేక అభిమానము గలదని చూపుటకు మహాభారతమును రచించిరని వ్రాసెను.⁹⁸ ఇవి సత్యముగానే యున్నవి.

“షెండె” అను విద్వాంసుడుకూడ, ఇందులోని సంగతులు ఉపాఖ్యానములు, బ్రాహ్మణమతము కొరకే వ్రాయబడినవని, ఇది ‘బ్రాహ్మణమత విజ్ఞాన సర్వస్వ మనుటకు తగియున్నదని, బ్రాహ్మణుల ప్రయత్నములచేతనే 24000 శ్లోకముల భారతము విస్తరింపబడి, లక్ష శ్లోకముల మహాభారతముగా తయారై, బ్రాహ్మణ సాంప్రదాయముల విజ్ఞాన సర్వస్వముగా చేయబడినదని వ్రాసెను.⁹⁹ ఇది సత్యముగానే యున్నది.

దీనిలో ముఖ్యవిశేష మేమనగా, ‘భార్గవులు’ అను ఋషులు ఆకస్మికముగా మహాభారతములో ప్రఖ్యాతి వహించిరి. వీరు విదేశీయ బ్రాహ్మణ సాంప్రదాయ

98. Rhys Davids — Buddhist India P 142

99. N. J. Shende — A. B. O. R — Vol. 24. “There has been a definite attempt in the whole of the M. B. to press the majority of the incidents and episodes in the cause of the Brahmanic religion. The M. Bh. in fact deserves to be called ‘Encyclopaedia Brahmanica.’ It is probable that it was due to the attempts of the Brahmanas that the Bharata of 24000 verses was enlarged into the M. Bh. of a lakh of verses, claiming to be the Encyclopaedia of Brahmanic traditions.”

ముగా గాన్పించు చున్నారు. అని డా. సూక్తాంకరు వ్రాసెను. (Dr. Sukthankar-
The Bhargavas spring into prominence all of a sudden in the
M. Bh. this is foreign Brahmanical element, జనమేజయుని
పురోహితుడు 'ఇంద్రోతదైవాపి శౌనకుడు' అని, వీరు భర్గవ లేక అథర్వ
అంగీరస వంశీకులని, అథర్వ వేదము, మహాభారతము రచించిరని, మెక్లనాల్,
కీత్ అను విద్వాంసులు 'పేషిక్ ఇండిక్స్' లో వ్రాసిరి. అథర్వ వేదమహిమ
వ్యాప్తియగుటకు, మిగత మూడు వేదములతోబాటు ప్రాధాన్యత గలుగుటకు, అథర్వ
వేదరచయితలే మహాభారత రచన చేసియుండిరను, పలువురు విద్వాంసుల అభి
ప్రాయముతో నేను ఏకీభవించుచున్నాను. అది జనమేజయుని కాలమగుటచేత,
అథర్వవేదము కూడ ౧. షా. 9 వ శతాబ్ది రచనయగుట నిశ్చయము.

మహాభారతములో 275 గురు బ్రాహ్మణులపేర్లు 8500 సార్లు వచ్చినవి;
వీనితోబాటు ఏడుగురు ఋషులపేర్లు మరీచి, అత్రి, అంగీరస, పులస్త్య, పులహ,
క్రతు, వశిష్ట — వీరి పేర్లు అనేకసార్లు వచ్చినవి. వీనితోబాటు భృగుఋషి
పేరుకూడ వచ్చినది. పై ఋషుల పేర్లు ఈ ప్రకారము వచ్చినవి. 1 అంగీరస
3200 సార్లు. 2 భృగువు 1500 సార్లు. 3 వశిష్ట 830 సార్లు. 4 మరీచి 175 సార్లు.
5 అత్రి 60 సార్లు. 6 పులస్త్య 35 సార్లు. 7 పులహ 20 సార్లు. 8 క్రతు 20
సార్లు. ఇందులో ముఖ్యముగా అంగీరస, భృగువు, వశిష్టుల పేర్లు ఎక్కువ
పర్యాయములు వచ్చినవి. 'జయ' రచయితయని చెప్పబడు 'వేదవ్యాసుడు' ఐశిష్ట
వంశజుడు. ఈ ప్రకారము భృగ్వంశీయుల పేర్లు అధిక పర్యాయములు వచ్చినవి.
ఈ రెండువంశముల వారి గొప్పతనము బయల్పరచుటకు, భార్గవరాముని అధిక్యత
గోరంతలు కొండంతలుగా జేయబడినది. ఈయన భృగువంశీయుడు. అట్లనే
'అంగీరస వంశమునకు జెందిన కృప, ద్రోణ, అశ్వత్థామలను వీరుల పాత్రకూడ
చక్కగా వర్ణించబడినది. పైచెప్పిన భృగ్వంశీరసులే అథర్వవేదమును 4 వ
వేదముగాను మహాభారతమును పంచమ వేదముగాను జేసిరి. సి. వి. వై ద్యాకూడ
వేదవ్యాసుడు మూడు వేదసంహితలనే కూర్చెనని, అథర్వవేదమునకు ప్రాధాన్యత
గలుగుటకు మహాభారతమును జేర్చిరని వ్రాసెను. ఇది సత్యముగా గాన్పించు
చున్నది. ఈ 3 వేదములలో పురాణములకు మూలము గలదని అదివర్వము
(100-68) తెల్పును. భృగ్వంశీరసులే మహాభారతమును విస్తృత పరచిరని, మహా
భారతముయొక్క అఖరు రూపమునకు వీరే కారణభూతులని, ముఖ్యులని, ముఖ్యమగు
కథలన్ని బ్రాహ్మణాధిక్యతను సూచించు చున్నవని, 'షెండె' వ్రాసెను. 100

అథర్వ వేదము వెనుక జుట్టినందున నితర వేదములతో బాటు గౌరవము సంపాదించు కొనుటకు దానికి గొంతకాలము వచ్చెను." 101 అని లక్ష్మణరాయ ధీమణి వ్రాసెను. దీనికి "అథర్వాంగీరస వేదమని, భృగ్వంగీరస వేదమని పేర్లు గలవు. ఏలనన ఇందు భృగు అంగీరసుల మహిమ విశేషముగా గాన్పించును. మహాభారతములో గూడ నంతియే. అథర్వుడు, అంగీరసుడు అను యిద్దరు ఋషులు ఈ వేద ప్రవర్తకులుగా గాన్పించుచున్నారు. అంగీరసుడు 16 సూక్తములకు కర్త; భృగువు 22 సూక్తములకు కర్త; భృగ్వంగీరసులు 22 సూక్తములకు గర్తలు, అథర్వాంగీరసులు కలసి 17 సూక్తములకు కర్తలు. అందుచేత ఈ వేదమును 'అథర్వాంగీరస వేదమని, భృగ్వంగీరసవేదమని' పిలువరు. ఈ ప్రకారము భృగ్వంగీరసుల సంబంధము మహిమ అథర్వవేదము, మహాభారతములలో హెచ్చుగా గాన్పించుచున్నది. అందుచేత వీని రెంటికి సంబంధము గలదని చెప్పవచ్చును.

'అప్పటి సంఘములో గల బ్రాహ్మణాధిక్యతకు బ్రాహ్మణ మతమునకు సంబంధించిన కథలు అందులో జేర్చియుండుటచేత, వారి ఉదేశ్యము బ్రాహ్మణ విజ్ఞానము, శక్తి, సంప్రదాయములనందు జొప్పించుటయే యైయున్నది. 102 ఇది ఇతిహాసములోని శ్లోకమునుబట్టియే తెలియుచున్నది. మహాభారతములో (I-66, 63) "యది హస్తీతదన్యత్ర, యది వినాస్తి తత్ క్వచిత్" అనికలదు భార్గవ వంశమునకు జెందిన శౌనకుడు కూడ, తన పూర్వుల మహిమ వినగోరినవాడై యిట్లు సూతు నడిగెను. "తత్రవంశ మహం పూర్వే శ్రోతు మిచ్ఛామిభార్గవమ్" (I-6-3)

ఆ కాలపు సామాన్య ప్రజల మనసులు బౌద్ధమతము పైకి పోవుటచే, వానిని త్రిప్పి, బ్రాహ్మణమతముపై దృష్టి బరపుటకు మహాభారత రచనచేసిరి. (Popular method - "Win the minds of the masses") ఈ ప్రకారము మూలభారతమునకు అథర్వ వేదమునకు సంబంధముండగా, బౌద్ధ మతోదయమైన తర్వాత వర్తమాన మహాభారత రచన జేయుచు, సామాన్య జనుల నాకర్షించుటకు, బౌద్ధ మతముమీదకు దృష్టిపొకుండ, ప్రజల నాకర్షించుటకు అనేక ఉపాఖ్యానములు చేర్చి, నీతి బోధకముగా మహాభారత నిర్మాణ మొనర్చిరి. ప్రజల కుపదేశించుటకు దీనినొక సాధనముగా జేసి, విపులమయిన వ్యాప్తి యొనర్చిరి.

101. కె. వి. లక్ష్మణరాయ—అథర్వణవేదము, (ఆ. వి. స. సం. 2-పుట 736)

102. N. J. Shende — A. B. O. R. Vol. 24.

భారత యుద్ధ కాలనిర్ణయము

హిందూ ఆర్యులలో కురుపాండవులకు గురుక్షేత్రమును ప్రదేశమువద్ద గొప్ప యుద్ధము జరిగెనని చరిత్రకారు లందరు నంగీకరించిరి. దత్తు పాండవులకు సంబంధించిన కథ కేవలము కల్పితగాక యనెను. 103 కొందఱు సత్యమే యనిరి. ఆర్యులకు ఆర్యులకు మధ్య జరిగిన యుద్ధమే కురుపాండవ యుద్ధము. ద్రుపదునిచే తిరస్కృతుడైన ద్రోణుడు, ద్రుపదునిబట్టి తెమ్మనుటతో, కురు పాండవల పై షమ్యములకు కారణ భూతమైనది. కాని ఈ ఇతిహాసములో కురు పాండవులు ముఖ్యనాయకులు కాదు. కురుల పేరు భరతులు. వీరి పేరుతోనే భారతమైనది. ముఖ్యనాయకులు, నాయకి పంచపాండవులు, ద్రౌపది యగుచున్నారు. పాండవులు ప్రత్యేక జాతియని, వారు నాయకులుగానుండి పాండవులకు సహాయ పడిరని, ద్రౌపదిని వివాహమాడిరని, యుద్ధములో ప్రముఖపాత్ర వీరే వహించిరని, తెలియుచున్నది.

ఈ కథకు గల చారిత్రక సంబంధ మేమనగా, వేదములు కురుపాండవ యుద్ధమునకు బూర్వమే కూర్చబడియెనని, దత్తు పండితుడు వ్రాసెను. ఆధర్వ వేదము మాత్రము దరిమిలా కూర్చ బడుట నిశ్చయము. కురుపాండవ యుద్ధ మెప్పుడు జరిగెనను విషయములో భిన్నాభిప్రాయములు గలవు. అదివర్తము (II-13) ను బట్టి కురుపాండవుల మధ్య ద్వాపరయుగాంతమున కలియుగాదిని గొప్ప యుద్ధముజరిగెనని తెలియుచున్నది. 'కల్పాణ్డు' తన రాజతరంగిణిలో ద్వాపర యుగాంతమున యుద్ధము జరిగెననెను. కలియుగ ప్రవేశము క్రీ. పూ. 3102 సంవత్సరముల క్రితమని హిందువుల గణిత మగుటచేత, ఇప్పటికి 6000 సంవత్సరముల క్రితము భారత యుద్ధము జరిగెనని వారి యాహ. కీ॥ పూ. 3102 పిఠివరి 17—18 ఆర్ధరాత్రి గురువారమున కలియుగారంభము. సి. వి. వై ద్యా కూడ భారత యుద్ధము క్రీ. పూ. 3101 లో జరిగెనని, మూల భారతము ఈ యుద్ధము తర్వాత కొద్దికాలమునకే రచింపబడెనని అభిప్రాయ మొనంగెను. (See Epic India) ఈయన కృష్ణుని నుండి చంద్రగుప్తుని వరకు 138

103. R. C. Dutt — Ancient India P 40 "It is certain that this central story is a myth." A. D. Pusalker — Studies in epics and puranas, P 74 "The great battle at Kurukshetra is a historical fact"

తరములని, తరమునకు 20 ఏండ్లు వేసి దీనిని చెప్పెను. మహాభారతము 'మౌనల పర్వము'ను బట్టి చూడగా, మహాభారత యుద్ధము కలియుగారంభమునకు 37 ఏండ్లు పూర్వము జరిగెనని తేలుచున్నది. కాని ఈ యుగప్రమాణము లేవియు చారిత్రక సత్యములు కాజాలవు.

కీ. శ్రీ. రంగాచారి, చారిత్రాత్మకమైన కలియుగము ఒకటికలదని, వేదములు సంహితలుగా విభజించినపుడు, తైత్తిరీయ సంహిత ("కృష్ణయజుర్వేదము") రచించినపుడు, కలియుగారంభమని, ఈ కలియుగారంభములోనే మహాభారత యుద్ధము జరిగెనని, వ్రాసియున్నాడు. (M. R. Sampathkumar — Sri Krishna P. 59) పండితులు చెప్పు కలియుగము, నస్తర్ని కూటమికి సంబంధించిన కలియుగము; చరిత్రతో దీనికెట్టి సంబంధములేదు. అపర్వవేదములో (19 కాం. 7 సూ.) 28 నక్షత్రముల పేర్లున్నవి. అవి అశ్వనితో ప్రారంభము కాక కృత్తికతో నారంభమైనవి. ఆయన చలనగతిని బట్టి గుణించగా అది క్రీ. పూ. 2850 — క్రీ. పూ. 1400 మధ్య కాలమగునని, దీనిని బట్టి మహాభారతయుద్ధము క్రీ. పూ. 1400 కు తరువాత కాదని అభిప్రాయ మొసంగెను.

'రంగాచార్య' మత్స్యపురాణమునుబట్టి నందులు 100 ఏండ్లు రాజ్యమేలిరని, చంద్రగుప్తుడు క్రీ. పూ. 315 లో రాజ్యపాలనకు వచ్చెనని, దీనికి క్రీ. పూ. 315 + 1050 + 100 కలిపిన, క్రీ. పూ. 1465 అగునని వ్రాసెను. జయస్వాలు, యుద్ధము క్రీ. పూ. 1424 అని 33 ఏండ్ల పాలనయని కలియుగారంభము క్రీ. పూ. 1388 అనెను. 'మెగస్థనీసు', 'డయోనిసిస్ నుండి "సాండ్రకోటసు" కు హైందవులు 158 రాజులు, 6042 ఏండ్లు పాలించిరని చెప్పుదురని, ఈ "డయోనిసిస్" హేరక్లియసు 15 తరముల ముందని వ్రాసెను. 'సాండ్రకోటసు' చంద్రగుప్తుడని "జోన్ను" మున్నగువారు వ్రాసిరి. "హేరక్లియ" కృష్ణుడో, బలరాముడో యగును క్రీ. పూ. 315 కు 6042 కలిపిన, 6357 అగును. కాని ఇది తప్పు.

పరీక్షిత్తుడు, మహాపద్మనందునికి మధ్యకాలము పురాణముల బట్టి తీసి, భారత యుద్ధము క్రీ. పూ. 14 వ శతాబ్దిలో జరిగి యుండునని కొందరు విద్వాంసులభిప్రాయ మొసంగిరి. పై చెప్పిన క్రీ. పూ. 3102 నాటి కాలమునకు యధిష్ఠర శకమని పేరు గలదు. కొందరు జ్యోతిష్కులు తరువాత 6 వ శతాబ్దిములకు గాని యుద్ధము జరుగలేదని వ్రాసిరి. (Cunningham — Indian eras P 6—13) ఈ రెండు కాలములు మన చరిత్ర కేమాత్రము ఉపయోగించవు.

‘రాజారావు’ అను నివాసమును క్రీ. పూ. 2052 లో సీ యుద్ధము జరిగె ననెను. 104 మహాభారత యుద్ధకాల మపుడు నష్టములు ‘మఖ’ లో నుండిరిని ‘వృద్ధగర్గడు’ ఒక భక్తికము వ్రాసెనని. దానిని ‘భట్టాత్పలుడు’ పేర్కొనెనని, వరాహమిహరుడు దీనినే పేర్కొని, యుద్ధిష్ఠరుడు శా. శ. నకు 2526 సంవత్సరములు పూర్వము రాజ్యమేలెనని వ్రాసెనని, అర్యభట్టు కాళియులు, క్రీ. పూ. 3100 సంవత్సర ప్రాంతమున ఈ యుద్ధము జరిగె ననిరిని, పౌరాణిక జ్యోతిష్కులు క్రీ. పూ. 2500 అనిరి, తన నమ్మకము క్రీ. పూ. 2052 అని, పై లేఖకుడు వ్రాసెను కల్పణుని లెక్క ప్రకారము క్రీ. పూ 2449 అగుచున్నది.

శ్రీశచంద్రవిద్యార్థుడు క్రీ. పూ. 1783 లేక 1922 న భారత యుద్ధమనెను. “సర్ విలియమ్ జోన్సు” క్రీ. పూ. 1580 లో ననెను. కోల్ బ్రూక్సు, తిలక్ “అల్లేకరు” భారత యుద్ధకాలము క్రీ. పూ. 14 వ శతాబ్ది యనిరి. “పెంటాటిక్” అను వాడు క్రీ. పూ. 1452 న యుద్ధమనెను. ‘బెంట్లీ’ యుద్ధ కాలము క్రీ. పూ. 15 వ శతాబ్దిమని, కృష్ణుడు క్రీ. పూ. 1400 లో గలడని వ్రాసెను. “పూసాల్కర్” క్రీ. పూ. 1400 లో యుద్ధమనెను. ‘ఎల్ఫిన్స్టన్’, ‘అల్లేకరులు’ క్రీ. పూ. 14 వ శతాబ్దిమలో యుద్ధమనిరి. 105 ‘రాయ్చాదరి’ ఇతిహాసపురాణ సాంప్రదాయ ములనుబట్టి పరీక్షిత్తు రాజ్యారోహణ కాలము క్రీ. పూ. 14 వ శతాబ్దిము మధ్య కాలములో ననెను. 106 కాని మరియొకచోట క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్దిలో భారత యుద్ధమని వ్రాసెను. దత్తు క్రీ. శ. 13 వ శతాబ్దిమనెను ‘కె. జి. శంకర్’ యుద్ధ కాలము క్రీ. పూ. 1183 అనెను. 107 ఈ యుద్ధములో ‘సహదేవుడు’ చనిపోవుటచేత, భారతయుద్ధమునకు ముందు 10 మంది రాజులుండుటచేత, ఈ యుద్ధము $1509 - 10 \times 32.6 =$ క్రీ. పూ. 1183 ప్రాంతమున జరిగెననెను. “హంటరు” క్రీ. పూ. 12 వ శతాబ్దిమనెను పురాణములు, పరీక్షిత్తు జననము మహాపద్మనందునికి 1050 ఏండ్ల క్రితమని చెప్పటచేత, ఇది పరియగచో క్రీ. పూ. 14 లేక 15 శతాబ్దిములని చెప్పవలసి వచ్చునని ‘రాయ్చాదరి’ వ్రాసెను. ఈ శ్లోక మిట్లున్నది.

104. M. Rajarao — Bharathiya Vidya Vol X — P 106

105. Elphinstone — History of India — P 227

106. H. B. Choudary — P. H. A. I — P 16

107. K. G. Shankar — A. B. O. R. I — Vol XII — P 339

మహాపద్మాభిషేకాత్తు

యావజ్జన్మ పరీక్షితాః

ఏవంవర్ష సహస్రాంతు

జ్ఞేయమ్ పంచాన దుత్తరమ్ ॥

పురాణముల రచన మొట్టమొదట క్రీ. పూ. 800 ప్రాంతమున రాజ్యమేలిన "సేనజిత్తు" కాలమున నారంభమై, క్రీ. శ. 410 వరకు సాగుచునే యుండెను. అందుచే పురాణములు చెప్పిన కాలము పెద్ద ప్రామాణికమని చెప్పుటకు వీలు లేకున్నది. మత్స్యపురాణము ఈ మధ్యకాలము 1050 అనగా, భాగవతము 1115 అనుచున్నది.

"సర్ విలియమ్ జోన్సు" క్రీ. పూ. 12 వ శతాబ్దియనిరి. వి. గోపాలయ్యరు క్రీ. పూ. 1194 అనెను. (అక్టోబరు 14—31) ఫ్రాట్టు, బెంట్లీ యిది సరియనిరి. 'వర్గిటరు' 'ప్రాచీన భారతీయ చారిత్రక సంప్రదాయము' అను గ్రంథములో క్రీ. పూ. 950 లో లేక 961 లో భారత యుద్ధము జరిగెననెను. 'వర్గిటరు' పురాణము లన్నింటిని బరిశీలించి, తారుమారుగానున్న యనేక రాజవంశవృక్షముల సరిచేసి యొక గ్రంథమును వ్రాసెను. (Dynasties of the Kali age). రాయ్చౌదరి క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్దిములో యుద్ధమనెను "రాప్సను" క్రీ. పూ. 1000 అనెను. "వర్గిటరు" వ్యాసుడు క్రీ. పూ. 1050 లో గలడని, "దేవావి" సూక్తములు క్రీ. పూ. 1100 నాటివని వ్రాసెను. డా. సీతానాథప్రధాన, తన గ్రంథము (Ancient Indian chronology P 269) లో, కోసల రాజవంశమును బట్టి క్రీ. పూ. 1149, మగధ రాజవంశమునుబట్టి క్రీ. పూ. 1151 యని, పౌరవ వంశమునుబట్టి క్రీ. పూ. 1152 అని, బౌద్ధాద్రధరాజ వంశమును బట్టి క్రీ. పూ. 1151 అని, పరాశరుని కాలమునుబట్టి క్రీ. పూ. 1152 అని, చార్లియనులు భారత ములో జెప్పిన సూర్యగ్రహణము క్రీ. పూ. 1151 లో నేర్పడెనని చెప్పుటచేత, భారత యుద్ధము క్రీ. పూ. 1150 లో జరిగెనని చెప్పెను. కాని ఈయనగైకొన్న తరముల సంఖ్య 28 కాన తప్పు వచ్చుచున్నది. 'హంటరు' క్రీ. పూ. 1000 లో యుద్ధమనెను. "వర్గిటరు" వాదము సరియైన దనుటకు నాకీ క్రింది ఆధారములు లభించినవి.

1. వాయు, మత్స్య, విష్ణు, బ్రహ్మాండ పురాణములలోని రాజవంశముల బరిశీలించి, “పరిటరు” వంశవృక్షముల తయారుచేసెను. 108 పౌరపుర వంశవృక్ష మిట్లున్నది. 1 అభిమన్యు, 2 పరీక్షితు, 3. జనమేజయ, 4. శతానీక I; 5. అశ్వమేధదత్త, 6. అది సీమకృష్ణ, 7. నువప, ఈయన కాలములో గంగానది వరదల వలన హస్తినాపురము కొట్టుకొనిపోయెను. అప్పుడు ‘కౌశాంబి’ ముఖ్యనగరముగా జేసికొనెను. ఇది ప్రయాగ దగ్గరఉన్నది, 8. ఉష్ణ—ఉక్త—భూరి, 9. చిత్రరథ, 10. సుచిత్ర, 11. వృష్టిమతి సుసేన, 12. సుసీత, 13. రుచ, 14. నృపక్షి, 15. సుఖిల, 16. పరిష్కవ, 17. కునాయ, 18. మేధావీ, 19. నృపంజయ, 20. దుర్వ, 21. దిగ్మాత్మన్, 22. బృహద్రథ, 23. వసుదాన, 24. శతానీక II, 25. ఉదయన, 26. వాహినర, 27. దండపాణి, 28. నిరామిత్ర, 29. కేమక, ‘వ్రథాన’ యిచ్చిన వంశ వృక్షము కొద్దితేడాతో నున్నది. 109

పై దానిని బట్టి ‘అభిమన్యుని’ నుండి ‘ఉదయన’ వరకు 25 తరములున్నవి. ఉదయనుడు మగధరాజగు అజాతశత్రుని కూతురు ‘పద్మావతిని’ బెండ్లాడెను. ఈమె ‘దర్శకుని’ సోదరి. సుప్రసిద్ధ చరిత్ర కారులగు ‘జయస్వామి’ జయచంద్ర విద్వాంసకారు మున్నగువారు, తమతమ చరిత్రలలో ఒక్కొక్కరి రాజ్యకాలము నగటున 16 సంవత్సరముల చొప్పున లెక్కించిరి. అంద్రరాజులు 30 మంది 450 ఏండ్లు పాలించిరి. వీరి ఒక్కొక్కరి నగటు పరిపాలనా కాలము 15 ఏండ్లు అగుచున్నది. కాన 25 మందికి 15 ఏండ్లు చొప్పున వేసిన $25 \times 15 = 375$ అగుచున్నది. ఉదయనుని రాజ్యకాలము క్రీ. పూ. 486 అగునని జననకాలము క్రీ. పూ. 530 అని విద్వాంసులు వ్రాసిరి. $375 + 530 = 905$ అనగా మహాభారత యుద్ధకాలము క్రీ. పూ. 905 ప్రాంతమగుచున్నది. ఇదియే పరీక్షితు జననకాల మగుచున్నది. పరీక్షితు తన 77 వ ఏట రాజ్యమునకు వచ్చెనిని పురాణములు తెల్పుచున్నవి తరమునకు 15 వేసిన ఇంకను కొంచెము అధికమగును. ‘మహావీరుడు’ కౌశాంబి కేగినపుడు, అచట ‘శతానీకుడు’ రాజ్యమేలు చుండెనని, జైన కల్పసూత్ర వ్యాఖ్య తెల్పును. కాన శతానీకుని కాలము క్రీ. పూ. 550 అగును.

108. F. E. Pargiter M. A. The Purana text of the dynasties of the kali age - P 63 P - 5

109, Dr. S. N. Pradhan — chronology of Ancient India P 256.

వర్ధమానుని కాలము అప్పుడే; క్రీ. పూ. 599-527 అగుచున్నది. ఇది $24 \times 15 = 360 + 550 =$ క్రీ. పూ. 910 అగుచున్నది.

2. మగధ రాజవంశము 'వసు' కుమారుడు బృహద్రథునితో నారంభమగుచున్నది. అతని ముఖ్యనగరము 'గిరిప్రజము'. ఇతని తర్వాత 9 వ వాడగు 'జరాసంధుడు', ధర్మరాజుచేసిన రాజసూయానంతరము బీమునిచేత చంపబడెను. ఈ 'జరాసంధుడు' శ్రీకృష్ణుని మేనమాయ యగు "కంసుని" మామయైయున్నాడు. జరాసంధుని కొడుకు 'సహదేవుడు' పాండవుల వైపున యుద్ధముచేసెను. సహదేవుని తర్వాత 'సోమాధి' మొదలు రిపుంజయుని వరకు, 31 మంది పాలించి రని పురాణములలో వ్రాయబడినను, 'పర్ణిటరు' అన్ని పురాణములను ఇరిశోధించి, సహదేవుని కాలమునుండి మగధను 22 మంది భార్గ్యద్రథ రాజులు పాలించిరని వ్రాసెను. వారి తర్వాత ప్రద్యోతన రాజులు 5 గురు రాజ్యమేలిరి. వారి యనంతరము 'శకునాగ' వంశీయులు 10 మంది రాజ్యమేలిరి. పిమ్మట 'నందులు' రాజ్యమేలిరి. క్రీ. పూ. 600 నుండి క్రీ. పూ. 321 వరకు శకునాగులు నందులు పాలించిరి. కాన 'శకునాగులకు' పూర్వము సహదేవుని నుండి $(22 + 5)$ 27 గురు రాజులు పాలించిరి. ఆ సబ్బీ యిట్లున్నది.

మగధ రాజవంశము—భార్గ్యద్రథులు

1. బృహద్రథ 2. కుశాగ్ర 3. రుషభ 4. పుష్పవాన్ 5. సత్యహిత 6. సుధన్వ 7. ఉర్కజతు 8. నభష 9. జరాసంధ 10. సహదేవ (భారత యుద్ధములో చంపబడెను.) 11. సోమాధి 12. శ్రుతశ్రవన 13. అయుతాయున్ 14. నిరమిత్ర 15. సుక్షత్ర 16. బృహత్కర్మ 17. సేనజిత్తు 18. శ్రుతంజయ 19. విభు 20. సుచి 21. క్షేమక 22. సువ్రత 23. ధర్మనేత్ర (సునేత్ర) 24. నిర్వృత్తి 25. త్రినేత్రసుక్రామ 26. దృఢసేన 27. సుమతిమహినేత్ర 28. సుచల 29. సునేత్ర 30. సత్యజిత్తు 31. విశ్వజిత్తు (క్రీ. పూ. 588) 32. రిపుంజయ (క్రీ. పూ. 563) 17 వ రాజు సేనజిత్తు కాలములో పురాణ రచన ఆరంభము. "సోమాధి" మొదలు "రిపుంజయుని" వరకు 22 తరములగుచున్నవి.

ప్రద్యోతన రాజులు - 1. ప్రద్యోత 2. పాలిక 3. విశామయాస 4. అజక 5. నందివర్ధన.

శిశునాగులు — 1. శిశునాగ 2. కాకవర్ణ 3. తైమవర్ణన 4. జైత్రజాన్ 5. బింబిసార 6. అజాతశత్రు 7. దర్శక 8. ఉదయన 9. నందివర్ణన 10. మహా నందిన్, శిశునాగుల రాజ్యారంభ కాలము క్రీ. పూ. 600. అంతకు పూర్వము 27 గురు రాజులు మగధ రాజ్యమును బాలించిరి. తరమునకు 15 ఏండ్లు వంతున లెక్కించిన, $27 \times 15 = 405$ సంవత్సరము లగును. శిశునాగుల నుండి లెక్కించిన క్రీ. పూ. 600 + 405 = క్రీ. పూ. 1005 అగును. లేదా రిపుంజయుని నుండి 22 తరములకు లెక్కించిన $22 \times 15 = 330$ అగును. దీనిని క్రీ. పూ. 533 లో గలిపిన క్రీ. పూ. 843 అగును. 'సహదేవుడు' యుద్ధభూమిలో జనిపోవుటచేత, క్రీ. పూ. 950 సంవత్సర ప్రాంతముననే యుద్ధము జరిగి యుండవలయును. పురాణాదులలో నివ్వబడిన, రాజుల రాజ్యకాలము సరిలేనందున, వారి రాజ్యపాలనా సంవత్సరము లివ్వబడిన పురాణములు దాదాపు 300 ఏండ్లకుగాని వ్రాయబడవందున, నేను వీనిని ప్రమాణములుగా గైకొనుటలేదు. పురాణముల లెక్కప్రకారము సోమాది మొదలు రిపుంజయునివరకు 638 ఏండ్లు అగును. అట్లయిన 533 + 638 = క్రీ. పూ. 1201 అగును; కాని ఈ కాలనిర్ణయము నాకు సరిగా గాన్పించలేదు.

3. ఇక్ష్వకు రాజవంశములో "హిరణ్యనాభ, కౌశిల్యుని" తర్వాత 11 వ వాడగు "బృహద్బలుడు" అర్జున పుత్రుడగు అభిమన్యునిచేత వధింపబడినను. బృహద్బలుని తర్వాతవాడగు "శ్రుతాయువు" కూడ కురుక్షేత్రయుద్ధములో దన యసువుల బాసెను. "బృహద్బలుని" దగ్గరనుండి లెక్కించి చూడగా బుద్ధ భగవానుడు, 24 వ రాజగు ప్రసేనజిత్తుకు సమకాలీను డగుచున్నాడు. "ప్రసేన జిత్తు" రాజ్యకాలము క్రీ. పూ. 533 అగుచున్నది. ఈ ప్రసేనజిత్తు సోదరియగు "కౌసలదేవి"ని మగధరాజగు బింబిసారుని కిచ్చిరి. ఈయనకు 18 తరములకు పూర్వమే భారతయుద్ధము జరిగెను. అని ఒకరు వ్రాసిరి. కాశీరాజ్యము నామెకు అరణ్యముగా గూడ నొసంగి యుండిరి. "ప్రసేనజిత్తు" బుద్ధుని శిష్యుడని, బౌద్ధ గ్రంథములు తెల్పుచున్నవి. "ప్రసేనజిత్తు" శాత్యవంశముతో గలియదలంచి, శాత్యవంశములోని యొక కన్యను బెండ్లాడ దలంచెను; కాని శాత్యులు దాపీ కన్య నొసంగిరి. ఈ దాసీకన్య వలన "జుద్రకుడు" జన్మించెను. ఈయన జరిగిన మోసమును. అవమానము నెరింగి, బుద్ధుని మరణమున కొక సంవత్సరము పూర్వము, శాత్యులతో యుద్ధముజేసి, వారి ననేకుల చిత్రవధచేసెను. కాన

“ప్రసేనజిత్తు, క్షుద్రకుడు, బిందిసారుడు, అజాతశత్రుడు” మున్నగువారు బుద్ధ దేవుని సమకాలీనులు.” బిందిసారుని, అజాతశత్రుని, రాజ్యారోహణ కాలములు క్రీ. పూ. 582, క్రీ. పూ. 554 అగుచున్నవి; కొందరివి క్రీ. పూ. 519 క్రీ. పూ. 491 అని వ్రాసిరి. బుద్ధదేవుని జననము క్రీ. పూ. 557 అగుచున్నది. ప్రసేనజిత్తు క్రీ. పూ. 533 లో రాజ్యారోహణ చేసెను. ఈ కారణమున పీఠెల్లరు క్రీ. పూ. 540 లో నుండవచ్చును. అప్పటినుండి 24 తరములకు గుణించిన $24 \times 15 = 360$ అగును. దీనిని క్రీ. పూ. 540 లో గలిపిన క్రీ. పూ. 900 అగును. తరమునకు 16 సంవత్సరములు వేసికొన్న, మరికొంచె మధికమగును. అందుచేత క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దములో “బృహద్బలుడు” ఉండినట్లు, అప్పుడే మహాభారత యుద్ధము జరిగినట్లు మన మెరుంగవచ్చును. బృహద్బలునికి 11 తరముల పూర్వము “హిరణ్యనాభ కౌశీల్యుడు” ఉండుటచేత, క్రీ. పూ. 1100 ప్రాంతమున అతడు జీవించి యున్నట్లు చెప్పవచ్చును. ఈయన 500 ఋక్కులను రాగముతో బాదుటకు వీలగునట్లు చేసెను. (సామములు) ఈయన ‘అయోధ్యరాజు’. ఇతడు జైమిని శిష్యుడగు “మహాయోగీశ్వరయజ్ఞవల్క్యునుండి యోగము నేర్చినట్లు, “వార, పరాశర” మున్నగు 22 మంది శిష్యుల కీయన సామములను నేర్పినట్లు తెలియుచున్నది. ఇతని సమకాలీనుడే 19 వ వ్యాసుడగు “భారద్వాజుడని” వాయు పురాణమునుబట్టి తెలియుచున్నది.

ఈ ప్రకారము ఆయా పంశవృక్షములలోని వారి పేర్లు అనగా 24 గురు ఇక్ష్వాకులు, 27 గురు పాంచాలురు, 24 గురు కాశీలు, 28 మంది హైహయలు, 32 మంది కళింగులు, 25 గురు అశ్వకులు, 36 గురుకురులు, 28 మంది మైథిలులు, 23 మంది శూరసేనులు, 20 మంది వీతిహవ్యులు, ఇట్లు ఆఖరు తరమువరకు “సర్గిటరు”చే పేర్లివ్వబడినవి. వీని అన్నింటినిబట్టి సగముచూచిన క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దప్రాంతమే యగును. ఒక విద్వాంసుడు. ప్రసేనజిత్తుకు 21 తరముల పూర్వము యుద్ధకాలమని చెప్పెను. అట్లయిన క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్దమే యగుచున్నది. ఇట్లనే అంగరాజు రోమపాదుని నుండి 13 తరములు, ఉత్తరపాంచాల వంశము 12, కాశీ వంశమునుబట్టి 13 తరములగును. వీనినిబట్టి గుణించిన “ప్రధాన”, యుద్ధము క్రీ. పూ. 1160 యని, వేదకాలము అంతకు పూర్వమనెను కాని తరముల సంఖ్య అధికముగా ఉన్నది.

4. కాశ్మీర చరిత్రకారుడు, కురుపాంచాల యుద్ధమునుండి కాశ్మీర రాజగు అభిమన్యుని వరకు 52 మంది రాజులు 1266 సంవత్సరములు రాజ్యపాలన చేసినని వ్రాసెను. రాజతరంగిణి సంపాదకుడు “స్ట్రాయాన్”, “అభిమన్యుడు” అను కాశ్మీరరాజు, క్రీ. శ. 300—500 మధ్యలోని వాడని వ్రాసెను. ఇది తప్పుగా గాన్పించుచున్నది. రాజతరంగిణినిబట్టి, ఈయన కాశ్మీరరాజుని, కనిష్ఠుని తర్వాత వచ్చెనని, క్రీ. శ. 2 వ శతాబ్దమున నుండెనని, 110 కాశ్మీరములో పతంజలి కృత మహాభాష్యము లేనందువలన, వ్యాకరణశాస్త్ర పేత్రయగు ‘ఆచార్య చంద్రగోమి’ చే దానిని తెప్పించెనని తెలియుచున్నది. ఈ రాజుల సంఖ్య వారి రాజ్యకాలము సరియైనవనుటకు ఇతరాధారములు మాకు లభించలేదు. ఒకవేళ సత్యమేయనుకొన్నను, కనిష్ఠుడు క్రీ. శ. 151 ప్రాంతములో జని పోవుటచేత, ఈయన అనంతరమేలిన “అభిమన్యుడు” క్రీ. శ. 200 ప్రాంతమున నుండుట నిక్కవము; దీనిని 1266 కలిపిన, క్రీ. పూ. 1066 అగుచున్నది; అంతకు పూర్వముపైకి పోజాలదు.

మహాభారత యుద్ధకాలమునాటికి 1 వ గోనందుడు కాశ్మీరరాజు. ఈయన మగధరాజు జరాసంధుని మిత్రుడు కాన అంధకవృష్టి సంఘమును, వారి రాజధాని “మథుర”ను జయించుట కేగినపుడు మగధరాజు, బృహద్రథుని వంశీకుడగు జరాసంధునికి సహాయపడెను. కాశ్మీర సైన్యము యమునానది ఒడ్డున విడిసెను. ఈ యుద్ధములో కృష్ణుని సోదరుడు “బలభద్రుడు” 1 వ గోనందుని వధించెను. ఈయన కుమారుడు “1 వ దామోదరుడు” అంధకవృష్టి సంఘముపైకి దాడి వెడలెను. కాని యుద్ధభూమిలో దామోదరుడు చనిపోయెను. ఈయన భార్య “యశోవతి” గర్భవతియైయుండెను. ఈమెయే కొన్నాళ్లు రాజ్యపాలన చేసెను. ఈమెకు “ద్వితీయ గోనందుడు” కల్గెను. ఈయన “కురుపాంచాలర” ననుకాలినుడు. ఈయన తర్వాత 30 గురి పేర్లు లభ్యముకావు. రాజతరంగిణి ప్రథమాధ్యాయములో, “కల్పానుడు” వీరిపేర్లు విస్మృత సాగరములో గలిసినవని వ్రాసెను. వీరి తర్వాత లచ్చుడు, తర్వాత కుకుడు, తర్వాత ‘ఐగేంద్రుడు’ వచ్చిరి ఐగేంద్రుడు

110. A. Weber—History of Indian Literature P 219, 220, 223.

రాజతరంగిణి “చంద్రాచార్యాది భిర్లద్ధాదేశం తస్మాత్తదాగమమ్

ప్రవర్తితం మహాభాష్యం చంద్రవ్యాకరణమ్ కృతమ్” 1—176.

తక్షశిలలోని నాగవంశమును నిర్మూలనముచేసెను. ఐగేంద్రుని తర్వాత సురేంద్రుడు, తర్వాత “గోధరుడు”, తర్వాత “సువర్ణ” రాజ్యపాలన చేసిరి. ఈ “సువర్ణుడు” బుద్ధభగవానుని సమకాలీనుడుగా గాన్పించుచున్నాడు.

“మొదటి గోనందుడు” యుద్ధిష్ఠిర పట్టాభిషేక సమయమున అనగా కలియుగము 663 లో నుండెనని రాజతరంగిణి తెల్పును. (1—48, 56) దీనిని బట్టి క్రీ. పూ. 2449 ప్రాంతమున భారతయుద్ధము జరిగెనని చెప్పవలసి వచ్చును. పై జెప్పిన వంశవృక్షములబట్టి చూడగా 1 వ గోనందుని తర్వాత 43 గురు, కాశ్మీర దేశమును బుద్ధుని సమకాలమువరకు బాలించినట్లు తెలియుచున్నది. తరము నకు 15 వంతున లెక్కించిన $43 \times 15 = 645$ అగును. బుద్ధుడు క్రీ. పూ. 500 ప్రాంతమున నుండెను; కాన దీనిలో 645 కలిపిన క్రీ. పూ. 1145 వచ్చుచున్నది. ఈ కాలము 1 వ గోనందునికి సరిపోవుచున్నది; కాని విస్తృత కాల గర్భములో గలసిన 33 గురు రాజులు, మిగతవారు ఎంతవరకు చరిత్రలో నిల్చెదరో ద్రువపరచుట కొధారములు లభ్యమగుటలేదు.

5. జై న గ్రంథములను బరిశీలించగా 22 వ తీర్థంకరుడు “నేమినాధుడు” కృష్ణుని సమకాలీనుడని, కృష్ణుని కహింసాసిద్ధాంతము బోధించెనని, పార్శ్వనాథుడను 23 వ తీర్థంకరుడు, పరీక్షిత్తు కాలమునాటి వాడని తెలియును. 24 వ తీర్థంకరుడగు “వర్ణమాన మహావీరుని” జననము క్రీ. పూ. 599; అంతకు పూర్వము 250 ఏండ్ల క్రితము “పార్శ్వనాథుడు” చనిపోయెను. ఈయన 100 ఏండ్లు జీవించెను గాన క్రీ. పూ. 949 వ సంవత్సర ప్రాంతమున పార్శ్వనాథుని జననమగును. “పార్శ్వనాథుడు” జై న సిద్ధాంతముల బోధించునాటికే ‘పరీక్షిత్తు’కూడ జీవించి యుండవలెను. అనగా క్రీ. పూ. 915 వ సంవత్సర ప్రాంతమున ‘పార్శ్వనాథుడు’ తన బోధల మొదలికి యుండవచ్చును. క్రీ. పూ. 950 ప్రాంతమున జన్మించిన ‘పరీక్షిత్తు’ ఈయన సమకాలీనుడగుట వాస్తవము. పార్శ్వనాథుని కాలమున మహాభారత యుద్ధము జరిగియుండవలెను. అందుచేత నది క్రీ. పూ. 16 వ శతాబ్దమే యగుచున్నది.

6. భాషాసాధృశమును బట్టి మెక్డనాల్, హాగ్ మున్నగు విద్వాంసులు, బ్రాహ్మణముల కాలము క్రీ. పూ. 800 నుండి ఆరంభమని నిర్ణయించిరి. అత్యంత పురాతనములగు బ్రాహ్మణములు—ఐతరేయ శతపథ బ్రాహ్మణములు గలవు.

జనమేజయుని పేరు, ఉగ్రసేన, శ్రుతసేన యను సోదరుల నామములతో శతపథ బ్రాహ్మణము సాంఖ్యాయన శ్రౌతసూత్రములలో గలదు. ఈయన అశ్వమేధ యాగమును చేసెనని చెప్పబడినది. శతపథ బ్రాహ్మణకర్త “యాజ్ఞవల్క్యుడు” ఈయన శుక్ల యజుర్వేదమును గూడ రచించెను. తన మేనమామయగు “వైశంపాయనుని యొద్ద వేదము నేర్చుకొని, యాయనతో వివాదముగల్గగా, సూర్యు నారాధించి క్రొత్తగా శుక్ల యజుర్వేదమును తాను సృష్టించెనని మహాభారతమున గలదు. “వాజననేయ యాజ్ఞవల్క్యుడు” “ఉద్దాలక ఆరుణి” యొక్క శిష్యుడని, బ్రాహ్మణములే తెల్పుచున్నవి. ఉద్దాలకఆరుణి, జనమేజయుని పురోహితుడు “వేద”, “ఉపమన్యుడు” వీరు మువ్వరు పరీక్షిత్తు పురోహితుడగు “అయోధ ధోమ్ముని” శిష్యులు, అదియునుగాక ‘జనమేజయుని’ కుమారుడగు ‘శతానీకుని’కి “యాజ్ఞవల్క్యుడు” వేదములను, శౌనక ఋషి వేదాంతమును నేర్పెనని పురాణ ములబట్టి తెలియుచున్నది. యాజ్ఞవల్క్యుని గురువగు ‘ఉద్దాలకఆరుణి’కి శ్వేతకేతు వను కుమారుడు. ‘సుజాత’ యను కుమార్తెగల్గిరి. ‘సుజాత’ను శిష్యుడగు ‘కహ్లోల కాశీతకీ’ కిచ్చి పెండ్లిచేసెను. వీరికి ‘అష్టావక్రుడను కుమారుడు గలడు. మిథిలరాజు సభలో ‘జనక ఉగ్రసేన పుష్కరామలిను’ రాజ్యకాలములో ‘వంది’ చేత ‘కహ్లోత కాశీతకీ’ ఓడింపబడి నదిలో ముంచబడెను. పగసాధించుట కంత, బావమరది శ్వేతకేతువు, కుమారుడు ‘అష్టావక్రుడు’ బయలుదేరి పోయి వంది నోడించి, నదిలో ముంచివైచిరి. ‘శ్వేతకేతు’ కాలమున ప్రవహణ జైవారి” పాంచాలరాజు; మిథిలరాజు ‘జనక ఉగ్రసేనుడు’; హస్తినాపురరాజు ‘పరీక్షిత్తు’ కుమారుడు జనమేజయుడు’ తర్వాత శతానీకుడు వచ్చిరి. అశ్వపతి, ఆజాత శత్రుని కొడుకు భద్రసేనుడు’ జనక ఉగ్రసేనుడు, శతానీకుడు, ఉద్దాలక ఆరుణి, యాజ్ఞవల్క్యుడు, వీరందరు సమకాలీనులని బ్రాహ్మణ గ్రంథములు దెల్పుచున్నవి. యాజ్ఞవల్క్యుడు శుక్ల యజుర్వేదము రచించియే, కడకు శతపథ బ్రాహ్మణము రచించియుండవలయును. “శతపథ బ్రాహ్మణము” రచించునాటికి 60 ఏండ్లున్నను యాజ్ఞవల్క్యుడు క్రీ. పూ. 860 ప్రాంతమున జన్మించి యుండవచ్చును. యాజ్ఞ వల్క్యునిచే విద్యపొందిన శతానీకుడు, ఆకాలపువాడే యగుచున్నాడు. శతానీకుని తాతయగు పరీక్షిత్తు జననకాలము అప్పటికి 90 ఏండ్లు గడచినను, భారత యుద్ధ కాలము క్రీ. పూ. 950 ప్రాంతముగు చున్నది.

7. ఆధునిక పరిశోధనలనుబట్టి క్రీ. పూ. 1500 క్రితము ఆర్యులు భరత వర్షములోని పశ్చిమోత్తర భాగమునకు జేరిరిని 'మెక్డనాల్' మున్నగు విద్వాంసులు వ్రాసిరి. సింధునది యొడ్డున జరిగిన దశరాజుల యుద్ధము ఋగ్వేదములో వర్ణింప బడినది. ఇది చారిత్రాత్మక యుద్ధము. ఈ యుద్ధము పురువంశపు రాజగు కుత్సునికీ, సుదాసునికీ మధ్యజరిగెను. కుత్సునికీ, భరత, తుర్యస, వైకర్ణాది ప్రముఖులు సాయమొనర్చిరి. ఈ 'కుత్సుడు' ఈ యుద్ధమున నోడిపోయెను. ఇతని వంశీకులే కురులు. కురునికి 16 వ తరమువాడు "భరతుడు". ఈయన పేరుతోనే భరతవర్షమని పేరు వచ్చియుండవచ్చును. ఈయన క్రీ. పూ. 1260 (1500—240) ప్రాంతపువాడు కావచ్చును. ఇతని తర్వాత 18 తరములకు ధర్మరాజాదులు గల్గిరి. కాన క్రీ. పూ. 990 నాటికి (1260—18×15) పాండవు లుండవచ్చును. అప్పటికి నలుబది ఏండ్లున్నను క్రీ. పూ. 950 నాటికి భారత యుద్ధము జరిగియుండ వలయును కాన క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దమున యుద్ధము జరిగెననుటలో ననుమానములేదు.

8. యుద్ధిభర, పరీక్షిత్తుల రాజ్యకాలమున సప్తర్షులు మఘనక్షత్ర ముండున్నట్లు పురాణములలో గలదు. శ్రుతర్షులు కృత్తికా నక్షత్రమందున్నట్లు చెప్పచున్నారు. మత్స్యపురాణముకూడ నట్లనే చెప్పచున్నది. (271 ఆ — 40 — 41 శ్లో.) "అలెగ్జాండర్ కన్నింగుహామ్" పై యరువురి అభిప్రాయము లొకే నక్షత్రమునుగూర్చి చెప్పబడె యగుచున్నదని వ్రాసెను. మొదటి అభిప్రాయము సారము ప్రస్తుతము సప్తర్షిమండలము హస్తలోనున్నది. ముందు నడకలో నడచుదురని చెప్పిన $27 + 4 = 31$ నక్షత్రము లగును. ఒక్కొక్క నక్షత్రమున కొక శతాబ్దియనుకొన్న 30 నక్షత్రములు వేసికొన్న 900 సంవత్సరముల కాల మగును; కాని యిది స్థూలమగు గణితము. ఇట్లనే రెండవ సిద్ధాంతానుసారము ప్రస్తుతము 'ఆర్ధా' నక్షత్రములో నున్నది. కృత్తికనుండి ఆర్ధాకు వచ్చుటకు, ఒక ఆవృత్తితిరిగి 4 వ నక్షత్రములో నుండును. 30 నక్షత్రములు వేసికొన్న మూడువేల ఏండ్లే అగును. పురాణాదులలో ఆయానక్షత్రముల చివర భాగముననో, మధ్యనో, మొదటనో ఎవటనున్నది చెప్పబడలేదు. ఒక్కొక్క నక్షత్రమునకు ఒక శతాబ్దిమనునదికూడ స్థూలగణితము; కొద్దితేడా కవకాశమిచ్చినను యుద్ధకాలము క్రీ. పూ. 950 ప్రాంతమే యగుచున్నది. మహాపర్వమందుని కాలములో సప్తర్షి మండలము 'పూర్వాషాఢ'లో నున్నందున, దీనినిబట్టి చూచిన క్రీ. పూ. 12 వ

శతాబ్దమునకు బూర్వము గాజాలదు. ఈ జ్యోతిషగణితము వరస్పర విరుద్ధముగా నున్నదని, కాల నిర్ణయముచేయ వీలుపడదని 'కాజే' అభిప్రాయము. ("That they are hopelessly inconsistent and that no certain chronological conclusion can be drawn there from")

9. కోల్ బ్రూక్, ఆర్చిడీకన్ ప్రాట్టు, బెంట్లీ మున్నగు పాశ్చాత్యులు, పరాశర, వరాహమిహిరుల మధ్య 1680 వర్షముల కాలపరిమితి యున్నదని, వరాహమిహిరుని కాలము కాలము క్రీ. శ. 499 అగుటచేత (1680—499) క్రీ. పూ. 1181 న యుద్ధమనిరి. వీరు 'అయన చలనకాల పరిమితిని, సంవత్సరము నకు 50 వికళలనిరి. గోపాలయ్యరు అయనచలనకాల పరిమితి 50.24 వికళలని తీసికొనెను. ఫ్రెంచి విద్వాంసుడు 'లీవెరియన్' అభిప్రాయ ప్రకారము 50.24 వికళలు. వరాహమిహిరుడు 50 వికళలనెను. గోపాలయ్యరు, పరాశర, వరాహమిహిరుల మధ్యకాల పరిమితి 1672 వర్షములని చెప్పి, (16—2—499) పరాశరుని కాలము క్రీ. పూ. 1173 అనెను. ఈ గణితము సరియనుకొన్నను, పరాశరుని కాలమే వచ్చుచున్నది. వ్యాసుని తండ్రి పరాశరుని పుట్టుక తర్వాత 170 ఏండ్లకు గాని భారత యుద్ధము జరిగియుండలేదు. కాన దీనిని బట్టికూడ, క్రీ. పూ. 1000 ప్రాంతమే యగుచున్నది.

10. మహాభారత యుద్ధకాలమున 'మేషాయనము' కృత్తికా నక్షత్రమున, సూర్యుడు ప్రవేశింప ప్రారంభించి నట్లుండుటచేత, క్రీ. పూ. 1400 సంవత్సర ప్రాంతమున జరిగి యుండెనని "తిలక్" వ్రాసెను. అయన కాలపరిమితినిబట్టి 3000 సంవత్సరములకు పైకాలము కాజాలదు. జ్యోతిష గణితరీత్యా భారత యుద్ధకాలము క్రీ. పూ. 3000 అని, కె. వి. అథంకరు వ్రాసెను. (See A. B. O. R. Vol 25—P 116—133) కాని వీరి వాదనలు, వెనుక నేను జెప్పిన కారణములచేత నిల్వజాలవు. 'వాడెల్' యుద్ధకాలము క్రీ. పూ. 650 అని, ఆపుడు ధృతరాష్ట్రాధిపతిని వ్రాసెను. (L. A. Wadell — Indo Sumerian seals deciphered) కాని యిది హాస్యాస్పదము. ఈ ప్రకారము మహాభారత యుద్ధము క్రీ. పూ. 950 నాటిదని లేక క్రీ. పూ. 961 నాటిదని స్పష్టపడుచున్నది. 'పర్ణికు' మహాభారత యుద్ధమునకు 5 శతాబ్దముల ముందు రామాయణ నాయకుడు రాముడు జీవించియుండెనని, భారతము క్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్దమునాటి రచన యని అభిప్రాయ మొనంగెను. ఈ విషయములు చాలవరకు సత్యములుగానే యున్నవి.

11. హస్తినాపుర త్రవ్వకములలో బయటపడిన విశేషములను బట్టి, వేద కాలానంతరము క్రీ. పూ. 950 ప్రాంతమున వేదవ్యాసుడు పుట్టెనని పరిశోధనల వలన తేలుచున్నదని 'కే. యం. మున్సి' వ్రాసెను. (See Bhagavathgitha and modern life P 9) అట్లయిన మహాభారత యుద్ధము క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్ది ప్రాంతమున జరిగెనని చెప్పవచ్చును.

ఈ విషయ మిట్లుండ, ఇంత లొండరలో వేదవ్యాస కృష్ణుడు లాండుట యిష్టములేక, భారతీయ పండితులు యుగాదులు నిర్మాణముచేసి భారత యుద్ధమును 5050 సంవత్సరముల నాటికి నెట్టివేసిరి. చారిత్రకముగా యుగాదుల కెట్టి ప్రమాణమును లేదు. కాలము నట్లు విభజించుటకు కూడ వారికెట్టి ఆధారములు లేవు. ఇట్టివి చారిత్రక సత్యములు కాజాలవు. ఇంకను 'యుగములు చారిత్రక సత్యములా' అను నా వ్యాసమును జూడుదు. 111 సి. వి. వైద్యా, డిక్సిటు పండితుని అభిప్రాయమును బట్టి మూలభారతము క్రీ. పూ. 1400 అని భావించి, తైత్తిరీ యారణ్యకములోని పారాశర్య వ్యాసుడే తత్కర్త అనెను. పై దానినిబట్టి క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దిలో యుద్ధమగుట నిశ్చయము.

III

పాండవు లన్య దేశీయులు

సిద్ధియనుల ఆచారములు—పాండవుల జననవృత్తాంతము—
జహవతీత్వము—బహువత్పీత్వము—సహగమనము—నెత్తురు
త్రాగు ఆచారము—అంబులపొడిని చర్మముతో గప్పుట—
స్వర్గలోకము—గాథచారిత్రకమా?

పాండవులెవరు? వారు ఏ దేశీయులు? కురుపాంచాల యుద్ధముతో వీరి కెట్టి సంబంధముగలదు? వారికి రాజ్యార్హత కలదా? అక్రమముగా రాజ్యాపహరణార్థము వచ్చిన దోపిడిగాండ్రా? అను సందియములు చాల కాలమునుండి విద్వాంసులను బాధించుచున్నవి. మహాభారత, పురాణాదులను బట్టి పాండవులు దుర్యోధనాదుల జ్ఞాతులని తేలుచున్నది. మాకిది అనుమానాస్పదముగా నున్నది. చారిత్రక సత్యమనికూడ తోచుటలేదు.

పాండవుల ఆచార వ్యవహారాదులే ఆర్య నాగరికతకు విరుద్ధముగా నున్నవి. పాండవులు సిద్ధియా దేశవాసులని, వారికి రాజ్యాధికారములేదని, అక్రమముగా దుర్యోధనాదుల జంపి రాజ్యముపహరించిన దోపిడిగాండ్రని, విద్వాంసుల ఊహ. ఇది నాకు సత్యముగానే కాన్పించుచున్నది.

“పాండవులు కొండజాతివారని, వీరి వంశీకుల రాజ్యకాలములో ఈ ఇతి హాసము వారి పొగడ్తతో నింపి మార్చివేయబడిన కావ్యముగా చేయబడి ఉండ వచ్చునని ఒక విద్వాంసుడు వ్రాసెను. 112 ‘రావన్న’ యిట్లులేఖించెను. “అతుకు బొంతలతో గూడిన ఒక వంశవృక్షము, పాండవులను కౌరవుల జ్ఞాతులుగా సూచించుచున్నది. వాస్తవముగా వారొక నూత్న కుటుంబము లేక జాతి యని చెప్పవచ్చును. వారొక రాజ్యమును స్థాపించి, పాంచాలితో గలసి సర్వాధికార మును సంపాదించి, పాండవుల వివాసమునకు ఆనగా ఢిల్లీకి దగ్గరగానున్న ప్రస్తుతపు “ఇంద్రప్రస్థము” అనుదోటుకు 40 మైళ్లు ఉత్తరముగా నున్నట్టి ప్రదేశ మున నివసించిన “కురులను” ఎదుర్కొనిరి. 113 “విల్సను” పాండవులను “టిబెట్టు” వాసులనెను. హైందవ సాహిత్య చరిత్రను వ్రాసిన ‘వింబర్ నిట్జ్’ అను పాశ్చాత్య లేఖకుడు, వారి యాచారముల, వారి ప్రాచీన కుటుంబ పద్ధతులను జూచి, ఇవి ఆ కుటుంబముల వారి ప్రత్యేకాచారములని నుడివెను. “హాస్కిన్సు” అను అమెరికా సంస్కృత విద్వాంసుడు, పాండవులు భారత భూమికి జెందరని, అన్య దేశపు వాస్తవ్యులని, ఒకే స్త్రీ అనేక భర్తలను గల్గియుండు అచారము, ప్రమాణ రహిత మని, చారిత్రక ద్రోహమని (Historic trait) వనించెను. విదేశీయులని చెప్పుట సబబుగా నున్నది కాని, చారిత్రక ద్రోహమని వ్రాయుట చూడగా ఈయన సంస్కృత గ్రంథజాలమును సరిగా చూడలేదేమో యని తోచుచున్నది. మహాభారము (I-196, 14, 15) మత్స్యపురాణము (IV-47, 49) లలో నీ క్రింది యుదంతము గలదు. “గౌతమ వంశమునకు జెందిన “జటిల” పవిత్రవంతు రాలు; ఏడుగురు ముపులను బెండ్లాడినట్లు తెలుయుచున్నది. ఇట్లనే ఒకఋషి కుమార్తె ‘వర్షికి (Varkshi) ప్రాచేత’ యొక్క 10 మంది సోదరులను

112. Indian antiquary XXI - P 281 — Pandavas are a mountain tribe—During the sovereignty of these Pandavas the epic would have been changed into a poem in their praise.

113. E. J. Rapsen—Cambridge History of India Vol I-P 267

బెండ్లాడినట్లు తెలియుచున్నది. వేదకాలమునాటి కీ యాచార ముండుట చూడగా, పాతివ్రత్యము, ఏకపత్నీ వ్రతము బోధించిన ఆర్యములు, బహుపతీత్యమును గూడ యితర దేశములనుండి కైకొనిరా యని సందియము గల్గుచున్నది. 'హాస్కిన్సు' వీరిని గంగానది కావలనుండి వచ్చిన అటవిక జనులని భావించెను. ("Pandavas are unknown wild tribe from beyond the Ganges") బౌద్ధ వాఙ్మయములో పాండవులను కొండజాతులవారుగా జేర్చొని, శాక్యుల వైరులగు కోసలులవరె, వారిని జోల్పిరి. "లలిత విస్తారము" అను బౌద్ధ గ్రంథమున పాండవుల పేర్లుగలవు. జాతక కథలలో భారతకథ లేకపోయినను, యుద్ధిష్ఠర, ధనంజయ మున్నగు పేర్లుగలవు. పాండవుల పేరు, కునాల, కురుధమ్మ ధూమికారి, దశబ్రాహ్మణ జాతకములో పాండవుల పేర్లున్నవి. బుద్ధుని కాలములో పాండవులు కొండజాతులవారుగా, దోపిడి గాండ్రుగా గాన్పించుచుండిరని 'వీబరు' వ్రాసెను. 113A 'టాలమీ' కాలమున ఈ జాతివారు పంజాబు ప్రాంతమున పాలించుచుండిరని 'మజుందారు' వ్రాసెను.

"వై ద్యా" కూడ పాండవుల మూలవృత్తాంతము నిస్సందేహముగా దెలియ రానిదిగా నున్నదని, కృష్ణ చరిత్రముకూడ సంతియేనని, వ్రాసెను. 114 'స్కిటో' అను చరిత్రకారుడుకూడ "హాస్కిన్సు" చెప్పినట్లు, వారు శ్వేతవర్ణముగా లేనందు వలన, వారొక క్రొత్తజాతియని నమ్ముటకు కారణములు గలవని వ్రాసెను. 115

'రమేశచంద్ర దత్తు' విశేష పరిశోధనలు నల్పి, చారిత్రాత్మకమైన కురు పాంచాల యుద్ధములోని వీరుడు. 'అర్జునుడు' కవికల్పిత పురుషుడని, వ్రాయుచు నిట్లులేఖించెను. "సుధానుని యుద్ధములో జేర్గించిన వారు భరతులు, వీరిరాజు 'కురువంశపువాడు' వీరే భరతులు; కురులు. వీరు ఆధునిక ఢిల్లీచుట్టును, పాంచాలురు ఆధునిక "కనూజి" చుట్టునుండిరి. "మహాభారతము" లో వర్ణించ

113A. A. Weber-H I. L. P 286 "Whilst the Pandavas are placed in Buddha's time and appear as a wild mountain tribe living by marauding and plunder"

R. C. Mazumdar— A. H. I. P 95. "That the Pandus were a historic tribe or clan is proved by the testimony of Ptolemy in whose time they occupied a Portion of the Punjab.

114. C. V Vaidya—Epic India P 17. "The origin of the Pandavas is undoubtedly obscure and so is that of Krishna."

115 V. A Smith—O. H I—P 32

బడిన యుద్ధసంగతులు నిస్సందేహముగా కవి కల్పితములు. అయిదుగురు పాండవ సోదరులు, వారి భార్య కల్పిత వ్యక్తులు, భరతుల యుద్ధము వాస్తవమైనదై యుండి, మహాభారతము వ్రాయబడిన, అది ప్రాచీన హైందవాచారముల సూచించును. చదువరులు పేర్లకు విలువ నివ్వరాదు. అవి కవికల్పితములు; విషయములు ఊహామాత్రములు. ఈ కథనుబట్టి ఇతిహాసకాలములో హిందూ జీవనమును గ్రహించ యత్నించవలయును; లేక గంగామైదానములో ఆర్యవ్యాప్తి తెలిసికొన వలయును. కురులకు (భరతులకు) పాంచాలరకు యుద్ధము జరిగెను. పంచపాండవులు వీరులు; భార్య వీరపత్ని; ఈ మూలకథ నిశ్చయముగా వట్టిదే. పాండవులను ఒక జాతివారు, పాంచాలరకు సహాయపడిరి; కాని ఈ జాతిరూపకాలంకార యుక్తమగు ప్రయోగముగా కథలో నైదుగురుగా జెప్పబడినది. పాంచాలరతో వారికి గల స్నేహము రూపకాలంకారముగా పాంచాలిని పెండ్లాడినట్లు సూచించిరి. బహువతీత్వ మా కాలమునలేదు. అదియునుగాక యుద్ధానంతరము పాండవజాతి రాజులు చృస్టితిలో నున్నప్పుడు ఈకథ, పాటలు, పదములు, కథలు పూర్వ విషయములనుబట్టి వ్రాయబడినను. వీరే వీరులైరి; ప్రత్యేకజాతి యగుటచేత, అన్యాయముగా రాజ్యమపహరించిన వారగుటచేత, తరువాత వారట్లుకొనకుండ, కొరవుల దామాదులుగా వర్తింపబడిరి. అర్జునుడు పాండవుల ముఖ్యవీరుడు. "116 ఈవ్రాత బహుభాగము సత్యముగానే యున్నది. "హాసు" అను చరిత్రకారుడు కూడ, అనేక భర్తృకత్వము అను వింత ఆచారము మంగోలియునుల ఆచారమని, కొందరు టిబెట్టు వాసులచేత హిమాలయా ప్రాంతపు భారతీయ సరిహద్దులలోని ప్రజలచేత నేటికి అనుసరించబడు ఆచారమని, ఇది మహాభారత కర్తలచేత ఇతిహాసములోని కొన్ని ఉపాఖ్యానముల వివరించుటకు చేర్చబడినదని, వ్రాసెను. 117 డా. వింటర్ విట్ట్ 'ఇతిహాసములోని ఒక ప్రాచీన ఆచారమును నమ్ముటకు' వీలుగల్గు చున్నదనెను. 118 "హాస్కి-స్సు" 'సిద్ధాంత' మున్నగువారు పాండురాజు వెలవెల టోయిన ఆచారము, వనములో పాండవుల జననము తండ్రులెవరో

116 R. C. Dutt — Ancient India, P 40, 41 "It is certain that this central story is a myth. — Although belonging to a distinct race, they were represented as cousins of the Kuru princes, so that later generations might not look upon them as usurpers."

117. N. N. Ghosh — Early History of India P 59

118. Winternitz — Vol I—337

తెలియకపోవుట, బహుభర్తృకత్వము' వీని యన్నిటినిబట్టి పాండవులు అన్య దేశీయులని స్పష్టపడుచున్నదని' వ్రాసిరి. 1934 డిశంబరు 'మాడరన్ రివ్యూ' పత్రికలో "అభయానంద ముఖర్జీ" ఒక వ్యాసము వ్రాయుచు పాండవులు కొండ జాతులవారేనని స్పష్టముగా వచించెను. పాండవులు కొండజాతుల వారేనని, సిద్ధియాదేశ సంబంధీకులు కావచ్చునని, సిద్ధియనుల ఆచారములు వీరికి కలవని మాకు దృఢమైన నమ్మకము గలదు. 'సిద్ధియనుల' ఆచారవ్యవహారముల మున్నుండు కొంచెము ముచ్చటించెదను.

సిద్ధియనుల ఆచారములు

క్రీ. పూ. 450—440 మధ్య గ్రీకు చారిత్రక జనకుడు 'హీరోడోటసు' సిద్ధియా దేశమేగెను. ఈ దేశము హిమాలయముల కావలనున్నది. 'హిప్పిక్రేట్సు' అను లేఖకుడుకూడ "సిద్ధియనుల" ఆచారముల వర్ణించెను. వీరి వ్రాతలే ఈదేశ చరిత్ర కాధారములు. (See Historian's History of the world.) 'సిద్ధియనులు' అనాగరికులు; సంస్కృతి లేనివారు. "1 వ డేరియసు"కు (క్రీ. పూ. 522 — 486) పూర్వము వేయి యేండ్లనుండి ఈ రాజ్యముగలదు; (క్రీ. పూ. 1500) "సిద్ధియనుల" మూలపురుషుడు "బృహస్పతిసూనుడు" "టార్గిటాస్" అని చెప్పబడుచున్నది. గ్రీకు కథల ప్రకారము అప్పటివాడు "హెర్క్యులెస్", ఇతని మూడవ కుమారుడు "సిధా"వలన ఈ దేశమునకు "సిద్ధియా" యని పేరు వచ్చినట్లు తెలియుచున్నది.

ప్రతి సిద్ధియను యుద్ధవీరుడు ధనుర్విద్యయం దారితేరినవాడు. వీరు గుఱ్ఱముల నెక్కువగా బలియిచ్చెదరు. ప్రతి 'సిద్ధియను' సైనికుడు, యుద్ధభూమిలో మొదట వధించిన శత్రుసైనికుని రక్తమును తప్పకుండ త్రాగును. అదియునుగాక అతని చేతులలో జనిపోయిన సైనికుల తలలను రాజానకు బహుమానముగానిచ్చును. వారు చంపిన సైనికుల చర్మముల భద్రపరచి వానితో గప్పకొందురు. తమ యంబుల పొదిని మనుష్య చర్మములతో గప్పియుంచెదరు. మనుష్య చర్మముల తెల్లగా బడునుచేసి, గుఱ్ఱములకు గప్పదురు. మనుష్యుని పుట్టనే వారు త్రాగు గిన్నెగా నుపయోగించెదరు. ప్రతి వర్షమును వారి రాజు ద్రాక్ష సారాయని గిన్నెతో జోసి యివ్వగా, వారు త్రాగుచుందురు. సిద్ధియనులు శత్రువును జంపిననేకాని, వారికి రాజిచ్చు ద్రాక్ష సారాయని త్రాగు అర్హతలేదు. కుభకార్య సమయములలో

మట్టిపాత్రలో ద్రాక్షసారాయనినిపి, కొంత నెత్తురుపోసి, కత్తి, బాణములు, చిన్న గొడ్డలి, ఈటె మున్నగునవి పెట్టి, మంత్రములుపాడి, వేడుకతో త్రాగుచుందురు.

సంఘములో స్త్రీలకు గొప్ప గౌరవము గలదు. స్త్రీలుకూడ వీరత్వము గలవారు. 'సైరసు' రాజు సిథియాపైకి దండెత్తిరాగా, సిథియారాణి సర్పియా సైన్యమును నాశనముచేసి, 'సైరసు'ను యుద్ధ భైదీగా గైకొని వధించెను. యూరోపు ఆసియాలో నింత వీరత్వము గల జాతియే లేదని చరిత్రకారులు వ్రాసిన వ్రాతలుగలవు. ఖడ్గమే వారిదైవము. గుఱ్ఱముల, గొఱ్ఱల, శత్రుసైనికులను కత్తికి బలియిచ్చెదరు. ఘోరము, వినశకృత్యముగాని, 'సహగమనాచారము' కూడ వీరిలో నుండి బయలుదేరియే భారతభూమిలో క్రీ. శ. 1829 వరకు పురోహిత సంఘము వారి ప్రోత్సహముతో, నాట్యమాడినది. సిథియనులలో బహుపతీత్వము గలదు. ఒకరి కొకరు సోదర భావముతో నుండుటకు, ఒకరి కొకరు ద్వేషము, చూపోవమి లేకుండ, వైరభావములు లేకుండ, నైకమత్యముతో నుండుటకు, సోదర భావము చెడకుండుటకు ఒకేస్త్రీని అనేకమంది సిథియనులలోని ఒక తెగవారు గలసి పెండ్లాడుచుందురని గ్రీకు చరిత్ర కారుడు వ్రాసెను. "మస్సగీటా" అనువారికి భార్యలుమ్మడిగానుండు ఈ ఆచారము గలదని హిరోడోటసు వ్రాసెను. 119 స్లేటోకూడ దీనిని వ్రాసెను. పై యాచారములలో నేవి పాండవులకు సరిపోవునో, మహాభారతమునుబట్టి తెలిసికొందము.

పాండవుల జనన వృత్తాంతము

ఆర్య వాఙ్మయములో పాతివ్రత్యము, ఏకవత్సీ వ్రతము విశేషముగా కొని యాడబడి యున్నవి. మహాభారతమును బట్టి చూడగా, వివాహమునకు బూర్వమే కుంతి కర్ణుని గని పారవేసినదని తెలియును. ధర్మజ, భీమ, అర్జునులైనను పాండురాజునకు గల్గిన సంతానముకాదు; వారు యమ, వాయు, ఇంద్రదేవతలకు గల్గిరి. మాద్రికి గల్గిన నకులసహదేవులైనను అశ్వినీ దేవతలవలన గల్గినారు. పాండురాజు తెల్లని శరీరము గల్గినవాడై యుండవచ్చును; లేదా పాండురోగము

119 G. Rawlson — The History of Herodotus Vol I — P 109.

"Each man has but one wife, yet all the wives are held in common" Ibid - Herodotus IV - 104 P 328

చేత నపుంసకుడై ఉండవచ్చును. ఎట్లయిన నైదుగురు బిడ్డలలో నెవడును పాండు రాజునకు గల్గియుండలేదు; వీరు భారతభూమిలో జన్మించియుండలేదు. హిమాద్రి కావల 'శతశృంగ' పర్వతముపైన వీరి జననమని, మహాభారతమే తెల్పుచున్నది. కుంతి, ఋషులు ఒకచోటనే భుజించుచుండిరి. పాండురాజు చనిపోయిన తర్వాత ఋషులు, కుంతి కలసి హస్తినాపురమునకు వచ్చిరి. ఆ బిడ్డలను ఋషులు 'బీష్ముని' కప్పగించి యంతర్ధానమై పోయిరి. ఇట్లు పాండవుల జనన వృత్తాంతము అత్యంత విచిత్రముగా నున్నది. పాండురాజు సంతత రోగ పీడితుడు, పాండు రాజాబిరుద నొకసారి మాడ్రితో గలియబోగా, రక్తనాళములు పగిలి చనిపోయెను.

కుంతి తన బిడ్డలను 'హిమాలయముల కావల' శతశృంగ పర్వతముపై గనుటచేత, పాండవులు సిద్ధియాదేశ ప్రాంతముననే జననమందిరని చెప్పవచ్చును. విచిత్ర వీర్యుని భార్యలు 'అంబిక' అంబాలికలు: భర్తచనిపోగా, వీరు వ్యాసునితో గలియగా, అంబికవల్ల ధృతరాష్ట్రుడు, అంబాలికవల్ల పాండురాజు గల్గెనని, కుంతి (పృథ) వసుదేవుని సోదరియని, కృష్ణుని మేనత్తయని మహాభారతమున గలదు. కాని 'కుంతి' ఆచారములబట్టిచూడగా, నామెది సిద్ధియాదేశమని, మహాభారతముతో సంబంధము గల్గించుటకు వసుదేవుని సోదరిగాను, పాండురాజు భార్యగాను వర్ణించ బడెనని తోచుచున్నది. 'హిరోదోఁసు' యిచ్చిన ఎల్లలను బట్టి చూచినను పాండవులు సిద్ధియాదేశ ప్రాంతములోనే జనన మందిరని చెప్పక తప్పదు. సిద్ధియను స్త్రీలు గొప్పనైతిక వర్తనముగల వారు కాదు. అనపహర్యంబు, తేజో మయంబు, సర్వగుణంబులకు నలంకారమైన పాతివ్రత్య భూషణముచేత విరాజిల్లిన వారు కాదు. ఒకసారి సిద్ధియను వీరులు. భార్యా బిడ్డల వీడి యుద్ధభూమికిగి దండయాత్రలు చేయుచు ఎనిమిది వర్షములు రాకుండుటగాంచి, తమ భర్తలు రణరంగమున మృతినొందిరని తలంచి, తమయొద్ద పశువుల కాపరులుగా నున్న బానిసలను గాంధర్వంబున నివాహమాడి సంతానము గనిరి. చాల కాలము తర్వాత "సిద్ధియను" వీరులు తిరిగివచ్చి, బానిసలతో యుద్ధమాడి స్వగృహములకు జేరిరి. తమ గుట్టు బయల్పడునని అనేకమంది సిద్ధియను వనితలు ఋగ్గములతో బొడుచుకొని, ఉరిపెట్టుకొని చనిపోయిరి. కుంతి, మాస్త్రియను పాండురాజు భార్యలుకూడ దేవతల వలన సంతానము గన్నట్లు కాన్పించుచున్నది. ఇది చారిత్రిక సత్యము కాజాలదు.

బహుపతీత్వము - బహుపత్నీత్వము

అర్యులలో బహుపతీత్వము ఒకటి రెండుచోట్ల తప్పనెచటను గాన్పించదు. బహుపత్నీత్వము రాజులకు శ్రీమంతులకున్నట్లు కాన్పించును. పురాణములలో బలు తావులలో రాజులకు అనేకమంది భార్యలు గలరని వ్రాయబడి యున్నది. అలెగ్జాం డరు, విసిమోఛసు, సెల్యూకసు, డెమేట్రీయసు, పిర్రస్, మొదలగువారు బహు పత్నీత్వము గలవారు. మామూలు జను లొకే భార్యను గలియుండిరి. 'మెగస్థనీసు' (క్రీ. పూ. 302) అను గ్రీకు రేఖకుడు ఆ కాలపు సాంఘికాచారముల గూర్చి బ్రాహ్మణుల గూర్చి యిట్లు వ్రాసెను. "37 ఏండ్లు ఆయన తర్వాత వారు స్వగృహముల కేగుదురు. బహు సంతానవంతు లగుటకు వారు ఇష్టము వచ్చినంత మంది భార్యలను జేసికొనుచుండిరి. 120

అర్యజాతిని వృద్ధిచేయుటకు ఆ కాలపు బ్రాహ్మణు లట్లు అనేక వివాహముల జేసికొనుచుండిరని, మన మూహింపవచ్చును. అర్యుల వేదవాఙ్మయములో గాని ధర్మశాస్త్రములలోగాని ఎచటను బహుపతీత్వము గాన్పించదు. ఇది వింతయైన ఆచారము. అర్యులు దీనిని నిరసించిరని కూడ తెలిసికొనవచ్చును.

"ఐతరేయ బ్రాహ్మణము" (III—23) ఇట్లు తెల్పును. "ఒక మనుజుని కనేకమంది భార్యలు గలరు; కాని ఒక భార్య ఒకేసారి అనేకమంది భర్తలను గల్గియుండజాలదు." ఈ మంత్రమువలన అర్యు లీ యాచారమును నిషేధించిరని చెప్పవచ్చును. కాన బహుపతీత్వము ఈ దేశమునకు నవీనమైనది. ఇది 'సిద్ధియా దేశాచారము. పాండవులు కాంపిల్యచేరి స్వయంవరములో ద్రౌపదిని గైకొని తల్లి యొద్ద కేగినపుడు, గొప్ప బహుమానము పొందితిమని చెప్పగా, ఆమె అందరిని సమముగా పంపుకొనుమనిచెప్పెను. తల్లి అజ్ఞప్రకారము ద్రౌపదిని అందరును భార్య గానే గ్రహించిరి. ఈ కారణములవల్ల వారు మనదేశీయులుగాదని స్పష్టపడుచున్నది.

సహగమనము

క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్ది నాటికి భారత భూమిలో 'సతి' ఆచారము కలదని స్పష్టపడుచున్నది. ఎందరు భార్య లున్నను, భర్త చనిపోయినపుడు శవముతోఁబాటు

చితిపై నవరుండి, వీరుకూడ ప్రాణములు బోగొట్టుకొనుచుండిరని, వారుసంతోషముతో నట్లొనర్చుచుండిరని, నిరాకరించినవారు అవమాన పూరితులగుచుండిరని, గ్రీకు లేఖకులువ్రాసిరి. “అలెగ్జాండరు”తో బాటువచ్చిన గ్రీకు చరిత్రకారుడు “అనిసికటసు” ఈ ఆచారము “కథియసులు” (క్షత్రియుల) లోనిదేనని వ్రాసెను. క్షత్రియులు యుద్ధ భూమిలో జనిపోవుటచేత వారి భార్యలు దుఃఖపూరితమైన వైధవ్యజీవనము గడపుట కంటె, అగ్నిలోబడి ప్రాణములు వీడుటయే మేలని తలంచుచుండిరి. ఋగ్వేదములో గాని, మను, యాజ్ఞవల్క్య స్మృతులలోగాని ఈ ఘోరదురాచారము గాన్పించదు.

భర్తలకు విషప్రయోగ నివారణకు ఒక చట్టము—‘స్ట్రాబో’ వ్రాసిన ప్రకారము చూచినచో, పంజాబులోని ‘కథియసులు’ అను ఒక జాతివారు, భార్యలు తమ భర్తలకు విషముపెట్ట కుండునట్లు చేయుటకు, భర్తలు చనిపోయినపుడు వారితోబాటు భార్యలుకూడ చితిపై న వరుండి నహగమనము చేయవలయునని చట్ట మేర్పరచిరని తెలియుచున్నది. ఇట్లనే ‘డయోడోరసు సికులస్’ అను లేఖకుడు, ‘అంటియోఫస్’ జరిగిన యుద్ధములో ‘ఖాత్రి’ అనురాజు చనిపోగా, ఆయన భార్య నహగమనము చేసెనని వ్రాసెను. ‘హిరోడోటసు’ వ్రాతల ప్రకారము ‘సతి’ ఆచారము సిథియసులలోను, త్రేషియసులలోను గలదని తెలియుచున్నది. భారతీయు లీ యాచారమును సిథియసులనుండియే తైకొనిరి.¹²¹ పూర్వవాఙ్మయములో లేకపోయినను క్రీ. శ. 3 వ శతాబ్దమునుండి బయలుదేరిన పురాణములలో నిది బయలుదేరినది. ‘బ్రహ్మపురాణము’ లో వ్యాస, అంగీరస స్మృతులలో నింక ఇతరచోట్లలో నిది చేర్చబడినది. ‘కోల్ బ్రాకు’, ‘విల్సను’ మున్నగు విద్వాంసులు ఇది భారతీయుల మతాచారమని, దానితో జోక్యము గల్గించుకొనరాదని యభిప్రాయ మొనంగిరి ‘సిథియసు’ లేయగు రాజపుత్రులలోగూడ సతి, జోహర్లు కాన్పించుచున్నవి. జగతిలో తొలిగ్రంథమగు ఋగ్వేదములోగూడ ‘సతి’ ఆచారము గలదని ఋజువుచేయుటకు వేదమంత్రమునే మార్చివై చిరి. ఈ మంత్రములోని అక్షరమును మార్చినది “రఘునందనుడు” అను పురోహితుడని, డాక్టరు యచ్. హార్ వ్రాసిన విషయమును, సర్. మానియర్ విలియమ్స్ పేర్కొనెను. ఋగ్వేదము 10—18—3 లో నిట్లున్నది:—

121 M. Williams — Indian wisdom — P 252 ‘The idea of Sati seems to have been borrowed by the Hindus from the Scythians (Herod IV — 71 — Herod V — 5, proper-tius III — 13)

మం॥ ఉదీర్యనార్యభి జీవిరోకం గతాసు మేతముపశేషసిహి ।

హస్తగ్రేభస్య దిదిషోస్త వేదం పత్యుర్జనీత్వ మభినంభభూవ॥

తా. “ఓనారీ ! లెమ్ము; ప్రాణము పోయిన వానిచెంత నీవు పడియన్నావు. నీ భర్తనువదలి, బ్రతికియున్నవారుగల ప్రపంచము లోనికి రమ్ము. పాణి గ్రాహకుడును, నిన్ను వివాహమాడ నిచ్చగల వాని పత్నివి కమ్ము.” కొందరు ఋగ్వేదము (X-18, 7) లోని ఈ మంత్రములోని ‘అగ్రే’ శబ్దమును ‘అగ్నే’ గా మార్చినది ఒక బెంగాలి పండితుడని వ్రాసిరి.

మం॥ అనశ్రవౌ నమివాహ సురత్నా
ఆరోహంతు జనయోయోనిమ్ అగ్రే ॥

తా. కన్నీటి బిందువులు, చింతలేకుండ, సర్వాభరణ భూషితురాండ్రై, భార్యలు ముందుగా, సీతమువద్దకు వెళ్లవచ్చును. విద్యాసాగరు డిట్లుచెప్పెను. ‘నాదేశీయులు శాస్త్రములచే గట్టుబడియున్నారని నేను దలంచిన దంతయు గొప్ప తప్పు, మనవారికి శాస్త్రాధరణముగాదు. స్వార్థపరత్వమే”. దీనినిబట్టి ఈ దురాచారములన్ని స్వార్థపరత్వమువల్ల ఏర్పడెనని చెప్పవచ్చును.

మంత్రభావ మిట్లుండగా ‘అగ్రే’ అను పదమును ‘అగ్నే’గా మార్చి వంగ దేశములో తప్పుడు భాషాంతరీకరణచేసి, వితంతువుల గాల్చి వేయసాగిరి. హిందువుల ఈ మూర్ఖాచారమునుగాంచి “మోక్షముల్లరు” అను జర్కను వివాంసుడు కన్నీరు, మున్నీరుగా నేడ్చెను. ఈ ఘోరమైన దురాచారము అన్యాయ బుద్ధిగల మతాచార్య సంఘమువారుచేసిన అతిఘోర సంఘటనమై యున్నదని, ఒక శబ్దమును తప్పుడు శబ్దముగా మార్చి, తప్పుడు భాషాంతరీకరణముచేసి, తప్పుగా వాడినందున, వేలకొలది ప్రాణములు బలియై పోయినని విచారించెను. 121A

గంగలోని యాత్రికులను బీడించుట జూచి ప్రవుల్ల చంద్రరామ్, ఈ మతాచార్యులను జుట్టుపట్టుకొని ఈడ్చి లాగి సముద్రములో నెట్టునంతవరకు భారత వర్షమునకు పునర్జన్మ లేదని “వివేకానందుడు” చెప్పలేదా ? అని చెప్పెను. ఇట్టి

121 A - Max Muller - ‘This is perhaps the most flagrant instance of what can be done by an unscrupulous Priesthood Here have thousands of lives been sacrificed and a fanatical rebellion been threatened on the authority of a passage which was mangled. mistranslated and misapplied.

వానిని మాన్యుటకు ప్రభుత్వ శాసనములు ముఖ్యము: ఈశ్వర చంద్ర విద్యా సాగరుడు, రామమోహనరాయలు మున్నగువారు కూడ ఈ ఘోరదురాచారమును గాంచి, ఎంతయో విలపించిరి. చిట్టచివరకు రాజారామమోహనరాయ్, 'విలియం బెంటిక్' ప్రభువుతో జెప్పి ఈ ఘోరదురాచారమును క్రీ. శ. 1829 లో మాన్పించి చట్టము నేర్పాటు చేసెను. క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దములో వచ్చిన సాశ్వాత్యలేఖకుల, క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దములలో వచ్చిన గ్రీకు లేఖకుల వ్రాతలబట్టి చూచిన 20 శతాబ్దముల కాలము గడచినను దేశములో మార్పులేమి లేవని, దేశీయులు మూర్ఖ నమ్మకములతో, అంధవిశ్వాసములకు కట్టుబడిఉండిరిని చరిత్రకారు లభిప్రాయపడిరి.

మహాభారతమును బట్టి చూడగా పాండురాజు చనిపోయి నపుడు భార్య 'మాద్రీ' సతియాయెను. కుంతి మాత్రము సహగమనము చేయకుండ, బిడ్డలతో హస్తినాపురము చేరెను. రామాయణములో గూడ, సీత "సహగమనమును బ్రశంసించెనని ఒకరు వ్రాసిరి. 'సిదియను' ఆచారము లీ దేశమున బ్రవేశించుటచేత, ఆర్య సంతతివారు కూడ దీని నారంభించిరి; కాని యిది ఆర్యుల ఆచారము కాదు. ఆర్యుల ఆచారము కాని సహగమనమును క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్ద ప్రాంతమున పాండురాజు చనిపోయినపుడు, మాద్రీ చేసియుండుటచేత, పాండవులు సిదియను దేశీయులని స్పష్టపడుచున్నది.

నెత్తురు త్రాగు ఆచారము

ఆర్యులలో నెవరు శత్రుసైనికులను జంపి, వారి రక్తము త్రాగియున్నట్లు ఆర్యవాఙ్మయములో, మా తెచట ప్రమాణములు లభించలేదు. ఆర్యులు వేలకొలది దస్యులను సంహరించినారు. సంతాన వృద్ధికొరకు వారి స్త్రీలను వివాహమాడిరి; స్వేచ్ఛగా మాంసాహారము గైకొనిరి; వారికి విశేషముగా ద్యూతవ్యసనము గలదు. మత్తు గల్గించు సోమలత రసమును వారు విశేషముగా త్రాగుచుండిరి. శత్రువులను వెంటాడి చీల్చి చెండాడి, వారి గృహములకు నిప్పంటించి, దస్యవంశ నిర్మూలనము చేసిరి; కొందఱు దస్యులు కాలికి బుద్ధిచెప్పి పలాయనమైరి. ఇందుచేతనే 'వినయ కుమార సర్కారు' ఆమ గొప్ప చరిత్రకారుడు 1941 లో ప్రజుర్ణ భారతిలో నొక వ్యాసము వ్రాయుచు, "ప్రాచీన భారతీయ ఋషు లేమైన ఎరిగియున్న, వారెగినది చంపుట, తగులవేయుట, నాశనము చేయుటయే" అని చెప్పెను. ఈ చరిత్రకారుడు ఆర్యఋషులు చేసిన పేలును గుర్తించడాయెను. లక్షలాది వర్షముల కాలము

స్వలింపదగిన బ్రహ్మచర్యము, యోగసిద్ధి, తద్వారా గలిగెడు ఓజశ్శక్తి' ధారణాశక్తి—వీని విషయములో ఋషులు బోధించిన సూక్తములు చిరస్మరణీయములు. బుద్ధదేవు డిట్లు వచించెను. “బహుజన హితార్థముగ బహుజన సుఖార్థముగ, లోక సంగ్రహ బుద్ధితో దేవమనుష్యులకు ప్రయోజనకరముగ—హితకరముగ, సుఖకరముగ యెల్లెడల సంచారము చేయుడు. ఒకచారిని యిద్దరు పోవలడు. ఓ భిక్షువులారా : ఆదికల్యాణము, మధ్యకల్యాణము, అంత్యకల్యాణము నగు ధర్మము నుపదేశించుచుబొందు. అర్థసహితమును, కేవలమును పరిపూర్ణమును పరిశుద్ధమునగు బ్రహ్మచర్యమును ప్రకటించుచు.” ఈ ధర్మములన్ని బుద్ధదేవుడు ఆర్యఋషులనుండి వారు రచించిన ఉపనిషత్తుల నుండియే గ్రహించి, తన అనుభవముల బెక్కింటిని జేర్చెను.

అర్యులలో జాల వ్యసనము లున్నమాట నిజమే కాని, రక్తముత్రాగు ఆచారము కాన్పించలేదు. మహాభారతమును బట్టి చూడగా భీముడు దుశ్శాసనుని జంపి అతని రక్తమును త్రాగెనని తెలియును. ఈ సందర్భములో తల్లిపాలు, తేనె, సారాయిలకంటె రక్తము మేలుగానున్నదని ‘భీముడు’ వచించెను. (VI-1-83) “ఈ భరతుల నెత్తురు త్రాగనిచో, నేను నా పూర్వుల దేశమునకు బోవలసినదే” అని భీముడు పత్కెను. (II-68), ఈ భరతవంశములోని ఋషుని, ఈ పాపాత్ముని రామ్ముచీల్చి, యుద్ధభూమిలో నితని రక్తమును ద్రాగనిచో, నా పూర్వుల మార్గమును పొందజాల కుందునుగాత : (Sabha 48 Chap 52-53. “O lords of earth ! if having spoken these words, I do not accomplish them here after and if I do not forcibly, tearing open the breast of this sinful wretch; this wicked minded scoundrel of the Bharatha race, drink his life blood in the field of battle, let me not obtain the path of my ancestors.”

అర్జునుడు సైతము (వన 242—21, 22) గంధర్వులు దుర్యోధనుని బట్టి బంధించి, వదలక యుద్ధముచేయు సందర్భములో ‘గంధర్వులు దుర్యోధనుని వీడనిచో, ‘ఈనాడు ధరణీదేవి గంధర్వుల రక్తమును ద్రాగును.’ అనివచించెను. (“The earth shall this day drink the blood of the Gandharvas”) ఇది అర్జునుడు రక్తము త్రాగునను విషయమునే సూచించును శత్రు సైనికుల రక్తము త్రాగువారు సిద్ధియనులే. ¹²² భీముడు తన పూర్వుల దేశమునకు పోవలసినదేయని

122. Rawilson — Herodotus P 312 “The Scythian soldier drinks the blood of the first man he overthrows in battle.”

చెప్పుటచూడగా తన పూర్వుల దీదేశము కాదని స్పష్టపడుచున్నది. శత్రువుల నెత్తురు త్రాగనిచో, సిద్ధియనులలో వీరుదేశాదు. భీము డిట్లుచేయుట, చెప్పుట చూడగా, వీరు 'సిద్ధియనులని' స్పష్టపడుచున్నది సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునితో జెప్పు సందర్భములో, భీమునిగూర్చి వచించుచు, "ఈ వేటకాండ్రు నిత్యము బుట్టల కొలది మాంసమును భీమునికి తెచ్చిపెట్టుట అలవాటై యుండెను,' అని చెప్పెను. హద్దులేకుండా బుట్టలకొలది మాంసమును దిను పద్ధతికూడ సిద్ధియనులదేయైఉన్నది.

నరమేధము మున్నగు యజ్ఞములుకూడ ప్రాచీన కాలములో గాన్పించును. ఆదిపర్వము (162—4) లో క్రూరుడైన బికాసురుడు మనుష్యమాంసముచే బలిసే నని వ్రాయబడినది. హిరోడోటసుకూడ నరమాంసభక్షకుల వర్ణించెను. (Vol I—p 294) నరబలులు కలవని 'కర్మకార్' అను విద్వాంసుడు కూడ అంగీకరించెను.¹²³ వసుదేవుని ఏడుగురు బిడ్డలను కంసుడు చంపుట, శంతనుని భార్య భీష్ముని తల్లి గంగాదేవి, మొదటి ఏడుగురిని గంగలో బారవేయుట, జరాసంధుడు, మగధలోని వారణావతములోని పశుపతి ఆలయములో నూరుగురు రాజులను ఖైదీలుగాజేసి యుంచి, పశువులవలె జంప యత్నించుచుండ, రక్షింపబడుట, ఈ విషయము లన్ని నరబలులకు నిదర్శనములు. 'భిల్లులు' ఇంకను కొందరు కొండజాతులవారు, అఘోరిని పూజించుచు, నరబలు లిచ్చుచుండిరని, ఈ యాచారమును క్రీ. శ. 11, 12 శతాబ్దములలోని సంస్కృత లేఖకులు తమగ్రంథములలో విమర్శించిరని, "విల్సను" అను విద్వాంసుడు వ్రాసెను. గంగానది దగ్గరగల "సాగరదీవి"లో నరబలు లివ్వబడుచుండెనని, హొనుస్సాంగు అను చైనీయ యాత్రికుని (క్రీ. శ. 629—645) కూడ బలియివ్వబోగా, గొప్ప తుపానువచ్చి దొంగలను బారదోలె నని, చైనీయ లేఖకుల వ్రాతలు తెల్పుచున్నవి. "వారన్ హేస్టింగ్సు" భారత వర్షములో వీ యాచారమును దొలగించెను. ఈ దురాచారము ననేకమంది వర్ణించిరి; కాని నెత్తురు త్రాగుపద్ధతి మాత్రము భారత వర్షమున నెచటను గాన్పించదు. సిద్ధియనులగు పాండవులలో మాత్రమే యిది కాన్పించుచున్నది.

అంబుల పొదిని చర్మముతో గప్పుట

మనుష్య చర్మముల కప్పుకొను పద్ధతి, గుర్రములకు. తమ యక్షయ ఖాళీరములకు చర్మముల గప్పు ఆచారములు సిద్ధియనులలోనేకలవు. 'హె. డ్యులస్'

కూడ మృగరాజు చర్యమును గప్పచుండెను. 124 ప్రపంచ చరిత్ర నవలోకించగా నీ వింత ఆచారములు సిధియనులలోనే కాన్పించును కాని యితరత్రా లేవు. ఉత్తర గోగ్రహణములో అర్జునుడు బృహన్నల వేషముతో నుండెను. బృహన్నల రథముపైనుండి, ఉత్తరుని శమీప్యక్షము నెక్కించి, బాణముల దీయుమని చెప్పగా, ఉత్తరు డెక్కి చూచెను; పాండవుల ఆయుధము లన్నియు శవముతో గప్పబడియుండుట గాంచి, ఉత్తరుడు భయభ్రాంతుడై, తన కిట్టి పని నియోగించుట ధర్మమా యని యడిగెను మనుష్య శవములతోనో, చర్యములతోనో ఆయుధముల గప్ప వింతపద్ధతులు సిధియనులవి కాన, పాండవులు సిధియనులేయై యుండవలయును. హిరోడోటసు కూడ ఈ ఆచారమును వర్ణించెను. 125

కాన బహుపతీత్వము, సహగమనము, శత్రువుల నెత్తురుత్రాగుట, అంబుల పొదిని మనుష్య చర్యముతో గప్పట. వివాహమైనను. భర్త దేశాంతర మరిగిన, వ్యాధిపీడితుడైనను ఆన్యపురుషుల గాంధర్వ వివాహపద్ధతి నవలంబించి సంతానము గనుట, ఇత్యాది వింత ఆచారములు సిధియనులలోనే కాన్పించుచున్నవి. ఇవియన్ని పాండవులలో నుండుటవలన వారు సిధియనులే' యను ఊహ దృఢపడుచున్నది. మహాప్రస్థాన పర్యమునుబట్టి చూడగా, పాండవులు అర్జునుని మనుమడగు పరీక్షితుకు రాజ్యముప్పగించి. మూడేండ్ల కాలము తీర్థయాత్రలుచేసి" ఈశాన్యముగా బోయి, హిమాలయముల దాటిరని, 'వాలుకారవ' మను ఎడారిని దాటి, మేరువు (సుమేరు) దగ్గరకు బోవుచుండగా సహదేవుని నుండి భీమునివరకు నందరు యసువుల బాసిరని, ధర్మరాజు మాత్రము తనతోనున్న కునకముతోబాటు స్వర్గమున కేగెనని తెలియుచున్నది.

అర్యుల స్వర్గలోకము

పురాణాదులలో వర్ణించబడిన స్వర్గము ఈ 'మెరువే' కావచ్చును. పారిసీక వేదమగు 'జెండవిష్టా' లోని 'వెందిదాదు' లో కూడ దీని పేరు 'మారు' అని

124. G. Rawlson — The History of Herodotus Vol I—P 290

125. Rawlson — The History of Herodotus P 312. "And make of the skin, which is stripped of with the nails. hanging to it, a covering for their quivers Some even flay the entire body of their enemy, and stretching it upon a frame carry it about with them wherever they ride."

కలదు. 'దేరియసు' అను పాశ్చాత్యరాజు తన 'బేహిస్తాను' శిలాశాసనములో గూడ దీనిపేరు 'మార్గు' అని వ్రాయించెను. ఇదియే ఆర్యుల స్వర్గలోకము అని అక్షయ కుమారిదేవి, మున్నగువారి అభిప్రాయము. ధర్మరాజు చేరిన పుణ్యభూమిని ఈ నాటికి కూడ పవిత్రమైనదని, స్వర్గతుల్యమని యాత్రికులు తలంచుచున్నారు. దీని విషయ 'మేర్స్' అని పిల్చురు. 'బాల్క' కు దగ్గరగా 'షిరాబాదు' ప్రాంతము కావచ్చునని విద్వాంసుల యభిప్రాయమైయున్నది.

పాండవు లిచ్చటకు జేరయత్నించుట, జన్మభూమిలో మరణించవలయునను ఉద్దేశ్యమై యుండవలయును; కాని వేటొందుకాదు. ఇట్టి సంకల్పము అనేకులకు గలదు. ఈ ప్రదేశము సిదియాదేశప్రాంతమే యగుచున్నది. 'హిరోడోటసు' వర్ణించిన ప్రకారమిది చతురస్ర ప్రదేశమని, ఒక వైపునుండి రెండవ వైపునకు పోవుటకు 20 దినములు పట్టునని, నాల్గవేల స్టాడియోలు (500 మైళ్ళకు కొంచెము తక్కువ) గలదని తెలియుచున్నది. మహాభారత కథ సత్యమైనచో ధర్మరాజు చేరినదీ ప్రాంతమే యగును. ఇదియే 'మారు' ప్రాంతము. పురాణము లలో వర్ణించబడిన స్వర్గలోకము త్రిపిష్టపమని. (Tibet) ఆర్యులకు ఆనార్యులకు జరిగిన యుద్ధము, దేవాసుర యుద్ధమని, చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు 'ఆంధ్రుల చరిత్రలో ఏనాడో వ్రాసియుండెను. ఇది సత్యమే. 'సీత' భూమిలోబుట్టి భూమిలోనే అంతర్ధానమైనదని రామాయణము తెల్పును. పాండవులు కూడ సిదియాదేశ ప్రాంతమున బుట్టి, భారత వర్షమువచ్చి, కౌరవుల వధించి, కొంత కాలము రాజ్యపాలనచేసి, తిరిగి స్వదేశమునకేగుచు నల్లరు చనిపోయిరి. వీరి వంశీకుడైన "జనమే జయుడు" తన పూర్వుల మహిమ వ్యాప్తి చేయుటకు భారతము వ్రాయించెను; కాని పాండవుల గాథ చాలభాగము కల్పితమని, విద్వాంసుల అందరి యభిప్రాయము, "ఆర్. సి. మజుందారు" మున్నగు భారతీయ విద్వాంసులు కూడ, ఈనాటి మహాభారతములో ¼ వ వంతు మాత్రమే మూల కావ్యమని వ్రాసిరి. 125A

మహాభారతగాథ చారిత్రకమైనదా ?

కురుపాంచాలరకు జరిగిన యుద్ధము మాత్రము చారిత్రకమైనదే అని ఊహించబడుచున్నది. పాంచాలరకు భరతులకు (కురులకు) ఏ కారణముననో

125 A. — R. C. Majumdar M, A. P. H. D — An Advanced History of India P 92 — "It was admittedly at first only about a quarter of its present size."

స్పర్థలు గలిగినవి. ద్రుపదునిచే తిరస్కరింపబడిన ద్రోణాచార్యుడు, ద్రుపదుని బట్టి తెమ్మనుటలో తగాదా యారంభమైనదని చెప్పవచ్చును. ఈ కథలో ముఖ్య పాత్రలు “కురుపాంచాలరు” కాదు. “కురులు ఆధునిక ఢిల్లీచుట్టు, పాంచాలురు ఆధునిక “కనూజి” చుట్టునుండిరి. కథలో పంచపాండవులు నాయకులు; భార్యనాయకి, ఈకథ రూఢిగా కల్పితమైనదని దత్తు మున్నగు విద్వాంసుల అభిప్రాయము.

“ఋగ్వేదము”లో నొక్కచోట మాత్రము గంగానది పేరు గలదు. ఆ కాలమున ఆర్యులంతవరకు వచ్చి నగర నిర్మాణము చేసియుండలేదు. ‘సుదాసుని’ యుద్ధములో బాల్గొన్న భరతులు, లేక కురులు తూర్పుగా వలసవచ్చి గంగానది ఒడ్డున ఢిల్లీకి ఉత్తరముగా 25 మైళ్లదూరములో హస్తినాపుర నిర్మాణముచేసిరి. ఈ నగరము చాలకాల ముచ్చస్థితిలో నుండెను. జనమేజయునికి ఆరవతరము వాడగు ‘సుచక్షుని’ కాలములో గంగానది వరదల వలన, హస్తినాపురము కొట్టుకొని పోయెను. ఇది క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్దిలో జరిగెను.

కురుపాంచాల యుద్ధము

పాంచాలురు, పంజాబునుండి వచ్చి భరతులకు దక్షిణముగా గొప్పరాజ్యము నేర్పరచి, ‘కాంపిల్య’ను రాజధానిగా నేర్పరచుకొనిరి. కురుపాంచాలురు ప్రప్రథమమున స్నేహముగా నుండిరి. తర్వాత వైరముగల్గెను. ఇదియే కురుపాంచాల యుద్ధమునకు గారణ భూతమైనది. ‘యమునానది’ ఒడ్డుననుండు అడవి ప్రదేశమును బాండవులు చేదించి, ప్రస్తుత ఢిల్లీప్రాంతమున ఇంద్రప్రస్థనగరమును నిర్మించిరి. వేదములగూర్చిన యనంతరము, బ్రాహ్మణ గ్రంథముల కొకింత పూర్వము కురుపాంచాల యుద్ధము జరిగెననుటలో సందియములేదు; కాని బ్రాహ్మణ గ్రంథములలోగాని జనకమహారాజు ఆస్థానములోని ఋషియగు యాజ్ఞవల్క్య రచితమగు ‘కుల్లయజుర్వేదము’ లోగాని (వాజసనేయసంహిత) పాండవుల పేర్లు గాన్పించవు.

అర్జునుడు పాండవులలో ముఖ్య పీరుడు. ‘వాజసనేయ సంహిత’ శతపథ బ్రాహ్మణములో అర్జునుని పేరు ఇంద్రార్థములో వాడబడినది. అఖిల యాగక్రియలకు నిధివంటి ఈ వేదమే నాల్గవిభిన్న కాలములలో బుట్టినదని ‘మెక్లనాల్’ ద్రువపరచెను. దీనిలోని మొదటి 18 అధ్యాయములు మాత్రము యాజ్ఞవల్క్య రచితము

లని కృష్ణయజుర్వేద సంహిత పుట్టిన తర్వాత పుట్టినదని, మెక్దనాల్, వీబరు, దత్తు పండితులు వ్రాసిరి. ఈ “సంహిత” లో నొకచోట “ఓ కురులారా : ఓపాంచాల లారా : ఇతడు మీ రాజు” అని కలదు. ‘కురుపాంచాల రాజ్యములు’ మహాన్నత స్థితిలో నుండగానో, లేక యనంతరమో యిది రచింపబడినది. 18 నుండి 25 వరకు పరిశిష్టములని ఇవి పిలువబడుచున్నవి. “అర్జున, ఫల్గుణ” పదములు ఇంద్రార్థములో వాడబడినవని “వీబరు, మెక్దనాల్, దత్తు” మున్నగువారు వ్రాసిరి. ఇది సరియనియే మా తలంపు, “అంబ” మున్నగు పేర్లు మహాభారతమున గలవు. పరీక్షిత్తు, జనమేజయుల పేర్లు శతపథ, ఐతరేయ బ్రాహ్మణములలో గలవు. “పరీక్షిత్తు” పేరు అతర్వేదము “కుంతాపసూక్తములలో” కలదు. (20-127-9, 10.) కాని పీనికి “పదపాతము” లేదు. అనుక్రమణికకూడ ఫలమైనది.

కాతకసంహిత (10-6) లో విచిత్ర వీర్యుని కుమారుడు, ధృతరాష్ట్రుడని కలదుకాని, పాండరాజు, పాండవుల పేర్లులేవు. కాన ప్రాచీన గ్రంథములలో పాండవుల పేర్లు కాన్పించవు. కురుపాంచాలరతో వీరికెట్టి సంబంధములేదు. అట్లున్నచో బ్రాహ్మణ గ్రంథములలో వీరి పేర్లు కాన్పించెడివే. ఆర్యరాజుల పేర్లనేక ములుకలవు కాని పాండవుల పేర్లులేవు. పాండవులు విదేశీయులు లేక సిద్ధియ నులు; అన్యాయముగా దుర్యోధనాదుల రాజ్యము నపహరించిన దోపిడిగాండ్రుని భవిష్యత్తరములవారు తలంచకుండ, పాండవ వంశీకుడగు “జనమేజయుడు” తన పూర్వులు దోపిడిగాండ్రుని యనకుండ, భరతవంశ సంబంధీకులుగాజేర్చి వై శంపాయనునిచేత భారతము వ్రాయించి యుండవలెను. అనేకమంది విదేశీయుల నిట్లనే, ప్రాచీన పండితులు సూర్య చంద్రవంశ క్షత్రియులుగా జేసిరనుట కనేక చారిత్రక నిదర్శనములు గలవు.

సిద్ధియనులే రాజపుత్రులు

క్రీ. శ. 5, 6 శతాబ్దములలోవచ్చిన “సిద్ధియనులను” ప్రాచీన పండితులు రాజపుత్రులుగా జేసినట్లు “టాడ్” వ్రాతలు దెల్పుచున్నవి. వీరిలో నుండియే “శిశోద్ధియనులు, ప్రతిహారులు, చౌహాణులు, సాలంకులు (చాళుక్యులు) అను ముఖ్య జాతులు గల్గినవని “స్మిత్” వ్రాసెను. “క్రుక్” యిట్లు వ్రాసెను. “రాజ పుత్రులు, శక, కుషాను, హూణసంతతుల లోవివారు.” వీరిని రామాయణ, మహా భారత వీరుల వంశవృక్షములలో జేర్చిరి; “అబూపర్వతము” నుండి అగ్నిలోనుండి

వచ్చిన యవతార పురుషురైరి చాళుక్యులు, శిశోదీయనులు రామసంతతినుండి వచ్చినవారైరి. యాదవులు, రాష్ట్రకూటులు, కృష్ణ సంతతిలోనుండి వచ్చిన వారైరి. ఇట్లే పరిశురాముడు, క్షత్రియవధ చేయగా దేవతలు దుఃఖించి అబూ పర్వతమున కేగి, అగ్నిప్రజ్వరిల్లచేయగా నందుండి రాజపుత్రులు బయలు దేరిరను కథలు గలవు. 126

ఇట్లనే మహారాష్ట్రవీరుడు, కొండఎలుక యని పేర్కొంచిన 'శివాజీ' 'ఉదయ పూరు' రాజులలోనుండి వచ్చిన రాజపుత్రుడుగా తయారయెను. పట్టాభిషేక సమయమున శివాజీ మహోత్సవమును జరిపెను. ఈ సమయమున శివాజీకై నఖర్చు ఏడుకోట్లుగా గాన్పించుచున్నది. 'గాగభట్టు' అను కాశీపురోహితునికి ఈ సమయములో 'శివాజీ' లక్ష రూపాయల నొసంగెను. ఇట్లనే 'జనమేజయుడు', పాండవులను చంద్రవంశ రాజులుగా జేసినందులకు, అనాగరికులగు సిద్ధియనుల భరత వంశములో జేర్చినందులకు, భారత కథ పాడినందులకు, సర్పయాగ సమయములో నెన్నియో వేలు స్వర్ణనాణెముల ఖర్చుచేసి యుండవచ్చును. అనేక రాజవంశములు, ఋషులవంశములు భారతములో సరిగా ఉన్నను, అనేకములు కాలానికములుగా నున్నవి. నీతిబోధకార కనేక ఉపాధ్యక్షనములు చేర్చబడినవి: కాని సత్యమగు చరిత్ర చాలవరకు మరుగున బడిపోయినదని చెప్పక తప్పదు.

IV

భగవద్గీత — దీని యోగ్యత — కాలనిర్ణయము

కృష్ణుడు — కాలనిర్ణయము

భగవద్గీత హిందూమతమునకు ప్రామాణికగ్రంథము. దీనికే 'యోగశాస్త్ర మని' పేరుకూడ కలదు. (Manual of Yoga) దీనికి మతకర్తలు పలువిధములగు భాష్యముల ఎవరికిచ్చి వచ్చినట్లు వారు తయారుచేసిరి. శంకరాచార్యులు భగవద్గీత వివృత్తిని బోధించునని, జ్ఞానమునకే ప్రాధాన్యత యొనంగబడెనని, కర్మ

126. See also J. Kennedy — Mediaeval History of N. India Also Imperial Gazetteer Vol II P 309

R. C. Dutt — Later Hindu civilization 38 40

C. Sreenivasachary — History of India P 166. 167

మార్గము ముఖ్యముకాదని గీతాకారుని యభిప్రాయమని, దీని కనుగుణ్యముగా భాష్యము తయారుచేసెను. 'గీతారహస్యమును' రచించిన తిలక్ మహాశయుడు శంకరుని వ్యాఖ్యను వింటింటుచు, గీత కర్మ సన్యాసమును బోధించుటలేదని, కర్మ యోగమును బోధించుచున్నదని నిరూపించుచు, తాను తలంచిన యర్థము నుల్లేఖించెను. గాంధీ మహాత్ముడు, ఆనందస్వామి మున్నగువారు ప్రేరేపించగా, తాను గీత నెట్లర్థము చేసికొన్నది "అనాసక్తియోగము" అను గ్రంథమున వ్రాసెను. ఒక పర్యాయము ఒక అమెరికను క్రైస్తవ మతాచార్యుడు వచ్చి, మీకు గాథముగా నేయేగ్రంథ భావములను నాటినవని యడిగినప్పుడు, 'గీత, క్రొత్త నిబంధన, టూల్స్టాయి, రస్కిన్సుల వ్రాతలు' నా మనసును మార్చి వైచినవని 'గాంధీమహాత్ముడు' చెప్పియుండెను. ప్రత్యేకముగా 'భగద్గీత'ను గూర్చి మహాత్ముడిట్లు నుడివెను. "నా జన్మకు కారకురాలైన నా భౌతికజనని ఏనాడో రాలిపోయినది; కాని ఈ నిత్యమైన మాతృదేవి అప్పటినుండి ఆమె స్థానము నాక్రమించినది, ఆమె ఎన్నడు మారికాని, నన్నెన్నడూ వీడికాని యుండలేదు. నేను చింతలవంతలలోగాని, కష్టములోగాని, యున్నప్పుడు, నేను గీత యను మాతృదేవియొక్క వక్షస్థలముపైన శయనించెదను." ఇట్లు మతదృష్టితో బలువురు పలువిధముల నభిప్రాయము లొనంగిరి. ఎవరికి తోచినట్లు వారు భాష్యముల తయారుచేసిరి. ఇతరులు భాషాంతరీకరణము చేసికొనిరి. 'వారన్ హేస్టింగ్సు' దీని నింగ్లీషులోనికి మార్పించి, అతి శ్రేష్ఠమైన గ్రంథరత్నమని ప్రశంసించెను. అమెరికావాసి 'ధీరో' దీనిని పలువిధముల కొనియాడెను. పాణిని అష్టాధ్యాయి, గీత, కౌటిలీయార్థశాస్త్రము అమర రత్నములని విద్వాంసులు వ్రాసిరి. 'గీతవంటి ఉపదేశము, గురుగోవిందసింహునినోటినుండి తప్ప ఏ విరాగి నోటినుండిరలేదు.' అని జయచంద్రవిద్వాంసులకారు వ్రాసెను. దీని ననువదించిన "ఎడ్విన్ ఆర్నాల్డు" భగవద్గీతను, దివ్యగీత (Song celestial) అని, హేనుబోల్ట్ (Henuboldt) అత్యంత సుందరమైన, మనకు తెలిసిన భాషలన్నింటిలో సత్యమైన తత్వశాస్త్ర సంబంధ మగు గీతిక యిది ఒక్కటియేనని ("The most beautiful, perhaps the only true philosophic song, in any known tongue") చెప్పెను. దీని యోగ్యతను కైలినిగూర్చి మాకేమి సందేహములేదు. 126A కాని

126. A.—Macdonall—"The beauty and the power of the language in this treatise are unsurpassed in any other work of Indian literature." (Imp. Gaze. II - 258)

చారిత్రక దృష్టితో జూచి గీతయొక్క స్థానమును నిర్ధారణ చేయుట అవసరమై యున్నది. గీతారచన కాలమెద్ది? గీత శ్రీకృష్ణ ప్రోక్తమా? లేక సౌతి ప్రోక్తమా? ఈ విషయములను చరిత్ర నిష్పక్షపాత బుద్ధితో దేల్చివైచును. దీనిని సమగ్రముగా బరిశీలించెదము.

గీతయొక్క కాలనిర్ణయము

గీత మహాభారతము భీష్మ పర్వములో నున్నది. కురుపాంచాల యుద్ధమును వర్ణించు “జయ” మన కీనాడు లభించకపోయినను, ఆదిపర్వములోని అనుక్రమణికను బట్టి అందు గీతలేదని తేటతెల్ల మగుచున్నది. ‘మహాభారతము’లో గీత ఎపుడు చేరినదా యను విషయము ఆలోచించవలయును.

మహాభారతమును రచించిన కవియే గీతనుకూడ రచించియుండునని, భాష, శైలినిబట్టి “తిలిక్” మున్నగు విద్వాంసులు వ్రాసిరేకాని, యిది సరికాదు. మహాభారత రచనాకాలము క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దమునుండి క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్దము వరకు నని లోగడ వ్రాసియున్నాను. ‘లాసేను పండితుడు’ క్రీ. పూ. 400 ప్రాంతముననే “శౌనకుడు” నైమిశారణ్యమున యజ్ఞము చేసెనని యభిప్రాయ మొసంగెను. ఇది కేవలము తప్పు. భారత యుద్ధానంతరము 100 ఏండ్లకు తర్వాత “జనమేజయుడు” అశ్వమేధయాగముచేసి, వైశంపాయనునిచే భారతము వినిపించుకొనెను. దీనికి తర్వాత 50 ఏండ్లకు. “ఉగ్రనవసౌతి” మహాభారతమును శౌనకాది మహామునులకు నైమిశారణ్యములో వినిపించెను. ఇది క్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్ద ప్రాంతమే యగుచున్నది. కాని “లాసేను” తలంచినట్లు, క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్ది కానేరదు. అప్పటికి సౌతి జీవించి యుండలేదు. భగవద్గీతకు ఉపోద్ఘాతము వ్రాయుచు, “తెలంగ్” అను విద్వాంసుడు “గీత క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దిలోని రచన” యనెను. (“The Gita must have been composed at the latest some where about the 4th century B. C.”) ‘డా. మాక్నికల్, తన గ్రంథములో నిది బౌద్ధమతానంతర కాల రచన యని, కనీసము కొంతభాగము క్రైస్తవుకు పూర్వపుదని, శాంతి, అనుశాసన పర్వములు, భగవద్గీత ప్రక్షిప్తములని యభిప్రాయ మొసంగెను. (Dr. Macnicol — Indian Theism P 76— “The Gita is post Buddhistic and atleast a considerable part of it is prechristian.” డాక్టరు ‘లారిన్సరు’ గీత యంతట క్రైస్తవ తత్వబోధ కలదని, గీతలోని భావములు క్రొత్త నిబంధన నుండి క్రైస్తవ బడియెనని, వీని

ప్రతులు క్రీ. శ. 3 వ శతాబ్దములో భారత వర్షమునకు వచ్చెనని, క్రీస్తు కృష్ణుని పేర్లు సమానములని ఏమేమో వ్రాసెను.

‘వీరు’ పండితుడు క్రైస్తవ శకారంభమున బ్రాహ్మణులు సముద్రముదాటి ఆసియామైనరుకు బోయియుండిరని, తిరిగి వచ్చినపుడు క్రీస్తుకథలను గైకొని కృష్ణుని కంటగట్టి, క్రొత్తనిబంధనలోని విషయములజూచి భగవద్గీతగా నల్లియుండు రని, అభిప్రాయ మొసంగెను. క్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్దములోని ‘ఉగ్రవ్రవససౌతి’ క్రీ. శ. 1 వ శతాబ్దంలోని క్రొత్త నిబంధన నెట్లు చూచియుండును : అనేకమంది పాశ్చాత్య లేఖకులు ఈ విషయములో పొరపాటుపడిరని చెప్పక తప్పదు. హర్షుని ఆస్థానకవి ‘బాణుడు’ తన హర్షచరిత్రములో ‘గీతను’ బేర్కొనెను; కాన హర్షునికాలము (క్రీ. శ. 606—647) లో ‘గీత’ కలదని స్పష్టపడు చున్నది. మహాభారత యుద్ధకాలము క్రీ. పూ. 950 ప్రాంతమని ఈవరకే వ్రాసియున్నాను. అప్పుడు కృష్ణుడు జీవించియున్న ఆధారములుగలవు; కాని కృష్ణుడు గీత చెప్పినది ఎచటనులేదు. అదియునుగాక బ్రహ్మ విద్యోపదేశమును బొందిన “శ్రీకృష్ణుడు” రణభూమిలో అర్జునునికి రథసారధ్యము చేసెనను విషయమే సందేహస్పదముగా నున్నది. సాధనచతుష్టయ సంపత్తిలేనిచో, ప్రాచీనకాలమున ఋషులు బ్రహ్మ విద్యోపదేశము జేయుచుండెడివారు కాదని, ప్రాచీనములగు ఉపనిషత్తులు తెల్పు చున్నవి. సాధనచతుష్టయ సంపత్తి గల్గినచో, యుద్ధభూమిలో బ్రవేశించడమే లేదు. అందుచే గీత, కృష్ణరచితము కాదు. గీతా రచయిత కృష్ణునిచేత రథ సారధ్యము చేయించెను. రణవిముఖుడై శోక సంవిగ్న మానసుడై యున్న అర్జునునికి, అహింసోపదేశమును బొందిన కృష్ణుడు, బ్రహ్మవిద్యోపదేశమును బొందిన యా శాంతమూర్తి, అర్జునుని కిట్లు బోధించి, భయంకర సంగ్రామమున బాల్గొనునట్లు చేసెను.

హతోవా ప్రాప్యసేస్వర్గం

జిత్యావా భోక్త్యసేమహీమ్

తస్మాదుత్తిష్ఠ కౌంతేయ

యుద్ధాయ కృతనిశ్చయః ॥

తా॥ “ఓ అర్జునా : నీవు యుద్ధమున మరణించితివేని స్వర్గమును బొందెదవు. జయమును బొందినచో భూమి ననుభవించెదవు. అందుచేత యుద్ధముచేయ కృతనిశ్చయుడవై లెమ్ము.”

ఇట్లు కృష్ణుడు, రథసారథియై, వేలకొలది ప్రాణములు తీయించెను. అహింసా వ్రత వదాయణు డట్లు చేయించియుండజాలడు. యుద్ధభూమిలో చెప్పెనను గీతోపదేశము కృష్ణునిదికాదు. ఒక రచయిత దీనిని వ్రాసి, కృష్ణుని కతుకు బెట్టుట సత్యము. “హాపి-న్ను” అను విద్వాంసుడుకూడ, ఇది ప్రక్షిప్త మనుటలో సందియములేదని, దానిని ఋజువు చేయుటకూడ అనవసరమని వ్రాసెను. (“It is even unnecessary to prove it”) ఈ క్రింది ప్రమాణములు దీనిని బలపరచుచున్నవి.

భగవద్గీతకు మూలము మూడు ఉపనిషత్తులని విద్వాంసులు వ్రాసియుండిరి. అవి ఏవి యన 1. కఠ 2. ముండక 3. శ్వేతాశ్వేతర ఉపనిషత్తులు. కఠోపనిషత్తులోని అనేక మంత్రములు, ఏ విధమైన మార్పులేకుండ గీతలో గాల్చించుచున్నవి. “నజాయతే మ్రియతే వా విపశ్యత్, హస్తాచేన్మన్యతే హస్తంహత శ్వేన్మచ్యతేహతమ్, ఉభౌతానో విజానీతో” ఇత్యాది శ్లోకములనేకములు గలవు. గీతలోని ఆశ్వత్థ వర్ణనముకూడ “కఠోపనిషత్తు” లోనిదే, ఇట్లనే ‘ముండకోపనిషత్తు’ లోని విశ్వరూప వర్ణనమును సంగ్రహించి, రచయిత గీతలో జేర్చెను. శ్వేతాశ్వేతరోపనిషత్తులోని సాంఖ్యము, గీతలోగూడ కలదు. ఇందు సాంఖ్య యోగ, వేదాంత సిద్ధాంతములు కలసియున్నవి. ఇవి గాక, జ్ఞానకర్మ సముచ్చయ వాదమునకు బీజారోపణము చేసిన ‘ఈశోపనిషత్తు’ కూడ గీతయొక్క నిష్కామ ధర్మమునకు మూలమని విద్వాంసుల యభిప్రాయమైయున్నది. గీతకు మూలములైన పై ఉపనిషత్తులు కాలనిర్ణయము ప్రకారము చూచిన అత్యంత ప్రాచీనములు కావు. ‘దానన్’ పండితుడు గద్యములో వ్రాయబడిన ఉపనిషత్తు లతి ప్రాచీనములని వ్రాసియుండెను. ఈ మతమును ఖండించుచు ‘రామచంద్ర దత్తాత్రేయ రెనదే’ ఉపనిషత్తుల కాలనిర్ణయము నిట్లు చేసియుండెను ‘బృహదారణ్యక, ఛాందోగ్యోపనిషత్తులు, అత్యంత ప్రాచీనములు; పిమ్మట ఈశ, కేనోపనిషత్తులు, తర్వాత ఐతరేయ, తైత్తిరీయ కాషికీ ఉపనిషత్తులు, తర్వాత కఠ, ముండక, శ్వేతాశ్వేతర ఉపనిషత్తులు పిమ్మట ప్రశ్న, మైత్రి, మాండూక్యములు వచ్చును.” ‘మెక్థనాల్’ కూడ దీనిని చాలభాగ మంగీకరించెను.

బ్రాహ్మణముల రచనాకాలము క్రీ. పూ. 800—క్రీ. పూ. 500 వరకగుట చేత, బ్రాహ్మణాంతర్గతములగు ఉపనిషత్తులుకూడ నిందుమించుగా నీ కాలములోనివే.

అనేకములగు ఉపనిషత్తులు, బౌద్ధమతోదయమునకు తర్వాతనే కూర్చబడినవి. “అల్లోపనిషత్తు” అక్కురు చక్రవర్తి కాలమునాటిది. లింగోపనిషత్తు చాల ఆధునికమైనదే. ఇట్టి ఉపనిషత్తులన్ని ఒకే కాలమున, ఒకే రచయితచేత వ్రాయబడినవి కావు. ‘కఠోపనిషత్తు’ లోని యమ, నచికేతసుని సంవాదము కల్పనయని, ఈ ‘నచికేతసుని కథ’ మహాభారతము అనుశాసనిక పర్వములో నొకంత మార్పుగానున్నదని, బుద్ధుడు అశ్వత్థ వృక్షముక్రింద కూర్చుండి జ్ఞానము కల్గవరకు, అనగా ఏడు దినములు కూర్చున్న యపుడు, గౌతముని కనేక దృశ్యములు కాన్పించినవని, మారునితో సంవాదము జరిగినవి, బౌద్ధులచే వ్రాయబడిన కథ నాధారము చేసికొని, నచికేతసుని కథగా ప్రాచీన పండితు లల్లియుందు రని విద్వాంసుల ఊహ. ‘ముండ కోపనిషత్తు’ ‘గోపథబ్రాహ్మణాంతర్గతము కాదు. ఇందు వేద, వేదాంగముల పేర్లు (1-1-6) కాన్పించుచున్నవి. ఇది క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దికి బుర్రవము కాజాలదు. శ్వేతా శ్వేతరోపనిషత్తులో గవీలుని సాంఖ్య బోధ యుండుటచేత, నిది క్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్దికి బరమే యగుచున్నది. ఈ ఉపనిషత్తు, ముఖ్యములగు దశోపనిషత్తుల లోనిదికాదు. వీని నాధారము చేసికొని వ్రాయబడిన గీత, శ్రీకృష్ణ రచిత మెట్లగును? అదియునుగాక, ప్రాచీన తమము లగు ఉపనిషత్తులలో, దార్శనిక చింతన మధికముగా గలదు. తరువాత వచ్చిన ఉపనిషత్తులలో ధర్మ, భక్తి భావము లధికముగా గాన్పించు చున్నవి. ఉపనిషత్తు లలో సర్గుణ బ్రహ్మమునకు ప్రాధాన్యత యొసంగబడి యుండగా, గీతలో నిర్గుణ బ్రహ్మము సంగీకరించినను, సగుణ బ్రహ్మమునకు ప్రాధాన్యత యివ్వబడినది. ఇట్లు భగవద్గీత కర్త, భక్తి, జ్ఞాన, కర్మ, యోగ మార్గములన్నియు దొక్కినాడు. శ్రీకృష్ణుడే చెప్పియున్నచో, ‘మోరాంగీరసుని’ యొద్ద తాను నేర్చిన బ్రహ్మవిద్య తోను అహింసోపదేశములతోను నింపియుండెడివాడు. అట్లు లేనందున కృష్ణ రచితము కాదనుట సస్పష్టము. కృ మరణాంతరము, వైదికమత విజృంభణ కాలములో ననగా, గుర్రరాజుల కాలములోనో లేక బాణుని కాలములోనో గీత రచన జరిగి యుండవలయును. సగుణ బ్రహ్మమునకు ప్రాధాన్యత యుండుటచేతనే కాబోలు పలువురు పాశ్చాత్య విద్వాంసులు, గీత ఒక వైష్ణవ బ్రాహ్మణ పండితుని చేత రచింపబడియుండ వచ్చునని వ్రాసిరి. ఇది సత్యమే కావచ్చును. జయచంద్ర విద్యాలంకారు, ఇది తక్షిణ ప్రాంతమున వ్రాయబడెననెను; కాని ఆయన వాదన నాకు నచ్చలేదు.

ఇంకను గీత 13 వ అధ్యాయముగు 'క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ విభాగయోగము' లో 5 వ శ్లోకములో 'బ్రహ్మసూత్ర పదశ్చైవ' అను పాదము కలదు. బ్రహ్మ సూత్ర పదములచేత చెప్పబడినదని ఉండుటచేత, బ్రహ్మ సూత్రములకు లేక వేదాంత సూత్రములకు తర్వాతదే గీత యని స్పష్టపడుచున్నది. ఈ 'బ్రహ్మ సూత్రకర్త' 'బాదరాయణ వ్యాసుడు.' ఈయన 'సత్యవతి సూనుడైన వేదవ్యాసుడు' కాదనుట స్పష్టము. చారిత్రకముగా 'బాదరాయణ వ్యాసుని కాలవిర్ణయము చేసిన క్రీ. పూ. 400 ప్రాంతమై యుండవచ్చును. ఏలనన, బ్రహ్మసూత్రములలో బౌద్ధ సిద్ధాంత ఖండనము' గలదు. బుద్ధుడు క్రీ. పూ. 477 లో మరణించి యుండుటచేత బాదరాయణు డాయనకు తర్వాత వాడనుట నిర్వివాదము. క్రీ. పూ. 350 లోనివాడు, మహాపద్మనందుని రాజ్యకాలములోని వాడునగు "పాణిని" బాదరాయణ వ్యాసుని పేర్కొనుటచేత, 'పాణిని'కి పూర్వ్యుడగుట స్పష్టము. ఈ మధ్యస్థ కాలములో 'బాదరాయణ వ్యాసుడు' బ్రహ్మ సూత్రముల రచించి యుండెను. దీనిని బేర్కొన్న భగవద్గీత, క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దికి బరమే యగుచున్నది. అందుచే క్రీ. పూ. 350 నాటి కృష్ణుడు చెప్పెననుట అర్థముడు వినెననుట, వేద వ్యాసుడు వ్రాసెననుట చారిత్రక సత్యములు కాజాలవు. గీత 'బాణుని' కాలములోనో, అంతకు పూర్వము గుప్తరాజుల కాలములో పురాణములు, స్మృతులు వ్రాయబడినపుడు గీత కూడ వ్రాయబడి, 'మహాభారతము' లో జేర్చబడి యుండవచ్చును. ఇది కృష్ణ రచితము కాదు. వింటర్ నిట్జ్ యిట్లు వ్రాసెను. "పాండవుల చర్యలను సమర్థించుటకు, మూలభారతములో లేని 'కృష్ణుడు', తరువాత చేర్చబడి యుండవలెను: కృష్ణుని విషయములో వ్రాయబడిన దానిని గూర్చి, సంతృప్తి కరమైన సమాధానమేమి కాన్పించదని మనము ఒప్పుకోవలెను." ("Winternitz - It is possible that Krishna did not figure at all in the original epic and introduced only later, perhaps to Justify the actions of Pandavas: much as has been written on the problem of Krishna, we must admit no satisfactory solution has been found") ఇది సత్యముగానే యున్నది. ఇక కృష్ణుని విషయము చారిత్రక దృష్టితో నాలోచించెదము. కృష్ణుడవతార పురుషుడని, గీతా కర్త ఆయనయేనని, అందరు నమ్మి గీతా హృదయ మనేక విధముల బరిశీలించ సాగిరి: కాని కృష్ణుని కాలము, గీతా కర్తృత్వము, దీని కాలమును గూర్చి ఆలోచించిన వారు లేరు.

కృష్ణుడు — కాలనిర్ణయము

కృష్ణుని పేరు ప్రాచీనములగు గ్రంథములలో ననేకచోట్ల గాన్పించుచున్నది. ప్రామాణికమైన దశోపనిషత్తులలో నొకటి యగు 'ఛాందోగ్యోపనిషత్తు' లో దేవకీ సుతుడైన కృష్ణుడు, ఘోరాంగీరసుని యొద్ద బ్రహ్మవిద్యోపదేశమును బొందెను అని కలదు: (III-XVII - 6) ఇది క్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్దమునాటి గ్రంథము. 'కాపిలకీ బ్రాహ్మణము' లో (30—31) 'దేవకీపుత్ర శ్రీకృష్ణ గురువు' 'ఘోరాంగీరసుడు' అదిత్యుల యజ్ఞములో నధ్వర్యము చేసెను.' అని కలదు. యాజుర్వల్క్యనికి 15 గురు శిష్యులు గలరు. వీరు కౌశికశాఖ, అంగీరసశాఖ మున్నగు అనేక శాఖలుగా జీరిపోయిరి. ఇట్లు కృష్ణుడిందును గలడు. 'తైత్తిరీయ ఆరణ్యకము' (X-1 - 6) లో నారాయణ, విష్ణులతోబాటు, వాసుదేవుడు దేవుడుగా పేర్కొన బడినాడు. జైన గ్రంథములను బట్టి, ముఖ్యముగా ఉత్తరాధ్యాయన సూత్రమును బట్టి నేమినాడు అను 22 వ తీర్థంకరుని యొద్ద, 'శ్రీకృష్ణుడు' అహింసోపదేశమును బొందెనని తెలియుచున్నది. ఈ "నేమినాడు" ఘోరాంగీరసుడా యని నందియము బాధించుచున్నది. ఇంకను కృష్ణ, బలరాములు, "నేమినాధ" అను పేర్కొనిన "అరిష్ట నేమినాధుని దాయాదులని, సమకాలికులని, సౌర్య పురములో వసుదేవుడుండెనని, ఆయనకు రోహిణి, దేవకీ యను భార్యలుండిరని, రోహిణి కుమారుడు "రామ" యని, దేవకీ కుమారుడు "కేశవ" యని "సౌరీయ పురములో నున్న 'సముద్రవిజయ' రాజునకు 'శివ' యను భార్య కలదని, వీరి కుమారుడే 'అరిష్టనేమి' యని ఉత్తరాధ్యాయన, సూత్రకృతంగాది జైన గ్రంథములను బట్టి తెలియుచున్నది. 'నేమినాడు' పరీక్షిత్తు సమకాలినుడని జైన గ్రంథములు తెల్పును. ఇంకను వాసుదేవుని పేరు క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దము లోని 'నిర్దేశ' యను గ్రంథములోను, పాణిని వ్యాకరణములోను, పాతంజలి మహాభాష్యములోను, క్రీ. పూ. 2 వ శతాబ్దమునాటి "గోసుండి" శాసనములోను బ్రహ్మ సూత్రములలోను (II-2-42) మహాభారత, పురాణములలోను హరి వంశములోను కాన్పించుచున్నది. ఈ యన్నిటిలోని కృష్ణుడొకడేయను రామ చందరి అభిప్రాయము నంగీకరించెదను. మాక్కుముల్లరు, ఉపనిషత్తులలో కృష్ణుడు, ఇతిహాస కృష్ణుడు పేరు వేరనెను. ఘట జాతకములో గూడ కృష్ణుని పేరు గలదు. శ్రీ కృష్ణుడు రథ సారధ్యము చేసెనని కాని, పాలు, పెరుగు, వెన్న, నేయి, దొంగిలించి నాడని కాని, పరశ్రీలతో, రాసమండలమున గ్రీడించి

నాడని కాని, కుష్టా దానితో వ్యభిచరించి నాడని కాని, పదహారు వేల గోపికాశ్రీలను భార్యలుగా గర్భియుండెనని కాని, బుద్ధునికి పూర్వమున గల వాఙ్మయములో గాన్పించదు బౌద్ధ కథలనుజూచి హిందువులు కూడ కృష్ణునికి మహాత్ము ఆరో పించుటకు అనేక కథలనల్లి యుండుట వాస్తవము. కృష్ణుడు క్రీ. పూ. 900 ప్రాంతమున గలడని, పర్ణిటరు, మెక్డనాల్, సిద్ధాంత మున్నగు విద్వాంసులు అంగీకరించిరి. జైన గ్రంథముల ప్రమాణములుకూడ దీనిని ద్రువపరచుచున్నవి. నేమినాడుడు, పరీక్షిత్తుమున్నగు వారందరు అప్పటివారే. మహాభారత యుద్ధ సమయములోనే 'పరీక్షిత్తుహరాజు' జననము, అందుచేత కృష్ణు డప్పటివాడేయని రూఢిగా చెప్పవచ్చును ఉపనిషత్తులలో మనుష్యుడైన కృష్ణుడు, ఇతిహాసములో భగవంతుడైనాడు. (Keith — "The epic has a God, the upanishad a man") మెగస్థనీసు, అగ్రియనులుకూడ "సౌరసేనాయ" అను జాతికి రెండు ముఖ్యనగరములుగలవని, అవి 'మెదోర, క్లెయిస్సోరా' యని, వారు 'హెరకిల్సు'ను బూజింతురని వ్రాసిరి. ఈ 'హెరకిల్సు' వాసుదేవుడే కావచ్చునని విద్వాంసుల ఊహ. పై రెండు నగరములు, మథుర, కృష్ణపురములే. "పాతంజలి" స్పష్టముగా 'వాసుదేవుడు' భగవంతుడని, కేవలము క్షత్రియ వీరుడుకాడని వ్రాసెను. రామ, కేశవుల ఆలయముల ప్రశంసకూడ నిందుగలదు. ఇవి బలరామ, కృష్ణుల ఆలయములే యగుచున్నవి. కంసవధకూడ ఇందు పేర్కొనబడినది. 'వేన్నగర శిలాశాసనము'లో 'వాసుదేవుడు' దేవదేవుడుగా వర్ణింపబడినాడు. జైనులు బల రాముని, వారి ప్రాచీన గురువులలో నొకరుగా భావించెదరని, క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్దములోని 'ఆర్హతుడు అరిష్టనేమి' యొక్క చగ్గర బంధువే వాసుదేవుడని, తెలియుచున్నది. 128

ఈ యన్నిటిని బట్టి క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దములో కృష్ణుడు గలడని తెలియు చున్నది. కృష్ణ రచితమని చెప్పబడు భీష్మపర్వములోని భగవద్గీత, అశ్వమేధ పర్వములోని అనుగీత అను రెండును మహాభారతములో గాన్పించుచున్నవి. 'ఉద్ధవ గీత' యనునది భాగవతములో గాన్పించుచున్నది. ఇది భక్తి మార్గమును బోధించును. వీటి కర్తృత్వము కృష్ణుని కారోపించబడినది. భగవద్గీత తర్వాత చాలకాలమునకు అను గీత చేర్చబడినదని, 'తెలాంగ' వ్రాసెను. ఇంకను

127. Jacobi — S. B. E. VOL XLV—Uttaradhyayana Sutra XII.

128. M. R. Sampat Kumaran M. A. — Sri Krishna P, 65

పురాణములలో, హరివంశములో ననేక చోట్ల కృష్ణలీలలు. మహిమ వర్ణించబడినవి. పురాణము లొకనాడు రచింప బడినవి కావు. పర్ణితురు, 'మూలపురాణము క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్దినాటిదని, క్రీ. పూ. 8 వ శతాబ్దాంతము వరకు అనేక చారిత్రక భాగములందు చేర్చబడినవని, కలియుగ రాజవృత్తాంతములన్ని భవిష్యద్రాజకథన మను పేరుతో క్రీ. శ 4 వ శతాబ్దమునాటి వరకు గల వృత్తాంతములన్ని దరిమిలా వ్రాయబడినవని వ్రాసెను. 129 పురాణములలో ఆంధ్రరాజులవృత్తాంతము కాన్పించుటచేత ఇవి క్రీ. శ. 3 వ శతాబ్దమునాటి రచనలని విద్వాంసుల యభిప్రాయము. విష్ణు, మత్స్య, వాయుపురాణములు అనేక చారిత్రక విషయముల నొసంగుచున్నవని పాశ్చాత్య విద్వాంసులే ప్రశంసించిరి; కాని మహాత్మకౌరకు అనేక కట్టుకథలు చేర్చబడినవి. కృష్ణుని భగవంతునిగా జేసి, కంసవధ, బృందావన గోపికలతో క్రీడలు, గోపీజన వల్లభుడుగా వర్ణించుట, రాధప్రేమ, వస్త్రాభరణ గాథలు, బృందావనములో వీణవాయింపుట, మున్నగు అనేకవిషయములు వర్ణించిరి. ఇందేవి సత్యములో చెప్పవీలులేకున్నది. క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్దములోని మూల పురాణములో కృష్ణ చరిత్ర ఉండవచ్చును; కాని అది ఆ రూపములో నేడు గాన్పించదు. ఇంతకు 'కృష్ణుడు' చారిత్రక పురుషుడని, క్రీ. పూ. 950 లో నుండెనని, "భగవద్గీత, అనుగీతలు" రచించినవాడు కాడని, భాగవతములోని 'ఉద్ధవగీత' కర్త అనలేకాడని, పండితులు మహాత్మకౌరకు బుద్ధునికి పోటీగా హిందూమతములో, యదువంశజుడైన కృష్ణుని నిలబెట్టి, మహాత్మకౌరకు అనేక కథలు కల్పించి, అవతారపురుషునిగా జేసి గీతాకర్తృత్వ మారోపించియుండిరని చెప్పవచ్చును. భారతములోని కృష్ణునియందు సరత్వము, భాగవత కృష్ణునియందు దేవత్వము కాన్పించును. ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోని కృష్ణుడు తత్త్వవేత్తగ, గాన్పించుచున్నాడు.

పాశ్చాత్య లేఖకులు కొందరు క్రైస్తుకు పూర్వము ప్రపంచమే లేదనువారు కలరు. 'కృష్ణుడే క్రైస్తు' అని, పేరుగా కృష్ణుడు లేడని వాదించినవారు గలరు. అసలు 'క్రైస్తు' మిథ్యాపురుషుడని కృష్ణుని నుండియే ఈ పేరేర్పడినదని కొందరు వ్రాసిరి. క్రీస్తుకు పూర్వము ఎన్నియో శతాబ్దములనాటి గ్రంథజాలములో కృష్ణుడు, బ్రహ్మవిద్యోపదేశము పొందినవాడుగా, చారిత్రక పురుషుడుగా వ్రాయబడియుండ, వీరిట్టి అభూతకల్పనల వ్రాయుట వింతగానున్నది. ముఖ్యముగా 'లారిస్మను,'

‘వీచరు’ వంటి విద్వాంసులుకూడ ఇట్టి పొరపాటుకు లోనగుట వింతగానున్నది. గీతా రచన క్రీ. పూ. 188-25 మధ్యకాలపు రచనయని జయచంద్ర విద్యాలంకారు, పూర్వనందయుగములో ననగా క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దిలోనని ‘భాండార్కరు’ వ్రాసిరి. ఏ విధముగానైన క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దిమునాటి కృష్ణరచితము మాత్రము కాదని చెప్పవచ్చును.

V

వేదకాల నిర్ణయము

వేద కాలమును గూర్చి విద్వాంసులలో భిన్నాభిప్రాయములు నేటివరకు గలవు. ఇదమిద్దమని తేల్చిన వారెవరును లేరు. అంతరిక బాహ్య ప్రమాణముల చేత వేదకాల నిర్ణయము చేయవచ్చును. ఈ ఆధారములు విద్వాంసులు పండితులు రచించిన గ్రంథములందే లభించుచున్నవి. శాసనాధారములు కూడ కలవు. వీని నిచట పేర్కొనుచున్నాను.

1. క్రీ. శ. 1907 వ సంవత్సరములో ‘హోగోవింక్లర్’ మున్నగు జర్మను విద్వాంసులు ‘కప్పడోసియా’ లోని ‘బొఘ్నాక్ కామ్’ గ్రామములో కొన్ని శిలా శాసనముల గనిపెట్టిరి. ఇవి క్రీ. పూ. 1380 నాటివని విద్వాంసులు నిర్ణయించిరి. ఇందలి లిపి సంస్కృత లిపిని బోలియున్నది. ‘హిట్టయిట్లకు, మితన్ని ఆర్యులకు జరిగిన సంది విషయము లిందుగలవు. ఋగ్వేదములోని ‘ఇంద్ర, మిత్ర, వరుణ, వసత్కుల పేర్లు కూడ నిందు కాన్పించుచున్నవి. పారశీకార్యులు, హిందూ ఆర్యులు చీలకముందే ఈ శాసనము లుదయించినవి. తరువాత హిందూ ఆర్యులు క్రమముగా సింధునది ప్రాంతములకు జేరి యుండిరి. ఋగ్వేద మిచటనే పాడిరి. ఇందలి మంత్రములు ఒకనాటివి కావని, 600 ఏండ్లు పట్టి ఉండవచ్చునని దత్తు, లక్ష్మణరావులు, 400 ఏండ్లు పట్టెనని “మోక్షముల్లరు”, 300 ఏండ్లు పట్టెనని ‘మెక్కనాల్’ వ్రాసిరి. 350 ఏండ్లు పట్టెనని నా యభిప్రాయము. దేశములోనికి దిగిన వెంటనే సూక్తరచనారంభము జరిగి యుండలేదు. కొన్ని దండ యాత్రలు జరిగిన పిమ్మట, దస్యవంశ నాశనము, వారిని తరుముట, శాంతి ఏర్పడుట, మున్నగు పనులు ఆర్యులు వచ్చిన తర్వాత 50 ఏండ్లయిన జరిగి యుండవచ్చును. ఈ కారణమున క్రీ. పూ. 1350 లో నార్యులు భారతభూమికి వచ్చియున్న, 50 ఏండ్లు

శాంతికి కాలము దీసికొన్న క్రీ. పూ. 1300 సంవత్సర ప్రాంతమున ఋగ్వేద రచనారంభము జరిగి యుండవలెను.

2. చారిత్రాత్మకమైన కురుపాంచాల యుద్ధము, క్రీ. పూ. 950 లో జరిగినట్లు, జైన, బౌద్ధ, హిందూగ్రంథముల ఆధారమున, కృష్ణ కాలనిర్ణయమును బట్టి ఋజువు చేసియున్నాను “వర్గీకరు” తన ప్రాచీన భారతీయ ఐతిహాసిక అనుశ్రుతి (Ancient Indian Historic Tradition) అను గ్రంథమున, పై కాలమునే యిచ్చియుండెను. ఈ యుద్ధమునకు బూర్వమే వేదముల సంహితలుగా విభజించుటజరిగెనని దత్తమున్నగు విద్వాంసు లందరంగీకరించిరి. యుద్ధానంతరము మూడు ఏండ్లకో, 18 ఏండ్లకో వేదవ్యాసుడు 8800 శ్లోకములుగల జయ వ్రాసెనని, ఆదిపర్వము తెల్పుచున్నది. వేదముల సంహితలుగా గూర్చిన దీయనయేయని మహాభారతము, పురాణములు బిల్కచున్నవి. మహాభారతము లోని కొన్ని సంఘటనలుకూడ, ఋగ్వేదములో గాన్పించుచున్నవి. ఋగ్వేదము లోని 10 వ మండలములోని 142 వ సూక్తమునకు గర్తలైన “మండపాల పుత్రులు” ‘ద్రోణ, స్తంభమిత్ర, సారి స్రక్క, జరితారి’ అనువారు అర్జునుడు ఛాండవవనము దహనము చేసిన తర్వాత పారిపోయిరని, మహాభారతము తెల్పును. అందుచేత క్రీ. పూ. 950 కి ముందు వేదముల సంహితలుగా వ్యాసుడు కూర్చి యుండవలెను. ‘శంతనుడు’ దేవాపి’ రచించిన మంత్రములుకూడ ఋగ్వేదములో గలవు. ఋషినారాయణుడు, నారదమహర్షికి పురుషసూక్త ముపదేశించెనని, నైమిశారణ్యములో ‘నారదుడు’ పైసూక్తమును వేదవ్యాసుని కుపదేశించెనని, వ్యాసు డీ విషయమును బీష్మ, యదిష్ఠర, శ్రీకృష్ణుల కుపదేశించెనని, మహాభారతము, భాగవతపురాణములు తెల్పుచున్నవి. శ్రీకృష్ణుడు, వేదవ్యాసుడు మున్నగువారు సమకాలీనులుగానే కాన్పించుచున్నారు. అందుచేత సంహితల కూర్పు క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దములోనే జరిగియుండవలెను. వేదముల సంహితలుగా కూర్చినవాడు వేదవ్యాసుడేయని అందరు అంగీకరించిన విషయమే. ఈ విషయము కాదన్న వారెవ్వరలేరు. “జయ” కర్తృత్వ విషయములోనే సందేహము గలదు.

3. కృష్ణద్వైపాయన వ్యాసుడు, వేదముల సంహితలుగాగూర్చి, ఋగ్వేదమును పైలునికి, యజుర్వేదమును పై శంపాయనునికి, సామమును జైమినికి, అథర్వ వేదమును సుమంతునికి, జెప్పెనని మహాభారతము, పురాణములు తెల్పును. వై శంపాయనుడు యజ్ఞ వల్క్యుని మేనమామ యని, గురువని, అతడుచెప్పిన

వేదము నుమిసి, సూర్యనారాధించి, క్రొత్త వేదమును యాజ్ఞవల్క్యుడు నిర్మించె నని, మహాభారతము చెల్పుచున్నది. యాజ్ఞవల్క్య రచితమైన శతపథ బ్రాహ్మణము క్రీ. పూ. 800 నాటిదని హాగ్, మోక్షముల్లరు, మెక్లనాల్, కీత్, మున్నగు బహు విద్వాంసులు యభిప్రాయమైయున్నది; కాని క్రీ. పూ. 850 నాటిదని మా యది ప్రాయము. యాజ్ఞవల్క్యుణ్ణి, జనకుడు మున్నగువారు క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్దిలో గాన్పించుచున్నారు. కాన యాజ్ఞవల్క్యుని పేనమామ, గురువునుగు వై శంపాయనుడు, ఆయన గురువు వేదవ్యాసుడు క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దిలో నుండుట నిక్కువము. కాన వేదముల కూర్పు కురు పాంచాల యుద్ధమునకు పూర్వము, క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దిలో జరిగి యుండవలెను.

4. అయోధ్య రాజులలో కుశుని తర్వాత 16 వ వాడు 'హిరణ్యనాభ కౌశీల్యుడు', 'హస్తీ' వంశములోని 9 వ రాజు, 'కృత' ఈయన వద్ద యోగము నేర్చెను. ఈ 'హిరణ్యనాభుడు' ప్రాచ్య సామగ్రుల 24 సంహితల ప్రవచన కారుడై యుండెను. నాయు, బ్రహ్మాండ పురాణాదులలో హిరణ్యనాభ ప్రశంస గలదు. ఈయన అనేక 'ఋక్కులకు సామము లేర్పరచెను; అనగా సామవేదము ఈయన కాలమున ఆరంభమైనదని యర్థము. 'హిరణ్యనాభుని' నుండి 12 వ తరము వాడు 'బృహద్యులుడు'; 18 వ వాడు శ్రుతాయువు. 'బృహద్యులుడు' కురు పాంచాల యుద్ధములో నభిమన్యునిచే జంపబడెను. శ్రుతాయువు కూడ రణరంగమున మడిసెను. ఈ యుద్ధము క్రీ. పూ. 950 లో జరుగుటచేత, 12 తరములకు $12 \times 16 = 192$ కాన, $950 + 192 = 1142$ అగును. కాన హిరణ్య నాభుడు క్రీ. పూ. 1142 వ సంవత్సర ప్రాంతమున జీవించి యుండెను. అప్పటికి ఋగ్వేదసూక్తముల బాడుచుండిరి. సామ వేదారంభము జరుగుటచేత, క్రీ. పూ. 12 వ శతాబ్ది ప్రాంతమున వేదరచన జరుగు చుండెననుట స్పష్టము.

5. పారసీక వేదముగు 'అవెస్తా' లోని విషయములు, ఋగ్వేదములోని విషయములు దాదాపు సమానముగా ఉన్నవి. 'అవెస్తా' లోని భాషకూడ ఇంచు మించు వేద సంస్కృతమునకు సమానముగ ఉన్నది. ఆసుర, నప్తసిందు, సోమపదము లా భాషలో "అహూర, హస్తహిందు, హోమ" అయినవి. పారసీ కొర్యలు, హిందూకొర్యలు ఒకేచోట 'ఆర్యన్ వై జో' నుండి బయలుదేరి, "ఈరాను" వరకు కలసియే వచ్చిరి; తర్వాత పోరాడి చీలిరని కొందరి అభి

ప్రాయము. వేదములలోని ప్రకృతి శక్తుల పేర్లు, మిత్ర, వరుణ, సోమ, ఇంద్ర పారసీక వేదములో నుండుటచేత, అనేక గాథలు, యజ్ఞయాగాది కర్మకాండ మిగుల ప్రాచీన ప్రయోగములు, ఆచారములు సమానముగా నుండుటచేత, పారసీకాద్యులుకూడ హిందూ ఆద్యులవలె నగ్ని వెల్లించుటచేత, రెండు వేదములకు సంబంధముగలదని మన మొప్పుకొనక తప్పదు. 'అవెష్టా' లోని పురాతన భాగములు, పారసీకరాజులు "అకమీనియనులు" రాజ్యమేలుచుండ, జరతుష్టరు ఋషిచే వ్రాయబడినవి. "జరతుష్టరు" క్రీ. పూ. 7 వ శతాబ్దిలోని వాడుగా గాన్పించుచున్నాడు. (క్రీ. పూ. 660—583) "దేరియసు" తండ్రియైన "హిష్టాష్టసు" కూడ అవెష్టాలో నాశీర్వదించి యున్నాడు. భాషనుబట్టి మార్పు గమనించినచో, రెంటికి మధ్య తేడా 400 ఏండ్లకంటె అధికముండదని, విద్వాంసుల యభిప్రాయము. ఈ కారణమున ఋగ్వేదముయొక్క ఆఖరు సూక్తముల రచన క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దముకంటె పైకి పోజాలదు. వేద వ్యాసునికి, జరతుష్టరునికి "ఈరాను"లో వాగ్వివాదము జరిగెనని చెప్పు మాటలు చారిత్రక సత్యములు కాజాలవు. అవి ఊహా మాత్రము లగుచున్నవి.

6. పౌరవ వంశములో "ప్రతీపుని" కుమారుడు "అర్తిపేనుడు" (ఋ 10—98) గలడు. కొందరు ప్రతీపునికే మువ్వరు సూనులని వ్రాసిరి. వీరు దేవాపి, శంతను, వాస్లిక, అనువారు. "దేవాపి"కి చర్యవ్యాధి యుండుటచేత ప్రజలతనిని రాజుగానుండుట కంగీకరించలేదు. అందుచే 'శంతనుడు' రాజయెను. అప్పుడు "అనావృష్టి, క్షమము గల్గుటచేత, దేవాపి, శంతనునికి "ఋత్విక్కు"గా నుండి, వర్షము కొరకు ప్రార్థించసాగెను. ఆ సమయముననే "దేవాపి" ఋగ్వేదము లోని X—98 వ సూక్తము రచించెను. ఈ విషయములు "యాస్కముని" నిరుక్తము వలన పురాణాదుల వలన నెరుంగవచ్చును. పై శంతనునికి 'గంగాదేవి' వలన భీష్ముడు గలిగెను. "దేవాపి" సూక్తము ఋగ్వేదములో గూర్చబడి యుండుటచేత, ఋగ్వేదముయొక్క కూర్పు శంతనుని తర్వాతనేనని నిస్సందియ ముగా బల్కవచ్చును. మహాభారత యుద్ధము క్రీ. పూ. 960 లో జరుగుటచేత, శంతనుడు, దేవాపి క్రీ. పూ. 1030 ప్రాంతమున నుండుట నిక్కువము, వాశిష్ట పరాశరునికి కన్యగా ఉన్నప్పుడు సత్యవతికి గల్గిన పుత్రుడు "కృష్ణద్వైపాయనుడే" వ్యాసుడై వేదముల గూర్చియుండెను. ఈ "సత్యవతినే" తిరిగి 'శంతనుడు' వివాహమాడియుండెను. ఈ కారణముల వలన క్రీ. పూ. 975 వ సంవత్సర

ప్రాంతమున, కురుపాంచాల యుద్ధమునకు పూర్వము ఋగ్వేదము వేదవ్యాసునిచే గూర్చబడి యుండును.

7. 'రేఖ' యను ఋషి ఋగ్వేదము 8 వ మండలము 97 వ సూక్తమునకు గర్త, 'అవత్సరుడు' 5 మం. 44 సూక్తమునకు, 9 మం 53 - 60 సూక్తములకు కర్త; ఈయన కుమారుడు "నిధర్వుడు" 9 మం. 68 కి కర్త, ఈయన ఉత్తరపాంచాలరాజు "చ్యవనుని" కుమార్తెను, సుదాసుని సోదరిని వివాహమాడెను. అతని సోదరి "ఏకవర్ణను" ఆసితుడు పెండ్లాడెను. వీరికి "దేవలుడు" కల్గెను. "ఆసితుడు" మొదట మత్స్యరాజు కుమార్తెయగు సత్యవతిని పెండ్లాడదలించెను; కాని శంతను డామెను వివాహమాడెను. పై వారందరు సమకాలీనులుగా గాన్పించుచున్నారు. "దేవలుడు, "దౌమ్యుడు నను వారిరువురు పాండవులకు పురోహితులుగా నుండిరి. వీరందరు "కశ్యప కుటుంబమునకు జెందిన ఋషులై యున్నారు. "అవత్సరునియొక్క, సుదాసుని సోదరిని పెండ్లాడిన అవత్సరుని కుమారుడగు "నిధర్వుని" యొక్క సూక్తములు ఋగ్వేదములో నుండుకతన, సుదాసుని యుద్ధము వర్ణించబడుటచేత వీరికి తర్వాతనే దశమండలాత్మక ఋగ్వేదము కూర్చబడియుండునుగదా; అసితుడు, శంతనుడు, సత్యవతిని పెండ్లాడదలించుట చూడగా నుభయులు సమకాలీనులని వేరుగా చెప్పనక్కరలేదు. కురుపాంచాల యుద్ధకాలమునుబట్టి, క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దములోనే ఋగ్వేదము యొక్క కూర్పు జరిగియుండవలయును.

8. సుదాసుని యుద్ధములో బాల్గొన్న 'వశిష్ఠవిశ్వామిత్రులు' 'ఋగ్వేదము'లో రెండు మండలములకు గర్తలైయున్నారు. విశ్వామిత్రుని ప్రోత్సాహమువలన, సుదాసుడు వశిష్ఠుని కుమారుడగు 'శక్తి'ని వధించెను. శక్తిభార్య "అదృశ్యాంతి" వలన 'పరాశరు' గల్గెను. వశిష్ఠ, విశ్వామిత్రుల సూక్తములను వేదవ్యాసుడు ఋగ్వేదములో గూర్చుటచేత, క్రీ. పూ. 13 వ శతాబ్దమునకు బూర్వములు కావు.

9. ఋగ్వేదములో వశిష్ఠుని కుమారుడు శక్తి, (శతాయతుడు) ఆయన కుమారుడు 'పరాశరుడు' పేర్కొనబడియున్నారు. "పౌరవరాజు" సంవరణుడు బహువర్షముల కాలము సింధునది ఒడ్డున దాగియుండెను. కాని తర్వాత శక్తి వశిష్ఠుని సహాయమున పౌరవరాజ్యమును ఆక్రమించి, 'తవతిని' భార్యగా స్వీకరించెను. "సంవరణుని" మనుమడు కురువు, ఈయన వంశీకులే "కౌరవులని" పిలువబడుచుండిరి. ఈ వంశములో 22 వ తరమువారు కురువంశీయులు దుర్యోధ

నాదులు. తరమునకు చరిత్ర రీత్యా 16 ఏండ్లు లెక్కింతురు. అట్లయిన $22 \times 16 = 352$ అగును. కురుపాంచాలి యుద్ధకాలమున కిది కలిపిన $950 + 352 =$ క్రీ. పూ. 1302 అగును. పై వంశవృక్షములోని 22 తరములు నిజమైనచో, నా కాలమున 'వశిష్ఠుడు, శక్తి, విశ్వామిత్రుడు, సుదామడు' మున్నగు వారుండవలెను. వీరి సూక్తము లుండుకలన 'ఋగ్వేదము' క్రీ. పూ. 1300 సంవత్సర ప్రాంతముననే యారంభించబడి యుండవలెనని తేలుచున్నది.

10. "అశితకశ్యపుడను ఋషి" పత్యవతిని వివాహమాడదలించెను. కాని శంతను దామెను వివాహ మాడెను. అందుచేత 'అనితుడు' ఏకపర్జను వివాహ మాడెను. ఈమె వలన 'దేవల, ధౌమ్య' అను కుమారులు గల్గిరి. పాండవులకి 'ధౌమ్యుడే' పురోహితుడుగా నుండెను. అనిత, దేవలలను తండ్రి కుమారులు, ఋగ్వేదములోని IX-24 కు కర్తలు. కాన పాండవుల కాలములోనే వేద వ్యాసుడు వేదముల సంహితలుగా గూర్చెను. అందుచేత క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దములోనే ఈ కార్యము జరిగెనని చెప్పవచ్చును. పౌరవుల కాలమునుండి, దేవావి, అనిత, దేవలల కాలము వరకు ఋగ్వేద సూక్తరచన సాగుచునే యుండెనని చెప్పవచ్చును. ఈ సూక్తములన్ని ఒకనాటివి కావు. వేరు వేరు కాలములలో వేరు వేరు ఋషుల చేత నిత రచింపబడి యుండుట నిక్కవము. క్రీ. పూ. 950 కి ముందే సహితల కూర్పు పూర్తియైయుండవలెను.

ఇంకను రామాయణములో ననేకసార్లు పేర్కొనబడిన 'నహుష' కుమారుడు 'యయాతి', ఋగ్వేదములో రెండుసార్లు పేర్కొన బడినాడు. (I-31-17, X-33-1) "సిగ్" (Siege) అనువాడు ఋగ్వేదములోని పేర్లు నిరుక్తములోని పేర్లు ఒకటియేనని, ఉల్లేఖించెను. శంతనుని చెడుపని వలన ద్వాదశ వర్షముల కాలము అనావృష్టిగా నుండెనని, దేవావి అరిష్ట సేనుని యజ్ఞమువలన, వృష్టి గల్గెనని తెలియుచున్నది. (X-98) కాన వేదకాలము, ఇతిహాస కాలమునకు చాల దూరము కాదని చెప్పవచ్చును.

11. అథర్వవేదము 20 వ కాండములో "కుంతాససూక్తములు" గలవు. దీనిలో పరీక్షిత్తు పేరుగలదు. 'పరీక్షిత్తు ఆసనమెక్కి మాకుక్షేమము కలుగజేసెను.' అని కురుదేశములోని పురుషుడు తన భార్యతోజెప్పినట్లు గలదు. ఇతని రాజ్యకాలము నందు పెరుగు, చల్లి, మడుపు సమృద్ధిగా లభించునని. యవలు పెరిగిపైకి పోవు చుండెనని, రాజ్యములో జనులు శుభములు బడయుదురని, ఈ సూక్తములలో

నున్నది. శతపథబ్రాహ్మణములో (XI-5-13) పరీక్షిత్తు రాజభవనమును జేర్కొనిరి. ఐతరేయబ్రాహ్మణములో పరీక్షిత్తు ఖ్యాతిప్లాపించబడి యున్నది. బృహదారణ్యకములో పరీక్షిత్తు పేరులేదు.

‘పరీక్షిత్తు’ కురుపాంచాల యుద్ధము జరిగిన సంవత్సరమున జన్మించెనని, 60 ఏండ్లు జీవించెనని పురాణములు తెల్పుచున్నవి. పరీక్షిత్తును జేర్కొన్న అభర్వ వేదము, క్రీ. పూ. 950 కి తర్వాతదే యగుచున్నది. ఈ అభర్వవేదము మిగత వేదములకంటే తర్వాత పుట్టినదని, స్పష్టపడుచున్నది. “వేదవ్యాసుడు” మొదట మూడు వేదములనే సంహితలుగా కూర్చెను కాని అభర్వవేదము నాయన కూర్చి నట్లు కాన్పించదు. ఇది సంహితా రూపము దాల్చుటకు తరువాత 50 ఏండ్లు పట్టి యుండవచ్చును. ఇంకను ఈ వేదములో ‘ఆలిగి, విలిగి, ఉరుగూల, తాబునం’ అను ఛాల్దియను పదములు గలవు. తిలక్, ఛాల్దియను భాషనుండి అభర్వవేదము లోనికి వచ్చెననెను. ఇది సరికాదని, దైత్యగురువు ‘శుక్రుడు’ అచటనుండి వచ్చెనని, ఈయనకూడ సూక్తద్రష్టయని, అందుచే అభర్వవేదమున జేరినవని కొందరు వ్రాసిరి. ఛాల్దియనుల సంబంధము క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్దికి తర్వాతదే. క్రీ. పూ. 800 కు పరముగాదని ‘సిద్ధాంత’ వ్రాసెను. (Heroic Age of India P 37) ఇది సత్యమే.

12. “కాల గంగాధర తిలక్” మున్నగు విద్వాంసులు వేదసూక్తములలోని జ్యోతిష శబ్దముల బట్టియే వేదకాల నిర్ణయమును జేయుటకు బూనిరి 130 ఖగోళ మందు నియమాను సారము తిరుగు జ్యోతిర్మూర్తుల చలనముల నాధారముగా గైకొని మృగశీర్ష యను గ్రంథమున వేదకాల నిర్ణయము చేసిరి. తైత్తిరీయ సంహిత కాలమునాటికి వసంత విషువత్తు కృత్తికలో నున్నదని, మృగశీర్షలోకూడ కలదని, అట్లున్న క్రీ. పూ. 4300 సంవత్సరము లగునని అభిప్రాయ మొసంగిరి. ఇట్లనే “జాకొబి” అను శార్మణ్య దేశ విద్వాంసుడు, తొన్నపురవాసి, వైదిక శబ్ద మొకదానికి గాల వాచకత్వమును జెప్పుచు వేద కాలారంభమున నొక ఋతు పరివర్తనము ప్రారంభ మాయెనని, అందుచే వేదకాలము క్రీ. పూ. 3500 ఏండ్లకు బోవునని వ్రాసియుండెను. వేదాంగ జ్యోతిషమును బట్టికూడ క్రీ. పూ. 2550 యగును. పై యిరువురి వాదనలు జ్యోతిష శబ్దముల యాధారమున వ్రాయబడిన వని, ఈ శబ్దార్థము భ్రాంతి మూలకమని, యాదరణీయము కాదని, 50 ఏండ్లు

గీర్వాణ భాషలో మునిగి తేలిన పండితుడు, మెక్డనాల్ తన వైదిక వాఙ్మయ చరిత్రలో నాడేపించెను. ఈయన 'అక్సుపర్దు' విశ్వకళా పరిషత్తులో గీర్వాణాచార్య పీఠ మలంకరించెను. ఈయన శిష్యుడు ఏ. బి. కీత్; భారతీయ వాఙ్మయ ప్రపంచములో నీతని కచుంబితమగు కాఖయేలేదు. ఈయన ఎడింబరో విశ్వకళాపరిషత్తులో గీర్వాణాచార్య పీఠమలంకరించెను. కేంబ్రిడ్జి హిందూదేశ చరిత్రములో, 'కీత్' పండితుడు ఋగ్వేదములోని రెండు మంత్రములను బట్టి 'జాకోబి' వ్రాసిన విషయమును తీవ్రముగా విమర్శించెను. 'నక్షత్రములు, వాని పేర్లనుబట్టియే చంద్రచారకు సంబంధించి యున్నవని తెలిసికొనవచ్చును; ఈ విషయమును తరువాత సంహితల బట్టికూడ ఎరుంగవచ్చును; సూర్యునికి నక్షత్రములకుగల సంబంధము ఋజువు కాలేదు; సంవత్సరము వసంత విషువత్తులో నారంభమైనదని మంత్రము లెచట చెప్పియుండలేదు; ఈ కారణములచేత 'జాకోబి' హేతువు లూహమాత్రములు; నిర్లభగినవి కావు. 131 జ్యోతిష శబ్దములని బ్రాంతిపద్ధ విబరు పండితుడుకూడ. కృత్తికా నక్షత్రమునుబట్టి క్రీ. పూ. 2780—1820 మధ్య వేదకాలమని యభిప్రాయ మిచ్చెను. లక్ష్మణరావు కూడ అథర్వవేద కాలనిర్ణయమును జెప్పుదు అథర్వ వేదములోని (19 కాం. 7 సూ.) మంత్రమునుబట్టి నక్షత్రములపేర్లు కృత్తికలో నారంభించినట్లు చెప్పుటచేత, ఆయన చలనమునుబట్టి ఆ సూక్తరచనా కాలము క్రీ. పూ. 4300—క్రీ. పూ. 3300 అని వ్రాసెను. 'కీత్' వాదన నాకు నచ్చినది. ఈ వాదనచేత, తిలిక్, జాకోబి, లక్ష్మణరావు వాదనలు నిర్వజాలవు నక్షత్రముల పేర్లనుబట్టి, వేదకాల నిర్ణయముజేయ వీలుపడదు.

13. వేదవ్యాసుని శిష్యుడు 'వైశంపాయనుడు'; ఈయన శిష్యుడు, మేనల్లుడు 'వాజసనేయ యాజ్ఞవల్క్యుడు.' ఈయన సమకాలీనుడు మిథిలరాజులలో 50 వ వాడు, కృతిక్షమజనకుడు; ఈయన యాజ్ఞవల్క్యుని సహపాతి; బహుదక్షిణ యాగమును జరిపిన దీ జనకుడే, ఈయాగ సమయములోనే వాదనలు జరిగెను.

131. Keith — C. H. I. Chap IV — "It rests upon two wholly improbable assumptions, first that the hymns really assert that the year began at the summer solstice and second, that the sun was then brought into any connection at all with the Nakshatras, for which there is no evidence whatever. The Nakshatras are as their name indicates and as all the evidence of the later Sanhithas shows, lunar mansions pure and simple."

యాజ్ఞవల్క్యుడు అందరిని ఓడించి, బంగారు తగిలించిన కొమ్మలుగల ఆవులను తన ఆశ్రమమునకు దోలుకొని పోయెను.

వైశంపాయను డీయనకు 3 వేదములనేర్పెను. అందు యజుర్వేదము (తైత్తిరీయ సంహిత) కలదు. వైశంపాయనునితో విరోధమువచ్చి, ఆయన చెప్పిన వేదమును వదలివేసి, వేరుగా శుక్లయజుర్వేదమును నిర్మించెను. ఈయన గురువులు 1. వైశంపాయనుడు 2. ఉద్దాలక అరుణి 3. అధ్యాత్మయోగ గురువు 'హిరణ్య నాభకాశీయ్యుడు.' ఈ 'యాజ్ఞవల్క్యుడు' ఉగ్రసేన జనకుని సభలో కూడ నుండెను. "సత్యకామజాబాలి" జనకుని కువదేశ మిచ్చినపుడు. ఈయన కూడ వినెను. ఈ 'ఉగ్రసేన జనకుని' యొద్దకే 'ఉద్దాలక అరుణి కుమారుడు శ్వేత కేతువు, అతని మేనల్లుడు 'అష్టావక్రుడు' వచ్చి వాదనలలో 'పండి' నోడించి నదిలో ముంచిరి. (మ. భా. I-122) యాజ్ఞవల్క్యుని శిష్యుడు "అను8"; ఇతని భార్య కపిరి; ఇతని పెంపుడు కుమారుడు, శిష్యుడు "పంచశిఖి" యను 'కాపిలేయుడు'. ఈ 'పంచశిఖుడే' 58 వ వాడగు 'జనదేవజనకునికి' సాంఖ్యము నేర్పెను. (XII-218, 15) పంచశిఖుని శిష్యురాలు 'సులభ' వద్ద ధర్మధ్వజ జనకుడు 'సాంఖ్యము' నేర్పెను. (మ భా XII-321, 122) వ్యాససూనుడు శుకుడుకూడ నీయన వద్దకు వచ్చెను.

జనమేజయుని కుమారుడు 1 వ శతాబ్దికుడు, యాజ్ఞవల్క్యు ఋషివద్ద 3 వేదముల నేర్పెను. శ్వేతకేతు కాలమున 'పాంచాలరాజు ప్రవహణజై వాలి: 'వేద' అనువాడు జనమేజయుని పురోహితుడు ఈ ప్రకారము 'శుకయోగి, జనమే జయుడు, కృతక్షమ జనకుడు, ఉగ్రసేనజనకుడు, యాజ్ఞవల్క్యుడు, వైశంపాయ నుడు' మున్నగువారు సమకాలీనులు. క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్ది ప్రాంతములోనివారు. అంతకు పూర్వము "వేదవ్యాసుడు" జీవించియుండుటచేత, సంహితల కూర్పు క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దిములో జరిగియుండవలయును. ఈ యాజ్ఞవల్క్యుడు 'శతపథబ్రాహ్మణమునుగూడ రచించెను. పురాణములు, ఐతరేయబ్రాహ్మణమును బట్టి, 'జనమేజయుడు' అశ్వమేధయాగముచేసెనని తేలుచున్నది. ఈ యజ్ఞము 'శుక్లయజుర్వేదము' ననుసరించిచేసెను. 'మత్స్యపురాణము' ను బట్టి తైత్తిరీయ సంహితనుబట్టి, 'వైశంపాయనుడు' యజ్ఞము చేయమన్నను వినలేదని తెలియు చున్నది. యుధిష్ఠరుని అశ్వమేధయాగము మహాభారతములో గాక ఇంక నెచట కాన్పించదు.

ఈ ప్రకారము వేదకాలమునకు మహాభారత కాలమునకు సంబంధము గలదు. విషయమిట్లుండగా, ఆంశరిక ప్రమాణము లిట్లుండగా, కొంతమంది ఏదో ప్రమాణమును గైకొని దానినిబట్టి వేదకాల నిర్ణయమునకు గడంగిరి. ఈ ప్రమాణము లేమియు నాకు సంతృప్తి గొల్పలేదు.

‘అనిల చంద్రదాసు’ అను కలకత్తా పండితుడు, తన ‘ఋగ్వేదకాల భారత వర్ణము’ అను గ్రంథములో, ఋగ్వేదము 1 వ మండలములోని యొక మంత్రమును గైకొని, సరస్వతీ నదము నముద్రములోనికి బోవునట్లు గలదని, ఈ నాడట్లుగాక రాజపుటానా ఎడారి మామిలో నిది యస్తమించినదని, సరస్వతీ యట్లు ఆద్యశ్య మగుటకు గొన్ని వేల ఏండ్లు పట్టునని, ఈ కారణముచేత ఋగ్వేద కాలము క్రీ. పూ. 25000 సంవత్సరముల కాలమగునని యభిప్రాయ మొనంగెను. మా కీ కారణము తృప్తి గొల్పలేదు. ‘అక్కరు రాజ్యకాలములో ‘సింధునది’ ‘మొగలబీను’ వద్ద నముద్రములో గలియుచుండెను. నేడో 60 మైళ్లు దక్షిణమునకు జేరుచున్నది. ‘తామ్రపర్ణి నది’ కలియుచోటున, త్రైస్తవ శకారంభ కాలమున నొక రేవు స్థలము గలదు; కాని నేడది యస్తమించినది. క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దమున, పాటలీపుత్ర నగరము “గంగాశోణనదుల సంగమము వద్దనున్నది. నేడు ‘పట్నా’కు శోణనది 12 మైళ్లు పశ్చిమమున నున్నది. ఈ ప్రకార మనేక నదీ నదములు కాలము గడచిన కొలది తొల్లింటి మార్గముల మార్చి, నూత్న మార్గముల బోవుచున్నవి. అందుచే ఏ. సి. దాసు” యొక్క హేతువు, వేలకొలది ఏండ్లు పట్టునను వాదన, మాకు నచ్చలేదు. ఇంత కాలము పట్టునని శాస్త్రీయముగా జెప్పుటకు హక్కు లేదు. ప్రకృతికికూడ తెలియదేమో !

“డి. యన్. ముఖోపాధ్యాయ” అను పండితుడు క్రీ. పూ. 16000 ఏండ్ల క్రితము ఋగ్వేద రచన యనెను; కాని యిది ఊహా మాత్రమే. “వేంకటేశ్వర పండితుడు” ఆర్యుల మార్గము (Aryan path) లో వేద రచన క్రీ. పూ. 11 వేల క్రితమనెను. ‘వి. ఆర్. కారండికర్’ పురాణములబట్టి ఋగ్వేదము ప్రళయము నకు పూర్వము, క్రీ. పూ. 4200 ఏండ్ల క్రితము రచింప బడినదనెను. ‘చట్టో పాధ్యాయ’ వేదరచన క్రీ. పూ. 3000 ఏండ్ల క్రితమని యభిప్రాయ మొనంగెను. “వింఛర్నిన్” తన హైందవ వాఙ్మయ చరిత్రము’ లో క్రీ. పూ. 2500 ప్రాంతమున వేదరచనయనెను. “రాధాకుముదముఖర్ణి” తన “హిందూనాగరికత” యను గ్రంథమున ఋగ్వేదరచన క్రీ. పూ. 2500 ప్రాంతమున జరిగియుండెనని యభి

ప్రాయ మొసంగెను. “బుష్టరు” పండితుడు క్రీ. పూ. 2000 కు తక్కువ కాదనెను. ‘విట్టి’ క్రీ. పూ. 2000 అనెను. యల్. వాన్. ‘ప్రోడర్’ అను విద్వాంసుడు వేదరచన క్రీ. పూ. 2000—1500 మధ్య జరిగెననెను. “రమేశ చంద్రదత్తు” క్రీ. పూ. 2000—1400 అనెను. ‘మేయర్’ వేదమంత్రములు క్రీ. పూ. 1500 కు పూర్వమే కూర్చబడియె ననెను. “హెచ్. గోవన్” తన “హైందవ వాఙ్మయ చరిత్ర” లో అర్యుల దండయాత్ర క్రీ. పూ. 1500—1000 మధ్య నెపుడో జరిగియుండవలెనని, సంహిత క్రీ. పూ. 1000 క్రితము వ్రాయబడె నని వ్రాసియుండెను. ‘పాల్ మానన్ అవర్ నెట్’ తన “హిందూనాగరికత” అను గ్రంథమున సూక్తరచనా కాలము క్రీ. పూ. 1500—1000 మధ్య అనెను. ‘మెక్డనాల్’ తన సంస్కృత వాఙ్మయచరిత్రములో క్రీ. పూ. 1500 ప్రాంతమున అర్యులు పశ్చిమోత్తర భాగమున బ్రవేశించిరిని నిరాధింకముగా జెప్పవచ్చునని, తర్వాత వేదరచనయని వ్రాసెను. తరువాత వ్రాసిన ‘భారతవర్ష ప్రాచీన వైభవము’ అను గ్రంథమున ‘మెక్డనాల్’ అర్యుల రాక క్రీ. పూ. 14 వ శతాబ్ది మునియే వ్రాసెను. క్రీ. పూ. 1500 ప్రాంతమున అర్యులు భారత భూమిని బ్రవేశించిరిని చెప్పిన ‘సర్, జాన్. మార్షల్’ సిద్ధాంతమును, దోమన్, జిమ్మర్ మన్, ‘అర్. డి. బెనర్జీ, యస్. కె. చటర్జీ, అర్. ఛందా, మున్నగు విద్వాంసు లంగీకరించిరి. “ఐతరేయ బ్రాహ్మణము” అనువాదముచేసిన ‘మార్టిన్ హాగ్’ వేదరచన క్రీ. పూ. 1400—1200 మధ్య అనెను. ‘మోక్షముల్లరు’ అను జర్మను విద్వాంసుడు, ఋగ్వేదఛందముల కాలము క్రీ. పూ. 1200—1000 అని, మంత్రముల కాలము క్రీ. పూ. 1000—800 అని, బ్రాహ్మణముల కాలము క్రీ. పూ. 800—600 అని, సూత్రకాలము క్రీ. పూ. 600—200 అని, ఋగ్వేదరచన క్రీ. పూ. 1200 కు వెనుకకు బోవుటకే వీలులేదని, క్రీ. శ. 1853 లో బ్రచురించిన ‘ప్రాచీన సంస్కృత సారస్వత చరిత్రము’ వ్రాసెను. ‘కిత్’ అను విద్వాంసుడు దీని నంగీకరించెను. ‘రాప్పసు’ అను విద్వాంసుడు ‘ప్రాచీన భారతవర్షము’ అను గ్రంథమున క్రీ. పూ. 1200 — 1000 మధ్య వేదరచనయని; సంహితలుగూర్చుట క్రీ. పూ. 1000 — 800 మధ్య అని యభిప్రాయ మొసంగెను. ‘కోవెల్’ అను విద్వాంసుడు వేదరచనా కాలము క్రీ. పూ. 1000 — 900 మధ్య అనెను. ‘బ్లిత్’ కూడ దీని నంగీకరించెను. ‘ఈశ్వరీప్రసాదు’ ఋగ్వేద సూక్తములు క్రీ. పూ. 2500 — 800 మధ్య కాలములోని వనెను. ‘హేర్టల్’ అను విద్వాంసుడు

అర్జునుల కీర్తి. పూ. 14 వ శతాబ్దిలో భరతవర్షమునకు దిగిరని 'ఈరాను'లోనే ఋగ్వేద రచనారంభమని, 'అవెస్తా' కాలమునకు ఎక్కువ దూరములేదని యభిప్రాయ మొసంగెను. కె. వి. రంగస్వామి, అను విద్వాంసుడు ఋగ్వేదము క్రీ.పూ. 1000 క్రితమని వ్రాసెను. టి. యల్. పా.' యను భారతీయ విద్వాంసుడు ప్రాచీన హిందూదేశము 1 నం. లో వేదమతము క్రీ. పూ. 8 లేక 9 వ శతాబ్ది ములో వచ్చెనని. ఋగ్వేద మప్పటిదేనని యభిప్రాయ మిచ్చెను. 'ఎ. సి. ఊల్నర్' వేదరచనా కాలము క్రీ. పూ. 2000 - 1200 మధ్యనని యభిప్రాయ మొసంగెను. "కెన్నడీ" అను విద్వాంసుడు, వేదకాలము క్రీ. పూ. 1200 - 1100 మధ్య అనెను. 'స్టివెన్సను, విల్సను. హీలర్, బార్తొలిమా, పెంటహీలైరా' మున్నగు వారందరు పై సిద్ధాంతము నంగీకరించియుండిరి. అంగ్లేయ విజ్ఞానసర్వస్వము క్రీ. పూ. 1000 ఏండ్ల క్రితము అర్జును భారతభూమికి వచ్చిరని తెల్పుచున్నది. 'హాస్కిన్సు, జాక్సను' అను యిరువురు ఆమెరికా విద్వాంసులు, ఋగ్వేదముకు అవెస్తాకు భాషలో విశేషము తేడాలేకుండుటచేత, అవెస్తా వ్రాసిన 'జరాతుషుడు' విశేషపూర్వుడు గాకుండుటచేత, ఋగ్వేదకాలముకూడ సమీపములోనిదే యని, ఋగ్వేదభాషకు, ఉపనిషత్తుల భాషకు విశేష తేడాలేదని, ఋగ్వేద సూక్త రచయితలు ప్రాచీన హిందూ వాఙ్మయమును సృష్టించినవారితో సమకాలీనులని, అభిప్రాయము లొసంగిరి. ఇంకను అనేకమంది వేరువేరు అభిప్రాయము లొసంగిరి. మొత్తము మీద వేదకాలము క్రీ. పూ. 2500 నుండి క్రీ. పూ. 2500 వరకు అని చెప్పిన వారొక వంక గలరు; రెండవ పక్షములో క్రీ. పూ. 1500 నుండి క్రీ. పూ. 600 వరకు అని చెప్పిన వారు గలరు. మొదటి మూడు వేద సూక్తముల రచన క్రీ.పూ. 1300 నుండి క్రీ. పూ. 975 వరకు జరిగినదని, మహాభారత యుద్ధము క్రీ. పూ. 950 ప్రాంతమున జరిగెనని, క్రీ. పూ. 9 వ శతాబ్దిములో శుక్ల యజుర్వేద రచన యని, అథర్వవేదము అప్పటిదేనని, మా యభిప్రాయము. ఇతర వేదములతో భాటు గౌరవము గల్గుటకు అథర్వవేదమునకు గౌరవకాలము పట్టినదని మా యభిప్రాయము. మేము వ్రాసిన దంతయు చారిత్రకాభిప్రాయము. మహాభారతములోని వ్యక్తులకు వేదములలోని వారికి సంబంధ ముండుటచేత, వేదకాల నిర్ణయమును జేసితిని. ఈ కాలనిర్ణయముల జేయుటకు గావలసిన సాధన సామగ్రి వేదములు, బ్రాహ్మణములు, పురాణములు, మహాభారతము మున్నగు గ్రంథములలోనే లభ్యమగు చున్నది. వీనిని వదలిపెట్టి, అనేకములగు వక్రమార్గములలో బడి లక్షలాది సంవత్సరములకు వీనిని నెట్టుట చరిత్రకు విరుద్ధము. కాన చదువరులు

శ్రద్ధవహించి, సత్వాన్వేషణయే జీవితమునకు పరమావధిగా దెట్టుకొని, కార్యకారణ సంబంధముల బరామర్శించి, హేతువాద బుద్ధితో, శాస్త్రీయమగు చారిత్రక దృక్పథముతో ముందుకు నడచెదరని నమ్ముచున్నాను.

BIBLIOGRAPHY

English Books

- Max Muller etc — Sacred books of the East, 51 Volumes
 — A history of Sanskrit literature
 — India, what can it teach us ?
- Pargiter F. E. — Ancient Indian historic tradition
 — Puranic dynasties of the Kali age
- A. A. Macdonall — A history of Sanskrit Literature
 — India's past
- Hopkins — Great epic of India
- Macdonall and Keith — Vedic Index 2 Volumes
- A. B. Keith — A history of Sanskrit literature
 — Classical Sanskrit literature
- A. Weber—History of Indian literature
- M. Winternitz — History of Indian literature 2 Volumes
- A. K. Devi — A history of Sanskrit literature
 — A biographical dictionary of Puranic personages
- E. B. Havell — Benares, the sacred city - Aryan rule in India
- H. H. Gowen — A history of Indian literature
- M. M. Williams — Indian wisdom
- C. V. Vaidya — A history of Sanskrit literature
 — The riddle of Ramayana
- Rapson etc — Cambridge History of India
- V. A. Smith — Early History of India
 — Oxford History of India
- T. W, Rhys Davids — Buddhist India
- R. C. Dutt — Ancient India
 — Ancient Hindu Civilization
 — Later Hindu Civilization
- Ray Choudary H. — Political History of Ancient India
- R. G. Bhandarkar — Collected works 7 Volumes

- A peep into early history of India
- Early History of the Deccan

Cowell E. B. - Jataka tales 6 Volumes
 Rapson E J. - Ancient India
 McCrindle J. W.—All the 5 Volumes
 M. N. Datta - Mahabharatha
 P. C Roy - Mahabharatha
 Haug - Aitareya Brahmana
 H. G. Rawilson-Intercourse between India and the western world
 Dr. Sita Nath Pradhan - Chronology of Ancient India
 R. N. Mehta - Pre Buddhist India
 R. K. Mukerjee - Hindu Civilization
 W. W. Hunter - A brief history of the Indian Empire
 Vaij Nath Puri - Ancient Greek writers
 N. N. Ghosh - Early history of India
 C. S. Sreenivasa Chary - History of India
 T. Watters - On Yuan Chwang's travels 2 Volumes
 Dr. E. Sachuva - Alberuni's India
 M. R. Sampath Kumaran - Sri Krishna
 A: A Macdonall etc - Imperial Gazetteer Volumes
 J W. Hutton - Castes in India
 Ishwary Prasad - New history of India
 Prof. P. V. Bapat - 2500 years of Buddhism
 Dr. Fleet - Early Gupta inscriptions
 K. M. Munshi - Bharathiya Vidya Volumes
     - Bharathiya Vidya publications
 S. T. Bhushna - Krishna
 N. K. Siddhanta - The heroic age of India
 K. A. Neelakantha Sastry - Age of the Nandas and Mouryas
 J. N. Samaddar—Economic condition in Ancient India
 Dr. Hunter—The Indian Empire
 G. Rawilson—The history of Herodotus
 R. C. Mazumdar—An advanced history of India
 J. Kennedy—Mediaeval History of North India
 Modern review Volumes
 Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute
 Indian Antiquary Volumes
 Ency. Britannica Volumes
 Historian's history of the world - All Volumes

Hindi books

Ram Dev—History of India 3 Volumes
 Veda Vyasa M. A — A history of Sanskrit literature
 Jaya Chandra Vidyalkar — Ithihasa pravesa
 Bharath Deshke Amara Ratna
 All Saranath publications

తెలుగు వుస్తకములు

మా. సత్యనారాయణశాస్త్రి—గీతారహస్యము

—మృగశీర్ష.

కె. వి. లక్ష్మణరావు—హిందూ మహాయుగము

—ఆంధ్ర విజ్ఞానసర్వస్వములు 3 సం.

చి. వీరభద్రరావు—ఆంధ్రుల చరిత్ర 1 వ భాగము

మ. సూర్యనారాయణశాస్త్రి—సంస్కృత వాఙ్మయ చరిత్ర 1 వ భాగము.

భారతి సంపుటములు.

సంస్కృతము

మహాభారత—అష్టాధ్యాయ—ఉపనిషత్తులు—మొ.

వాల్మీకి రామాయణ విమర్శనముపై పత్రికాధిపతుల
 అభిప్రాయములు

“శ్రీవాల్మీకి ఆదికవి అనీ, రామాయణం వేదసమ్మతమైన చారిత్రక గ్రంథమనీ, ఆదికావ్యమనీ ప్రాచీనార్వాచీన పండితులూ, పామరులూ అంగీకరించి ఆదరించిన విషయం.

నిజంగా రామాయణకథ జరిగిందా? రావణుడు పది తరిలుగలవాడై ఉన్నాడా? ఇది ఎప్పుడు జరిగిందీ? అనే ఈ మొదలైన వింతనాదాలు కొంతకాలం క్రిందట తలలెత్తాయి.

స్వదేశీయులు, విదేశీయులూ బహుముఖ ప్రజ్ఞావంతులు గ్రంథవిమర్శలు చేసి విషయసత్యాన్ని నిరూపించడంకూడా చాల అవసరమే. అయితే అందులో పాక్షికత్వం లేకుండా విమర్శించే గుణం విమర్శకుడు కలిగి ఉండాలి.

ఈ పరిశోధన గ్రంథం రామాయణంపై వచ్చే అన్నివిధాల సందేహాలూ చక్కని సమాధానం ఇస్తుంది. లక్ష్మీనారాయణగారి వాదం రసవత్తరంగా ఉంది. ఈలాగే భారతాన్ని భాగవతాన్ని సంస్కృతాంధ్ర సంబంధబద్ధంగా విమర్శించి ఆయాగ్రంథాలలో ఉన్న విషయాన్ని ఆంధ్ర పాఠకులకు అందించితే వారు చరితార్థులౌతారు.

ఆంధ్రపత్రిక 8-9-56

This is a searching criticism of Valmiki Ramayana by a research scholar who has devoted much time and labour in elucidating some points connected with that voluminous book. Some of his conclusions are that the Ramayana was only rendered into writing in the second century A. D. and that it was not all written by Valmiki. There were many additions to by later writers at different times; There is little of history in it but much more of Puranic lore. It is doubtful if Ravana ruled over Lanka (Ceylon) or Rama conquered him in that Island. The author rightly points out that truth should be the aim of research workers, and to believe all that is written in ancient books is truth and nothing but truth, is a great drawback which should not be encouraged in modern India. As deserved by the author the book is suitable to be prescribed as a text book so that students may be trained in the art of criticism or in research work. A complete bibliography is appended for easy reference.

— N R

19-2-70 The Indian Express

ఈ గ్రంథమును చదివినచో సామాన్యముగ హిందువులలో శ్రీ నామ్మీకి రామాయణము నందుగల ప్రామాణ్య బుద్ధి నశింపకున్నను సడలునుట నిర్వివాదాంశము. శ్రీమద్రామాయణము వట్లనొక విధమగు విమర్శనాదృష్టి యేర్పడ గలదు. ఇంకను విమర్శించి సత్యమరయగోరు వారి కీ గ్రంథము ప్రాతిపదిక కాగలదు.

—(తెలింగ 7-5-51)

రామాయణ శ్రేణినిగురించి కర్తృత్వాన్ని గురించి, రామాయణ శాఖలను గురించి, రచనా కాలాన్నిగురించి మన పండితులలో పెక్కు అభిప్రాయ భేదాలు కలవన్న సంగతి నిస్సందేహం. వాల్మీకి రామాయణానికి సంబంధించి ప్రజలలో పండితులలో ప్రచారంలోవున్న అభిప్రాయ భేదాలను, సందేహాలనుఎంతో తరచి చూచి “సత్యాన్వేషణ” దృష్టితో సత్యనిరూపణకు శ్రీ లక్ష్మీనారాయణగారు శ్రమపడి ఈ గ్రంథాన్ని రచించారు.

ప్రాచ్య పాశ్చాత్య పండితులైన పెక్కుమంది విమర్శకులు రామాయణ సమస్యలపై వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయము లన్నింటిని సమగ్రముగా అవలోకనచేసి హేతువాద బుద్ధితో, చారిత్ర కాధారములతో తననిర్ణయములను సమర్థించుకుంటూ శ్రీ లక్ష్మీనారాయణగారు సారస్వత విమర్శనలో కొత్త తెన్నులు త్రొక్కినారని చెప్పవచ్చు.

అదికవి రచించిన ఆదికావ్యానికి సంబంధించిన చరిత్ర నంతను, సవిమర్శక ముగా సంగ్రహముగా ప్రదర్శించడానికి శ్రీ లక్ష్మీనారాయణగారు చేసిన కృషి ప్రశంసనీయును.

ఈ గ్రంథకర్త ఇట్టి “పరిశోధక గ్రంథము”లను పెక్కింటి రచించి ఆంధ్ర భాషను పరిపూర్ణము చేయుదురుగాక.

ఆంధ్రప్రభ—12-3-50

— : o : —

కొదాటి లక్ష్మీనారాయణగారు స్వయం కృషిమీద పైకి వచ్చిన వారితో ముఖ్యుడు. కొన్ని విశేష సంఘటనల ఫలితంగా, చరిత్ర చదువులో దిగి, పరిశోధన ప్రారంభించి, దాదాపు 18 సంవత్సరాలు కృషిచేశారు. స్వయం కృషిమీదనే పట్ట భద్రులయ్యారు. భారత విదుషీరత్నములు, ప్రాచీన గ్రంథాలయ చరిత్ర, ఆంధ్రదేశ గ్రామ చరిత్ర, నాగార్జునచరిత్ర, ఇంగ్లీషు విద్య మొదలైన గ్రంథాల్ని ప్రచురించారు. ఇంకా భారత విమర్శనము మొదలైనవి 18 పుస్తకాలదాకా ఆచ్యుకావలసినవి వున్నవి.

భారతీయ గ్రంథాలయ చరిత్ర వారి కృషిని, నాగార్జున చరిత్ర వారి ప్రతిభను, ప్రస్తుతకావ్యము, మహాభారత విమర్శనము వారి విమర్శనా పటిమను, గాంధీగారి మీద విమర్శగా ఇంగ్లీషులో వ్రాసిన ‘ఇంగ్లీషువిద్య’ వారి సాహసాన్ని తెలియజేస్తవి.

లక్ష్మీనారాయణగారు యేషుస్తకాన్తయినా వ్రాయనీయండి, బహు గ్రంథ అవలోకన అనివార్యం; యెన్నో మూలలివి. మారు మూలవి సంగతులు బయటికి గనులలోనుంచి త్రవ్వబడతై. వివరాలకు కొదాలిని మించినవాడు లేడు.

ప్రస్తుత గ్రంథంలో రామాయణ శైలి, కాలం, ప్రక్షిప్త విషయం, కర్తృత్వం, రామాయణ శాఖలు, రచనోదేశ్యం, సత్యాన్వేషణ, గాథ చారిత్రకమా? రామాయణము చారిత్రకమా? రామాయణ ఛాయా వాఙ్మయం మొదలైన విషయాలు చర్చింపబడినై.

సంఘం నమ్మకం మీద నడుస్తుంది; నమ్మకం అజ్ఞానంమీద మనుగడ సాగిస్తుంది. అందువల్ల మన పాతనమ్మకాల్ని మార్చండి, పాతబాట మారదని కొందరు కొత్తకృషి ప్రారంభిస్తారు. రామాయణ విషయంలో కవిరాజు త్రిపురనేని రామస్వామి చౌదరి, పెండ్యాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి మొదలైనవారు పౌరాణిక, కవిత్వ దృష్టిలో నవ్యకృషి ప్రారంభించారు. దానినే చారిత్రక రంగములోకి లాగి, కృషికి వన్నెపెట్టారు కొదాలివారు. ....

అందులో పాతబాటకు లాగేమటాలు ఎక్కువైన కొద్ది పెద్దవారైన కొద్ది కొత్తబాటను సాగేవారికి కష్టాలు జాస్తి. ఆ కష్టాల్ని భరించటానికి సిద్ధమైన వాళ్ళల్లో సమర్థుడు ఒక్క లక్ష్మీనారాయణగారు మాత్రమే. గ్రంథకర్తకు మా ధన్యవాదాలు. వారి కృషికి మా శుభాకాంక్షలు. (ములుకోల 1-7-50)

గ్రంథకర్త రచించిన ఇతర గ్రంథములపై
పత్రికాదిపత్రుల అభిప్రాయములు

మహాభారత విమర్శనము

The work under review is not criticism of the text of the Mahabharata as the title indicates, but a recapitulation of the various theories advanced by scholars, both Eastern and Western regarding the date of the great Epic, which ranges from 3102 B. C. to 950 B. C. The author, after discussing the views on the subject, arrives at the conclusion that the Mahabharata was composed by Vyasa about 950 B. C. This certainly goes against the traditionally accepted date of the Mahabharata, about the end of Dwapara Yuga and the beginning of the Kali Yuga. But the method followed in this present work is purely historical and deserves commendation.

Besides this main theme, interesting problems like the authorship of Vyasa, the birth of the Pandavas, the practice of polygamy are also discussed. In consonance with the views of western scholars, the author states that the Pandavas were foreigners to India, as they adopted the customs and manners of the Scythians like Sati and drinking the blood of the enemy. These views deserve to be closely examined.

The author has to his credit a number of works relating to the historical and philosophic aspects of Indian culture, and the present work is a welcome addition to the list. The value of this work would have been enhanced and much of the labour in collecting the material could have been avoided if the author had referred to two outstanding works in Telugu on the subject, the

Mahabharata Charitra by the late Pendyala Venkata Subrahmanya Sastry and Mahabharatha Tattwa Katha-namu by Sri Varanasi Subrahmanya Sastry, both belonging to Pithapuram in Andhra Pradesh. The two authors are great Sanskrit and Telugu scholars and the former work of Subrahmanya Sastry was greatly appreciated by the well known Western Orientalist Sir Berriedale Keith for its correct interpretation of the original text and its modern critical outlook.

— The Hindu, dated 14—9—1958.

— : o : —

మహాభారత హృదయ మర్మ భేదనం

భారత సాహిత్యములో భారతాని కొక విశిష్టస్థానమున్నది. కావుననే పన్నయ “ధర్మశాస్త్రంబిని, అధ్యాత్మిక విదులు వేదాంతమయ....” అంటూ ఆ విశిష్టతను వేనోళ్ళ కీర్తించినాడు. పురాణంలా విస్తృతమైనా, వేనవేల తిషయాలన్నా అందులో ఒక వంశం, ఒక కుటుంబం అందుకు చెందిన వివరాలూ, వివాదాలూ, వేదనలూ, విశేషాలూ ఒక లంకెకుతగిల్చి ఒక ఏకతను సాధించుకొన్న గ్రంథం.

వందలకొలది కాదు. వేలకొలది పాత్రలను వివరంగా విశిష్టంగా, సున్నితంగా సూక్ష్మంగా రూపొందించిన అద్భుత ప్రతిభ మనలను విభ్రాంతులను చేస్తుంది.

ఊరూరా ఇంటింటా ప్రవృత్తమై అందలి మనుషులూ, మనసులూ జీవితంలో మన యెదుట ప్రవర్తిల్లినంత గాఢంగా మన మనోముద్రితా లయిపోయిన వంటే, ఆ మహాద్భుతసృష్టిని మనం కొనియాడకుండా ఉండలేము;

అష్టాదశ పురాణాలలో చేరకున్నా, భారతాన్ని పంచమ వేదమనే భావించిన పెద్దలు ఆ గ్రంథం యెడలనున్న గురుభావం ద్యోతక మవుతుంది.

వేదాలను సంపుటికరించినవాడూ, పురాణాలు వర్ణించిమిదింటిని వ్రాసినవాడూ అయిన వ్యాసుడే దీనినీ రచించెనంటారు. కొందరు వేర్వేరు వ్యాసులున్నారుంటారు.

ఇదంతా సర్వీగ్గా చరిత్రేనని కొందరంటే, అందులో ఉన్నట్టు కానేకాదనీ కురు పాండవుల బాంధవ్య మలా లేదనీ మరికొందరంటారు.

ఈ భారతకాల దేశాదులను గూర్చి, కర్తృత్వాన్ని గూర్చి చాలకాలం నుంచీ చర్చలు సాగుతున్నవి.

అందులోని జ్యోతిష ప్రస్తావనలను ఆధారంగా చేసుకొని కొందఱు కలియుగాదని నిశ్చయించినా, స్వామికణ్ణుపిత్యే వంటి ప్రఖ్యాత విజ్ఞులు ఆ గ్రహ గతులలా ఎన్నడూరావని, కొన్ని ఆతకనిరీతిగా గ్రహసంయుతులూ అవీఉన్నవనీ వివరించినారు.

అట్లే కురుపాండవుల సంబంధ బాంధవ్యాలూ, వారి నివాస ప్రాంతాలూ కూడా వివాదాస్పదము లై నవి.

అసలు భారతంలో అనేకాలు ప్రక్షిప్తాలు కాలక్రమాను గతములై చేరుతూ వచ్చినవని, ఆమూల పాఠమేదో నిర్ణయించవలెనని బాంధార్కర్ వండితు లొక సంస్థనే ఏర్పించి, వేలకొలది వ్రాతప్రతులనూ, వివిధ ప్రాంతాల ముద్రిత ప్రతులనూ అంతర బహిః ప్రమాణాలనూ పురస్కరించుకొని సినలైన అసలు పాఠం నిర్ణయిస్తు ఒకొక్క పర్వాన్నే ప్రచురించసాగినారు. అక్కడ ఎందరో వండితులు కృషిచేస్తూ వస్తున్నారు.

ఇక ప్రాచ్య పాశ్చాత్య చరిత్రకారులెందరో ఈ విషయమై అనేక గ్రంథాలు సమకూర్చినారు.

ఈ విషయ సామగ్రి నంతటినీ సమగ్రంగా పరిశీలించి ఒక గ్రంథం తెలుగులో సమకూర్చి శ్రీ కొడాలి లక్ష్మీనారాయణగారి రిప్పడు ప్రచురించినారు.

ప్రాచీన చరిత్రాది పరిశోధనలో చాలాకాలంనుంచి మునిగితేలుతూ అనేక గ్రంథాలు రచించిన గ్రంథకర్త, భారతంపై వచ్చిన అనేక రచనలను సునిశితంగా పరిశీలించి పూర్వం ఆంధ్రప్రభలో వ్రాసిన వ్యాసాలూ, మరికొన్నికలిపి ఈ గ్రంథం వెలయించినారు.

భారత కాలాన్ని గురించీ భారత యుద్ధకాలాన్ని గురించీ ఉన్నన్ని అభిప్రాయ భేదాలు మరేమిటాఉండవు. వాని నన్నింటినీ వీరు జుట్టంగా పరిశీలించినారు. తుదకు యుద్ధకాలం 950 క్రీస్తు పూర్వమని తేల్చినారు. కొన్నివదుల తేడాతో ఈ కాలనిర్ణయం దాదాపు చాలమంది పరిశోధకు లంగీకరించినదే.

మరీ పాతగిల్లినదంతా పరమామృత మవుతుందన్నట్టుగా వెనుకకు జరుపుతూ రావటం ఇటీవల కొందరు ప్రాకృతిజనులకు అలవాటయినది. ఇలాంటి

వానిలో అంత ఆవేశకావేషాలతో అదేవనిగా వెనుకకు నెట్టవలసిన అవసరం ఏమున్నదో అర్థంకాదు.

అనుషంగికంగా వీరు వేదకాల నిర్ణయంచేయవలసి వచ్చినది; ఈ విషయంలో విపరీతంగా విభేదం సూచించే రీతిని ఒక్కొక్కరు వ్రాస్తూవచ్చినారు. క్రీస్తు పూర్వం నాలుగు వేలకు ముందుకు నెట్టినవారూ ఉన్నారు. మఱి క్రీస్తు పూర్వం నాలుగయిదు వందలకు లాగినవారూ ఉన్నారు. కానీ మామూలుగా చాలమంది చాలఉపనిషత్తులతో స్వీకరించిన క్రీస్తు పూర్వం 1800 ప్రాంతమని వీరన్నారు. నక్షత్రగణం కృత్తికాది ఆరంభమైనదని లెక్కవేసి 1400 ప్రాంతములో అధర్వ వేదంవచ్చినదనీ, అంతకుపూర్వం మిగత వేదాలు కనుక కొంతవెనక్కు వేసిన వాదమూ ఉన్నది.

తొలుత జయ పేర భారతం చిన్నదిగా ఉండెడిదనీ తర్వాత పెరిగివదనీ వివరించినారు. భిన్న భిన్న కాలములలో భిన్న భిన్న మేధావులు అనేకం ఇందులో చేర్చిరన్నది దాదాపు అందఱూ అంగీకరించినదే.

భారతకాల నిర్ణయంలో బాహ్యప్రమాణాలచర్చ చాల సమగ్రంగా ఉన్నది.

ఇక అంతర ప్రమాణ సమన్వయం చాలకష్టతరమైనది. కొన్ని ఆచార వ్యవహారాలనుబట్టిగాని, కొన్ని నామసామ్యాలను బట్టిగాని, ఏదీనిర్ణయించడం కష్టం. ఒక కాలంలోనే అనేక విధాలై సాంఘిక వ్యవస్థ లంటూవచ్చిన భారత దేశంలో, ఒక సాంఘికాచారం ఫలానా అప్పటిదే అని గాని, ఫలానా ప్రాంతందే అనిగాని చెప్పడంకష్టం.

ఏమైనప్పటికీ జయ భారతమై, మహాభారతముగా నేటిరూపులోకిరావలసి రాగా క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్ది నుండి క్రీస్తుశకం 4 వ శతాబ్దిదాకా పట్టి ఉంటుందన్నది వివాదాస్పదం కానక్కరలేదు. బహువతీత్వం ఉన్నది కనుక పాండవులు దేశీయులు కారని ఆర్యేత రాచారమిది అనీ అంతగట్టిగా చెప్పడం సాధ్యం కాదనుకుంటాను.

బహు ప్రాచీనాచారావశేషాలు చాలా చాలా పురాణకథలలో కానవస్తూ వుంటాయి. పాండవులు సిద్ధియనులే కానక్కరలేదు. ఏ అతి ప్రాచీనాచారమో అందులోనికి ఎక్కియుండవచ్చును. అంతేకాక రక్తపానం ఆర్యులకు ఆచారం కాదన్నదీ అంతే. ఒక ప్రతిజ్ఞ తీర్చుకొనుపట్టున, ఆపరాధి కనిపి పచ్చి కనిపి తీర్చుకున్న తీరును చెప్పుటలో ఆలా అన్నంత మాత్రంలో అది ఆచారంకాలా :

ఏమైనా క్షణంగా, విశేషంగా భారత విషయమై వచ్చిన అనంత సారస్వతాన్ని అవలోకనంచేసి, సమన్వయం చేసుకొని ఈ గ్రంథం రచించినట్లు విన్నందేహం.

ఈ గ్రంథం రచనలో మఱి పదేపదే పుటపుటతోనూ ఒక్కొక్కరూ, ఒక్కొక్కరూ విషయంలోనూ ఏమన్నారో వరుసబెట్టిచెప్తూ ఉన్నందువల్ల సారశ్యం కొరవడినదని చెప్పక తప్పదు. అన్నిటినీ చదివి మననం చేసుకొని, వానిలో మఱి సామాన్యమైనవి కొంతమాత్రం భేదం కలవీవదలివేసి చరచరా తత్సార సమాహారం మనకందివ్వాలి. అందులో అక్కడక్కడా గ్రంథకర్త తానెందుకిలా అభిప్రాయ పడవలసి వచ్చినదో తెలియ జెప్పవలసిన పట్ల ముఖ్య సిద్ధాంతాల మూల కర్తలను అనువదినై చాలునుకదా.

అన్నిటినీ చెప్పడం, ఉటంకించడం వల్ల విస్మయతకూ, వైశద్యానికి దెబ్బ తగుల గలదనే నేనంటున్నది.

ఇంత పరిశోధనచేసి ఒకచో భారతకాల దేశాదుల విషయమై సమగ్రదృశ్యం కన్పింపజేసిన గ్రంథకర్తను మనసారా అభినందిస్తున్నాను.

విశ్వం - ఆంధ్రప్రభ 29-12-1967

మహాభారత గాథ వాస్తవికతను, రచనాకాలాన్ని చారిత్రక దృష్టితో పరిశీలించినగ్రంథాలు తెలుగులో ఇదివరకే కొన్ని వెలువడినవి. పెండ్యాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి గ్రంథం ఇట్టి పరిశీలనకు నాంది అని చెప్పవచ్చు. అదే కోవకు చెందిన మరొక పరిశీలనాగ్రంథాన్ని శ్రీలక్ష్మీనారాయణగారు వెలువరించారు.

నేడు మహాభారత కావ్యంగా పరిగణించబడుతున్న గ్రంథం క్రీ. పూ. 10 వ శతాబ్దంనుండి, క్రీ. శ. 4 వ శతాబ్దివరకు క్రమంగా ఒక్కొక్క మహాకవిచే విస్తరింపబడుతూ వచ్చిందని రచయిత ప్రామాణికంగా నిరూపించారు. భారత యుద్ధంలోని వాస్తవిక గాథ క్రీ. పూ. పదవశతాబ్దిలో జరిగివుంటుందని రచయిత అభిప్రాయపడుతున్నారు. కురుపాంచాల యుద్ధప్రస్తావన మాత్రమే బ్రాహ్మణము లలో ఉన్నందున అదిమాత్రమే వాస్తవగాధయనీ, పాండవులు పాంచాలర తరపున యుద్ధంచేసిన విదేశీయులని కూడ శ్రీ లక్ష్మీనారాయణగారు నిరూపించ యత్నించారు.

భారత గాథ కాలాన్ని గురించి, కావ్యవిస్తరణను గురించి రచయిత అభిప్రాయాలు ఎక్కువమంది చారిత్రకులంగీకరించినవే. కాని పాండవు లన్య

దేశీయులని, అసలు కురుపాంచాల యుద్ధమే ఈ కథకంతా మూలమనీ వీరుచేసిన వాదనమాత్రం సమంజసంగాలేదు.

కురుపాండవులు, అన్నదమ్ముల సంతతియై, రాజ్యలోభంతో మహాయుద్ధానికి తలపడినగాథ ఒక చారిత్రక సత్యం. రాచరిక వ్యవస్థలోని అంతర్వైరుధ్యాలకిది చిహ్నం. దారుణ యుద్ధంగా పరిణమించిన ఈ కుటుంబ కలహగాథ, జనశృతిగా, భారతీయ సంస్కృతిలో వేళ్ళూరి ఇతిహాసమైంది. దీనిని వేర్వేరు కవులు వేర్వేరు కాలాలలో, వేర్వేరు ప్రయోజనాలతో పెంచి పెద్దదిచేశారు. మహాభారతానికి భారతీయసాహిత్యంలో గల విశేషప్రచారాని కిదేమూలం.

ఒకగాథ చారిత్రకతను నిర్ణయించేటప్పుడు కావ్యంలోని అంతరంగిక ప్రమాణాలు, భాష, కథలు, ఆచారాలు, కల్పనలు—వీటికి మాత్రమే విశేష ప్రాధాన్యత ఇవ్వటం సరికాదు. చారిత్రక పరిణామదృష్టితో అనగా బాహ్య ప్రమాణంతో కూడ, పరిశీలించవలసి ఉంటుంది.

శ్రీ లక్ష్మీనారాయణగారు ఈ చారిత్రక దృష్టిని అంతగా గణనలోకి తీసుకోలేదనిపిస్తుంది. ఋక్, యజు, సామ వేదములు మూడు క్రీ. పూ. 1300 నుండి క్రీ. పూ. 970 మధ్య అనగా మహాభారత గాథకు రెండుమూడు శతాబ్దాలకుముందు రచించబడ్డాయనే వీరివాదనకూడ సరికాదు. వేదాలు, బ్రాహ్మణములు, ఆరణ్యకములు, ఉపనిషత్తులు అను ఈ వేదవాఙ్మయ సృష్టి, తాత్విక సిద్ధాంత పరిణామానికి అనుగుణ్యంగా జరిగింది. వేదవాఙ్మయంలోని ఆర్యుల ఉత్సాహోద్వేగాలు చల్లబడి, కర్మకాండగామరిన దశలో బ్రాహ్మణములు ఏర్పడ్డాయి. కర్మకాండపై తిరుగు బాటుగా తత్వజ్ఞాన ఉపనిషత్తులలో ఉన్నతస్థాయి నందుకున్నది. ఉపనిషత్తుల రచన క్రీ. పూ. 1300 లో ప్రారంభమైందని చారిత్రకులు అంగీకరిస్తున్నారు. కనుక వేదవాఙ్మయ పరిణామం అంతా ఒక 6, 7, శతాబ్దాలకు తక్కువగాని కాలంలో జరిగిఉండాలి. ఇంకా ఎక్కువగావచ్చు. కనుక వేదాల ప్రారంభం క్రీ. పూ. రెండు వేలు అని భావించటం సవ్యంగావుంటుంది.

పరిశోధనా విషయాలలో భేదాభిప్రాయాలుండటం సహజం. లక్ష్మీనారాయణగారి నిర్ణయాలెలాఉన్నా వారి కృషి మాత్రం, వట్టుదలకు, పాండిత్యానికి చిహ్నంగాఉంది.

భారతీయ సమాజంపై ఆంగ్ల విద్యా ప్రభావం

రచయిత ఈ వ్యాసంలో, ప్రాచీన విద్యావిధానాన్ని, ఆధునిక విద్యావిధానాన్ని పోల్చి, వానిలోని మంచి చెడ్డలను వివరించారు. మాతృభాషను, జాతీయ భాషను ప్రోత్సహిస్తూనే, ఆంగ్లేయ భాషవలన మనకు కలిగిన విజ్ఞానాన్ని రచయిత వివరించారు.

24-11-57 - విశాలాంధ్ర

— : 0 : —

రాజపోషకుల వృత్తాంతము—మా పరిశోధక రచనలలో మొదటి సంపుటమునకు సహాయపడిన ఉదారులు, సాహిత్యాభిమానులు.

1. శ్రీ ముండ్లపూడి తిమ్మరాజుగారు, 2. శ్రీ చేబ్రోలు హనుమయ్యగారు, 3. శ్రీ గోగినేని కనకయ్యగారు, 4. శ్రీ కొల్లా సుబ్బారావుగారు, 5. శ్రీ దావులూరి రామమోహనరావుగారు, 6. శ్రీ యలవర్తి హనుమంతరావుగారు, 7. శ్రీ జాలాది గోపాల కృష్ణమూర్తిగారు, 8. శ్రీ పాలడుగు బాపయ్యగారు, వీరి సంతకీర్తన జీవిత చరిత్రలు మొదటి సంపుటములో నున్నవి. ఈ రెండవ సంపుటమునకు సహాయపడిన ఉదారులు.

1. శ్రీ వేములపల్లి బ్రహ్మానందముగారు :

జన్మస్థలము జోలపాలెం. జననము 1934, B. Com., B. L. పరీక్షలో కృతార్థుడయ్యి, ఉద్యోగము నిరాకరించెను. రాజకీయముగా కాంగ్రెసువాది. 8 ఏండ్లు కాంగ్రెసులో పనిచేసెను. చక్కని శీల సంపత్తి, పలుకుబడిగలవారు. స్వతంత్ర జీవనముచేయ సంకల్పించి రేపల్లెలో ఆశోకా నివీమాహాలు స్థాపించి దానిలో భాగస్వామిగా పనిచేయుచున్నారు. అనేక ధర్మసంస్థలకు ధర్మములుచేసిన దాత.

2. శ్రీ గోరంట్ల రాఘవయ్యగారు :

జన్మభూమి కోటపాడు, అద్దంకితాలూకా. జననము ది 8-8-1924. విద్య 5 వ తరగతి వరకు చదివి స్వయంకృషిచే ప్రైవేట్ చేసెను. కొన్నాళ్ళు రంగారెడ్డి

క్రింద, కొన్నాళ్ళు కవిరాజుగారి శిష్యులతో బాటు, కొన్నాళ్ళు M. N. Roy క్రింద పనిచేసిన వ్యక్తి. నాగండ్లలోని కవిరాజాశ్రమముకు, కవిరాజును, రామస్వామి నాయకరును మాబోటి చరిత్రకారులను ఆహ్వానించి ఉపన్యాసము లిప్పించిన యువకుడు. సాంఘిక సమత్వమునకు పాటుపడిన సంఘసంస్కర్త. సత్కార్యచరణములో పేర్గొందినవాడు. ఈయనకు పాఠ్యాలతో నిమిత్తములేదు. సమస్యయే (Issue) ప్రధానము. పాఠ్యకఠికులగుటచేత, న్యాయమే ప్రధాన మగుటచేత అందరు ఈయనను ప్రేమించెదరు. స్వతంత్రులు. కోటపాడు సర్పంచిగా 5 ఏండ్లు పనిచేసినారు. కొరిసపాడు సమితి అధ్యక్షులుగా 6 ఏండ్లు పనిచేసినారు. ఈ కాలములో పాఠశాల భవన నిర్మాణము, రోడ్ల నిర్మాణము, సాంస్కృతిక చర్యలు, ప్రాథమిక విద్యాసంస్కారములో కాలము గడపెను; సమితిలో Merit Prizes కూడ యిప్పించుచుండెను. ప్రస్తుతము గుంటూరులో Maruthi Ram industries ఆరంభించి దానిలో కృషిచేయుచున్నవ్యక్తి. పొగాకు సంబంధమగు పరిశ్రమలలో గూడ ఆరితేరినదిట్ట.

3. శ్రీ అల్లూరి సర్వారాయుడుగారు :

అల్లూరి బాపినీడుగారి కుమారుడు. పొగాకు వ్యాపారములో నారి తేరిన, అనుభవము గడించినవ్యక్తి. నవభారత్ కంపెనీని స్థాపించి, దీవికనేక శాఖల నేర్పాటుచేసి, వేలాది జనులకు ఉద్యోగములు కల్పించిన యువకుడు. ఈయన పేరు రష్యా ముఖ్యనగరమగు మాస్కోనుండి, గుంటూరు వరకు వ్యాపించినది. ఈయన సమర్థనీయుడు, దాన విద్యావరతంత్ర మానసుడు. అనమాన ప్రతిభా వంతుడగు శ్రీ కొదాలి రంగనాయకుల యొక్క కృషివలన ఈ సంస్థ దిన దిన ప్రవర్ధమానమగుచున్నది.

4. శ్రీ చాపరాల కృష్ణబ్రహ్మముగారు :

జన్మభూమి గుడ్లవల్లేరు జనన తేది 3-1-1912. 1929 లో దత్త స్వీకారము వలన గుంటూరుతాలూకా సిరిపురమునకు వచ్చిరి. విద్య-గుడివాడ ఉన్నత పాఠశాల, తర్వాత గుంటూరు A C College లో B. A. వరకు చదువుకొని 1932 లో మానుకొనినారు. రాజకీయము- ఈయన కాంగ్రెసువాది అలఘుతర భోగభాగ్యములు గల ఈ ప్రముఖునికి పదవులు లభించెను.

1933 — P. C. C. Member

1938 — A. I. C. C. Member

1948 — D. C. C. President

1950 తర్వాత రాజకీయ రంగమునుంచి విరమించుకొనెను. ప్రజాసేవకంటె ధన సంపాదన ప్రధానమని భావించు కాంగ్రెసువారితో నీయనకు కొన్ని అభిప్రాయ భేదములు గల్గినవి. నిజమైన కాంగ్రెసువాది యగుటచేత పై వారిలో కల్వలేక పోయెను. 1936—1939 లో ఫిరంగిపురము నియోజకవర్గము తరపున జిల్లాబోర్డు మెంబరుగా గెల్చి ప్రజాసేవచేసెను. అప్పుడు పాతూరి సుబ్బయ్యగారు జిల్లాబోర్డు ప్రెసిడెంటుగా నుండిరి. Socialism మంచిదేకాని దానినమలు జరుపువారు లేరని వల్కుచుందురు. సాంఘికసేవ :- బాల్యమునుంచి అస్పృశ్యతా నివారణకు కంకణము గట్టుకొన్నవ్వక్తి. చదువుకొనే దినములలో గూడ హరిజనులతో గలసి మెలసి తిరిగెడివారు. గాంధీ ఆదేశించిన రోజున, హరిజనులతో గలసి భుజించెను. గొప్ప సంస్కర్త. ఉదారనరితులు. సిరిపురములోని వారి సొంత దేవాలయములో స్వసంఘమునకు జెందిన పౌరోహితు నేర్పాటుచేసికొనిరి. రాజాజీ 1947 లో హరిజన దేవాలయ ప్రవేశమునకొక అర్ధినెన్నును జారీచేసెను. దీనికి 4 ఏండ్లు ముందుగానే అనగా 1943 లోనే సిరిపురములో హరిజన దేవాలయ ప్రవేశము చేయించెను. ఈయన స్వతంత్రుడు. మాటలుకాదు, చేతలు కావలెనని పట్టు ధీరుడు. అనేక ధర్మసంస్థలకు విరాళము లొసంగిన పరోపకార పరాయణుడు. ప్రజల కోర్కెపైన కొన్ని పదవుల స్వీకరించెను. తెనాలి District Co-op. Central Bank Director - Hindustan ideal Insurance Company Policy holders తరపున Director, సిరిపురంలో Co-op. Marketing society ని స్థాపించి, దానికి అధ్యక్షుడై పనిచేసినారు.

5. శ్రీ గడ్డిపాటి వేంకటకృష్ణయ్యగారు :

స్వగ్రామము అమృతలూరు. జననము 1896 విద్య-ప్రాథమిక పాఠశాలలో చదివి 1912 లో మానుకొనెను. గడ్డిపాటివారు చరిత్ర ప్రసిద్ధిగాంచిరి. ఈ వంశము లోని కొండమ్మను యలవర్తి వెంకయ్యగారికిచ్చిరి. భర్త మృతినొందిన వెంటనే ఈమె సహగమనము చేసెను. ఈ పేరంటాలు పేరుతో అమృతలూరులో గుడికట్టబడినది. మెకంజీదొర ఈ పేరంటాలును గూర్చి ప్రస్తావించెను. నేటికివట

పూజ నల్పచున్నారు. వేంకటకృష్ణయ్యగారీ త్యాగుల సతుల వంశమునకు చెందినవారు, కులపాపములు, 50 ఎకరాలు మాగాణిగల రైతు బిడ్డ “కృషితోనాస్తి దుర్భిక్షం” అనునమ్ము కృషివలడు. బహుభాగ్య దురంధరుడు. రాజకీయ జీవితము— 1919లో నాగపూర్ కాంగ్రెసు జరిగెను. సహాయ నిరాకరణ తీర్మాన మా సభలో ప్రతిపాదించబడెను. C. R. దాసుగారీ సభకు 600 మందితో ప్రత్యేక రైలు బండిలో బయలుదేరిన రోజులవి. ఆనాటినుండి వేంకటకృష్ణయ్యగారు కాంగ్రెసులో ప్రవేశించిరి. 1920—1930 వరకు గ్రామ కాంగ్రెసు కార్యదర్శిగా నుండెను. జిల్లా కాంగ్రెసు, రాష్ట్ర కాంగ్రెసు సభ్యుడాయెను. 1921 లో పన్నుల నిరాకరణ ఉద్యమములో బాల్గొని, పోలీసు పన్నును చెల్లించెను. 1930 లో ఉప్పు సత్యాగ్రహములో బాల్గొని ఒక వర్షము కారాగార శిక్షననుభవించెను. త్రికరణ కుద్దితో గాంధీమహాత్ముని అడుగు జాడలలో నడచిన మనీషి. 1923—1929 గుంటూరుజిల్లా ఉద్ధరు సంఘమునుండి వస్త్రములుతెచ్చి గ్రామస్తులకు విక్రయించిరి. 1929 ఏప్రిల్ లో ఖాదీబోర్డు మేనేజరుగానుండిరి. 1950 వరకు ఈ శాఖాసంఘ వ్యవహారాలుగానుండిరి. ఈ శాఖాసంఘము 1950 లో తగ్గించబడెను. దీనియందలి అభిమానముతో 1950 లో సొంతపెట్టుబడితో సర్వోదయ సహాయక సమితి నేర్పాటుచేసి 1961 వరకు సాగించెను. కాని ఈఖాదీ సంస్థవలన ఆనేక వేల నష్టముగల్గిన ఈయన వెనుకంజ వేయని ధీరుడు.

సత్కార్యములు :-

1. అమృతలూరు గ్రంథాలయ సభ్యుడు, 2. శివాలయమునకు ధర్మకర్త
3. సంస్కృత పాఠశాలకు సభ్యుడు, 4. రూరల్ బ్యాంకు డైరెక్టరు, 5. సహకార సంస్థ డైరెక్టరు, 6. తెనాలి V. S. R. కాలేజీ సభ్యుడై 500 రూ. చెల్లించెను.
7. ప్రభుత్వము వారు 1948 లో ఏర్పరచిన ఆరోగ్య వైద్య కేంద్రమున కీయన అధ్యక్షుడు. దీని నిర్మాణమునకు తానుస్వయముగా రు. 1500లు యిచ్చి రు. 11000 లు వసూలు చేసెను. 8. 1929 లో గాంధీ మహాత్ముడు ఈ ప్రాంతము వచ్చినపుడు గొప్ప నిధినివసూలుచేసి ఆయనకు సమర్పించెను. 9. కొందరు రచయితలకు గ్రంథ ముద్రణలో సాయపడిన దాత. 10. ఇంకను యితర విధముల వనేక సంస్థలకు ధర్మము చేసిన విశ్వదాత. ఈధర్మ కార్యములన్నిటిలో ఈయన కుమారుడు శ్రీ రామమోహనరావు తండ్రి కెంతయో సహాయపడుచుండును.

6. శ్రీ కోగంటి రాధాకృష్ణమూర్తిగారు : బి. ఏ.,

జననం 1914 సెప్టెంబరు. జన్మస్థలం కూచిపూడి, తెనాలి తాలూకా

విద్యాభ్యాసం : తెనాలి, గుంటూరు పట్టణాల్లో. తెలుగు. హిందీ, ఆంగ్లభాషలలో అర్హతలుగల విశ్వజ్ఞాన సముపార్జన, నిరాడంబరజీవి, ప్రతిభాశాలి. అభ్యుదయగామి.

కాలేజీ చదువుల్లోనే వీరు రాజకీయాల్లో ప్రవేశించారు. మొదట కాంగ్రెసు వాదిగా ఉడుపరి యం. యన్. రామ్ అనుచరునిగా బొంబాయి, డెహ్రాడూన్ పట్టణాల్లో రామ్ అధ్వర్యంక్రింద జరిగిన రాజకీయ పాఠశాలల్లో తగినంత రాజకీయ అనుభవంగడించారు. 1946 లో ఉమ్మడి మద్రాసు రాష్ట్రశాసనసభకు రాడికల్ డెమోక్రాటిక్ పార్టీ అభ్యర్థిగా తెనాలి, రేపల్లె నియోజకవర్గంనుంచి పోటీచేశారు.

“నలందాపెన్” తెనాలిలో పేరెన్నికగన్న ముద్రణాలయం. “ప్రజా సాహిత్య పరిషత్తు” ఎందరో అభ్యుదయ రచయితల రచనలను ప్రచురించి బహుళ ప్రచారము కావించిన సాహితీసంస్థ. “నలందా పబ్లిషర్సు” ప్రామాణిక గ్రంథముల ప్రచురించి ఆంధ్రప్రదేశ్ నలుమూలల ఉన్నత పాఠశాలల విద్యాభివృద్ధికి ఇతోధిక ముగ తోడ్పడిన ప్రచురణ సంస్థ. వీరు వీటికి దాదాపు 20 సంవత్సరములు అధిపతులుగావుండి విద్య, సారస్వత రంగాల్లో గణనీయమున కృషిచేశారు. “నలందా” దాదాపు కవులకు, రచయితలకు నిలయంగా వుండేది.

వీరు స్వయంగా రచయితలు. యం. యన్. రామ్, వ్యాసాలు, ప్రపంచ కథలు, ప్రపంచ నాటికలు, ఇండియాలో విప్లవం, ఇండియా భవిష్యత్తు, మల్లెపూలు మొదలైన అనేక రచనలు, అనువాదములు చేశారు. హేతువాద దృక్పథంగల “రాడికల్” “సమీక్ష” పత్రికల సంపాదకునిగా కొంత కాలం పని చేశారు. ప్రస్తుతం “యం. యన్. రామ్ జీవితం, ఆదర్శం” అనే ఉద్గ్రంథ రచనలో నిమగ్నులై యున్నారు.

స్వగ్రామమయిన కూచిపూడిలో ఉన్నత పాఠశాల స్థాపనకు వీరి కృషి శ్లాఘనీయము. కార్యనిర్వాహక సభ్యునిగా, కార్యదర్శిగా ప్రస్తుతము అధ్యక్షునిగా ఆ ఉన్నత పాఠశాల అభివృద్ధికి వీరు ఉత్తమ సేవచేయుచున్నారు. తెనాలి వి. యస్. ఆర్. కాలేజీ స్థాపనలోకూడా వీరికి తగినంత స్థానమున్నది.

లక్ష్మీ, సరస్వతులు ఒకచోట వుండవంటారు. వీరింట్లో ఇద్దరూ తాండవిస్తున్నట్లే చెప్పకొనవచ్చును.

7. శ్రీ కొడాలి రాజగోపాలరావుగారు :

విద్య - మోపలూరు, తురుమెళ్ల, బీమవరము, నిడుబ్రోలు కాలేజీలలో చదువు. పట్టపరీక్షలో కృతార్థుడాయెను. ఉద్యోగము - బెజవాడలోని దేవాలయములకు Executive Officer గా పనిచేసెను. ప్రస్తుతము కృష్ణాజిల్లా పెదముత్తేవిలో ఉద్యోగము చేయుచున్నాడు. ఉన్నత పాఠశాలకు భవన నిర్మాణ మొనర్చుచున్నాడు. పరోపకార పరాయణుడు. ఉదారుడు, సాహిత్యప్రియుడు, తన ద్రవ్యమును అనేకులకిచ్చి 9 ఎకరముల భూమినమ్మకొన్న త్యాగి. ఈయన నింకొక చోటికి మార్చుట ఈ ప్రాంతప్రజలకు గిట్టదు. నఖములు, శేషములు, దంతములు స్థానభ్రంశము చెందిన, రాణింపవని, నత్తురుపులెందేగిన రాణించెదరని చిన్నయ సూరి వచనములు, ఈయన మాశిష్యుడు; పూర్వవిద్యార్థి సంఘసభ్యుడు.

8. శ్రీ కందిమళ్ల నారాయణమూర్తిగారు :

భార్య జయమ్మ M. B., B. Sc., తె. నారాయణమూర్తిగారి జన్మభూమి మురికిపూడి. గుంటూరు హిందూకాలేజీలో B. A. వరకు చదువు కొనినారు. శ్రీమతి జయమ్మటంగుటూరులో S. S. L. C. వరకు జదివి గుంటూరు మెడికల్ కాలేజీలో వైద్యపట్టము గైకొని, కావలిలోని ప్రభుత్వ ధర్మ వైద్యశాలలో బనిచేసెను. ఇప్పుడు చిలకలూరిపేటలో వైద్యశాలను స్థాపించి రోగుల సేవనల్పుచున్నది. ఈమె మాశిష్యురాలు. సాహిత్యప్రియులైన నారాయణమూర్తిగారు చిలకలూరి పేటలో "కళానదస్సు" స్థాపించి మానమునకొక సభ నేర్పాటు చేయుచున్నారు. నేను ఒక సభలో మాటాడుట తటస్థించినది. వీరి తండ్రిగారైన బుచ్చయ్యగారు స్వతంత్రపార్టీ M. L. A. గా పూర్వము ఎన్నికైరి. కందిమళ్ల బయ్యననేడు క్రీ. శ. 1460—1515 మధ్యకాలములోనివారు. ఈయన భక్తుడు. ఆ కాలమున గజపతులు ప్రభువులు. పై భక్తుడు పేరూరి గ్రామములో సోమేశ్వరస్వామి గుడివి పునఃప్రతిష్ఠ చేయించెను. ఇట్టి వంశములోని ఈ దంపతులు ప్రజాసేవ సనిశము చేయుచు ధనధాన్య సంపదలతో తులతూగుచున్నారు.

9. శ్రీ నర్సా వేంకటేశ్వర్లుగారు :

జననభూమి - గన్నవరము. జననము 1-7-1927 విద్య - పెదనందిపాడు ఉన్నతపాఠశాల, గుంటూరులో A. C. కాలేజీలో B. Sc, తర్వాత గుంటూరు

మెడికల్ కాలేజీలో 2 ఏండ్లు, విశాఖపట్టణము మెడికల్ కాలేజీలో 3 ఏండ్లు, 1956 డిశంబరులో వైద్య విద్య పూర్తియాయెను. 1958 ఆగస్టు - చిలకలూరిపేటలో వైద్యశాల ఆరంభము. బీదలయందు దయార్థి హృదయుడు వైద్యవిద్యలో విపుణుడైన ఈరాజు వైద్యుడు, 1971 ఆగస్టు 15 వ తేదీన రామకృష్ణ మిషనులో సభ్యుడాయెను. అప్పటినుండి తత్వ విద్యలో గూడ ఈయన మనసు ప్రవేశించెను. నాగార్జునునివలె పరా, అపరా విద్యలు రెండింటిలో ప్రవీణుడగుట కష్టమే అయినను దైవానుగ్రహమువలన నెట్టి పనియైన సాధ్యమే. ఒక కవి యిట్లుపల్కెను.

శ్లో॥ దుర్లభం త్రయ మేవై తద్దైవాను గ్రహహేతుకం

మనుష్యత్వం ముముక్షుత్వం మహాపురుష సంశ్రయః.

10. శ్రీ బి. రామకృష్ణ : ప్రిన్సిపాల్

ఓరియంటల్ కాలేజి — తాడికొండ

జననము :— 1940 వ సంవత్సరములో

విద్యాభ్యాసము:— హైస్కూలు విద్య, తుళ్ళూరు

కాలేజీ విద్య:- పొన్నూరు — గుంటూరు

భాషాప్రవీణ - (1962)

ఉద్యోగము :— 1963 జూన్ నుండి 1969 మార్చివరకు హైదరాబాదు జిల్లా తాండూరులో ఉన్నత పాఠశాలలో ప్రధానాంధ్ర పండితులుగా; 1969 జూన్ నుండి నేటివరకు శ్రీ గో గి నే ని క న క య్య ఓరియంటల్ కాలేజీలో ప్రధానాచార్యత్వము.

రచనలు :—

(1) గాంధీశతకము	} పద్యము
(2) గాంధీగీత	
(3) మూఢవిశ్వాస వనకుతారము	} పదనము
(4) గ్రుడ్డినమ్మకాల గుట్టుమట్టులు	
(5) చార్వాకుడు — నాటికలు	
(6) నా స్థిక సిద్ధాంతం	

హిందువుల షడ్దర్శనముల రచనాకాలమున నా స్థిక మతప్రబోధము జరిగినట్లు కాన్పించుచున్నది. వీరిని చార్వాకులని, లౌకాయతికులని, బార్హస్పత్యులని పేర్కొందురు. వీరి శాస్త్రము “బార్హస్పత్య సూత్రము.” ఈ శాస్త్రారంభకుడు

“విద్వాంసుడగు బృహస్పతి”. ఈయన గ్రంథము “భాగురి”. బృహస్పతి శిష్యుడే చార్యాకుడు. పాతంజలి మహాభాష్యములో (క్రీ.పూ. 150) “భాగురి” పేరుపేర్కొనబడినది. (వర్ణికా భాగురి లోకాయతస్య) అర్థశాస్త్రములో “లోకాయతమతము” పేర్కొనబడినది. ఋగ్వేద భాష్యము వ్రాసిన “సాయనుని సోదరుడు” మధవాచార్యులు (క్రీ. శ. 1380) తన “సర్వదర్శన సంగ్రహము” లో ఈ మతమును దాహరించెను. ‘బృహద్దేవత’ లో యాస్తుని, భాగురి, అశ్వలాయనుని పేర్లుంటుంటే, బౌద్ధ, జైనులు ఈ మతమును ఖండించుటచేత, క్రీ. పూ. 7 వ శతాబ్ది ప్రాంతమున బృహస్పతి, చార్యాకులుండవచ్చును. మహాభారతము, విష్ణు, మత్స్య పురాణములలో నీ మతమునుగూర్చి ప్రస్తావన గలదు. మూయిర్ (Muir) కూడ దీనినిగూర్చి వ్రాసెను. (J R. A. S. Vol XIX)

సిద్ధాంతములు:— దేవుడులేడు. దేహముతోనే జీవుడు నశించును. దేహము కాక వేరే జీవాత్మలేదు. పరలోకములేదు. మతసంబంధముగ కర్మకాండయంతయు దుష్టులగు మతాచార్యులచేత స్వార్థముకొరకు, ప్రజల మోసగించుటకు కల్పించబడినది. బ్రాహ్మణుల బ్రతుకుకొరకివి ఏర్పాటుయినవి. (“Hence it is only as a means of livelihood that Brahmins have established here”) వేద రచయితలు హాస్యగాంధ్రు, ధూర్తులు, రాక్షసులు. సుఖమేమన జీవితలక్ష్యము; జీవితకాలములో నత్యధిక సుఖము పొందుము (Science and art of happy living -enjoy this life, for there can be no resurrection of the soul from the funeral ashes) కంటికి కనబడనదే సత్యము. భూమి, నీరు, అగ్ని, వాయువు మాత్రమే గుర్తించబడును. తినండి, త్రాగండి, ఆనందముగా ఉండుడు. (“Eat, drink and be merry”) యజ్ఞ యాగాది కర్మకాండలవల్ల లాభములేదు.” ఇట్టి భౌతిక వాదమును, బౌద్ధ, జైన మతములను హిందూమతాచార్యులు నాశనముచేసిరి. నేడు శ్రీరామకృష్ణగారు ఈ సిద్ధాంతమును “చార్యాకుడు” అనునాటికద్వారా లోకమునకు వెదజల్లిరి. ఇట్టి ప్రతిభాసంపత్తిగల ఆచార్యవర్యులకు Secular state లో దగిన ప్రోత్సాహము గల్గించవలెను. బాల బాలికలలో బుద్ధదేవుని విభజ్జవాదము ప్రచారముతోనికి వచ్చును. లేనిచో దేశము మూర్ఖవమ్మకములతో నిండిపోవును. బుద్ధునివలె బ్రహ్మచర్యము, యోగము, ఓజశ్శక్తి అనువానిని, మనసంస్కృతిని వెల్లడించిన వేదములను, వానిని జాలికాలము వాక్సేటికలలోనిల్పి, మనకందించిన బ్రాహ్మణోత్తములను చార్యాకుడేల నిందించెనో కారణము తెలియదు.

11. శ్రీ దుక్కిపాటి మధుసూదనరావుగారు

జనన తేది 7—7—1916. జన్మభూమి పెయ్యేరు, గుడివాడ తాలూకా కృష్ణాజిల్లా, విద్య - కళాకుమారుడు (B. A.) బాల్యమునుండి నాటకములన్న, సాహిత్యమున్న అభిమానముమెండు, ఆంధ్రనాటక కళాసరిషత్తులో జాలకాలము పనిచేసిరి. ప్రస్తుతము చలనచిత్ర నిర్మాతగా బేరొందిరి. తెలుగువారు వ్రాసిన నవలల ఆధారముగా ననేక చలన చిత్రముల నిర్మాణమొనర్చి గ్రంథకర్తల కనేక విధముల సాయమొనర్చిరి. వివిధములగు చలన చిత్రనిర్మాణముచేత, ఖండ ఖండాంతర ఖ్యాతిపొందిరి.

12. శ్రీ పల్లెంపాటి వేంకటేశ్వర్లుగారు :

జనన తేది సెప్టెంబరు 1927, జన్మభూమి మోపట్టు, తెనాలి తాలూకా. చదువు- పాఠశాలాంకిత పరీక్ష (S S. L. C) పాఠవిద్యార్థి సంఘసభ్యుడు; భక్తుడు; ప్రస్తుతము హైద్రాబాదులోని అశోకనగరులో నుండి “కంట్రాక్టరు” పనిచేయుచున్నారు. ధర్మస్వభావము, సాహిత్యాభిమానముగలవారు.

13. శ్రీ పరుచూరి సంగమేశ్వరరావుగారు :

జనన తేది 10-12-1930. జన్మభూమి తురుమెళ్ల, తెనాలి తాలూకా. చదువు (B. A. B Ed.) 1950 లో ఉద్యోగమారంభము. డిప్యూటీ ఇన్ స్పెక్టరు, Extension Officer for education అను ఉద్యోగములలో 13 ఏండ్లు ఉండిరి. గవర్నమెంటు హైస్కూలు హెడ్ మాస్టరుగా 7 ఏండ్లు పనిచేసిరి. ప్రస్తుతము భువనగిరి పంచాయితీ సమితిలో (Extension Officer for education) ఉన్నారు. పరోపకార పరాయణులు, సాహిత్యాభిమాని. మా పూర్వవిద్యార్థి, అందరితో గలసి మెలసి జీవించుకళను నేర్చినవాడు. (Education is the art of living together)

రావి రాఘవయ్యగారి ప్రశంస

సీ॥ సరఫరాచేయుదు బరమదేశపునూనె తెలుగు పీమకు మీరు వెలుగునివ్వ
సంబంధించెద వెన్నెచమరు బంకులమీరు శకట సాములుపొంద సంధ్రమంబు
తాపించితిరి మీరు ధన్యపు మర బులిగడ్డ రేవుదరిని గాతు తోను
వ్రాయంగ నేర్తువు రాబడి వివరముల్ వదలక కాసు ద్రవ్యంబునైన

- గీ॥ ఇరులు బేరమునే ప్రొద్దునెఱుగబోవు అధిపత్యము గలుగు నిష్ఠాతులెంద
రేనివచ్చియు విన్ను వరేణ్యుడవని సతము వాక్రుచ్చుచుండురు, పాకులేమి.
- గీ॥ నెలకునారువే లాను రూకలును మీకుకొలుపు కొండ్రకు వేతనంబులను రూఢి
వివిధసంస్థల భారంబు వేడ్కమీర వహివయి వెలిగెదవు రావి వంశచంద్ర :
- గీ॥ అష్టవిధములొ సంపదలందు వాహనంబు ముఖ్యమౌనని కొంటినడుచు తడికి
యర్హమగు విధమునకారు ఆర్యవర్య! బీజ్యదా నల్పుకార్యముల్ బిరబిరనయ.
- గీ॥ కట్టితిరిలక్షలాది రూకలను బోసి పుణ్యశ్రీర్థమై వెలసిన మోపదేవి
యందు సినిమహాలును మీరు, క్రందుయశము
సప్తసంతానములకిది సాటియగును ప్రజలకిది విలాసము నదారాఘవేంద్ర :
- గీ॥ వివిధ సంస్థలయందున వేరుగతుల బీదలకు జూపితి వెరవు సాదరముగ
మేధయందున ప్లానులు మెండుగలవు వాస్తవౌత్తజ్ఞుడౌ సూర్యవలెను మీకు,
ఆయురై శ్వర్యముల మను దీముతుండ!

పరా :— రావి వంశీకులు నదాశివరాయల కాలమున (క్రీ. శ. 1530) ప్రసిద్ధి
గాంచిరి. వంగోలు ప్రాంతమున పొందూరు సీమ పాలకులు. రావి
కొండనాయుడు, రామినాయుడు అనువారు తిరువెంగడ దేవునికి దాన
మొసంగుచు శాసనము వ్రాయించిరి. ఇది బహుశ గురువై న తాళ్లపాక
తిరుమలయ్యగారి పుణ్యమున కిచ్చినట్లు ఈశాసనము తెల్పును.

పాగోలులోని ధ్వజస్తంభ నిర్మాత కిచ్చిన పద్యములు

- సీ॥ కృష్ణకు బ్రాహ్మిక కృషికుల చేనిండు దివిసీమ, జాయపతిరిగెనివట
అసీమలోపల నలరె దేవరకొండ ప్రభువు దుర్గము చల్లపల్లియందు
దానికి దాపున దానకొండులపల్లి పాగోలు వర్తిల్లు ప్రతిభతోడ
నివ్వాలి కంఠమనేని వంగనము కొ సంగుడు రచ్చోట మంగళముగ
- గీ॥ వారిలోన నప్పయకు కొమారుడై వెలింగ వీరరాఘవము కలిమికడిదిగ
నుండె, వేంకటేశ్వర్లు సూనుండునేడు నిల్చెను ధ్వజస్తంభము నెగడుకీర్తి
ఇనళళియు తారకంబులు మనెడివరకు నిల్చినతని నామంబు నీ నెలపునందు.

ఖండఖండంతర ఖ్యాతిగాంచినట్టి పుండరీకాక్ష వక్ష్యండు పూజ్యనీయు
దేగదివికి దుఃఖముగల్గు దెందమునకు నొకకొలంబు మీది కలిగెను కొడిమెలివి
ట్రాజడీయాయె మృత్యువుర్ రచ్చకెక్కె-

జనయిత ఋణము వేంకటేశ్వరులతీర్చె॥

— అమెరికాలో ఉన్నతమైన డిగ్రీపొంది వచ్చిన కంచంనేని పుండరీ
కాక్షయ్యను ఏదో నెపంబున ఒక దుర్మార్గుడు కత్తితో బొడిచి చంపెను.
అడ్డముపొయిన భార్యను గూడ ఆ క్రూరుడు పొడిచెను. కాని దైవాను
గ్రహమున నామె జీవించినది. ఈమెయే శ్రీమతి పద్మజానులోచన.
నేడు గుడివాడలోని మహిళాకళాశాలకు ప్రిన్సిపాలుగా పనిచేయు
చున్నది. ఈమె నిరంతర కృషివలన ఈ కళాశాల దిన దిన ప్రవర్ధ
మానమగుచున్నది.

COMMENDATION ORDERS

Proceedings of the Director of public libraries, Andhra
State at Madras.

R. C. No 265 J 53 dated 22-12-1953

Sub : Libraries-Books written by Sri K. Lakshminarayana
in Telugu - Commendation for use in public libraries.

Read - Government Memo :—

No. 6665 G 53-1-Edn. dated 23-11-53

The following seven books in Telugu written by Sri K.
Lakshminarayana B. A. are recommended for use in all Public
libraries including those under Local Bodies in the State. The
order mentioned officers are requested to bring these Proceed-
ings to the notice of all the concerned authorities, The cost of
the books is noted against each.

1. A History of Ancient Indian Libraries	Rs. 2—00
2. Life of Nagarjuna	2—00
3. Ancient Ascetics	0—50
4. A History of Andhra Villages	0—50
5. A Criticism of Valmiki Ramayanam	1—00
6. Vyasavali Part I	1—00
7. Vyasavali Part II	1—00

The books can be had from the following address.

ITHIHASA PARISODAKAMALA. MOPARRU

(Via) Tenali, Guntur Dist.

(Sd.) K. RAGHAVA REDDY

For Director of Public Instruction